811.135.1
S79

Melu State

LIMBA ROMÂNĂ ÎN COMUNICARE

REPERE TEORETICE ȘI EXERCIȚII

- structura fonetică
- structura lexico-semantică
- structura gramaticală
- componența vocabularului
- stilurile funcționale
- condițiile exprimării corecte

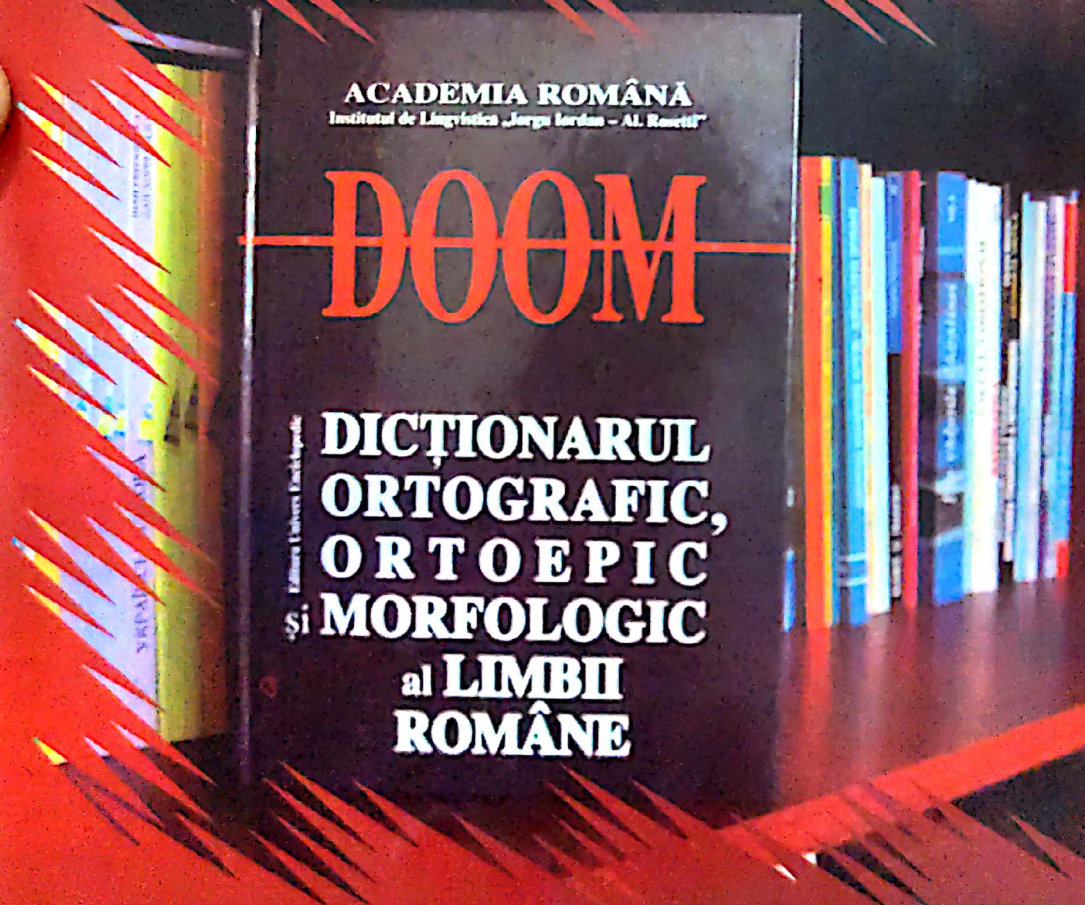

.1

Editura
Școala gălățeană

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA ROMÂNĂ ÎN COMUNICARE
REPERE TEORETICE ŞI EXERCIŢII

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STATE, MELU
Limba română în comunicare : repere teoretice și exerciții / Melu State. - Galați : Școala Gălățeană, 2007
Bibliogr.
ISBN 978-973-7629-15-9

811.135.1

Copyright © 2007 Melu State & *Școala gălățeană*

Toate drepturile rezervate
All rights reserved

Reproducerea acestei lucrări,
fie și parțial și indiferent de mijloacele
tehnice prin care ar fi realizată,
este interzisă fără acordul scris al autorului și al editurii
și se pedepsește conform legislației în vigoare.

Scanned with OKEN Scanner

Tuturor celor care sfințesc limba română

„Toate cuvintele însă lăsate-n voia singurătății lor sunt ca niște timbre uzate şi nu pot evoca peste-nconjurul lor îngust nimic. Când vine cântărețul, povestitorul sau apostolul, cuvintele tremură ca păsările îndrăgostite la ivirea liniştitelor dimineți; ele cântă, vorbesc sau amenință şi blestemă... şi după cum sub un condei cuvintele uscate se îndulcesc, sub un condei mai viu ele înviază mai mult; focul sfânt care le-a zămislit le dă şi o vigoare mai dură. Miracolul cuvântului se împlineşte cu miracolul înflăcărării lui. Prin cuvinte trec lămpile cu raze divergente ale talentului de a le reconstrui."

TUDOR ARGHEZI

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea de față reia structura celei publicate în 1996, la editura gălățeană Geneze, sub titlul *Lexicul limbii române în comunicare. Repere teoretice și exerciții*. Dincolo de materialul luat de acolo, revizuit și completat, am introdus elemente cu totul noi și am raportat întregul ansamblu la normele limbii române literare actuale, stipulate în noul *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic*, apărut în 2005 (*DOOM*²). În acest fel, este vorba de o carte nouă, și nu de o altă ediție a celei dintâi.

Deși sunt oferite unele soluții, la exercițiile propuse, mai multe decât în 1996, am păstrat ideea că rezolvitorul trebuie să aibă alături, în demersul său, diferite dicționare, în care să identifice majoritatea soluțiilor. Lucrul cu dicționarele este hotărâtor în tentativa de extindere a competenței lingvistice. Am dat totuși, peste tot, *modele*, iar în *note* am exprimat puncte de vedere personale, care trebuie luate de utilizator ca atare. O grijă constantă a noastră a fost să folosim ca material lingvistic țintă unele dintre cele mai frumoase texte scrise în limba română, cu precădere beletristice. Le considerăm repere în exprimare și suntem convinși că lucrul cu ele este cea mai sigură cale de cultivare a limbii române, a acelei limbi *ca un fagure de miere*, despre care vorbea Poetul.

Apariția lucrării noastre la Editura *Școala gălățeană* este expresia prețuirii pe care o avem pentru oamenii de acolo, care, prin abnegație, fac posibile actele de cultură.

Dedicăm lucrarea de față tuturor celor interesați de limba română și, nu în ultimul rând, elevilor noștri, dintotdeauna și de oriunde, fără de care ideea de a explica și altora ceea ce am înțeles noi nu s-ar fi născut și nu ar fi dat roade.

Nu în ultimul rând, suntem siguri că limba română va exista, cu toată frumusețea și bogăția sa, atâta timp cât va răsări soarele să scalde pământul în lumina lui mântuitoare.

Prof. Melu State

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Noul *Dicționar Ortografic, Ortoepic și Morfologic* (2005). Prezentare generală / 11

I. ELEMENTE ALE STRUCTURII CUVINTELOR / 21
I. 1. ELEMENTE ALE STRUCTURII FONETICE / 21
ANEXĂ Fonetică / 31
I. 2. ELEMENTE ALE STRUCTURII LEXICALE / 37
ANEXĂ. Mic dicționar de prefixoide și sufixoide / 45
I. 3. ELEMENTE ALE STRUCTURII GRAMATICALE / 61
ANEXE: Cuvinte-titlu / 63
Forme flexionare: Substantive / 81
Verbe / 95
I. 4. ANALIZA SOLIDARĂ A STRUCTURII UNUI CUVÂNT (FONETICĂ, LEXICALĂ ȘI GRAMATICALĂ) / 101
I. 5 CUM E CORECT? / 104
I. 6. ELEMENTE ALE STRUCTURII SEMANTICE / 108
I. 6. 1 POLISEMIA / 108
I. 6. 2 SINONIMIA / 138
I. 6. 3 ANTONIMIA / 154
I. 6. 4 OMONIMIA / 165
I. 6. 5 PARONIMIA / 171
I. 6. 6 GRUPURI SEMANTICE. CÂMPURI SEMANTICE HIPONIMIA ȘI HIPERONIMIA / 176

II. COMPONENȚA VOCABULARULUI / 180

III. STILURILE (LIMBAJELE) FUNCȚIONALE / 186
Exerciții de redactare în diferite stiluri / 193

IV. CONDIȚIILE EXPRIMĂRII / 207

Bibliografie selectivă / 225

Scanned with OKEN Scanner

SIGLE ŞI ABREVIERI

DEX – Dicționarul explicativ al limbii române
DOOM¹ - Dicționar Ortografic, Ortoepic şi Morfologic al limbii române, ediția întâi
DOOM², ediția a doua
GLR - Gramatica limbii române, 2005
(1) – persoana I singular a verbului
(3) – persoana a III-a singular a verbului
(6) – persoana a III-a plural a verbului
adj. - adjectiv
adj.pr. – adjectiv pronominal
adv. –adverb
alim. - alimentar
anat. -anatomie
angl. - anglicism
art. - articulat
conj. - conjuncție
fr. - franceză
germ. - germană
gr. – greacă
invar. –invariabil
it. - italiană
înv. – învechit
jur. - juridic
lat. -latină
loc.adv. – locuțiune adverbială
MDN - Marele dicționar de neologisme, Florin Marcu, Editura Saeculum, 2000
med. - medical
muz. - muzică
neart. – nearticulat
ngr. – neogreacă
NODEX – Noul dicționar explicativ al limbii române
nr. - numeral
p./pag. – pagina

Scanned with OKEN Scanner

p. ext. – prin extensiune/prin lărgire a sensului
pl. - plural
pop. – popular
pr. - pronunțat
prep. - prepoziție
pron. - pronume
reg. -regional
s.f. – substantiv feminin
s.m. – substantiv masculin
s.n. - substantiv neutru
tehn. - tehnică

Scanned with OKEN Scanner

Noul Dicționar Ortografic, Ortoepic și Morfologic (2005)
Prezentare generală

Dicționarul Ortografic Ortoepic și Morfologic al Limbii Române, DOOM², apărut la Editura **Univers Enciclopedic**, în 2005, elaborat de un colectiv de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", al Academiei Române, coordonat de Ioana Vintilă-Rădulescu, *stabilește regulile obligatorii ale scrierii, pronunțării și schimbării formei cuvintelor*, într-un efort lăudabil de remaniere, după 23 de ani de la prima ediție, al cărei redactor responsabil a fost Mioara Avram.

Punctăm, mai jos, principalele modificări operate în **DOOM²**. Marcăm formele din **DOOM¹** cu semnul ■; de ex, în **DOOM¹** ■ brodează, iar intrările noi, în **DOOM²**, cu un asterisc: *, la umărul stâng al cuvântului; de exemplu: ***inscripțiune.**

1. Față de **DOOM¹** (1982), lista de cuvinte a fost completată cu **2 500** de unități, cele mai multe - achiziții recente ale lexicului românesc, ajungându-se astfel la peste **62 000** de cuvinte. În total, se mai înregistrează aproximativ 3 500 de modificări, față de **DOOM¹**, majoritatea referitoare la despărțirea în silabe.

2. A fost înlocuită tratarea din **DOOM¹** a unor cuvinte prin trimiteri la cuvântul de bază (**agrobiologic→ biologic→ logic**) cu oferirea informațiilor sub cuvintele în cauză.
Au fost separate omonimele parțiale: **acaju¹** adj.invar.; **acaju²** (arbore) s.m.; **acaju³** (culoare) s.n.
Este indicat genitiv-dativul la aproape toate substantivele feminine. Este precizat caracterul pronominal la adjectivele din această categorie: **mult,** adj.pr.

3. Despărțirea în silabe/la capăt de rând se face, potrivit noului **DOOM**, fie după pronunție (**i-ne-gal, de-zo-biș-nu-it, a-nor-ga-nic**), fie ținând seamă de structura morfematică/elementele constitutive (**in-e-gal, dez-o-biș-nu-it, an-or-ga-nic**). Este respinsă a doua posibilitate, atunci când conduce la secvențe care nu sunt silabe: corect **ne-vral-gi-e** (nu: ■ **nevr**-al-gi-e, ca în **DOOM¹**); când contravine pronunțării: **la-rin-gec-to-mi-e** (nu: ■ **laring-**, ca în **DOOM¹**); când cuvintele nu mai sunt analizabile în limba română actuală: **o-biect** (nu: ■ **ob**-iect, ca în **DOOM¹**). Se face precizarea că este preferată despărțirea bazată pe pronunțare.

4. Scrierea unor cuvinte și locuțiuni cunoaște modificări. Pronumele și adjectivele pronominale negative se scriu într-un cuvânt: **niciunul, niciuna, niciunii, niciunele, niciun, nicio.** Vom scrie așadar: Nu are **niciun** dubiu. Nu a încălcat **nicio** hotărâre. **Niciunora** nu le-a plăcut show-ul. În acest fel există o unitate în scrierea seriilor **vreunul-vreuna-niciunul-niciuna**. De asemenea, vom scrie într-un cuvânt **odată**, în locuțiunile **odată ce** și **odată cu**. Să comparăm enunțurile în care apar locuțiunile respective cu situațiile în care cuvântul **dată** este substantiv: ***Odată ce** s-a stabilit programul, nu mai discutăm. **Odată cu** ei au fost validați și ceilalți. **O dată** ce are importanță pentru el este 29 noiembrie.*

Scanned with OKEN Scanner

***O dată** cu rezonanță istorică este 9 mai.*
Mai trebuie să avem în vedere situațiile în care **nici** este adverb/conjuncție. Vom scrie: **Niciunul** nu a greșit, dar: **Nici** unul, **nici** doi, ci trei au fost premiați. **Nici** măcar unul nu a fost de acord. Când **nici** se repetă (***nici** unul, **nici** altul*), el are valoare de conjuncție corespunzând lui **și**, din perechea ***și** unul, **și** altul*. În acest fel, zona omofoniilor din limba română, secvențe citite la fel, dar scrise diferit: **ne-am** și **neam, nici unul** și **niciunul**) se extinde.

5. DOOM² păstrează regulile, mai complicate și de aceea frecvent încălcate, după care se scriu **denumirile teritorial-administrative**. Se scriu cu cratimă acele denumiri care includ forma-tip, de nominativ-acuzativ, ca în dicționare: **Alba-Iulia, Bistrița-Năsăud, Bereşti-Meria, Caraş-Severin, Cluj-Napoca, Cuza-Vodă, Drobeta-Turnu-Severin**. Se scriu fără cratimă denumirile care conțin o formă de genitiv: **Gura Teghii, Vatra Dornei**; cele care includ o prepoziție: **Bolintinul din Deal, Curtea de Argeș, Filipeștii de Pădure, Vințu de Jos**; în sfârșit, cele cu adjectiv: **Baia Mare, Copșa Mică, Piatra Arsă, Valea Seacă.**

Lucrurile se complică, deoarece regulile de mai sus nu funcționează în alte situații: **Barbă-Albastră, Păunașul-Codrilor, Tic-Pitic-Inimă-de-Voinic, cornul-caprei** (varietate de ardei) etc.

6. DOOM² dezvoltă **componenta stilistică**, prin consemnarea restricțiilor de uz la cuvintele învechite, populare, regionale și familiare, care nu aparțin limbii literare actuale: **adicătelea** (pop.), **aiest/aist** (reg.), **moliftă** (înv.).

7. Valorile morfologice sunt corectate, nuanțate sau completate.
Sunt considerate masculine, nu neutre, cum este cuvântul de bază, numele de plante sau de animale compuse, de tipul: **acul-doamnei** (plantă) s.m.art., deși cuvântul de bază **ac** este neutru.
Este respinsă calificarea din **DOOM¹** drept neutre a unor adjective care însoțesc numai substantive neutre, având la singular formă de masculin, iar la plural formă de feminin. În astfel de cazuri, se dau exemple de substantive cu care se combină: **alcalino-pământos** (metal ~) adj.m.; pl.f.: **alcalino-pământoase**.
Substantivele/epitete referitoare la persoane, de tipul **bâlbâilă**, sunt considerate de ambele genuri, nu doar masculine: **un bâlbâilă, o bâlbâilă.**

8. O altă regulă din **DOOM¹** este păstrată și vizează scrierea prescurtărilor (abrevierilor) uzuale: **bd** (bulevard/bulevardul), **d/dl** (domnul), **dna** (doamna), **dra** (domnișoara), **dlui** (domnului), **dnei** (doamnei), **drei** (domnișoarei). Scriem astfel, deoarece cuvintele respective sunt simple, și nu compuse, precum **dumneata, dumneavoastră** etc. Aceste compuse sunt prescurtate, de regulă, cu cratimă: **d-ta, d-voastră** (dar și **dv., dvs.**). Practic, numai așa am putea deosebi, de pildă, prescurtarea **dlui** (domnului) de **d-lui** (dumnealui), ultima fiind absentă din **DOOM².**

9. În ce privește accentuarea cuvintelor, ca noutate, este pus atât accentul compusului, chiar dacă este plasat pe un component monosilabic, cât și accentul fiecărui component monosilabic: **argint-viu**. Este indicat și accentul secundar:

Scanned with OKEN Scanner

de exemplu, în cuvântul **aerodinamic**: **aerodinamic;** pe lângă accentul principal: **aerodinamic,** apare accentul secundar: **aerodinamic**.
DOOM² abandonează unele variante accentuale din **DOOM¹**, păstrează altele şi adaugă dublete noi. Din prima categorie fac parte: **anatemă, aripă, calcar, cobalt, prier, simpozion, translator** (persoană), rămase cu o singură modalitate de accentuare. Se păstrează din **DOOM¹** dublete accentuale precum **apendice/ apendice** (anat.), **profesor/profesor, satiră/satiră**. În sfârşit, se introduc dublete accentuale ca **antic/antic, firav/firav, trafic/trafic.**
În câteva cazuri, accentul se schimbă: **radar, regizor, revizor** (în **DOOM¹**: radar, regizor, revizor) sau silabaţia: a-da-**gio,** un-**gu-ent** (în **DOOM¹**: a-da-**gi-o**, un-**guent**).
În ce priveşte scrierea şi pronunţarea, acceptarea variantelor de scriere **filosof/ filozof** complică situaţia literei **s,** trecută la **z,** în **corozив, concluziv, ocluziv** (în **DOOM¹: ■** corosiv, conclusiv, oclusiv), ori recomandată a se citi **[z]** în **cvasitotalitate.**

10. Mai semnalăm avaturile adaptării la sistemul fonologic românesc în cazul cuvintelor **cozeur, grimeur, machieur, pozeur, grimeură, machieuză, remaieuză** scrise cu **–eur [-ör] , sufleor,** scris cu **–eor [-ör], dibler, ramer,** scrise cu **–er, donor,** scris cu **–or,**. Aceeaşi tratare diferenţiată avem pentru **clubmen, congresmen, recordmen, sportsmen, tenismen, trustmen** (în **DOOM¹,** toate scrise cu **–man**), dar **gentleman [-men] şi superman [-men]**.

• Soluţii pentru adaptarea substantivelor din franceză terminate în *–eur*, de la DOOM¹ la DOOM²:

broder s.m.; **brodeză** s.f. (fr.brodeur; brodeuse); în **DOOM¹ ■** brodeză; **coafor** s. m.; **coafeză [coa-]** s.f. (fr.coiffeur; coiffeuse); **cozeur [-zör]** s.m. (fr.causeur; causeuse); **dizeur [-zör]** s.m; **dizeuză [-zë-]** s.f.(fr.diseur; diseuse); **donor** s.m. (fr.donneur; donneus: e); **dribler** s.m.; **dribleră** s.f.(fr.dribleur; dribleuse); **farsor** s.m.; **farsoare** s.f.(fr.farceur; farceuse); ***friteuză [-tö-]** (fr.friteuse); **frizer** s.m.; **frizerіță** s.f. (fr.friseur); ***gafeur [-för]** s.m.; **gafeuză [-fö-]** s.f. (fr.gaffeur; gaffeuse); **grimeur [-mör]** s.m.; **grimeură [-më-]** s.f. (fr.grimeur; grimeuse); **jongler** s.m.(fr.jongleur; jongleuse) **machieur[-chi-ör]**s.m. **;machieuză[-chi-ö-]**s.f.(fr.maquilleur; maquilleur **■** machior[-chi-or]; machieză; **maseur [-sör]** s.m.; **maseuză [-sö-]** s.f. (fr.masseur; masseuse) **■** masor ; maseză ; **modelor** s.m.; **modeloare** s.f. (fr.modeleur; modeleuse); **montor** s.m.; **montoare** s.f. (fr. monteur; monteuse); **pozeur [-zör]** s.m. (fr.poseur; poseuse) **■** poseur [-zör]; **ramer** s.m.; **rameră** s.f. (fr.rameur; rameuse) **■** rameză; **reglor** s.m.(fr.regleur); **remaieuză [-ma-ö-]** s.f. (fr.remailleuse) **■** remaieză; **sabrer** s.m. (fr.sabreur); **scrimer** s.m; **scrimeră** s.f. (fr.escrimeur; escrimeuse); **sufleor[-flĕor]** s.m (fr. souffleur; souffleuse); **sudor** s.m.; **sudoriță** s.f. (fr.soudeur; soudeuse); **şanteză** s.f. (fr.chanteuse); **şofer** s.m; **şoferiță** s.f. (fr.chauffeur); **şutor** s.m. (fr.shooter, din engl.shoot) **■** şuter; **tapeur[-pör]** s.m. (fr.tapeur; tapeuse);
Notă: Între intrări, ar fi trebuit să figureze **tapeuză [-pö-],** femininul de la **tapeur [-pör]; tricoter** s.m.; **tricoteză** s.f. (fr.tricoteur;tricoteuse); **trotteur [-tör]** (fr. trotteur; trotteuse).

Scanned with OKEN Scanner

• **Un substantiv englezesc: stripper**

Substantivul **stripper**, care în engleză este pentru ambele genuri, ar fi trebuit adaptat la feminin: **stripperă/striperă** sau **striptează/stripteuză [-tö-] / stripteaseuză**
[-ti-zö-]/striptizeuză [-zö-].

• **Soluții pentru adaptarea substantivelor în *–man*:**

1. scrise şi pronunțate cu -man: barman, *cameraman, cocainoman, dragoman, erotoman, galoman, grafoman, grandoman, megaloman, meloman, piroman;
2. scrise cu –man şi pronunțate cu –men: gentleman [-men]; (pl. gentlemeni) ■ gentleman [gentl-men] (pl.gentlemeni), ***superman [-men]; (pl.supermeni);**
3. scrise şi pronunțate cu –men: clubmen ■ clubman, **congresmen** ■ congresman, **recordmen** ■ recordman, **sportsmen** ■ sportsman, **tenismen** ■ tenisman, **trustmen** ■ trustman.
Iată şi câteva **substantive compuse incluzând elementul *–man*, preluate din engleză: businessman [biz-nis-men]** ■ businessman [biz-nis-man], ***one-man show [ŭan-men-şou], *self-made-man [self-meĭd-men].**
11. Mai rar, **DOOM**[1] înregistra termenii străini recenți cu forma din limba de origine: **dumping, flash, rummy, software**, dar practica masiv adaptarea la sistemul românesc: **ghem** (la tenis), **penalti, rugby, bungalou, luping, parching**. **DOOM**[2] se întoarce hotărât la formele originare, reetimologizând majoritatea cuvintelor străine care aveau deja, în **DOOM**[1], o haină românească: **bungalow, looping, parking** şi, doar în câteva cazuri, le dublează cu variante adaptate: **bodyguard/bodigard, cocktail [cocteĭl] /cocteil, derby/derbi, penalty/penalti, pocher/poker [-căr], pizza/pizză, rugbi/rugby [ragbi]**. Pentru mai recentele **management** şi **manager**, se propun variante de pronunțare noi: **management [me-nigĭ-ment/ma/nagĭ-ment]** ■ **DOOM**[1]: management [me-nigĭ-ment], **manager [manager/manager]** ■ manager [manager/meniger], ca şi pentru **sandwich,** mai vechi, dar la fel de rebarbativ : **sandvici/sendviş** ■ sandviş/ sandvici.

12. Una dintre tendințele actuale ale uzului, marcând preferința dintotdeauna a vorbitorilor pentru efortul minim în pronunțare, se reflectă în **DOOM**[2] prin extinderea folosirii formelor „scurte" (formele verbale flexionare de indicativ prezent cu sufixul – **Ø** –. O altă tendință a uzului constă în folosirea unor substantive neutre la plural în **–e** (**chibrite**, formă neacceptată de normative, corect **chibrituri**) , desinența **–uri** fiind resimțită ca veche.

Ca soluții în **DOOM**[2], în cazul verbelor, fie se renunță la formele „lungi" (*dăinuieşte, desfătează, derogheză, evaporează, ignorează, molfăieşte, perturbează, secretează, ţuguiază, zuruieşte*), pentru cele „scurte": **dăinuie, desfată, dezagregă, evaporă, ignoră, molfăie, perturbă, secretă, ţuguie, zuruie**; fie se introduc variante noi, „scurte": **biciuie, cheltuie, chinuie,**

Scanned with OKEN Scanner

• **Un substantiv englezesc: stripper**

Substantivul **stripper**, care în engleză este pentru ambele genuri, ar fi trebuit adaptat la feminin: **stripperă/striperă** sau **striptează/stripteuză [-tö-] / striptease uză [-ti-zö-]/striptizeuză [-zö-].**

• **Soluții pentru adaptarea substantivelor în *–man*:**

1. scrise și pronunțate cu -man: barman, *cameraman, cocainoman, dragoman, erotoman, galoman, grafoman, grandoman, megaloman, meloman, piroman;
2. scrise cu –man și pronunțate cu –men: gentleman [-men]; (pl. gentlemeni) ■ gentleman [gentl-men] (pl.gentlemeni), ***superman [-men]; (pl.supermeni);**
3. scrise și pronunțate cu –men: clubmen ■ clubman, **congresmen** ■ congresman, **recordmen** ■ recordman, **sportsmen** ■ sportsman, **tenismen** ■ tenisman, **trustmen** ■ trustman.
Iată și câteva **substantive compuse incluzând elementul *–man*, preluate din engleză: businessman [biz-nis-men]** ■ businessman [biz-nis-man], ***one-man show [ŭan-men-şou], *self-made-man [self-meĭd-men].**
11. Mai rar, **DOOM[1]** înregistra termenii străini recenți cu forma din limba de origine: **dumping, flash, rummy, software**, dar practica masiv adaptarea la sistemul românesc: **ghem** (la tenis), **penalti, rugby, bungalou, luping, parching**. **DOOM[2]** se întoarce hotărât la formele originare, reetimologizând majoritatea cuvintelor străine care aveau deja, în **DOOM[1],** o haină românească: **bungalow, looping, parking** și, doar în câteva cazuri, le dublează cu variante adaptate: **bodyguard/bodigard, cocktail [cocteĭl] /cocteil, derby/derbi, penalty/penalti, pocher/poker [-căr], pizza/pizză, rugbi/rugby [ragbi]**. Pentru mai recentele **management** și **manager**, se propun variante de pronunțare noi: **management [me-nigĭ-ment/ma/nagĭ-ment]** ■ **DOOM[1]**: management [me-nigĭ-ment], **manager [manager/manager]** ■ manager [manager/meniger], ca și pentru **sandwich,** mai vechi, dar la fel de rebarbativ : **sandvici/sendviș** ■ sandviș/ sandvici.

12. Una dintre tendințele actuale ale uzului, marcând preferința dintotdeauna a vorbitorilor pentru efortul minim în pronunțare, se reflectă în **DOOM[2]** prin extinderea folosirii formelor „scurte" (formele verbale flexionare de indicativ prezent cu sufixul – **Ø** –. O altă tendință a uzului constă în folosirea unor substantive neutre la plural în **–e (chibrite**, formă neacceptată de normative, corect **chibrituri) ,** desinența **–uri** fiind resimțită ca veche.
Ca soluții în **DOOM[2]**, în cazul verbelor, fie se renunță la formele „lungi" (*dăinuiește, desfătează, deroghează, evaporează, ignorează, molfăiește, perturbează, secretează, țuguiază, zuruiește*), pentru cele „scurte": **dăinuie, desfată, dezagregă, evaporă, ignoră, molfăie, perturbă, secretă, țuguie, zuruie**; fie se introduc variante noi, „scurte": **biciuie, cheltuie, chinuie,**

Scanned with OKEN Scanner

inventă, se îngâmfă, se tânguie (pe lângă **biciuieşte, cheltuieşte, chinuieşte, inventează, se îngâmfează, se tânguieşte**); fie se dă prioritate formelor „scurte": **înjgheabă/înjghebează, şchioapătă/şchiopătează, ţăcăne/ţăcăneşte** (în loc de **înjghebează/înjgheabă** etc. cum era în **DOOM**[1]).

13. Variantele libere sunt de trei feluri: **variante literare libere**, în care variantele aparţin, egal, limbii literare (**acont / aconto**); **variante combinate**, în care doar unul dintre termeni este literar (**acum** / (pop., fam.) **acuma**) şi **variante neliterare** (**aiest / aist** – reg.).
Dintre **variantele libere** la **cuvintele-titlu/tip**, cele mai numeroase şi mai importante, prin consecinţe, se înregistrează la substantiv: **bulgăr/bulgăre, cartilaj/cartilagiu, cearşaf/cearceaf, chestiune/chestie, clovn/claun, corijent/corigent, fierăstrău/ferăstrău, halo/halou, lăcaş/locaş, luminescenţă/luminiscenţă** (şi compusele), **muschetar/muşchetar, pântec/pântece, perchiziţie/percheziţie, pieptăn/pieptene, piuneză [pĭu-]/pioneză [pi-o-], polilogie/polologhie, sandvici/sendviş, soliloc/soliloc, tobogan/topogan, tract/tractus, tumoare/tumoră, zi/ziuă.**

14. Forme diferite faţă de **DOOM**[1] înregistrează cuvintele: **container, corozivitate, crenvrust, crevete, detenţie, escatologie, expulzie, foarfecă** (pl. **foarfeci**), **fotoemisie, hagialâc, hogeac, machieur, machieuză, magazioner, marfar, marochiner, maseuză, pietrificare, porthartă, posomoreală, pudilonderie, sanda** (încălţăminte), **saună, screamăt, secreter** (mobilă), **sfârtecare, suzetă, şutor, trailer, verzitură, zilier.**
Argumentele aduse de **Alexandru Graur**, în al său **Dicţionar al greşelilor de limbă**, apărut la Editura Academiei R.S.R., în 1982, în favoarea unor forme precum **cearşaf** (nu cearceaf), **magaziner** (nu magazioner), **foarfece** (nu foarfecă), **tumoare** (nu tumoră), însuşite de **DOOM**[1], sunt eludate în **DOOM**[2]. Considerăm că este vorba, uneori, de o cedare facilă, în faţa unui uz incert (sunt foarte puţini şi nesemnificativi vorbitorii care pronunţă, de pildă, **cearceaf**), şi nu de o adaptare reală şi absolut necesară; ca, de altfel, şi în cazul pluralelor **căpşuni, cireşi** (nume de fructe), chiar dacă desinenţa **–i** apare la multe plurale de feminine: **gagici (în DOOM**[1]**: ■ gagice), uşi, păpuşi.**

15. Pentru verbele la modul infinitiv, se admit variantele (a) **cementa/cimenta** (a trata dinţii), **datora/datori, decofeiniza/ decafeiniza, frecţiona/fricţiona, incarna/încarna, încorpora/incorpora, pricopsi/procopsi, rabata/rabate, reincarna/reîncarna, zbârli/zburli.** Nu se admit dubletele **împătura/împături, curăţa/curăţi**, ci doar **împături, curăţa**. Totuşi, în **DOOM**[2], la pagina 202, verbul **a cura**[2] este explicat prin „a **curăţi** (sic!) ştiuleţii", ca în **DOOM**[1].

16. Modificările suferite de formele verbale unice/nevariante/fără variante, de la **DOOM**[1] la **DOOM**[2], sunt puţine. Formele-tip din **DOOM**[1]: (a) descotoşmăni, petrifica, sfârtica, şi cele flexionare: *(eu) continuu, enumer, (el) defalchează, (se) descotoşmăneşte, se detrachează, exhibează, irighează, să fremete*, devin, în **DOOM**[2]: (a) **descotoşmăna, pietrifica, sfârteca**, (eu) **continui, enumăr**, (el)

Scanned with OKEN Scanner

defalcă, (se) **descotoşmăneazăă, exhibă, irigă, să freamăte**. În ce priveşte verbul **(a se) detraca**, **DOOM²** precizează că se foloseşte numai la tipuri compuse: **s-a detracat**. Verbul (a) **returna** este înregistrat cu două forme flexionare diferenţiate semantic: **retoarnă** (toarnă din nou) şi **returnează** (trimite înapoi, toarnă de nou un film).

17. Variantele flexionare libere sunt foarte numeroase la **verbe**, în special la indicativ prezent: **biciuieşte/biciuie, cheltuieşte/cheltuie, anticipează/anticipă** etc.; (vezi ANEXELE pentru verbe), dar şi la **substantive: amanete/amanеturi, coperţi/coperte, debuşee/debuşeuri, ligheane/lighene, torenţi/torente, îmbrăcămintei/îmbrăcămintii** etc.; (vezi ANEXA pentru substantive).

18. Pluralele din **DOOM¹** (**româneşti:** *arborete, betonuri, feşi, gradenuri, habitade, infanticiduri, jobenuri, lipomuri, luntre, pandişpanuri, recensământuri, remarce* sau cele **preluate ca în limba de origine**: *cruzeiros, intermezzi*) se schimbă, în **DOOM²**: **arboreturi, betoane, feşe** (dar genitiv-dativul articulat care se recomandă este totuşi **feşii**; în acest caz, ar fi trebuit **feşei**, corespunzător pluralului recomandat, sau ar fi trebuit păstrată norma din **DOOM²:** pl. **feşi,** g.d. **feşii**), **gradene, habitacluri, infanticide** (la fel, **paricide, regicide**), **jobene, lipoame, luntri** (o silabă), **pandişpane, recensăminte, remarci, cruzeiro [-seĭ], intermezzouri (-ţo-uri).**

19. Sunt eliminate, între altele, formele ieşite din uz sau puţin frecvente: *algoritm, angină, canaluri (geogr.), a dispera, fundale, monoloage, muchie, paradoxe, pardesiuri* etc., existente **DOOM¹**.

20. Substantivele feminine **corabie, ţărancă, ţigancă** rămân cu o singură formă de genitiv-dativ articulat: **corăbiei, ţărăncii, ţigăncii** (nu şi: *corabiei, ţărancei, ţigancei*, ca în **DOOM¹**).

21. DOOM² înregistrează forme şi sensuri noi: **vise** (imagini din somn) şi **visuri** (aspiraţii), **înseamnă** (constituie) şi **însemnează** (notează, face semne), **emisie** (emitere) şi **emisiune** (program radio sau TV), **frecţie** (masaj) şi **fricţiune** (frecare, conflict), **pate** (de ficat) şi **pateu** (produs de patiserie). Se înregistrează cuvintele **compleu** (costum), **geacă**, pl. **geci** (cuvânt absent în **DOOM¹**, dar înregistrat în **DEX**, cu formele **giacă**, pl. **giace**), **item** (cu variantele de plural **itemi/itemuri/iteme**), formele **elemenţi, strate, subansamble**, specializate în diferite domenii. Lipsesc, în continuare, forme ca **profile** (în siderurgie), **hazarde** (în geografie), **rezidii** (în medicină sau în chimie). Este o tendinţă a limbajelor profesionale/de specialitate de a crea forme proprii, plecând de la cele comune, pentru a se diferenţia între ele. Recent, a apărut, în limba română, sintagma **şcoală incluzivă**, din acelaşi motiv.
Verbul **(a) absolvi** rămâne cu o singură formă de indicativ prezent, pentru ambele sensuri: Îi **absolvă** (iartă) pe toţi. Mircea Eliade **absolvă** (termină) Facultatea de Litere şi Filozofie în anul 1928.
Termenii, polisemantici în **DOOM¹**, **extensiune, inscripţie, ocluziune,**

Scanned with OKEN Scanner

posesiune, prospecțiune, radio-emisiune, reconversie şi **variație** sunt reconsiderați şi diferențiați ca înțeles: ***extensie** (în medicină, tehnică) şi **extensiune** (în lingvistică, logică), **inscripție** (text gravat) şi ***inscripțiune** (înscriere, înregistrare), ***ocluzie** (intenstinală) şi **ocluziune** (închidere a unui orificiu), ***posesie** (deținere) şi **posesiune** (teritoriu), ***prospecție** (cercetare economică) şi **prospecțiune** (cercetare geologică), ***radioemisie** (producere de unde electromagnetice) şi **radioemisiune** (emisiune radiofonică), ***reconversie** (schimbare profesională) şi **reconversiune** (schimbare economică sau tehnologică), **variație** (modificare, diversiune) şi ***variațiune** (piesă muzicală). Forma originară **agora** (piață publică în Antichitate) este deosebită semantic de ***agoră**, intrare nouă în **DOOM²**, desemnând orice spațiu public.

22. Se simplifică articularea substantivelor care au în componență numeralul cardinal **prim**. Acesta rămâne invariabil în flexiune: **prim-ministrul, prim-miniștrii, prim-ministrului etc., prim-procurorul, prim-secretarul** ş.a.m.d.

23. Se menține regula din **DOOM¹**, după care substantivele împrumutate, cele mai multe din engleza americană, se articulează ca de obicei în limba română, prin alipire, dacă partea finală a cuvântului se pronunță aşa cum se scrie: **bos/boss, broker, dealer, folk, link, weekend**. Singularul articulat se va scrie **bosul/bossul, brokerul, dealerul, folkul, linkul, weekendul**. Formele de plural, obținute prin alipirea desinenței: **boşi, brokeri, dealeri, linkuri, weekenduri,** se vor articula similar: **boşii, brokerii, dealerii, linkurile, weekendurile.**

Notă: DOOM² dă, în lista de cuvinte, scrierea **weekend** (p. 854), dar, la p. XCII, în explicațiile privind articolul, se scrie: **week-endul.**

Pe de altă parte, vom scrie cu cratimă, dacă finalul cuvântului se pronunță altfel de cum se scrie: **cow-boy, mouse, service, site, show,** articulate la singular: **cow-boy-ul, mouse-ul, service-ul, site-ul, show-ul.** Formele de plural: **cow-boy, mouse-uri, service-uri, site-uri, show-uri** se vor articula **cow-boy-i, mouse-urile, service-urile, site-urile, show-urile**.

Regula este valabilă şi pentru latinescul **curriculum** (programă), care se scrie articulat **curriculumul**, şi nu *curriculum-ul*, cum se mai întâlneşte.

Există o anumită tendință a uzului, în special în media, de a folosi cratima la toți termenii străini sau simțiți ca străini (*Washington-ul, thriller-ul*), uneori surprinzător, cum a fost cazul grafiei *Paris-ul*, pe care am întâlnit-o la un post de televiziune, pe data de 2 august 2006, la ora 16.56. Practica tinde spre adoptarea acestei soluții neagreate încă de normative, de vreme ce, la Costineşti, în vara aceluiaşi an, am văzut scris, pe un perete, spre avertizarea turiştilor: *DUŞ-URI*.

24. Dacă, potrivit **DOOM¹**, adjectivele posesive **ta, sa, voastră** şi pronumele personale **lui, ei, lor** din componența formulelor de reverență, explicate ca substantive combinate cu adjective/pronume, erau scrise cu literă mică (ta, sa, voastră, lor): *Sfinția ta, Sfinția sa, Sfinția voastră, Sfințiile lor*, **DOOM²** normează, pe bună dreptate, scrierea cu majusculă pentru ambele componente: **Sfinția Ta, Sfinția Sa, Sfinția Voastră, Sfințiile Lor**. Totodată, în **DOOM²**, aceste formule sunt considerate **locuțiuni pronominale de politețe.**

Scanned with OKEN Scanner

Iată o listă completă:

Cuviosia Ta ■ DOOM[1] Cuviosia ta
Cuviosia Voastră ■ Cuviosia voastră
Cuviosiile Voastre ■ Cuviosiile voastre
Domnia Ei ■ Domnia ei
Domnia Lui ■ Domnia lui
Domnia Sa ■ Domnia sa
Domnia Ta ■ Domnia ta
Domnia Voastră ■ Domnia voastră
Domniile Voastre ■ Domniile voastre
Eminența Sa ■ Eminența sa (voastră)
Eminența Voastră
Eminențele Voastre
Excelența Sa ■ Excelența sa (voastră)
Excelența Voastră ■ Excelența voastră
Excelențele Voastre
Luminăția Sa ■ Luminăția sa (ta, voastră)
Luminăția Ta ■ Luminăția ta
Luminăția Voastră ■ Luminăția voastră
Luminățiile Voastre ■ Luminățiile voastre
Magnificența Sa ■ Magnificența sa (voastră)
Magnificența Voastră
Magnificențele Voastre
Maiestatea/Majestatea Sa ■ Maiestatea sa (ta, voastră)
Maiestatea/Majestatea Ta
Maiestatea/Majestatea Voastră
Maiestățile/Majestățile Voastre ■ Maiestățile lor
Măria Sa ■ Măria sa (ta, voastră)
Măria Ta ■ Măria ta
Măria Voastră ■ Măria voastră
Măriile Voastre
***Panevghenia Sa**
***Panevghenia Ta**
Preacuvioșia Sa ■ Preacuvioșia sa (ta, voastră)
Preacuvioșia Ta ■ Preacuvioșia ta
Preacuvioșia Voastră ■ Preacuvioșia voastră
Preacuvioșiile Voastre
Preasființa Sa ■ Preasființa sa
Preasființa Ta ■ Preasființa ta
Preasființa Voastră ■ Preasființa voastră
Preasființiile Voastre
Sanctitatea Sa (Ta, Voastră ■ Sanctitatea sa (ta, voastră)
Sfința Sa ■ Sfința sa (ta, voastră)
Sfința Ta ■ Sfința ta
Sfința Voastră ■ Sfința voastră
Sfințiile Voastre ■ Sfințiile lor

Scanned with OKEN Scanner

25. Adjectivele din **DOOM**[1]: *conclusiv, corosiv, eshatologic, fălticinean (sil.-ci–nĕan), herculean (sil. –le-an), mignon (pron. mi-nĭon), numerabil, oclusiv, pudibund, satanească, vagabondă*, se vor scrie, după **DOOM**[2], **conclusiv, coroziv, escatalogic, fălticenean** (-ce-nĕan), **herculean** (-le-ĕan), **minion** (pron. mi-nĭon), **numărabil, oclusiv, pudibond, satanească** (pentru că este un adjectiv neologic) şi **vagaboandă** (adjectiv mai vechi). La fel, vom scrie şi vom citi **marmorean** (-re-ĕan)şi **mediteranean** (-ne-ĕan). Cuvântul **cvasiunanim** se scrie cu **s**, dar se citeşte cu **z**. Forma nouă **pudibond** (pudibund, în **DOOM**[1]) intră totuşi în contradicţie cu **floribund, furibund**, pentru că în toate există sufixoidul **-bund**, din latinescul **-bundus**, care exprimă o cantitate mare.

26. Adjectivele invariabile nu îşi schimbă forma după gen şi număr. Spunem: fustă **bleu**, pantaloni **bleu**. Este cazul unor adjective mai vechi (**gri, kaki, oranj, sadea, vernil, video**), dar şi al recent intratelor în **DOOM**[2]: **alto** (saxofon ~), **ciclamen** (culoare), **disco** (muzică ~), **flu** (estompat, vaporos: contur ~), **nonprofit** (organizaţie ~), **retro** (modă ~), **super** (un film ~) etc.
O categorie aparte o constituie adjectivele terminate în **–e**, de tipul: **atroce, eficace, factice, ferice, feroce, motrice, perspicace, precoce, proprice, vivace.** Totuşi, în **DEX** (*Dicţionarul explicativ al limbii române*), **feroce** şi **precoce** sunt încă date ca variabile. Este nevoie de pus în acord **DEX**-ul şi **DOOM**-ul, la ediţiile viitoare.
Sunt **variabile** adjectivele terminate în -ce: **rapace, sagace, tenace** şi **vorace**. Vom spune aşadar durere **atroce**, dureri **atroce** (invariabil), dar individ **rapace**, indivizi **rapaci** (variabil). Un procedeu mnemotehnic simplu, pentru a reţine cele patru adjective variabile, este reunirea silabelor iniţiale într-un „cuvânt", a cărui paternitate ne-o asumăm, la sugestia unei eleve a noastre: **rasatevo (ra**pace-**sa**gace-**te**nace-**vo**race).

27. Se modifică, de asemenea, scrierea unor cuvinte compuse: **gândac-de-bucătărie, gândac-de-casă, gândac-de-Colorado, garoafă-de-câmp, garofiţa-Pietrei-Craiului** (în **DOOM**[1], toate scrise fără cratimă), dar se preiau altele din **DOOM**[1], scrise cu şi fără cratimă: **piţigoi-codat, piţigoi-pungaş**, însă **piţigoi moţat, piţigoi vânăt**, ultimele două fiind considerate îmbinări libere de substantive şi adjective.

28. Sunt înregistrate **situaţii de omofonie** care lipseau în DOOM[1]: **descăzut** şi **de scăzut**, **iarbă deasă** (plantă) şi **iarbă deasă** (s.f.+adj.), **oriîncotro** (adverb) şi **ori încotro** (conj.+adv.) etc.

29. Este admisă existenţa unor **locuţiuni substantivale**, ca **băgare de seamă** (în DOOM[1]: substantiv+propoziţie+substantiv), inclusiv în cazul unor sintagme împrumutate: **alter ego** (în **DOOM**[1]: substantiv). Alte schimbări sunt menţionate de autoare în **Nota asupra ediţiei** (p. XI-XVII).

30. Mai simplu, mai practic... Frecvent, normele care se bazează pe raţiuni „ascunse" vorbitorilor şi accesibile doar specialiştilor, tot mai des încălcate

Scanned with OKEN Scanner

în practica limbii, cedează în cele din urmă, la presiunea uzului. Cei care fac regulile încearcă să salveze ce-i de salvat, însă până la un punct.

Un exemplu recent, din **DOOM**[2], este asimilarea substantivului **mass-media**, la feminin singular. Astfel, se admit structuri ca **media românească**, **influențele mass-mediei**, considerate, până acum, greșite, pe motiv că **media** este pluralul neutrului latinesc **medium**, «mijloc», «canal». Uzul a impus totodată variantele *un coleg* **de-ai mei/de-al meu**, *o colegă* **de-ale mele/de-a mea**, **doisprezece/ douăsprezece** *ianuarie*.

Vrând-nevrând, trebuie să recunoaștem că soluțiile sunt practice, chiar dacă ne contrazic erudiția lingvistică...

Ceea ce putem reproșa totuși acestui normativ este că nu a făcut nimic în vederea restrângerii variantelor libere, acolo unde era cazul. Se lasă încă prea multă libertate de alegere pentru vorbitor, iar fapul că unele variante au fost înlocuite cu altele nu face decât să complice lucrurile, în sensul că unele deprinderi de bună practică a limbii abia deveniseră familiare vorbitorilor, prin cultivarea lor asiduă în școală și la examene, și, deodată, au fost abandonate, de multe ori revenindu-se la opțiuni mai vechi, cum este cazul locuțiunilor **odată cu** și **odată ce**, scrise astfel și până în 1982. Între altele, obstinația de a găsi o formă românească potrivită pentru **sandwich**, de la un îndreptar la altul (ultima soluție fiind variantele libere **sandvici/sendviș**, ar fi demnă de o cauză mai nobilă. În condițiile în care atâtea cuvinte englezești se scriu ca în limba de origine și ținând seamă de faptul că peste tot, pe stradă și la restaurant, cuvântul este scris ca în engleză, nu văd de ce ne încrâncenăm să-l adaptăm (este adevărat, e mai vechi în limba română), atâta timp cât variantele găsite până acum probează recalcitranța vocabulei respective.

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA ROMÂNĂ ÎN COMUNICARE

I. ELEMENTE ALE STRUCTURII CUVINTELOR

I. 1. ELEMENTE ALE STRUCTURIUI FONETICE

§ REPERE TEORETICE

Latura materială a cuvântului (expresia, complexul sonor) se prezintă ca o structură de **foneme,** grupate în **silabe** şi puse (în cazul cuvintelor polisilabice) sub **accent. Fonemul** este cea mai mică unitate sonoră distinctivă: **far/var.** În DEX, **fonemul** este definit ca fiind *cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele între ele, precum şi formele gramaticale ale aceluiaşi cuvânt.* ♦ *(În trecut) Sunet. - Din fr.* ***phonème.***

Sistemul fonematic (fonologic) al limbii române este alcătuit din:
- **vocale (7): [a], [ă], [î] /[â], [e], [i] / [y], [o], [u];**
- **semivocale (4): [ĕ], [ĭ] / [y], [ŏ], [ŭ] / [w];**
- **consoane (22): [b], [c] / [k] / [q], [d], [f], [g], [h], [j], [l], [m], [n], [p], [r], [s], [ş], [t], [ţ], [v] / [w], [z], [k'] (scris: che, chi), [g'] (scris: ghe, ghi), [č] (scris: ce, ci), [ğ] (scris: ge, gi).**

Grupurile de sunete

-diftongul: grup de două sunete alăturate (o vocală, o semivocală), rostite într-o silabă: p**ŏa**r-tă, n**oŭ**.
Diftongii sunt **ascendenți** (semivocală + vocală): p**ŏa**r-tă, sau descendenți (vocală + semivocală): n**oŭ**, ce**aĭ**.
-triftongul: grup de trei sunete alăturate (o vocală, două semivocale), rostite într-o silabă.
Ex.: pri-v**ĕaĭ** = semivocală + vocală + semivocală; l**ĕŏa**r-că - semivocală + semivocală + vocală
-hiatul: grup de două vocale alăturate, făcând parte din silabe diferite: **a-er, a-a**-le-ni-an, procede-**e**, **fi-inț**ă, **co-o**ptare, con-ti-n**u-u** (adjectiv sau substantiv).

Silaba este un sunet (vocală) sau un grup de sunete (în care există obligatoriu o vocală), rostite cu un singur efort respirator. Silaba conține o vocală, una şi numai una: **a a-u-zit**. Un enunț conține atâtea silabe, câte vocale are. **Despărțirea în silabe** se face după, **principiul fonetic,** respectând înlănțuirea eforturilor respiratorii (i-ni-mă), sau după **principiul morfologic,** ținând seamă de morfemele componente (in-i-mi-ta-bil, sa-vant-lâc). **Scrierea românească este fonetică**, ceea ce înseamnă că unui sunet îi corespunde o literă. Excepțiile sunt puține. De exemplu, cuvântul **chin** are trei sunete: **[k'], [i], [n]**, dar patru litere: **c, h, i, n**. Litera **x** notează două sunete: **[ks]** (**ax, axilă, excursie**) sau **[gz]**

Scanned with OKEN Scanner

(exact, există, examen). Sunetul [k] este scris în mai multe feluri: **c** (comic), **k** (kilometru), **q** (quasar). Semivocala **ĭ** se scrie **i** (iată) sau, în cuvintele străine, **y** (New-York) etc.

Notă: Literele **e** şi **i** sunt litere ajutătoare, folosite în scriere, şi nu sunete (nu le corespund sunete), în grupurile **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi** urmate de o vocală. De exemplu, cuvintele *ceai, cioc, geam, magiun, cheamă, chior, gheață, maghiar* conțin, în ordine, 3, 3, 3, 5, 4, 3, 4, 5 sunete, dar litere mai multe: 4, 4, 4, 6, 6, 5, 6, 7. Vom numi grupurile respective **grupuri de litere**. În cuvinte precum cer, circ, gem, gir, chem, chimion, ghem, ghinion, **e** şi **i** sunt, în acelaşi timp, sunete (vocale) şi litere ajutătoare. Într-un cuvânt ca **obicei, e** este, în acelaşi timp sunet (vocală) şi literă ajutătoare (pentru rostirea consoanei **č**). Cuvântul **obicei** conține, aşadar, diftongul ascendent (vocală şi semivocală) **eĭ** (ca în **vreĭ**).

În limba română, **accentul** este **mobil**. Poate cădea pe ultima silabă: ba-cla-v**a**, penultima: va-c**a**n-ță, antepenultima: com-p**u**-ne-re, a patra de la sfârşit: d**o**c-to-ri-ță, pe a cincea de la sfârşit: n**o**-uă-spre-ze-ce. Accentul poate avea funcție distinctivă, deosebind cuvintele cu valori gramaticale diferite: h**a**ĭ-nă – substantiv, ha-**i**-nă - adjectiv, sau forme ale aceluiaşi cuvânt: l**u**ptă - verb la timpul prezent, luptă - verb la timpul perfect simplu.

▪ **Ex. 1 Completează cu grupurile *ea, ia*. Distinge diftongii şi vocalele în hiat. Motivează scrierea corectă.**

găl -- tă, b -- tă, t -- ră, r -- l, deşt -- ptă, c -- tă, g -- nă, gh -- ră, gh -- ur, gh -- tă, gh -- ță, ch -- mă, p -- tră, p --no, p -- stru, v -- ță, b -- tă (sărmană), bă -- t, cheltu -- lă.

MODEL găl**ea**tă; ea-diftong. Se scrie cu **ea** pentru că există **alternanța** cu **e**: găl**ea**tă, găl**e**ți. Când există alternanța cu **ie**, se scrie **ia**: p**ia**tră, p**ie**tre.

NOTA BENE: Literele **e, i** sunt **litere ajutătoare** în grupurile de litere **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi**. Un cuvânt precum **ceată** are structura fonetică: consoana [**č**], **e** – literă ajutătoar**e,** vocala [**a**], consoana [**t**] şi vocala [**ă**], deci nu conține diftong.

▪ **Ex. 2 Identifică situațiile în care există diftongi, triftongi şi vocale în hiat:**

treacă, geacă, piatră, lăcrămioară, bătălie, dibăcie, voios, iepure, liotă, memoriu, roată, steaua, piuă, alai, răi, său, câine, leu, scatiu, fiecare, ciocârlie, foileton, bojdeucă, ouat, prelua, deocamdată, vreodată, cuib, pleosc, vreo, copii, molâu, cioban, paupertate, leoarcă, mioriță, precaut, coseai, piei, lupoaică, pionier, vino-ncoace, le-au (spus), ne-a (cerut), păreau, aer, continuu, fiică, ființă, treceau, îndrăgeau, cheotoare, Gheorghiță, Georgeta, bruion, cianură.

MODEL Cuvântul *treacă* conține diftongul **ĕa,** ascendent (semivocală şi vocală). Cuvântul *geacă* conține litera ajutătoare **e** şi vocala **a** (**ea**, din *geacă*, este un fals diftong).

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 3 Completează cu diftongii *ŏa*, *ŭa*:**

ferm -- r, fum -- r, c -- ternar, trot -- r, repert -- r, parl -- r, lav -- r, cul -- r, patin -- r, pis -- r, poş -- r, tr -- car, briz -- r, bud -- r, c -- ntă, muz -- r, c -- ntum, c -- rtă, f -- ier, c -- rtet, remont -- r.

MODEL fermŏar, cŭaternar

▪ **Ex. 4 Construieşte enunţuri din care să reiasă înţelesul cuvintelor:**

ambiguu, asiduu, contiguu, continuu, exiguu, ingenuu, perpetuu, promiscuu, reziduu, superfluu, vacuum, vacuumetru, ubicuu.

MODEL Sensul enunţului construit de tine nu-l înţeleg, fiindcă nu e clar, ci **ambiguu.**

▪ **Ex. 5 Subliniază formele corecte; rescrie formele greşite:**

excedent, excentric, excadră, exacerbare, excoriaţie, excadrilă, excrescenţă, execrabil, exegeză, exempt, excadron, excavator, excalator, excaladă, excapadă, exalare, exfoliere, excarpă, excară, exhibare, exoftalmie, exogen, exonerare, excarpen, exchimos, exordiu, tixit, boxat, fixing, sconx, comix, exceptare, excerptare, onix, textolit, triplex, uniax;

exosferă, exoteric, extrofie, exsudat, exantem, exchivare, extorcare, excizie, excavare, excroc, excedent, excatologic, extaz, expadrilă, mixandră, cox, fox, lux, excurs, exemă, extensor, excludere, explanadă, extacadă, vax, extropiere, ruxac, exultare, fuxină, exhibiţie, telex, duplex, latex, lax.

MODEL **excedent, excentric excadră** etc. Corect: **escadră** etc.

▪ **Ex. 6 Scrie singularul următoarelor forme de plural:**

sfincşi, lucşi, sconcşi, fenicşi, focşi, limacşi, lincşi, micşti, ortodocşi, perplecşi, prolicşi, ricşe.

MODEL **sfinx, sconcs** etc.

▪ **Ex. 7 Desparte în silabe cuvintele care urmează, subliniindu-le pe acelea în cazul cărora ai aplicat principiul morfologic.**

Notă: Conform noului **DOOM (2005)**, despărţirea în silabe se face fie după pronunţie (**i-ne-gal, de-zo-biş-nu-it, a-nor-ga-nic**), fie ţinând seamă de structura morfematică/elementele constitutive (**in-e-gal, dez-o-biş-nu-it, an-or-ga-nic**). Este respinsă a doua posibilitate, atunci când conduce la secvenţe care nu sunt silabe: **ne-vral-gi-e** (nu: nevr-algie, ca în **DOOM**[1]); când contravine pronunţării: **la-rin-gec-to-mi-e** (nu: laring-ec-to-mi-e, ca în **DOOM**[1]); când cuvintele nu mai sunt analizabile în limba română actuală: **o-biect** (nu: ob-iect, ca în **DOOM**[1]). Se face precizarea că este preferată despărţirea bazată pe pronunţare.

Scanned with OKEN Scanner

a) abia, bacalaureat, capricios, colemie, exhaustiv, hidraulic, hidrant, inabil, inestimabil, inimă, înavuţire, leucemie, manioc, nevrax, obiectiv, piezoelectric, subacvatic, subordonare, seif, seim, sinonim; ablaut, antinevralgic, bairam, caraghios, colenchim, deocamdată, dezorganizare, feldmareşal, hidronim, hidratare, inevitabil, înăcrire, înot, lăcrămioară, mastoidită, nevrectomie, pianină, subalimentare, subiectiv, senior, transcriere;

MODEL a-bia, an-gi-om, ba-ca-la-u-re-at, col-e-mi-e

b) abrupt, mausoleu, nicaraguan, ocean, piano, subalpin, social, austru, baiţ, castanietă, coleopter, deodată, dezorientare, fiică, hidronimie,hidrazidă, inaccesibil, inexistent. înălbire, înălţime, lăicer; abstract, aut, bancrut, caviar, coleoptil, deoparte, dezosare, fiindcă, hidroxid, hidroameliorații, inactiv, inexpugnabil, leandru, mitralior, oficios, pianissimo, piastru, subaltern, socialism;

c) abstragere, autodafe, batiscaf, cereale, colereză, deopotrivă, dezumanizare, februarie, fortissimo, hidroxil, hidră, inactual, inexprimabil, înăsprire, leoarcă, mozaic, ofsaid, piaţă, subansamblu, societate; abstrus, autumnal, absorbţie, agnostic, băcănioară, beatitudine, coafor, colinergic, cnocaut, lingual, mezenchim, oier, puncţie, subarbust, special;

d) adsorbţie, anorganic, cauper, cauter, consumptibil, diuretic, dezavantajos, dezastruos, foaier, deunăzi, dezumflare, dezolare, dezghiocare, dezunire, fiord, folclor, inadecvat, inextirpabil, inadaptabil, inexplicabil, înierbare, leucă, mezenter, onctuos, piele, pielită, poliomielită, subapreciere, sociologie, saună; inadmisibil, inextricabil, liotă, mezencefal, opaiţ, punctaj, subarboret, suburban, somieră;

e) aglosie, arctic, bielorus, chintesenţă, corăbiasca (dans), dairea, dezintegrare, dezertare, foileton, inadvertenţă, inimitabil, inel, loitră, mignon, oxiur, portaltoi, subarendare, stearină;

f) acuarelă, bauxită, binoclu, ceilalţi, corăbiele (corăbioare), decar, dezintoxicare, dezirabil, foiletonist, inalienabil, lornietă, machiaj, pepinieră, portavion, portuar, subestimare, stoicism, afectuos, agresat, biuretă, chiasm, cotlet, descriptiv, eucalipt, garsonieră, inalterabil, inobservabil, lornion, lealitate, mielită, pernicios, postament, postaprindere, subevaluare;

g) aghiotant, chiasm, cotlon, descuamare, geografie, guaşă, inamic, inoculare, lingvistică, mieloză, piedestal, postelnic, posteminescian, subexpunere, sufragiu; Aghiuţă, boa, cianoză, coxartroză, desfătuire, geologie, inanimat, inofensiv, luare, mieros, parmaclâc, peremţiune, postoperatoriu, realitate, subintitulat, sui-generis, unguent;

Scanned with OKEN Scanner

h) aidoma, boicota, cianură, despecetluire, geometrie, inamovibil, inoperant, mioară, paupertate, postumitate, postuniversitar, postură, redempțiune, subîncrengătură, sandvici, suicid; aleatoriu, bojdeucă, dezechilibru, glaucom, inapetență, inopinat, laudanum, machior, paucă, preacuvios, preadolescent, realizare, reavăn, subîntindere, savantlâc, superangular, sinucidere;

i) amfibiu, briliant, comerciant, destupător, gaudeamus, grimeură, inapt, inodor, maistru, pauşal, sculptură, simptom, subînchiriere, superarbitru, transept, transalpin, vinietă; amiază, amoniac, brioşă, budoar, coniac, cruciadă, delicios, diagnostic, diuretic, guano, holocaust, inatacabil, inaugurare, inoxidabil, inoportun, miozotis, nautic, panoptic, pasteurizare, pehlivan, pionier, sinoptic, subînțelegere, subliniere, sublimare, sublim, transatlantic;

j) astupare, blaugaz, cuantă, dilauden, hagiografie, idiom, inavuabil, inuman, năimire, pleoapă, panoramă, panevghenie, paşoptism, somptuos, stâlpnic, sublingual, transilvan, transoceanic, transpirație, trotuar, traumă; astmatic, augmentativ, brizoar, cuaternar, disurie, doleanță, hetairă, iguană, inechitabil, inecuație, inutil, inundație, neant, neutron, pleoştire, pleură, sublocatar, sublocotenent, teatru, teandrie, troiță, vârstnic;

k) acribie, august, contencios, cuirasat, dezonoare, disartrie, dreptunghi, email (smalț), hidracid, hieroglifă, inedit, ineficace, inuzitat, înamorare, nestabil, niciun, penumbră, precaut, subofițer, tăiței, translator, trepied, toast, vietnamez, viezure, vreun;

l) auroră, auscultare, aeronaut, biută, bivuac, craul, croazieră, dezobişnuire, dezodorizare, ecuator, enurezis, estuar, hieratic, hristoitie, inegal, inestetic, inervare, inepuizabil, înaripare, înamorare, înălțare, nestemată, nestrămutat, nevralgie, paciuli, panamerican, piemont, punctuație, suborbital, subunitar, sancțiune, trauler, triatlon, toaletă, toacă.

▪ Ex. 8 Precizează regulile de despărțire în silabe, în cazul următoarelor unități:

bour, biliard, idee, sinuos, plouă, (tu) încuiai, lumânare, asfalt, zarvă, agrişă, buclă, covrig, fetru, paneuropean, gudron, sticlă, vatră, maiou, meleu, contract, filtru, zimbru, monstru, extinctor, instinctiv, sancțiune, simptom, gangster, inundație, jertfă, aulă, ecuator, email (smalț).

MODEL bour = bo - ur. Două vocale în hiat (**o-u**) formează silabe diferite.

▪ Ex. 9 Având în vedere criteriul morfologic, desparte în silabe cuvintele din textele următoare. Precizează: numărul de silabe (măsura) din fiecare vers, grupurile fonetice şi componența lor:

Scanned with OKEN Scanner

a) „Reci şi trişti petreceau soţii; iarna-n zilele-i eterne
Văl de-argint peste pustiuri ca linţoliu îl aşterne.
Vânturi reci îs respirarea undelor ce-au amorţit;
Arfa lui prin nouri strigă – inima-i e ger şi gheaţă –
Marea, ca să delireze, vânturi să mugească-nvaţă –
Stelele-s oglindă-n neauă pe pustiul nesfârşit.” (Mihai Eminescu)

b) „Cobori încet... aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea faţă,
A ta iubire c-un suspin arat-o,
Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii strângerii în braţe –
Pe veci pierduto, vecinic adorato!” (Mihai Eminescu)

c) „Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui.” (Mihai Eminescu)

d) „Câţi au vrut să ne-o răpească
Niciodată n-au putut,
A rămas aici de veacuri
Unde viaţa şi-a-nceput.” (Andrei Bârseanu)

e) „Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare
Străluceşte şi dismiardă oceanul de ninsoare.” (Vasile Alecsandri)

f) „Satul – l-ai uitat demult –
el ţine greul astrelor şi
ochiul tău mai aproape de moarte
sus pe cumpăna fântânii.” (Sterian Vicol)

g) „Un fapt divers – sinuciderea în împrejurări ciudate a unui cunoscut personagiu bucureştean – dase bârfelii înverşunate prilej să-şi atingă culmea.” (Mateiu Caragiale)

MODEL *Reci/ şi/ trişti/ pe/tre/ceau/ so/lii; iar/na-n/ zi/le/le-i/ e/ter/ne* (11 silabe); diftongul descendent **aŭ**, în **petreceau;** diftongul descendent **iĭ,** în **solii;** diftongul ascendent **ĭa,** în **iarna;** diftongul descendent **eĭ,** în **zilele-i.**

Nota Bene. Identifică **licenţele poetice** (abaterile impuse de prozodie: măsură şi ritm). Ai în vedere şi pronunţia arhaică a cuvântului **vecinic** (două silabe: veci/ nic). Ex. Cu/ gea/na/ ta/ m-a/ tin/ge pe/ **ple/oa**/pe.

▪ **Ex. 10 Subliază varianta accentuată admisă de normele ortoepice în vigoare (DOOM²):**

Scanned with OKEN Scanner

a) adu-adu, calcar-calcar, crepuscul-crepuscul, carusel-carusel, cateter-cateter, dedal-dedal, delco-delco, embolie-embolie, ferfeniță-ferfeniță, gambit-gambit;

b) adulter-adulter, borhot-borhot, cătină-cătină, disjunctor-disjunctor, eritem-eritem, fenomen-fenomen, lapoviță-lapoviță, maxim-maxim, protector-protector;

c) acropolă-acropolă, chepeng-chepeng, diptic-diptic, gogoriță-gogoriță, matur-matur, pivot-pivot, suporter-suporter, trafic-trafic, tranzit-tranzit, vatman-vatman;

d) antic-antic, cochilie-cochilie, denticul-denticul, epiforă-epiforă, fosfat-fosfat, inişte-inişte, letcon-letcon, minuscul-minuscul, perfid-perfid, şerbet-şerbet;

e) avarie-avarie, epocă-epocă, felcerită-felcerită, intim-intim, palmares-palmares-palmares, pegas-pegas, preceptor-preceptor, regizor-regizor, sudoriță-sudoriță, tumult-tumult;

f) acvilă-acvilă, butelie-butelie, candid-candid, diasporă-diasporă, invers-invers, lacună-lacună, radar-radar, sindrom-sindrom, verigă-verigă, ventil-ventil;

g) academie-academie, caracter-caracter, cearşaf-cearşaf, despot-despot, liotă-liotă, mizer-mizer, matrice-matrice, puber-puber, prevedere-prevedere, rucsac-rucsac;

h) armie-armie, bariton-bariton (cântăreț), cumul-cumul, epistolie-epistolie, legitim-legitim, mascul-mascul, pronostic-pronostic, panglică-panglică, simbol-simbol;

i) acribie-acribie, faringe-faringe, hiperbolă-hiperbolă, libero-libero, modic-modic, motrice-motrice, novice-novice, prosop-prosop, pau-per-pauper, pacific-pacific;

j) blestem-blestem, conductor-conductor, inductor-inductor, leşin-leşin, meninge-meninge, precaut-precaut, satiră-satiră, sedilă-sedilă, unic-unic, varice-varice, vermut-vermut;

k) fasung-fasung, minim-minim, mobil-mobil, obârşie-obârşie, sincopă-sincopă, sinecdocă-sinecdocă, stimul-stimul, vehicul-vehicul, veveriță-veveriță, vipie-vipie.

MODEL a/du - a/du (şi: ad-o), cal/car - cal/car (DOOM[1] admitea ambele variante).

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 11 Desparte în silabe şi accentuează cuvintele:**

a) anacolut, bolero, cratimă, caraulă, conveier, embargo, facsimil, foxtrot, galimatias, hipic, ianuarie, maistru, miting, nadir, ofset, osana, performer, pricină, rabin, sequoia, sote, translator, teofanie, valvulă, zapis;

b) ananghie, bordo, camfor, carbid, dihor, emul, fragil, hochei, jarişte, lampas, lipom, oftică, ostil, padină, pervaz, papilă, profesor, rusalie, simpozion, sesam, şervet, upercut, vector, zenit;

c) afuzali, borax, camgarn, dincoace (aici), de dincoace (de aici), epsilon, Gestapo, jintiță, lișiță, malarie, naos, omilie, pervers, postum, retor, slalom, silex, sperjur, șevro, tremolo, triton, țelină, uliță, zigzag;

d) agora, alibi, bistro, cezar, doctoriță, dincolo (acolo), de dincolo (de acolo), gigolo, honved, iahnie, lasciv, molibden, monticul, neutru, opis, papricaș, paragel, prolog, revizor, stabil, triptic, țincvais, uliu;

e) abulie, anafora, anaforă, anafura, anghilă, cuhnie, carting, erinii, hudiță, ictus, morbid, niscai, opus (muz)., pedicul, picnic, racilă, ragilă, stativ (suport), stative (la războiul de țesut), şoferiță, tubercul;

f) anatemă, cincisprezecelea, dancing, Dobrogea, lichen, ludovic, nubil, opuscul, picoliță, picolo, suav, strip-tease, staul, şpilhozen, trufaş, veziculă, alias, anost, antrax, bronhie, ciubăr, epos, eres, eros, etos, hulpav, ifos, impuber, junior, molcom, muced, nucet, perceptor, pasămite, radiculă, suburbie, ştrudel, troscot;

g) aligote, ambitus, apartheid, cobalt, curpen, cataif, debara, dribling, erzaț, feed-back, igliță, jupaniță, jupâniță, lindină, lumen, maur, muncel, ostrov, Pierrot, pascal, rafie, trustman;

h) aripă, dulie, escalator, femur, fludor, imaş, living, loden, murmur, napalm, organon, prematur, pictoriță, pipotă, paspartu, pârgav, plachie, prepeliță, tombolă, uncie, vinars;

i) aulă, cvadrigă, catgut, decister, dumping, escarpen, ferpar, graffiti, logos, măgăriță, nativ, natur, oberliht, prerie, passim, rahis, sui-generis, summum, stipendiu, torpedo;

j) astfel, colaps, camping, catharsis, decubit, escalop, fiasco, graham, mandibulă, merită, necrofor, onix, placid, pletoră, raliu, safari, suplică, sloper, totem, tulnic, uremie, viscere;

Scanned with OKEN Scanner

k) atic, colea, canafas, catod, etui, fibulă, grădişte, lubeniță, mentor, muscel, necropolă, negus, ocă, pampas, paraclis, pagodă, plaivaz, podină, raster, samur, tumul, vitiligo;

l) banjo, colector, candel, ceardaş, feudă, ficus, grepfrut, incognito, luping, merinos, microporos, nefast, odaliscă, prognostic, palimpsest, podmol, podval, podzol, raşpel, sandviş, uvulă, vivat;

m) antum, belcanto, colică, eugenie (naştere uşoară), fideicomis, forint, grizu, metis, ofsaid, palincă, polis, politie, propolis, recviem, sarcom, uzufruct, vacarm;

n) abia, biceps, cerumen, epifanie, exantem, fistulă, gropniță, iris, meat, nescafe, palindrom, ponce, refec, sarică, sinagogă, tramcar, vacuum;

o) bie (în expresia: *în bie*), chebap, exitus, fligom, gulaş, ison, laitmotiv, melanj, milord, nevrax, pastişă, paltin, poncif, prurigo, referendum, saună, sinapsă, vademecum;

p) angara, biftec, canulă, fluid, gulden, incunabul, lame, melon, melos, milostiv, modul, omega, patvagon, panama, ponei, psoriazis, renglotă, scrânciob, travertin;

r) acacia, bikini, conductor, capie, chersin, emetic, folicul, gunoişte, incurie, mimică, nonsens, panaş, ponor, pubis, report, scrofulă, trening, variolă;

s) acaju, capişte, cnocaut, demos, enurezis, hatman, laringe, menisc, minaret, minavet, nostim, pancreas, portland, pudel, scrupul, trident, vasilisc;

t) acalmie, bitum, curator, capitel, codex, dendrariu, folio, halteră, indice, laser, meniu, mindir, notes, onest, pandalii, porto, puhav, rictus, scrutin, sinecură, tabu;

u) aeronaut, bitumen, capuținer, crater, indoor, infix, latex, laviu, merlot (vin), miniu, mustang, ontic, opercul, pelvis, pane, potcap, rizic, sebum, sinod, tactil, tactic, tain, velință;

u) aisberg, blochaus, captor, diaspor, forceps, hidalgo, in-folio, lector, meşină, opiu, penalti, penurie, poteră, rogoz, segment, slalom, tandem, ventricul, venust;

v) albedo, blocnotes, consul, derbi, hering, hiat, himen, lebărvurst, minor, minuție, mirişte, mozaic, opsas, perdaf, panoptic, presing, râşniță, rondel, vermină, vernis, veros;

Scanned with OKEN Scanner

z) amforă, bluming, comis (rang), comis-voiajor, covercot, forum, libido, miozotis, miros, ordalie, orfic, perfidie, panteon, rondo, senior, sistolă, suspensor, velur, verso, veto.

MODEL a-na-co-l**u**t, bo-le-r**o**, cr**a**-ti-mă, etc.

▪ **Ex. 12 Accentuează următoarele forme verbale de indicativ prezent:**

certifică, constă, determină, edifica, exercită, felicită, justifică, modifică, multiplică, necesită, notifică, participă, planifică, precipită, purifică, rectifică, sacrifică, semnifică, sfâşie, simplifică, specifică, termină, verifică.

MODEL certifică, constă, determină etc.

▪ **Ex. 13 Accentuează cuvintele (formele) din următoarele texte:**

a) „Desprinderea fiinţelor din haosul iniţial a creat fenomenul individuaţiei, adevărată străduinţă a vieţii spre lumină." (Emil Cioran)

MODEL Desprinderea fiinţelor din haosul iniţial a creat etc.

Nota bene: Ţine seamă de **licenţele poetice** (vezi ex. **10)**

b) „Într-o zi, domnul Sen bătu la uşa mea. Ieşii în prag şi îl văzui gata de plecare, iar pe Maitreyi înveşmântată în cea mai frumoasă sari pe care o avea. – Fiica mea ţine o conferinţă despre esenţa frumosului, îmi spuse." (Mircea Eliade)

c) „Creangă duse fără îndoială pe Eminescu în bojdeuca lui, şi acesta se arătă entuziasmat." (G. Călinescu)

d) „În zona aceasta a cuvântului, unde nu încape întotdeauna comunicare, este totuşi loc pentru o înţelegere mai intimă." (Constantin Noica)

e) „De pedalele lui, ieşite în afară ca două capete de vâslă, atârnau verigi de fier." (Fănuş Neagu)

f) „Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină, / Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta." (Mihai Eminescu)

g) „Am văzut faţa ta pală de o bolnavă beţie." (Mihai Eminescu)

h) „Văd sufletu-ţi candid prin spaţii cum trece." (Mihai Eminescu)

i) „Le-am scris cu unghia pe tencuială, / Pe un perete de firidă goală, / Pe întuneric, în singurătate, / Cu puterile neajutate / Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul / Care au lucrat împrejurul / Lui Luca, lui Marcu şi lui Ioan." (Tudor Arghezi)

Scanned with OKEN Scanner

j) „Anii 50? Nu mi-e uşor să-i descriu, mai ales că ieri după-amiază am văzut un documentar despre gulagurile ruseşti, unde tăcerile dintre vorbele celor care depuneau mărturie m-au tulburat enorm." (Octavian Paler)

▪ **Ex. 14**
Fă analiza fonetică a cuvintelor de la ex. 13.

ANEXĂ
FONETICĂ

I.Pronunțarea cuvintelor

I.1 Substantive

• substantive cu o singură pronunțare:

businessman [biz-nis-men] ■ **DOOM**[1] businessman [biz-nis-man]
citronadă [si-] ■ citronadă
cozeur [-zör]
curaçao [cu-ra-sa-] ■ curaçao [cü-ra-sa-]
cvasitotalitate [-zi] ■ cvasitotalitate
cvasiunanimitate [-zi-] ■ cvasiunanimitate
dancing [den-sing] ■ dancing[dan-sing]
diesel [dizăl] ■ diesel [dizel]

disagio [-za-] ■ disagio
dizeur [-zör]
eastmancolor [istmăncolor] ■ eastmancolor[istmăncalăr]
flash [fleş] ■ flash [flaş/fleş]
***friteuză [-tö-]**
***gablonz [-blonț]**
***gafeur [-för]** s.m.; **gafeuză [-fö-]** s.f.
gentleman [a pron.e: **gen-tle-men**]; (pl. gentlemeni) ■ gentleman [gentl-men]
grimeur [-mör] s.m.; **grimeură [-më-]** s.f.
machieur[-chi-ör] s.m. **;machieuză[-chi-ö-]** s.f.

maseur [-sör] s.m.; **maseuză [-sö-]** s.f.
ober [-băr] ■ ober
oberliht [-băr-] ■ oberliht
***one-man show [ŭan-men-şou]**
pozeur [-zör] s.m. (fr. poseur; poseuse) ■ poseur [-zör]
remaieuză [-ma-ö-] s.f. (fr.remailleuse) ■ remaieză
***self-made-man [self-meĭd-men]**
***superman [-men]; (pl. supermeni)**
tapeur[-pör] (fr. tapeur; tapeuse)

Scanned with OKEN Scanner

• **substantive cu variante de pronunțare:**

ciclamă [si-/ci-] ■ **DOOM¹** ciclamă
jazz [gez/ğaz] ■ jaz
knockout [cnocaut/nocaut] s.n. ■ cnocaut
management [me-nigĭ-ment/ma/nagĭ-ment] ■ management [me-nigĭ-ment]
manager [manager/manager] ■ manager [manager/meniger]

I.2 Adjective

cvasiunanim [cva-zi-]■ **DOOM¹** cvasiunanim

I.3 Adverbe

a fortiori [-ți-o-] ■ **DOOM¹** a fortiori [-ti-o-]

II. Silaba

Notă: Nu urmărim, aici, abordarea diferită, în **DOOM¹ şi în DOOM²,** în ce priveşte despărțirea în silabe (aplicarea obligatorie a despărțirii în silabe ținând seamă de alcătuirea cuvântului, în **DOOM¹;** preferința pentru despărțirea în silabe după pronunțare, în **DOOM²).** Nu avem în vedere cele două modalități ale despărțirii în silabe **(după pronunțare şi după alcătuire,** prezente ca variante libere în **DOOM²),** ci modificările punctuale, de la **DOOM¹** la **DOOM²,** în cazul unor cuvinte, în special străine, dar nu numai.

II.1 Substantive

adagio [-gio] ■ **DOOM¹** adagio [-gi-o]
afeliu [-lĭu] ■ afeliu [-li-u]
agio [-gio] ■ agio [-gi-o]
hermeneutică [-ne-u-] ■ hermeneutică [-neŭ-]
milieu [-lĭeŭ] ■ milieu [-li-eŭ]

toaletă [tŏa-] ■ toaletă [to-a-]
unguent [-gu-ent] ■ unguent [-gŭent]
vraişte [vraiş-] ■ vraişte [vra-iş/vraĭş-]

II.2 Adjective

adiacent [-di-a-] ■ **DOOM¹** adiacent [-dĭa-]
ecuadorian [-cu-a-;-ri-an] ■ ecuadorian [-cŭa-;-ri-an]
nicaraguan [-gu-an] ■ nicaraguan [-gŭan]

II.3 Numerale

• **cu o singură modalitate de despărțire:**

treilea [tre-i-] ■ **DOOM¹** treilea [treĭ-/în tempo lent tre-i-]

Scanned with OKEN Scanner

• variante comune în DOOM¹ şi în DOOM²:

doilea [doĭ-/do-i-]

II.4 Verbe

dezghioca [-ghi-o-] ■ **DOOM¹** dezghioca [-ghio-]
• variante comune în DOOM¹ şi în DOOM²:

(3) blestemă/blestemă

II.5 Adverbe

adagio [-gio] ■ **DOOM¹** adagio [-gi-o]
affetuoso [-tŭo-] ■ affetuoso [-tu-o-]
appassionato [-sĭo-] ■ appassionato [-si-o-]
arioso [-rĭo-] ■ arioso [-ri-o-]

III. Accentul

III.1 Substantive

• substantive cu o singură modalitate de accentuare:

anatemă ■ **DOOM¹** anatemă/anatemă
arinişte ■ arinişte/arinişte
aripă ■ aripă/aripă
austru ■ austru [aus-]/austru
barhet ■ barhet/barhet
bariton (cântăreț) ■ bariton/bariton
bariton (instrument) ■ bariton/bariton
calcar ■ calcar/calcar
catharsis [-tar-] ■ catharsis
chibiț ■ chibiț/chibiț
cobalt ■ cobalt/cobalt
condor ■ condor/condor
crater ■ crater/crater
despot ■ despot/despot
Dobrogea ■ Dobrogea
ferigă ■ ferigă
galimatias ■ galimatias
harpie ■ harpie/harpie
himen ■ himen/himen
karate ■ karate
lotoul (art.) (neart. **loto**) ■ lotoul
marcher (persoană) ■ marcher/marcher

Scanned with OKEN Scanner

onix (mineral) ■ onix/onix
patvagon ■ patvagon
picoloul (art.) (neart.**picolo**) ■ picolo **Notă: DOOM¹** nu face referiri la formele articulate ale unor substantive ca **picolo, porto, recto.**

ping-pong ■ ping-pong
piotorax [pi-o-] ■ piotorax
pletoră ■ pletoră
portoul (art.) (neart.**porto**) ■ porto
prier[-er] ■ prier/preier
prolaps ■ prolaps
prurit ■ prurit
rabin ■ rabin
radar ■ radar
rectoul (art.) (neart.**recto**) ■ recto
regizor ■ regizor
***respiroul** (art.) (neart.**respiro**)
revizor ■ revizor
***rodeoul** (art.) (neart.**rodeo**)
simpozion ■ simpozion/simpozion
şeic [şe-ic] ■ şeic [şe-ic]/şeic (o silabă)
şevro ■ şevro/şevro
tartar s.n.■ tartar/tartar
tempoul (art.) (neart. **tempo**) ■ tempoul/tempoul
translator (persoană) ■ translator/translator
trifoişte [-fo-iş-] ■ trifoişte [-fo-iş-]
vermut ■ vermut/vermut
vetoul (art.) (neart. **veto**) ■ vetoul
zepelin (dirijabil) ■ zeppelin/zeppelin [ţe-pe-]
Notă: DOOM² introduce numele de persoană **Zeppelin[ţe-pe-].**

• substantive cu variante de accentuare:

acatist/acatist ■ **DOOM¹** acatist
agriş/agriş ■ agriş
agrişă/agrişă ■ agrişă
anaforă/anaforă (figură de stil) ■ anaforă
apendice/apendice (anat.) ■ DOOM¹ apendice/apendice
asfixie/asfixie ■ asfixie
axilă/axilă ■ axilă
balonzaid/balonzaid [-zaid] ■ balonzaid
bengali/bengali ■ bengali/bengali
buldog/buldog ■ buldog
chivot/chivot ■ chivot
colaps/colaps ■ colaps
facsimil/facsimil ■ facsimil/facsimil

Scanned with OKEN Scanner

fado [-du]/fado ■ fado/fado
glasbeton/glasbeton ■ glasbeton
halteră/halteră ■ halteră
hatman/hatman ■ hatman/hatman
***e-mail [i-meĭl/ i-meĭl]**
lampas/lampas■ lampas
lectică/lectică ■ lectică
malaga/malaga ■ malaga
măgăriță/măgăriță ■ măgăriță/măgăriță
mijloc/mijloc (talie) ■ mijloc
***modem/modem**
molibden/molibden ■ molibden
parapon/parapon ■ parapon
pegas/pegas ■ pegas
penalty/penalti ■ penalti
penurie/penurie ■ penurie
pilotă/pilotă ■ pilotă
pojghiță/pojghiță ■ pojghiță
polip/polip ■ polip
ponei/ponei ■ ponei
protector/protector ■ protector/protector
rolfim/rolfilm ■ rolfim
satiră/satiră ■ satiră/satiră
sinecdocă/sinecdocă ■ sinecdocă
***standby/stand-by [stendbai/stendbai]**
șpilhozen/șpilhozen ■ șpilhozen
trafic/trafic ■ trafic
vector/vector ■ vector

• variante comune de accentuare a substantivelor DOOM¹ - DOOM²:

botfor/botfor
dihor/dihor
mijloc/mijloc (procedeu/unealtă)
picnic/picnic
profesor/profesor
suburbie/suburbie
tretin/tretin

III.2 Adjective

• adjective cu o singură modalitate de accentuare

infim ■ **DOOM¹** infim/infim
mizer ■ mizer
motrice ■ motrice

Scanned with OKEN Scanner

neutru ■ neutru/neutru
superfluu [-flu-u] ■ superfluu/superfluu

• adjective cu variante de accentuare
anost/anost ■ **anost/anost**
antic/antic ■ **DOOM¹** antic
candid/candid ■ candid
firav/firav ■ firav
gângav/gângav ■ gângav
gingaş/gingaş ■ gingaş
jilav/jilav ■ jilav
precaut/precaut [-ca-ut] ■ precaut
puber/puber ■ puber

• variante comune de accentuare a adjectivelor DOOM¹ - DOOM² :

mobil/mobil (jur.)
niscai/niscai

III.3 Verbe

• verbe cu o singură modalitate de accentuare :

constă ■ constă/constă
suntem (4) ■ **DOOM¹** sîntem/sîntem
sunteți (5) ■ sînteți/sînteți

III.4 Adverbe

• adverbe cu o singură modalitate de accentuare:

adică ■ **DOOM¹** adică/adică
commodo ■ commodo

• cu variante de accentuare
batâr/batăr ■ **DOOM¹** batăr

• variante comune de accentuare a adverbelor DOOM¹ - DOOM²:

anțărț/anțărț
colea/colea
încotrova/încotrova

III.5 Interjecții

• interjecții cu variante de accentuare:

Scanned with OKEN Scanner

alo/alo ■ DOOM¹ alo

Notă: Substantivul are o singură formă: **alo** (apel telefonic).

huideo/huideo [hui-deo] ■ huideo
osana/osana ■ osana/osana

• variante comune de accentuare a interjecțiilor DOOM¹ - DOOM²: hapciu/hapciu

I. 2. ELEMENTE ALE STRUCTURII LEXICALE

§ REPERE TEORETICE

Analiza structurii lexicale stabileşte **morfemele lexicale** (lexemele): **morfemul-rădăcină** (partea comună a cuvintelor din familia lexicală), de ex. ***-flor-(floar-)***, în familia cuvântului ***floare***; **prefixele**, de ex. ***ne-***, în ***nedemn***; **prefixoidele**, de ex. ***nevr-***, în ***nevralgie***; **sufixele lexicale (derivative)**, de ex. ***-icică***, în ***floricică***; **sufixoidele**, de ex. ***-icid***, în ***insecticid***. Prefixele şi sufixele se mai numesc **afixe lexicale**.

• PREFIXELE

DEX : **prefix** - *s.n.* ***1.*** *Afix care se ataşează înaintea rădăcinii sau a temei unui cuvânt, pentru a forma un derivat.* ***2.*** *(În telefonia interurbană automată) Număr care identifică o anumită localitate sau țară şi se formează înaintea numărului de telefon al abonatului. - Din fr.* ***préfixe,*** *lat.* ***praefixus.***

Prefixele sunt afixe ataşate înaintea rădăcinii sau a temei (tema = rădăcină + sufix(e), ca bază pentru alt cuvânt), pentru a forma un cuvânt nou.
Ex.: de la *luare*: ***reluare***

După sens, prefixele sunt **de intensitate**: ***arhicunoscut***; **privative**: ***dezarticulat***; **negative**: ***necunoscut***; **iterative** sau **de repetiție**: ***reluare***; **delocutive**, cu sensul de „a pune în", „a schimba în", „a da în": ***încătuşa***, ***înroşi***, ***înmâna***; **asociative**: ***conlucra***; **locative**: ***postpunere***.

▪ Ex. 15 Subliniază prefixele din următoarele cuvinte:

NOTĂ: Întrucât nu avem în vedere, aici, derivarea ca procedeu de îmbogățire a vocabularului, nu urmărim distincția între cuvintele prefixate derivate pe teren românesc şi cele împrumutate (cu prefix) din alte limbi.

(a) adormi, acalmie, amoral, (a se) abține, (a) abstrage, adnotare, anorganic, antevorbitor, antiatomic, arhiplin, başbuzuc, circumscripție, cisalpin, coreferent, compunere, consătean, contracandidat, cutremurare, (a) deforma, (a)

Scanned with OKEN Scanner

deszăpezi, (a) dezlipi, disepal, diafilm, (a) displăcea, (a) elibera, epidiascop, (a) extrage, extraşcolar, extrafin, hemiplegie, emisferă, hipersensibilitate, hipotensiune, ipodiacon, (a) ilumina, imoral, (a) implica, incorect, infraroşu, interjudeţean, (a) împiedica, (a) înflori, (a) întredeschide, metalimbaj, neplăcut, (a) opune, (a) obține, (a) parcurge, paraleu, peninsulă, (a) perfora, (a) potopi, postludiu, (a) preface, preafrumoasă, (a) pritoci, (a) răsuna, (a) răspopi, (a) răzbate, retrovizor, (a) sfărâma, splai, simpatriot, sinoptic, (a) străbate, (a) strecura, (a) sugruma, (a) sublinia, superputere, supraaglomerat, (a) surclasa, (a) transborda, ultraretrograd, (a se) zbate.

MODEL **a**dormi, **a**calmie, **a**moral, **ab**ține etc.

▪ Ex. 16 Grupează cuvintele din exercițiul precedent după sensul prefixelor. Precizează cuvintele de bază şi morfemele-rădăcină.

MODEL **de intensitate:** ***arhiplin***, de la *plin*; morfem-rădăcină: **-plin;** ***extrafin*** etc.

• **Prefixoidele** sau **falsele prefixe** sunt elemente care, în limba de origine, erau cuvinte de sine stătătoare. Ex. **acvanaut**, cuvânt cu prefixoidul **acva-,** la origine cuvânt latinesc cu sensul „apă"; **adenopatie**, cuvânt cu prefixoidul **adeno-,** la origine cuvânt grecesc însemnând „glandă". **Alexandru Graur,** în **Dicționar al reşelilor de limbă,** Editura Academiei, 1982, p. 62, observă: **„Prefix** se numeşte un element care denumeşte un obiect sau o acțiune (de obicei, este la origine o prepoziție sau un adverb), dar modifică un amănunt din sensul elementului următor, la care este alipit. În mod greşit se numesc prefixe **elementele de compunere,** de felul lui **electro-, etno-** etc, care au şi păstrează în compunere sensul lor independent (unii le numesc, tot greşit, prefixoide). De notat că prefixele nu formează compuse, ci derivate."

▪ Ex. 17 Subliniază falsele prefixe (prefixoidele) şi explică atât sensul lor, cât şi al cuvintelor în care apar.

a) acrocefal, adipogeneză, aeronaut, agronom, algocultură, algocalmin, alomorf, altimetru, ambidextru, androgin, anemometru, angiopatie, antologie, antroponimic, apicultură, arheologie, aritmograf, arterioscleroză, artrografie, astrobiologie, atotputernic, audiofrecvență, autoservire, automobil, avicultură;

MODEL **acrocefal** („cu craniul țuguiat"); **acro-** :„ascuțit", „extrem", „vârf".

b) bacteriofag, balneologie, barometru, batiscaf, bianual, biblioraft, biosferă, blenoragie, bradicardie, brahilogie, brahiopode, brevilin, bronhopneumonie;

c) caligrafie, calofilie, cardiologie, cariogamie, carpofag, cartografie, catabolism, caulescent, cefalografie, cenotaf, centrosferă, cercopitec, cerificare, cheilită,

Scanned with OKEN Scanner

chemotropism, cheratoplastie, chiromanție, cianoză, cicloturism, cifoză, cinefil, cinematecă, circumterestru, cinologie, cistită, citochimie, clorofilă, condrită, coprocultură, cortical, cosmetologie, cosmodrom, craniologie, crenobiologie, criologie, criptofite, crisografie, cromosferă, cronofag, cvadrimotor, cvasiunanimitate;

d) dactilografă, decaedru, decibel, democrație, dendrologie, dermatită, dextrocardie, diasepal, digitigrad, dinamometru, diplegie, dipsomanie, dodecaedru, dolihocefal, drosometru;

e) ebuliometru, echidistant, echinide, ecologie, ectoparazit, electrocar, embriogeneză, endecasilab; endocard, eneagon, enologie, enteropatie, entomofag, epicarp, ergograf, eritrocit, eterogen, etnogeneză, etologie, eufemism, euribiont, eurodolar, exogen;

f) fagocitoză, fanerogame, faringoscop, farmacopee, fenotip, ferită, feroaliaj, fibrom, ficologie, filoenglez, filodendron, fitocenoză, fizioterapie, flebotomie, floricultură, fonogramă, fotocelulă, frigotehnică, ftizioterapie, fungicid;

g) galactoree, gamosepal, gastralgie, geofag, gerontocrație, gigacalorie, gimnosperme, gineceu, girofar, glicogen, gliptografie, glotologie, goniometrie, gonoree, grafologie;

h) halogen, haplologie, hebefrenie, hecatombă, hectolitru, helioterapie, hematom, hemeralopie, hemofilie, hepatalgie, heptaedru, heterogamie, hexaedru, hialin, hidroavion, hierofanie, higrofil, hipodrom, hipnoză, hipsografie, histeralgie, histologie, holocaust, homeopatie, homosexual, horticultură;

i) iconografie, ideolog, idiolect, ignifug, ihtiofag, izobar;

j) labiodental, laparoscopie, laringologie, lepidoptere, leucogramă, lexicografie, limfopatie, limnologie, lipom, locomoție, logoree;

k) macrobiotică, manometru, mastoidită, maxijupă, mecanoterapie, megahertz, megaloman, melanom, meloterapie, metafizică, metalochimie, metrologie, metroragie, mezanin, micoză, microbuz, minijupă, miocard, miriapode, misandrie, mixom, monobloc, motociclism, multimilenar;

l) necrolog, nefralgie, neocortex, neurastenie, nevralgie, nictafobie, nitrificare, nivație, nomogramă, noocrație, nosofobie, nucleol;

m) octaedru, oftalmie, oleacee, omfalidă, omniprezent, omofag, oncogen, oniromanție, onomasiologie, ontogeneză, oogamie, opoterapie, optometru, oral, orhialgie, ornitologie, orogeneză, ortoepie, osmoză, osteoalgie, otalgie, ovoid, oxiton, oxibioză;

Scanned with OKEN Scanner

n) pahiderm, paleocreştin, palindrom, panaceu, paracuzie, paratrăznet, paricopitate, patologie, patrimoniu, pediatrie, pedologie, pedichiură, periartrită, petrografie, picnomorf, picofarad, pielită, piodermită, pirofobie, piscicultură, planiglob, plasmochimie, plasticitate, pleistocen, pleurezie, pluricelular, plutocraţie, pluviometru, pneumonie, podometru, poliarticular, portaltoi, posologie, potamologie, primipară, protagonist, psihoterapie;

o) radiciform, radiocomunicaţie, rahialgie, rectangular, reologie, rinalgie, rizom; saprofag, schizofrenie, scintilogramă, scleroză, seismograf, selenografie, selfinducţie, semafor, semilună, semiologie, septicemie, serologie, servomotor, sferoid, sfigmograf, sialoree, siderolit, silvicultură, sinantrop, sinistrocardie, sociologie, somatologie, spectrograf, speologie, spermatofite, splenită, stafilococ, stator, stearină, stegocefali, stenografie, stereofonie, stetoscop, stilobat, stomatită, stratigrafie, streptococ, stroboscop;

p) tahicardie, talasoterapie, tanatofobie, tautologie, taxonomie, tehnocraţie, telecabină, telecinematecă, teleologie, tenotomie, teogonie, termofil, tetraedru, tiflită, tioalcool, tipologie, tomografie, toracoplastie, toxicofobie, triadă, tribologie, tricoptere, trihotomie, trofopatie, troglodit, trombopoiezâ, tropism, turbogenerator;

r) unicelular, uremie, urocordate; vasodilatator, vermicid, vicepreşedinte, videotecă, vivipar;

s) xenofob, xerodermie, xifoid, xilofon;

t) zigomorf, zimogen, zoantropie, zoofobie.

- **SUFIXELE**

DEX : **sufix -** s.n. *Îmbinare de sunete sau un singur sunet care se adaugă după rădacina sau după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. ◊ Sufix lexical = sufix care ajută la formarea cuvintelor noi, schimbând sensul sau categoria gramaticală a cuvântului de bază. Sufix gramatical (sau flexionar) = sufix cu ajutorul căruia se creează forme gramaticale. - Din fr.* ***Suffixe***

Sufixele sunt afixe ataşate după rădăcină (temă), pentru a forma un cuvânt nou. Ex.: *scufunda*, *scufundac.*

După sens, **sufixele** sunt **diminutivale:** *copilaş*; **augmentative:** *copilandru*; **moţionale** sau **de gen;** *răţoi*, *bucătăreasă*; **de agent:** *fierar*; **instrumentale:** *brăzdar*; **care denumesc însuşiri:** *copilăresc*; **abstracte:** *bunătate*; **colective**: *românime*; **de origine**: *gălăţean*; **de modalitate:** *vitejeşte*; **locative:** *câmpenesc*; **care denumesc întreprinderi, instituţii, unităţi administrative:** *cazangerie*, *agenţie*, *primărie*; **onomasiologice**: *lăcrămioară*, *lipitoare*, *Vasilescu*.

Scanned with OKEN Scanner

După categoria lexico-gramaticală a cuvântului derivat, sufixele sunt **substantivale:** *ardelean*, *ardeleancă*; adjectivale: *chinezesc*; **pronominale:** *mătăluță*; **numerale:** *treime*; **verbale:** *electrifica*; **adverbiale:** *hoțește*; **interjecționale:** *aolică*.

▪ **Ex. 18 Subliniază sufixele din următoarele cuvinte:**

pălălaie, apăraie, arhitectural, băietan, fetișcană, curcan, cățelandru, speranță, căprar, zidar, băiețaș, doftoraș, pătimaș, luntraș, curbat, molatic, bunătate, certăreț, strungăreață, mâncău, descifrabil, ardeleancă, amăgeală, clujean, bucătăreasă, copăcel, fântânea, alunele, Tecucel, bunicel, băgăcios, băgăcioasă, influență, matriță, bufetier, bărbătesc, trupeș, trupește, brădet, Brădet, cărpinet, Cărpinet, îndrăzneț, galez, cafegiu, reclamagiu, trimestrial, eminescian, electrician, parizian, bunic, ciclic, bucățică, Costică, nopticică, factice, bărbăție, (a) zeifica, țânțărime, credință, cârnăcior, căscioară, București, bilios, armonioasă, mafiot, (a) finisa, arhaism, anarhist, viorist, aluniș, Brădișul, morțiș, bețișor, țărișoară, buruieniște, franțuzit, civilizație, cheiță, Gheorghiță, casieriță, argintiu, funcțiune, (a) amalgama, chiorâș, caraghioslâc, actualmente, amarnic, casnic, cucernic, fățarnic, îndărătnic, puternic, zilnic, bărbătoaie, bărbătoaică, boieroaică, pufoaică, fătoc, fătoacă, ghijog, ghijoagă, hârțoage, buboi, lopătoaie, rățoi, unional, regional, arătos, rupere, învățător, muncitor, textual, frătuc, băbucă, brădui, cărăruie, cămeșuică, nevăstuică, ursuleț, geruleț, apucătură, arătură, arcuș, purceluș, viteluță, nucșor (nucușor), nucșoară (nucușoară), Târgușor, bănuț, Drăguț, crenguță, micuț, pușculiță.

MODEL pă**lă**laie, ap**ă**raie etc.

▪ **Ex. 19 Grupează cuvintele de la exercițiul anterior: a) după categoria lexico-gramaticală; b) după sensul sufixului. Precizează cuvântul de bază și morfemul-rădăcină.**

MODEL **Substantive:** *pălălaie*, *apăraie* etc. **Sufixe diminutivale:** *băiețaș*, *copăcel* etc. **Cuvinte de bază:** pală, apă etc. **Morfeme-rădăcină:** păi-, ap-, băiet-, copac- etc.

• **Sufixoidele sau falsele sufixe** sunt elemente care, în limba de origine, erau cuvinte de sine stătătoare. Ex. **nevralgie**, cuvânt cu sufixoidul **-algie,** la origine cuvânt grecesc cu sensul „durere”; **mizantrop,** cuvânt cu sufixoidul **-antrop,** la origine cuvânt grecesc însemnând „om”.

▪ **Ex. 20 Subliniază falsele sufixe și arată, cu ajutorul unui dicționar, atât sensul lor, cât și al cuvintelor în care apar:**

pedagogie, monarh, anarhie, decatlon, izobar, amfibrah, autobuz, miocard, tahicardie, endocarp, holocaust, bicefal, pleistocen, hipocentru, excentric, biocenoză, raticid, iconoclast, stafilococ, agricol, autocrație, policromie, diacronie, mododactil, endoderm, heterodină, paradox, autodrom, poliedru, mezenter,

Scanned with OKEN Scanner

cardiectazie, sinestezie, fitofag, afazie, sporifer, francofil, saprofit, fotofob, afon, polifonie, necrofor, diftong, ignifug, filiform, transfug, poligam, fumigen, orogenie, androgin, poliglot, agnozie, poligon, retrograd, geografie, ortogramă, anhidru, autohton, pediatru, logician, stearină, bradilalie, angelolatrie, alexie, arheologie, filologie, morfinoman, megalomanie, necromanție, barimetrie, polimer, polimorf, amnezie, astronaut, polinom, agronom, astronomie, parodonție, ovoid, carcinom, paronim, miop, necropsie, panoramă, furunculoză, nulipară, psihopat, ortopedie, eupepsie, hemiplegie, dispnee, stabilopod, hematopoieză, hipopotam, coleopter, hemoragie, logoree, radioscopie, cromozom, citostat, hemostazie, epitaf, agrotehnie, fitoterapie, stereotip, apendictomie, hipertrofie, ciclotron, heliotrop, demiurg, disurie, erbivor, filozofie (filosofie).

MODEL **pedagogie;** -agogie = „direcție"; pedagogie = „știința, metoda educației".

▪ **Ex. 21 Cu ajutorul prefixului *în-(îm-)*, găsește verbele corepunzătoare următoarelor cuvinte. Precizează situațiile în care prefixul are valoare delocutivă. Scrie cu *îm-*** (înainte de ***b, p***) **și cu *nn*** (în cazul când cuvintele date încep cu ***n***).

a) barcă, baie, amor, aripă, avut, acru, paie, albastru, alb, aspru, cadru, carceră, casă, cald, nadă, căpăstru, cărunt, cearcăn, cetățean, ceață, cheag, chip, chirie, bale, chist, câine, cârd, cârlig, cârlionț, chin, coloană, păianjen, colț, condei, contra;

b) coardă, coroană, corp, corset, năravț, covrig, credință, cremene, crâncen, patimă, cruce, cumătru, cunoștință, cunună, curea, cuscru, cuviință, dator, dârz, datină, balsam, departe, deplin, des, destul, dig;

c) dobitoc, doliu, dos, drag, dragoste, zdravăn, drept, drum, duios, dulce, Dumnezeu, dur, durere, dușman, fapt, față, feudă, fierbinte, fior, flacără, foc, foame, frică, frig, frânge, negru;

d) frumusețe, frupt, fumuri, furcă, furie, galben, geamăn, genunchi, ghem, ghimpe, păun, ghiont, gând, glob, glod, gloată, grămadă, gras, greață, greu, grijă, gros, groază, haită, haț, iarbă, jgheab, jos, jumătate, junghi, lacrimă;

e) latură, lemn, lesne, loc, lumină, magazin, matricolă, mănunchi, mănușă, marmură, mireasmă, mână, mlădiu, moină, mormânt, mugure, (a) muia, mult, belșug, pestriț, râu, regiment, registru, rău, rol, roșu, rouă, rudă, sail, sămânță, sănătos;

f) scaun, scenă, senin, seară, sete, siloz, blană, pâclă, singur, sânge, soare, soț, spaimă, spic, spiță, spumă, (a) spumega, stăpân, stare, stea, străin, strună, suflet, sumă, sută, șir, știință, tare, temei, temniță, negură, tină;

g) târziu, toamnă, tovarăș, trebuință, trece, trist, blând, pânză, trup, bogat, țarc,

Scanned with OKEN Scanner

țepușă, bolnav, plin, țoală, vălătuc, braț, brâncă, ponciș, vălmășie, valuri, văpaie, broboadă, vechi, vecin, venin;

h) verde, vesel, veșmânt, veșnic, viu, vifor, vânăt, bujor, bun, vinovat, vârtej, vârtos, voie, nisip, volbură, buruiană, proaspăt, vrajbă, butelie, vrăjmaș, purpură, vrednic, pușcă, zdravăn, puternic, zece, zestre, puțin, zi, zorzon, nobil, nou, noapte.

MODEL **îmbăia, înamora, înavuți** - delocutive -, cu sensurile: „a pune în baie", „a schimba/transforma în îndrăgostit", „a schimba în bogat".

▪ Ex. 22 Găsește cuvinte cu prefixul *de- (des-, dez-)*, corespunzătoare următorilor termeni:

(a) scrie, curaj, șir, tensionare, avantaj, informare, șa, șale, sigiliu, păduche, pădure, zăpadă, șurub, zăvor, sulf, pecete, (a) servi, (a) seca, sensibil, complet, gol, capsulă, cod, cupru, cuplu, jug, machiere, (a) fereca, frunză, ham, populare, afectare, integrare, obișnuire, umanizare.

MODEL **des**criere, **des**curajare etc.

Găsește și alte cuvinte cu prefixul respectiv. Ex. **de**ratizare.

▪ Ex. 23 Izolează, prin despărțire în silabe, prefixele din următoarele cuvinte:

diseminare, disestezie, disodie, disepal, disilab, disociere, disartrie, disoluție, disonanță, disosmie, disurie, disagio, disimetrie.

MODEL **di**-seminare, **dis**-estezie etc.

▪ Ex. 24 Găsește câte zece derivate cu prefixele *ante-* și *anti-*. Cu ajutorul unui dicționar care indică etimologiile, distinge cuvintele împrumutate de cele formate pe teren românesc.

MODEL **antebraț** - derivat de la cuvântul **braț,** după franțuzescul ***avantbras*; antiaerian** - împrumut din franceză: ***antiaérien*.**

▪ Ex. 25 Între sensurile date, găsește pe cele corespunzătoare următoarelor prefixoide:

a) **prefixoide:** adeno-, api-, eco-, fito-, izo-, mono-, orto-, poli-, pseudo-, tauto-; **sensuri:** „ganglion", „mediu", „albină", „plantă", „egal", „numeros", „identic", „fals", „singur", „corect",

b) **prefixoide:** acro-, bati-, cino-, dipso-, entero-, filo-, geo-, igni-, logo-, somato-; **sensuri:** „câine", „cuvânt", „foc", „adâncime", „corp", „intestin", „sete", „prieten", „pământ", „ascuțit".

Scanned with OKEN Scanner

MODEL **adeno -** = „ganglion”, **api -** = „albină” etc.

▪ **Ex. 26 Găseşte sensurile sufixoidelor:**

a) **sufixoide:** -antrop, -arh, -atlon, -caust, -crație, -fon, -fug, -gon; **sensuri:** „conducător”, „probă”, „om”, „conducere”, „ardere”, „care alungă”, „unghi”, „voce”;
b) **sufixoide:** -manie, -mantie, -pat, -pod, -pter, -tomie, -urg; **sensuri:** „prezicere”, „aripă”, „tăiere”, „care suferă”, „creator”, „suport”, „obsesie”.

MODEL **-antrop** = „om”, **-arh** = „conducător” etc.

▪ **Ex. 27 Găseşte cât mai multe cuvinte care includ prefixoidele:**
acva-, aero-, agro-, balneo-, biblio-, cosmo-, geo-, electro-, etno-, hipo-, macro-, tele-, termo-.

MODEL acvacultură, acvaforte, acvamarin, acvanaut, acvaplan, acvaristică, acvariu, acvatic, acvatintă, acvicultură, acvifaună.

▪ **Ex. 28 Găseşte cât mai multe cuvinte cu sufixoidele:** -algie, -cid, -cronie, -fob, -for, -fer, -form, -log, -logie, -onim, -scopie, -terapie, -tomie.

MODEL coxalgie, enteralgie, gastralgie, hepatalgie, histeralgie, mialgie, nefralgie, nevralgie, odontalgie, orhialgie, ostealgie, otalgie, plantalgie, rahialgie, rinalgie, telalgie.

▪ **Ex. 29 Găseşte cuvinte prin combinarea prefixoidelor cu sufixoidele:**
a) alo-, auto-, antropo-, calo-, kineto-, crono-, demo-, foto-, helio-, hemo-, omo-, orto-, poli-;

b) -cromie, -drom, -fag, -fil(ie), -gen, -graf(ie),, -gramă, -morf(ie), -terapie, -tip.

MODEL alocromie, alogen etc.

Procedează în acelaşi fel cu alte elemente, identificate în exercițiile 17 şi 20.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ

MIC DICȚIONAR DE PREFIXOIDE ŞI SUFIXOIDE

PREFIXOIDE

A

acro-: ascuțit; **actino-**: rază, radiație; **acva-(acvi-)**: apă; **adeno-**: glandă; **adipo-**: grăsime; **aero-**: aer; **agro-**: câmp; **algo-[1]**: algă; **algo-[2]**: durere; **alo**; diferit; **alți-**: înălțime; **ambi-**: amândoi; **ambli-**: diminuat; **amfi-**: de jur împrejur; **ampelo-**: viță-de-vie; **andro-**: bărbat; **anemo-**: vânt; **angio-**: vas, canal, receptacul; **anizo-**: inegal; **anto-**: floare; **antraco-**: cărbune; **antropo**: om; **api-**; albină; **apo-**: departe de; **arahno-**: păianjen; **arheo-**: vechi; **aristo-**: nobil; **aritmo-**: număr; **arterio-**: arteră; **artro-**: articulație; **astero-(astro-)**: stea; **audio-**: auz; **auto-[1]**: însuşi, singur; **auto-[2]**: transport (cu un autovehicul); **avi-**: pasăre;

B

bacterio-: bacterie; **balneo-**: (de) băi; **bari-(baro-)**: greutate, presiune; **bati-(bato-)**: adâncime; **bi-**, **bin-**, **bis-**: doi, de două ori; **biblio-**: carte; **bio-**: viață; **blasto-**: germen, embrion; **blefaro-**: pleoapă; **bleno-**: mucoasă; **bradi-**: rar; **brahi-(brahio-)**: braț; **brevi-**: scurt; **brio-**: muşchi, plantă; **bronho-**: bronhie; **butiro-**: unt;

C

caco-: urât. rău, greşit **cali-(calo-)**: frumos; **carbo-**: carbon; **cardio-**: inimă; **cario-**: nucleu; carpo-: fruct; **carto-**: hartă; carte de joc; **cata-**: spre interior; de sus în jos; **cauli-**: tulpină; **causto-**: arsură; **cefalo-**: cap; **ceno-[1]**: gol; **ceno[2]**: general, comun; **centi-**: a suta parte; **carcino-**: cancer; **centri-(centro)**: centru; **cerco-**: coadă; **cerebro-**: creier; **ceri-(cero-)**: ceară; **cheilo-**: buză; **cheiro-(chiro-)**: mână; **chemo-(chimio-)**: chimie; **cherato-**: corn, cornce; **ciano-**: albastru; **ciclo-**: cerc ; ciclu; **cifo-**: cocoaşă; curbură; **cine-(cinemato-)**: mişcare; **cino-**: câine; **cisto-**: vezică; **cito-**: celulă; **clasto-**: a sfărâma; **clepto-**: a fura; **colpo-**: col (uterin); **cloro-**: clor ; verde; **condro-**: cartilaj; **copro-**: excrement; **cortico-**: scoarță; **cosmeto-**: cosmetică; **cosmo-**: univers; **cranio-**: craniu; **creno-**: izvor; **crio-**: frig; **cripto-**: ascuns ; secret; **criso-(crizo-)**: aur; **cromato-(cromo-)**: culoare; **crono-**: timp; **cvadri-**: patru; **cvasi-**: aproximativ;

D

dacrio-: lacrimă; **dactilo-**: deget; **deca-**: zece; **deci-**: a zecea parte; **demo-**: popor; **deonto-**: datorie; **dendro-**: arbore; **dermato-**: piele; **desmo-**: legătură, ligament; **dextro-**: dreapta; **di-**: doi; de două ori; **diali-**: separat; **digiti-**:

Scanned with OKEN Scanner

deget; **dinamo-**: forţă, energie ; dinam; **diplo-**: dublu; **dipso-**: sete; **dis-/diz-**: greu, dificil, rău, defectuos, anormal; **dodeca-**: doisprezece; **doliho-**: alungit; **dorso-**: spate; **dromo-**: drum; **droso-**: rouă;

E

ebulio-: fierbere; **echi-**: egal; **echino-**: arici; **eco-**: mediu; **ecto-**: în afară; **electro-**: electric(itate); **embrio-**: embrion; **empirio-**: experienţă, practică; **endeca-**: unsprezece; **enea-**: nouă; **eno-(oeno-)**: vin; **entero-**: intestin; **entomo-**: insectă; **eo-**: de început; cel mai vechi; **epistemo-**: cunoaştere; **ergo-**: activitate; energie; **eritro-**: roşu; **estezio-**: senzaţie; **etero- (hetero)**: diferit, alt; **etno-**: popor; **eto-**: caracter, morav; **eu-**: frumos, bine; **euri-**: larg; **euro-**: (din) Europa;

F

fago-: a mânca; **fanero-**: vizibil; **faringo-**: faringe; **farmaco-**: medicament; **feno-**: apariţie; **feri-(fero-)**: fier; **fibro-**: element; **fico-**: algă; **filo-[1]**: prieten; **filo-[2]**: frunză; **fito-**: plantă; **fizio-**: natură, funcţie a organismului; **flebo-**: venă; **flori-**: floare; **fono-**: sunet, voce; **foto-**: lumină; **freno-**: craniu; inteligenţă; **frigo-**: frig; **ftizio-**: tuberculoză; **fungi-**: ciupercă;

G

galacto-: lapte; **gamo-**: căsătorie; **gastro-(gastero-)**: stomac; **genito-**: genital; **geno-**: naştere, specie, gen; **geo-**: pământ; **geronto-**: bătrân; **giga**; de un miliard de ori; gimno-: deschis, gol; **gineco-(gin-)**: femeie; **giro-**: cerc; **glico-(glicero-)**: dulce; **gluco-**: dulce; **glipto-**: gravat; **gloso-(gloto)**: limbă; **gnomo-**: maximă, aforism; **gnoseo-**: cunoaştere; **gonio-**: unghi; **gono-**: sămânţă; **grafo-**: scriere;

H

halo-[1]: sare **halo-[2]**: aură; **haplo-**: jumătate; **hebe-**: pubertate; **hecato-(hecto)**: o sută; **helio-**: soare; **hema-(hemato-, hemo-)**: sânge; **hemero-**: zi; **hemi- (emi-)**: jumătate; **hepato-**: ficat; **hepta-**: şapte; **hexa-**: şase; **hialo-**: sticlă; **hidro-**: apă; **hiero-**: sfânt; **higro-**: umid(itate); **hipo-**: cal; **hipno-**: somn; **hipso-**: înălţime; **histero-**: uter; **histo-**: ţesut; **holo-**: întreg; **homeo-**: asemănător, identic; **homo- (omo-)**: asemănător, identic;

I

iatro-: medic; **icono-**: icoană; **ideo-**: idee; **idio-**: propriu; **igni-**: foc; **ihtio-**: peşte; **iso-(izo-)**: egal;

K

kilo-: o mie;

Scanned with OKEN Scanner

L

labio-: buză; **lacto-**: lapte; **laparo-**: abdomen; **laringo-**: laringe; **lepido**: solz; **leuco-**: alb; **lexico-**: cuvânt; dicţionar; **lieno-**: splină; **limfo-**: limfă; **limni-(limno-)**: lemn; **lipo-**: grăsime; **lito-**: piatră; **loco-**: loc; **logo-**: cuvânt, vorbire;

M

malaco-: moluscă; **macro-**: mare; **mal-**: rău; **mano-**: densitate; **masto-**: mamelă; **maxi-**: foarte mare; **mecano-**: maşină; **mega-**: un milion; **megalo**: mare; **melano-**: negru; **melo-**: muzică, melos; **metalo-**: metal; **metro-**: măsură; **mezo-**: de mijloc; **mico-**: ciupercă; **micro-**: a milioana parte; **mielo**: măduvă; **mini-**: foarte mic; **mio-**: muşchi; **miria-**: zece mii; **mirmeco**: furnică; **miso-(mizo-)**: ură; **mito-[1]**: legendă; **mito-[2]**: minciună; **mixo-**: mucozitate; **mnemo-**: memorie; **mono-**: unic, singur; **morfo-**: aspect, formă; **moto-**: motor; **multi-**: numeros, mulţi;

N

nano-: pitic, a miliarda parte; **necro-**: mort, cadavru; **nefelo-**: nor; **nefo-**: nor; **nefro-**: rinichi; **neo-**: nou; **neuro-**: nerv; **nevro-**: nerv; **nicto-(nictalo)**: noapte; **nitro-**: salpetru; **nivo-**: zăpadă; **nomo-**: lege; **noo-**: intelect, spirit; **noso-**: boală; **nucleo-**: nucleu; **nuli-**; nimic;

O

octo-(octa-): opt; **odonto-**: dinte; **oftalmo-**: ochi; **oleo-**: ulei; **oligo-**: puţin; **omfalo-**: ombilic, buric; **omo-[1]**: identic, asemănător; **omo-[2]**: crud; **omni-**: tot; **onco-**: volum, masă, tumoare; **oniro-**: vis; **onoma-**: nume; **onto-**: fiinţă; **oo-**; ou; **opto-**: ochi; **opo-**: suc; **oro-[1]**: gură; **oro-[2]**: munte; **orhi- (orhido-)**: testicul; **ornito-**: pasăre; **orto-**: corect, drept; **osmo-**: impuls; **osteo-**: os; **oto-**: ureche; **ovi-(ovo-)**: ou; **oxi-**: ascuţit, muşcător;

pahi-: gros; **paleo-**: vechi; **palin-**: din nou; **pan-**: tot; universal; **panto-**: tot; universal; **paremio-**: proverb; **pari-**: egal; **parteno-**: fecioară; **pato-**: boală, suferinţă; **patri-(patro-)**: părinte; **pedi[1]-**: picior; **pedi[2]-(pedo-[1])**: copil;; **pedo-[2]**: sol; **penta-**: cinci; **petro-(petri-)**: piatră; **picno-**: dens, compact, frecvent; **pico-**: de un bilion de ori mai mic; **pielo-**: bazinet; **piezo-**: presiune; **pio-**: puroi; **piro-**: foc; **pisci-**: peşte; **piteco-**: maimuţă; **plani-**; plan; **plasmo-**: plasmă; **plasto-**: modelat; **pleio-**: numeros ; (mai) mult; **pleisto-**: numeros ; (mai) mult; **pleo-(plio-)**: numeros ; (mai) mult; **pleni-**: deplin; **pleuro-**: coastă; pleura; **pluri-**: mai mulţi; **pluto-**: bogat; bogăţie; **pluvio-**: ploaie; **pneumo-(pneumato-)**: aer; **podo-**: picior; **poichilo-**: variat; **poli-**: numeros; **poso-**: doză; **potamo-**: fluviu; **primi-(primo-)**: primul; **procto-**: anus, rect; hemoroid; **proto-**; primul; **pseudo-**: fals; **psiho-(psihi-)**: suflet, psihic; **ptero-**: aripă; **pterido-**: ferigă;

Scanned with OKEN Scanner

R

radici-: rădăcină; **radio-**: rază; undă; **rahi-**: coloană vertebrală; **recti-**: drept; **reo-**: (a) curge; curent; **rino-**: nas; **rizo-**: rădăcină;

S

sali- sare; **sapro-**: putred; **sarco-**: carne; **sauro-**: reptilă; **scato-**: excrement; **schizo-**: împărțit; **scinti-**: scânteie; **scintilo-**: scânteie; **seismo-**: cutremur; vibrație; **seleno-**: luna (astrul); **self-**: însuşi; **sema- (semio-, semeio)**: semn; **semi-**: jumătate; **sero-**: ser; **servo-**: auxiliar; **sfero-**: glob; **sfigmo-**: puls; **sialo-**: salivă; **sidero-**: fier; **silvi-(silvo-)**: pădure; **simili-**: asemănător; **sinistro-**: stâng; **sin- (sino-)**: chinez; **socio-**: societate; **somato-**: corp; **spectro-**: spectru; **speo-**: peşteră; **spermato-(spermo-)**: spermă, sămânță; **spiro-**: spirală; **spleno-**: splină; **stafilo-**: ciorchine; **stato-**: care stă; **stearo-(steato-)**: grăsime; **stego-**: acoperiş; **steno-**: strâmt; **stereo-**: solid ; în relief; **steto-**: piept; **stilo-**: coloană; **stomato-**: gură; **strati-(strato-)**: strat; **strepto**: răsucit; **strobo-**: rotație;

T

tahi-(taheo-, taho-): rapid; **talaso-**: mare (apă); **tanato-(taumato-)**: moarte; **tauto-**: acelaşi; **taxi**[1]- **(taxo-)**: ordine, clasificare; **taxi**[2]-: taximetru; **tehni-(tehno-)**: artă, meserie, tehnică; **tele-**: departe; **teleo-**: întoarcere; **teno-**: tendon; **teo-**; zeu, divinitate; **terato-**: monstru; **termo- (termi-)**: cald; **tetra-**: patru; **tiflo-**: orb, cec; **tio-**: sulf; **tipo-**: model; care imprimă; **tomo-**: tăiere, incizie; **tono-**: tensiune; **topo-**: loc; **toraco-**: torace; **toxico-**: toxic; **traheo**: trahee; **tri-**: trei; **tribo-**; frecare; **trico-**: păr; **triho-**: în trei părți; **trofo-**: hrană; **troglo-**: peşteră; **trombo-**: cheag de sânge; **tropo-**: întoarcere; **turbo-**: turbină;

U

uni[1]**-**: unul singur; **uni**[2]**-**: stofă fără desene, de o singură culoare; **urano-**: cer; **uro**[1]**-**: urină; **uro-**[2]: coadă;

V

vaso-: vas, canal; **vermi-**: vierme; **vice-**: în loc de; adjunct, locțiitor; **video-**: vedere; **vivi-**: viu;

X

xanto-: galben; **xeno-**: străin; **xero-**: uscat; **xifo-**: sabie; **xilo-**: lemn, copac, pădure;

Z

zigo-: jug; **zimo-**: drojdie, ferment; **zoo-**: animal

Scanned with OKEN Scanner

SUFIXOIDE

A

-antrop/ie: om; **-arh/ie**: conducere; **-atlon**: probă, exercițiu; **-atru (-atr/ie)**: doctor;

B

-bio(tic)[1] **(-bioză)**: viață; **-biotic**[2]: referitor la activitatea vitală; **-blast**: germen, embrion; **-brah**: braț; **-buz**: vehicul de transport în comun;

C

-card (-card/ie): inimă; **-carp**: fruct; **-caust**: arsură; **-cefal; (-cefal/ie)**: cap; **-cen**: recent; **-cent**: a suta parte; **-centru**: centru; **-cerc**: coadă; **-chineză**: mișcare; **-ciclu**: cerc, ciclu; **-cid**: care ucide; **-cit**: celulă; **-clast/ie**: a sfărâma; **-coc**: grăunte, boabă; **-col**: a cultiva, a locui; **-cosm**: univers; **-crat (-crați/ie)**: putere); **–crom/ie** : culoare; **-cron/ie**: timp; **-cvadru**: patru;

D

-dactil/ie: deget; **-derm/ie**: piele; **-dextru (-dextr/ie)**: dreapta; **-dinam/ie** : forță, energie, dinam; **-din/ie**: durere; **-dips/ie**: sete; **-drom**: drum; **-duct**: traiect;

E

-ectom/ie: ablațiune; **-edru**: bază; **-em/ie**: sânge; **-enter**: intestin; **-erg/ie** : activitate ; energie; **-estez/ie**: senzație;

F

-fag/ie: a mânca; **-faz/ie**: vorbire; **-fer**: care poartă, care produce; **-ficee**: algă; **-fid**: despicat; **-fil**[1]**/ie**: prieten; **-fil**[2]**/ie**: frunză; **-fit**: plantă; **-fob/ie**: teamă, aversiune; **-fon**/ie): sunet, voce; **-for**: care poartă; **-form**: formă; **-fren/ie**: intelect; **-ftong**: sunet; **-fug**[1]**:** care fuge; **-fug**[2]: care alungă;

G

-gam/ie: căsătorie; **-gen(ie)**: naștere; **-geneză**: naștere; **-gin**: femeie; **-gir**: cerc; **-glosă**: limbă; **-glot**: limbă; **-gnoză (-gnozie)** : cunoaștere; **-gon**[1]: unghi-; **-gon(ie)**[2]**-**: sămânță; **-grad**: care merge; **-graf(ie)**: scriere; **-gramă**: scriere, înregistrare;

H

-hidru (-hidr/ie): apă **–hton/ie**: pământ;

Scanned with OKEN Scanner

I

-iatriu (-iatr/ie): medic; **-ician**: specialist (în); **-ină** : substanță izolată sau obținută sintetic; **-ism** : sistem, doctrină, curent; **-ist**: practician; **-it**[1]: adept ai unei religii; **-it**[2]: nume de minerale; **-itate**: calitate; **-ită**: inflamație; **-iza**: (a) face;

L

-lal/ie: pronunțare, vorbire; **-lană**: lână; **-latru (-latr/ie)**: adorație, cult; **-lemă**: alternativă; **-lex/ie**: lexic ; dicționar; **-liză (-litic)**: descompunere; **-log**[1] **(-log/ie)**: cuvânt, vorbire, rațiune, învățătură; **-log**[2] **(-log/ie)**: specialist;

M

-man/ie: luptă; **-man**[1] **(-man/ie)**; pasionat, obsesie; **-man**[2]: bărbat; om; **-manț/ie**: ghicit. divinație; **-megal/ie**: mare; **-mente**: mod; **-mer/ie**: parte; **-metru , -metric (-metr/ie)**: măsură; **-mneză(-mnez/ie)** : memorie; **-morf/ie**: formă;

N

-naut: navigator; **-nom/ie:** lege;

O

-oftalm/ie: ochi; **-oid**: aspect; **-om**: tumoare; **-onim/ie**: nume; **-op/ie (ops/ie)**: ochi; vedere; **-oramă**: privelişte, vedere; **-ost**: os; **-ozǎ**[1]: glucide; **-ozǎ**[2]: boală inflamatorie;

P

-pat/ie: boală; **-ped/ie**[1]: picior; **-ped/ie**[2]: copil; educație, educator; **-pen/ie**: lipsă; **-peps/ie**: digestie; **-pex/ie**: fixare; **-plan**: plan; **-plasm**: plasmă; **-plast/ie**: model/at; **-plaz/ie** : alterare de țesut; **-pleg/ie**: paralizie; **-pnee**: aer; **-pod** : picior; **-poiezǎ**: formare; **-pol**: oraş; **-potam**: fluviu; **-pter**: aripă; **-ptozǎ**: cădere a unui organ;

R

-raf/ie: sutură chirurgicală; **-ree** : a curge, scurgere ; curent; **-rizǎ**: rădăcină

S

-scop/ie : observație; privire; **-seps/ie**: infecție; **-sferă**: glob; **-sof/ie**: înțelept; înțelepciune, doctrină; **-sperm/ie**: sămânță; **-stat**: care stă; **-stazǎ**: oprire; **-steg/ie**: acoperiş, **-stom/ie:** gură;

T

Scanned with OKEN Scanner

-taf: mormânt; **-tax/ie**: ordine, clasificare; **-tecă**: depozit; colecție; **-tehn/ie**: tehnică, meserie; **-terap/ie**: îngrijire; **-teriu**: fiară; **-term/ie:** cald/căldură; **-teză**: așezare; susținere, prezentare; **-tip/ie:** model; care imprimă; **-tom/ie**: tăiere, incizie; **-ton/ie:** tensiune; **-trof/ie:** hrană; **-tron**; tub cu vid, accelerator de particule elementare; **-trop/ie:** întoarcere;

U

-uric, -ureză: urină; **-urg/ie**: care face; creator;

V

-vor: mâncător;

Z

-zoar: animal (-zoic); **-zof/ie**: înțelept; înțelepciune, doctrină; **-zom**: corp.

▪ **Ex. 30 Încadrează „*-ism*"*-ele* următoare într-una dintre subgrupele date:**

a) **1. filozofie; 2. științe ale naturii; 3. religie; 4. istorie; 5. politică**

agnosticism, aboliționism, adventism, antropocentrism, anexionism, behaviorism, bolșevism, calvinism, colonialism, defetism, empirism, nihilism, hilozoism, husitism, misionarism, providențialism, raționalism, reacționarism, șamanism, transcendentalism;

absolutism, animism, anglicanism, budism, bonapartism, catolicism, daoism, darwinism, democratism, egalitarism, epicureism, hinduism, hipercentralism, idealism, islamism, mormonism, mozaism, ortodoxism, rasism, relativism, republicanism, stoicism, tantrism, talmudism, taoism;

anarhism, apriorism, aristotelism, baptism, capitalism, cartezianism, concordism, conservatorism, constituționalism, despotism, dirijism, etatism, extremism, freudism, intervenționism, iraționalism, luteranism, miciurinism, papism, panteism, pietism, politeism, sclavagism, totalitarism;

bogomilism, centralism, codism, criptocomunism, crislianism, cuzism, cvietism, dinasticism, evoluționism, liberalism, machism, materialism, pitagorism, pozitivism, prezbiterianism, suprematism, unitarism, zoroastrism;

ascetism, brahmanism, cameralism, centrism, expansionism, fascism, federalism, fundamentalism, geocentrism, hegelianism, hedonism, iezuitism, iredentism, legionarism, mahomedanism, monarhism, platonism, protestantism, rabinism, revanșism, sufism, terorism, totemism.

Scanned with OKEN Scanner

b) **1. arte, curente; 2. procese naturale; 3. biologie, medicină; 4. sporturi**

autism, abstracţionism, anabolism, atletism, atonalism, barbiturism, cataclism, comensualism, dadaism, eruptivism, etilism, formalism, galenism, gigantism, hirsutism, infantilism, izocronism, magmatism, nefalism, onanism, parkinsonism, planorism, poantilism, rahitism, strabism, umanism;

aeromodelism, anevrism, avangardism, biomagnetism, cuprism, diamagnetism, dicroism, eminescianism, fovism, haşişism, heliotro- pism, hermetism, lesbianism, microorganism, neoromantism, nicotinism, onirism, prezbitism, selenotropism, simbolism, sinapism, suprarealism, traumatism, virilism, vulcanism;

alpinism, artrism, automobilism, catabolism, ciclism, clasicism, culturism, echinism, exomorfism, ferimagnetism, futurism, hermafroditism, hiperinsulinism, limfatism, modernism, nanism, servomecanism, somnambulism, structuralism, tabagism, voaierism;

asigmatism, cicloturism, constructivism, existenţialism, galvanism, gândirism, geotropism, hidrotropism, manierism, metaforism, meteorism, paludism, paraşutism, parnasianism, priapism, pugilism, serialism, turism, zoomorfism;

atavism, cubism, daltonism, expresionism, hipertiroidism, hipism, iluminism, izomorfism, morfinism, motociclism, mesmerism, naturalism, nudism, postomodernism, prognatism, radioamatorism, realism, stigmatism, verism.

c) **1. comunicare lingvistică; 2. mărci etnice şi regionale; 3. calităţi; 4. defecte; 5. tendinţe**

altruism, agramatism, barbarism, birocratism, cavalerism, cinism, conformism, consonantism, eclectism, enciclopedism, iotacism, metaforism, moderantism, multilingvism, multipartidism, ostracism, paseism, pedantism, prohibîţionism, reformism, scientism, separatism, utilitarism;

amoralism, balcanism, bovarism, cacofonism, civism, evazionism, liazeologism, fiscalism, hispanism, inconformism, industrialism, lichelism, misoginism, moralism, navetism, pacifism, parvenitism, politicianism, sadism,senzualism, solecism, tehnicism, tolerantism;

arivism, analitism, antiumanism, bonjurism, bizantinism, cabotinism, demonism, diletantism, eroism, gongorism, indiferentism, idiotism, letrism, meliorism, nomadism, pasivism, perfecţionism, prozaism, provincialism, radicalism, rutenism, semidoctism, stilism, şiism, vandalism;

arhaism, aristocratism, banditism, cameleonism, cretinism, cultism,

Scanned with OKEN Scanner

donchişotism, ebraism, exclusivism, feminism, fanariotism, mercantilism, neologism, nepotism, obstrucţionism, profesionalism, pluralism, puritanism, regionalism, semantism, sionism, tembelism;

alegorism, aticism, autohtonism, aventurism, bigotism, carierism, dendism, dinamism, elenism, eufemism, fariseism, gregarism, hiperurbanism, intelectualism, lobbyism, narcisism, neaoşism, oportunism, panslavism, poliţism, rotacism, sectarism, sedentarism, servilism, sincronism, vedetism.

MODEL 1. agnosticism 2. behaviorism 3. adventism 4. feudalism 5. aboliționism; b) 1. abstracționism. 2. anabolism. 3. barbiturism 4. atletism; c) 1. agramatism 2. balcanism 3. altruism 4. conformism 5. birocratism

• INTERFIXELE

Interfixele sunt particule aflate între rădăcină şi sufix, constituind reziduuri ale unor desinențe: colțuros, **-ur-,** din desinența **-uri**, colțuri, sau ale unor articole: cerculeț, **-ul-,** din articolul -(u) **l**, cercul.

• COMPUNEREA

DEX : compunere - *s.f.* ***1.*** *Acțiunea de a (se) compune şi rezultatul ei; alcătuire, îmbinare.* ***2.*** *(Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziție.* ***3.*** *(Concr.) Lucrare şcolară asupra unei teme.* ***4.*** *(Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou.*

În structura cuvintelor compuse intră două sau mai multe cuvinte, fragmente sau (şi) inițiale de cuvinte.

§ REPERE TEORETICE

a) Compunerea prin juxtapunere (alăturare); compunerea prin joncțiune (legătură prin prepoziții sau conjuncții); modalități de scriere: în cuvinte separate sau cu cratimă.
Ex. **substantive:** apă tare, Vatra Dornei (cu genitiv), Valea Călugărească (cu adjectiv), Curtea de Argeş (cu prepoziție); cuvânt-înainte, proces-verbal, viță-de-vie, bună-credință; Piatra-Olt, Drobeta-Turnu-Severin (cu elementele componente în nominativ); **adjective:** alb-verzui, anglo-saxon; **pronume:** ceea ce; **numerale:** douăzeci şi unu, două mii şapte; **adverbe:** asta-vară, ieri-seară, an-vară; **prepoziții:** de la, de pe la; **conjuncții:** ca să; **interjecții:** tic-tac.

b) **Compunerea** prin **contopire (unire, sudare); modalități de scriere:** într-un cuvânt.
Ex. **substantive:** binefacere, aprozar (aprovizionare cu zarzavat), TAROM (Transporturile Aeriene Române), SNCFR (Societatea Națională a Căilor Ferate Române), UNITER (Uniunea Teatrelor din România); **adjective:** binefăcător, electromagnetic, dacoromân; **pronume:** dumneata, orice, vreunul,

Scanned with OKEN Scanner

niciunul; **numerale:** unsprezece, douăzeci; **verbe:** (a) binevoi, nemaivăzut, nemaigăsind; **adverbe:** deloc, odată, rareori; **prepoziții:** dinspre; **conjuncții:** deşi, fiindcă, precum; **interjecții:** iacătă.

Lumea **cuvintelor compuse** este la fel de fascinantă ca şi aceea a idiotismelor, locuțiuni şi expresii (DEX: **idiotism** - *s.n. Expresie sau construcție caracteristică unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt. [Pr.: -di-o-] - Din fr.* ***idiotisme***). Ea ne oferă imaginea unui spațiu pitoresc, grăitor pentru geniul lingvistic al unui popor şi, în acelaşi timp, semnificativ pentru un anumit mod de a privi realitatea. Un exemplu concludent îl constituie unitățile lexicale compuse cu elemente din **sfera acvaticului** sau **cele formale cu numere.**

Exemple de cuvinte compuse cu elemente din sfera acvaticului: buricul-apei, cal-de-apă (libelulă), chimion-de-apă/chimion-de-baltă (plantă), ciuma-apelor (plantă), cucută-de-apă (plantă), mană-de-ape (plantă), otrățel-de-apă (plantă), purice-de-apă (crustaceu), săgeata-apei/săgeata-apelor (plantă) , şarpe-de-apă (peşte), cristei-de-baltă (pasăre), lupul-bălții (peşte), otrățelul-bălților (plantă), pălămidă-de-baltă (peşte), rugină-de-baltă (plantă), scorpion-de-baltă (animal), scroafă-de-baltă (pasăre), scoică-de-râu (specie de scoici), ac-de-mare (peşte), anemonă-de-mare (animal), ață-de-mare (plantă, peşte), burete-de-mare (animal), cal-de-mare (peşte), căluț-de-mare (peşte), cățel-de-mare (peşte), câine-de-mare (rechin), corb-de-mare (pasăre), crin-de-mare (animal), dedițel-de-mare (actinie), drac-de-mare (peşte), iepure-de-mare (gasteropod), leu-de-mare (mamifer), limbă-de-mare (peşte), lup-de-mare (focă), peşte-de-mare (specie de peşti), pisică-de-mare (peşte), porc-de-mare (peşte), rândunică-de-mare (peşte), scorpie-de-mare (peşte), spumă-de-mare (piatră ponce), stea-de-mare (animal), ştiucă-de-mare (peşte), trandafir-de-mare (actinie), urs-de-mare (peşte), urzică-de-mare (actinie), vacă-de-mare (morsă), vulpe-de-mare (peşte)şi... **regina peştelui/peştilor!** O lume fără frontiere, în care cerul cu stele şi uscatul cu frumusețile şi utilitățile lui intră în... mare! Un **porc,** o **stea** şi un **trandafir de... mare!**

Exemple de cuvinte compuse formate de la numerale: doi-dinți, doi-frați, două puncte, trei-frați, trei-frați-pătați, trei-leşeştile, trei-păzeşte, cinci-degete, şapte-degete, nouă-ochi, sânge-de-nouă-frați, Patruzeci-de-Sfinți.

▪ **Ex. 31 Identifică diferite cuvinte compuse, asociind elementele date:**

a) acru, amor, an, anemonă, apă, aramă, arbore, arc, argint, astă, anchetă, baie, brâu, bun, cacao, cauciuc, câine, far, greu, lumină, mare, noapte, oxigenată, pecete, peşte, piatră, pisică, plută, poală, poamă, propriu, raid, rață, rămas, rândunică, rece, sălbatică, sânge, Solomon, triumf, usturoi, var, vânătă, viu.

MODEL piatră acră, an-lumină etc.

b) albastră, aşa, alb, babă, balon, bar, barbă, bicicletă, brad, burtă, bubă, bun,

Scanned with OKEN Scanner

cafea, capră, călător, dulce, fruct, fulger, gust, negru, noapte, numit, orb, plac, plop, porumbel, război, regină, roză, roşu(roşie), salată, scrumbie, simţ, sondă, tandem, tren, turtă, urs, vânt, verde, vioară;

c) ajutor, broască, barză, boltă, cale, cap, carte, cal, capră, căţel, cadru, cămaşă, ceapă, cer, cioară, cheie, cioc, clar, drac, gâscă, gură, întors, lapte, mort, muncă, munte, poştal, plan, popă, putere, pământ, prim, rob, stop, talpă, urzică, vizită, zi;
d) armenesc, babă, cloşcă, coadă, cot, cobiliţă, cocoş, colţ, cioban, comis, corn, cotă, capră, crai, creastă, cuc, cuvânt, cheie, drac, dare, drum, ev, făt, fier, frumos, gol, mâţă, mediu, nou, pui, parte, roman, scară, sălbatic(â), secară, seamă, şoricel, traistă, voiajor;

e) armată, arbitru, bucătărie, bătut, broască, colţ, consimţământ, câmp, câine, cuc, cugetător, drac, fiere, floare, fotoliu, fiară, garoafă, general, gândac, gură, iarba, lapte, lingură, lână, lăsat, liber, limbă, lup, lung, munte, mamă, orchestră, pat, pasăre, pădure, profesionist, pământ, soare, stâncă, soacră, sec, trecere, zână;

f) atelier, beton, casă, curcan, cocos, cisternă, dornă, fum, liră, maşină, molie, moţ, munte, muscă, nucă, negru, oţet, oţel, ochi, pietate, pisică, pasăre, pat, pătlăgea, roşu(roşie), restaurant, unealtă, varză, vatră, verde, vânt, vărsat, vagon, vânăt.

▪ **Ex. 32 Găseşte cuvinte compuse care includ verbele uimătoare:**

(a) fluiera, flutura, frige, lăsa, împuşca, strica, linge, mulge, (a nu) auzi, (a) păpa, pişca, sări, sfărma, sorbi, răsări, apune, sparge, târâi, tăia, ucide, veni, (a nu) şti, (a) vântura, frige, încurca, (a nu) uita, (a) paşte, mărita, pierde, săruta, simţi, suge, zgârâia, (a se) duce.

MODEL **fluieră-vânt.**

Nota bene: Cuvintele compuse nu trebuie confundate cu îmbinările libere de cuvinte de tipul **bicicletă albastră , fluieră a pagubă.**

• ÎMBINĂRILE STABILE ŞI ÎMBINĂRILE LIBERE DE CUVINTE

§ REPERE TEORETICE

DEX: frazeologie - *s.f. 1. Fel propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele.*
NODEX : *s.f. 1. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul îmbinărilor stabile de cuvinte. 2) Totalitate a îmbinărilor stabile de cuvinte proprii unei limbi. Din fr.* ***phraséologie.***

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri de unităţi frazeologice:

- **locuţiuni:** a-şi da seama; DEX : **locuţiune** - *s.f. Grup de cuvinte cu înţeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire. ♦ (Înv.) Expresie. [Pr.: -ţi-u-. - Var.: (înv.)* ***locuţie*** *s.f.] - Din fr.* ***locution****, lat.* ***locutio, -onis****.*
- **expresii:** a o nimeri ca Irimia cu oiştea-n gard; DEX: *Construcţie concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee.*
- **formule şi clişee internaţionale:** turn de fildeş, arca lui Noe; DEX: **clişeu** - *Fig. Formulă stilistică, expresie etc. banalizată din cauza repetării excesive; şablon.*
- **perifraze:** bardul de la Mircești (Vasile Alecsandri), ferestrele sufletului (ochii), artist plastic (pictor, sculptor etc.); DEX: **perifrază** - s.f. *Procedeu gramatical şi stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce, în mod obişnuit, se poate reda printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuieşte un termen unic cu acelaşi sens.*
- **locuţiuni de intensitate:** îngheţat bocnă, îndrăgostit lulea, beat mangă/criţă, (sărac) lipit pământului; DEX: **intensitate** - *Însuşirea de a fi intens; grad de tărie, de putere, de forţă.*

Nota bene: „Spre deosebire de îmbinările libere de cuvinte (pe care orice vorbitor le creează atunci când se exprimă), cele **frazeologice** există deja în limbă, sunt consacrate de uz şi sunt simţite ca unităţi distincte, tocmai pentru că s-a realizat (într-o măsura mai mică ori mai mare) sudura elementelor care le alcătuiesc. Să se compare spre exemplu: **apă caldă, apă călduţă, apă rece, apă răcită (...)** cu **apă minerală, apă oxigenată, apă de colonie, apă de toaletă, apă regală** şi altele, care sunt unităţi frazeologice clare [...], „cu sens unitar." (**Theodor Hristea, Sinteze** ..., pag. 139)

„Cu cât o îmbinare stabilă de cuvinte este mai expresivă (deci are o mai pronunţată încărcătură afectivă), cu atât suntem mai îndreptăţiţi s-o considerăm expresie (...). Când însă expresivitatea a dispărut complet (ori în cea mai mare măsură) şi grupul frazeologic a devenit «împietrit», atunci putem vorbi de locuţiuni." (**ibid.**, pag. 142)

▪ **Ex. 33 Găseşte câte trei unităţi frazeologice formate de la cuvintele:**

ac, aer, agent, apă, cap, câmp, deget, economie, inimă, lapte, neam; ajunge, deschide, lega, merge, pune, rupe, scoate, sparge, trage.

MODEL a avea (a găsi) **ac** de cojocul cuiva, a căuta **acul** în carul cu fân, **ac** de siguranţă, (pus) la patru **ace**.

▪ **Ex. 34 Găseşte locuţiuni sau expresii formate de la verbele date, având următoarele înţelesuri:**

a) de la verbul **a da:** (a) saluta, închiria, arenda, împrumuta, înapoia, preda, acţiona (în justiţie), mărita, înghiţi, îndepărta, strica, fura, găuri, coborî, medita, naşte, aprinde, reprezenta, termina, striga, ghici, raporta, răspunde, fierbe,

Scanned with OKEN Scanner

deborda, (a se) umfla, ceda, (a se) pasiona, înțelege;
b) de la verbul **a face**: (a se trezi), (a se) îngrășa, încheia (o tranzacție), atrage (atenția), amenința, îmbia, (a se) îmbolnăvi, distruge, (a se) însănătoși, greși, batjocori, (a se) compromite, (a se) destrăbăla;
c) de la verbul **a lua:** (a) participa, măsura, (a se) naște, (a se) aprinde, ironiza, păcăli, măguli, apăra, asocia, prelua, fugi, crede, (a se) îngrijora, (a se) certa, (a se) sinucide, pleca, zbura;
d) de la verbul **a prinde:** (a) afla, descoperi, (a se) îngrășa, (a se) înțepeni, (a se) înfiripa, (a se) îmbărbăta, (a se) fixa, (a se) închega, garanta;
e) de la verbul **a ține:** (a) conduce, dispune, (a) fi încrezut, stăpâni, opri, umbla (haimana), păstra (supărarea), ascunde, (a nu) uita, prinde bine, apăra (de frig), sătura, distra, naviga (în larg), înlocui, contabiliza, conviețui, păstra, (a se) sfătui, judeca, străjui, dojeni, (a nu) adormi, (a-și) vedea de treabă, sta (pregătit), (a se) păstra, (a se) stăpâni.

MODEL **a da binețe, a da mâna, a da bună ziua** = „a saluta"; a **da cu chirie** = „a închiria"

▪Ex. 35 Găsește locuțiuni sau expresii echivalente ca sens cu următoarele cuvinte (verbe, substantive, adjective și adverbe):

a) (a se) strădui, (a) vagabonda, (a se) încăiera, întâmpina, înnebuni, (a se) cumințI, observa, renunța, tenta, (a se) demasca, dispărea, plănui, fugi, (a se) obrăznici, (a se) rușina, intenționa, înștiința, trândăvi, necăji, dori, abandona, rezista, aiura, năvăli, flecări, dojeni, pizmui, memora, (a se) rostogoli, regreta, (a o) scrânti, (a se) zbate, exagera;

MODEL a se strădui = **a-și da silința**; regret = **părere de rău**; frapant = **bătător la ochi**; iar = **din nou.**

b) regret, amintire, batjocură, bucurie, atenție, preluare, predare, osteneală, trădător;

c) frapant, binefăcător, înfiat, ultimul, scrântit (fig.), fricos, glacial, înțelept, (foarte) slab, erudit, bogat, aiurit, mieros;

d) iar, total, silit, afectuos, sigur, ardent, acum, evident, și, puțin, efectiv, intenționat, ulterior, agale, fortuit, pretutindeni, amănunțit, zilnic, mereu, uneori, oarecum, (foarte) greu.

▪ Ex. 36 În legătură cu materialul lingvistic următor, exemplifică, în scurte contexte, valorile posibile: de îmbinări libere sau de îmbinări stabile de cuvinte:

a) a avea ac de cojocul cuiva, a avea timp pentru distracții, a se afla în treabă, a se afla la treabă, a intra în apă, a intra la apă, a spăla putina, a arde cu fierul roșu, a arde gazul de pomană, a se bate ziua și noaptea, a se bate ziua cu noaptea, apă

Scanned with OKEN Scanner

de ploaie, om de nimic, înalt ca bradul, buchea cărții, vorbă bună, poamă bună, a mânca borș, a face din cal măgar, a avea câștig bun, a pieri în luptă, a-și da seama, fără amânare, fără amenințări, pe furiș;

MODEL **a avea** ac de **cojocul cuiva** = expresie; **a avea timp pentru distracții** = îmbinare liberă; **a se afla** în treabă = expresie; **a mânca borș** = cu sensul propriu-îmbinare liberă de cuvinte: **Mănâncă** tot **borșul**; cu sens figurat-expresie: **Mănânci borș** (vorbești aiurea, minți).

b) a rămâne în cămașă, a căuta ceartă cu lumânarea, a ține piept, a ține sub cheie, a fi cheia și lacătul, a face clăbuci la gură, a scăpa trenul, a da din coadă, a întinde coarda, a soate din cuptor, a lua trenul, scos din cutie, scos ca din cutie, a spune cuvinte frumoase, a da năvală, a pune un cuvânt bun, a da în clocot, a deschide porțile, a deschide urechile, a face rost, a face bine, a deschide focul, a se face galben ca ceara, a se întrece din glume, a fi vorba, din flori, după plac, vite de brazdă, copil de casă, a da pe față;
c) a prinde pește, a prinde de veste, a prinde cu mâța în sac, a despica firul de păr în șapte, a-și păzi drumul, a fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz, cu pieptul deschis, coadă de topor, pierdere de timp, a pune în prim-plan, a-și lua plata, a rupe tăcerea, a rupe frontul, a rupe de la gură, a ajuge la sapă de lemn, părere de rău, a ieși înainte cu pâine și sare, a interveni în discuție, a greși socoteala, a-și greși socotelile;

d) a sta în picioare, a o șterge, a privi de sus, mușcat de șarpe, a șterge cu buretele, a bate toba, a-și trăi viața, a-și trăi traiul, a trece hopul, a sta la umbră, a face gură, a face varză, a vărsa lacrimi, a vărsa laptele, a-și vărsa sângele, zi de zi, din ziua aceea, a prinde drag, a prinde cheag, a prinde fluturi;

e) a avea idee, a avea idei, a ieși la lumină, a intra într-o belea, a intra în sânge, a închide gura, a întoarce foaia, a se întinde după ceva, a o lua la fugă, a o lua din fugă, cusut cu ață albă, a lăsa rece, a atârna lingurile de gât, a lua cu binele, a lua cu bine, iarbă verde, a paște iarbă verde, a spune verde în ochi, a umbla cu mănuși, a fi mână largă, a da roată, a scoate panglici pe nas, ca oamenii, bătut în cap, a căpăta un os, a sparge gheața, cu minte, dus pe gânduri.

▪ Ex. 37 Stabilește valoarea de cuvânt compus, de frazeologism sau/și de îmbinare liberă, în diferite contexte. Consultă DEX sau DOOM.

a) negru de fum, spirit absolut, absolut normal, idee absolută, eu absolut, adevăr absolut, valoare absolută, verb absolut, abuz de cafea, abuz de putere, abuz de încredere, abuz de drept, tren accelerat, ritm accelerat, puls accelerat, adunare gălăgioasă, adunare națională, agent diplomatic, agent secret, agent intrepid, perete alb, rând alb, spațiu alb, alb ca varul, alb de plumb;

MODEL **negru de fum,** în contextul: Era **negru de fum** și de supărare - îmbinare liberă de cuvinte; în contextul: S-a livrat o nouă cantitate de **negru de fum** – cuvânt compus.

Scanned with OKEN Scanner

b) alb ucrainean de stepă, aparat critic, spirit critic, aparat de radio, aparat defect, aur alb, aur negru, aur veritabil, baladă cultă, baladă inedită, baladă populară, bandă de hoți, bandă de emisie, bandă de magnetofon, bandă rulantă, banda a doua, bază militară, bază de discuție, bază de recepție, bilă albă, boala copilului, boala copiilor, boală rea, boală de zahăr, boală de oală, om bun, văr bun, nun mare;

c) cameră de lucru, cameră de combustie, culegere de balade, cafea fără zahăr, cafea cu lapte, carte de citire, carte de muncă, carte de căpătâi, casa scării, casa vecinului, casă de veci, icre negre, icre proaspete, căldare cu lapte, căldare de abur, cărbune alb, cărbune stins, var stins, ceară de albine, ceară de parchet, ceară de pământ, centură de siguranță, centură de radiații, cerc vicios, certificat de absolvire, cetate inexpugnabilă, cetate medievală, cetate de scaun, chenarul ferestrei, zidul chinezesc, masă de piatră, masă de seară;

d) câmp nearat, câmp magnetic, câmpul muncii, colectiv de redacție, colectiv de elevi, colțul gurii, colțul străzii, corp de literă, corp de legi, corp de balet, stradă desfundată, teatru dramatic, sfârşit dramatic, economie de bani, economie de piață, forță de muncă, forțe de producție, forțe militare, grădină de zarzavat, grădină botanică, inel de logodnă, inimă de piatră, piatră acră, piatră măruntă, libertate de conştiință, masa vocabularului, perfect compus, perfect articulat, tropicul racului, punct sanitar, turtă dulce, vârtej de praf, praf de copt.

▪ **Ex. 38 Găseşte adjectivul potrivit pe lângă cuvintele date, refăcând sintagme celebre.**

arbore, arc, avis, bani, banchet, cadavru, cal, discuții, duş, foame, foc, fir, frați, fruct, forță, ego, groapă, jocuri, mater, miel, nod, nomina, olandez(ul), pasăre, perpetuum, persona, piatră, porto, război, râs, sânge.

MODEL **arbore genealogic**

▪ **Ex. 39 Identifică îmbinările stabile de cuvinte:**

a) „Dar, nemaiavând de cercetat întinderea, copiii se întoarseră să caute îngustimea şi, din toate câte le cădeau la îndemână, ei şi-au ales ce fusese mai mărunt, bobul de nisip. În loc să sporească întinsul, ei începură să strâmteze măruntul. Ceea ce gândul meu nici nu stăruise, ochii lor începură să vadă într-adevăr. Copiii îngrămădiră cărți şi caiete, cântare, lentile, maşini de-o şchioapă, ape tari, făcând nimicul din ce în ce mai mic." (Tudor Arghezi)

MODEL **Locuțiuni:** *cădeau la îndemână, în loc să* etc.; **Compuse:** *ceea ce* etc.

b) „Îmi e ruşine de nesațul acesta, explicabil,
Ieşit din mâna creatorului

Scanned with OKEN Scanner

În cea mai inspirată zi
Într-o sâmbăta, după-amiază." (Marin Sorescu)
c) „Nu-ți cer deloc credință, mi-e de ajuns iubirea." (Vasile Voiculescu)

d) „Purtăm fără lacrimi
o boală în strune
și mergem de-a pururi
spre soare apune." (Lucian Blaga)

e) „Dormi la fereastra visului meu, țară,
Al cărei lan a strălucit întâia oară
Cădelnițelor sufletului meu fierbinte,
Cu care ți-am ieșit înainte,
Și am călcat potecile lui Dumnezeu
Cu luare-aminte." (Tudor Arghezi)

f) „Noi suntem acolo, o pândim și luăm iarba. Așa că, atunci când ne-au prins călărașii, nouă nici nu ne pasă. Ne ferecă în lanțuri de mâini și de picioare. Noi îi lăsăm să ne ferece și să se bucure. Ne poartă o vreme pe cale, pe urmă facem popas la un rateș. Acolo este un crâșmar cumătru cu mine. Dă băutură, dă mâncare; deschide odăi de culcare. Și când îs oamenii stăpânirii mai fără grijă, noi punem palmele cu iarbă pe obezi și lanțurile se desfac în douăzeci și patru." (Mihail Sadoveanu)

g) „Știam pe de rost nesărata plachie de sfaturi și de dojane ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună; sfaturi să purced cu bărbăție pe calea muncii, dojane că nu mă mai înduplecam să purced odată. Și, în coadă, nelipsita urare ca Dumnezeu să mă aibă în sfânta sa pază." (Mateiu Caragiale)

h) „Borșul cu smântână și ardei verde fu sorbit în tăcere. Niciunul din meseni nu ridica ochii din talger. Pirgu, îndeosebi, părea frământat de o mâhnire neagră." (Mateiu Caragiale)

i) „Viața lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Ieșit din oameni de vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învățătură. Întors în țară se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărțuit, prigonit și trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi și de noapte a jertfitei sale tinereți, cum se învoiseră cu toții să-l îngroape sub tăcere! Din grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse atâția ani de restriște și cari ar fi doborât un uriaș, această făptură de fier ieșise călită de două ori. Pașadia nu fusese omul resemnării, încrederea în sine și sângele rece nu-l părăsiseră în cele mai negre clipe." (Mateiu Caragiale)

Scanned with OKEN Scanner

j) „– Repetenților! Așa școală faceți voi? Puneți mâna și învățați! Țineți minte de la mine : *o să rămâneți repetenți!*
– La ce materie, nea Tache ? Spune-ne, poate învățăm și trecem clasa! îi ceru Victor îndrăzneț, adică să-l pună și el în încurcătură pe frizer.
- La materia pământului, Victore! Nu se mai predă, dar o să rămâneți repetenți. Și noi am rămas! …
În drum spre casă, copiii privesc încă o dată în spatele clădirii în care e frizeria. Nici urmă de butoi. Numai soarele se scaldă într-o baltă de vin vechi și tare." (Teodor Parapiru)

k) „Ajuns în București prin aprilie, am mai stat o săptămână înainte de a-mi lua inima în dinți să mă îndrept spre Televiziune. Nu glumisem când îi spusesem lui Niculescu-Mizil că mă voi strădui să fiu dat afară." (Octavian Paler)

I. 3. ELEMENTE ALE STRUCTURII GRAMATICALE

§ REPERE TEORETICE

Morfemul gramatical este unitatea minimă de expresie care are semnificație.

DEX: morfem - *(Gram.) Element morfologic (afix, accent, desinență, alternanță fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). - Din fr.* ***morphème.***

După **Dumitru Irimia (*Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*), morfemul** este „cea mai mică unitate lingvistică cu organizare biplană; are un *semnificant* (cel mai adesea realizat fonetic, dar putând avea și realizare ***Ø***) și un *semnificat* (un sens sau un fascicul de sensuri). Morfemul există și-și realizează funcția semnificativă numai prin cuvântul din structura căruia face parte și numai prin intermediul unei opoziții (fixată în planul paradigmatic al limbii) în interiorul categoriei gramaticale care-i determină sensul; morfemul ***–i*** are sensul de «plural», pe care-l atribuie cuvântului *elevi*, de exemplu, prin intermediul acestui cuvânt, și în opoziție cu desinența - ***Ø*** de la singularul aceluiași cuvânt: *elev* + - ***Ø***." (pag. 8)

•MIJLOACE PENTRU EXPRIMAREA CATEGORIILOR GRAMATICALE: DESINENȚE, ALTERNANȚE FONETICE, TOPICĂ, ACCENT, INTONAȚIE

2. **desinențele** (vezi **supra: morfemul *-i*); alternanțele fonetice** (vocalice și consonantice): carte-cărți: ***a/ă, t/ț***; frumos-frumoasă-frumoși: ***o/oa, s/ș*** port-poartă-porți-purtăm: ***o/oa/u, t/ț*** ; **conjuncția *să*,** marcă de mod (conjunctiv): să am; **pronumele reflexiv** fără funcție sintactică, marcă de diateză: mă gândesc,

Scanned with OKEN Scanner

îmi închipui.; **adverbele *mai, foarte*** etc., mărci de grad: mai bun etc.; **articolele *cel, cea, cei, cele***, mărci de grad: cel mai bun etc. (În cazul adverbelor, „articolul" este invariabil, **cel.**); **topica: Puștii** (nominativ) iubesc **animalele** (acuzativ). Animalele (nominativ) iubesc puștii (acuzativ); **accentul:** (el) cântă (prezent) - cântă (perfect simplu); **intonația:** ***Sorin*** face studii economice, (nominativ) -***Sorin***, crede-ne! (vocativ)

DEX: desinență - *s.f. Element morfologic care, adăugat la tema unui cuvânt, exprimă în flexiunea nominală cazul, numărul (la adjectiv și genul), iar în flexiunea verbală persoana, numărul (și diateza). - Din fr.* ***désinence***; **alternanță** - *s.f.* ***1.*** *Însușirea de a alterna; revenire succesivă.* ***2.*** *Schimbare regulată a unui sunet din temă prin altul în flexiune sau în familie lexicală; ablaut. - Din fr.* ***alternance*** ; **accent** - *s.n.* ***1.*** *Pronunțare mai intensă, pe un ton mai înalt etc. a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. Din fr.* ***accent****, lat.* ***accentus***; **intonația** - *s.f.* ***1.*** *(Muz.) Emitere (corectă) a înălțimii unui sunet.* ***2.*** *Variație de înălțime a vocii în timpul vorbirii, interpretării unui text etc.; inflexiune, ton, accent. (Var.: (rar)* ***intonațiune*** *s.f.] - Din fr.* ***intonation.***
NODEX: topică – *s.f. 1) Ordine de aranjare a cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. 2) Compartiment al sintaxei sau al stilisticii care se ocupă cu studierea ordinii cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. [G.-D.* ***topicii****] Din germ.* ***Topik****.*

Ex. 40 Identifică alternanțele fonetice în cazul materialului lingvistic dat la exercițiile 21, 39.

MODEL baie-îmbăia: alternanța vocalică **a/ă** etc.

Analiza structurii gramaticale (morfologice/morfematice) stabilește **morfemele gramaticale (gramemele): morfemul-rădăcină** = partea comună din paradigma numelui (totalitatea formelor obținute prin declinare), ex. **cas-** (casă), sau din paradigma verbului (totalitatea formelor obținute prin conjugare, la un anumit mod și timp), ex. **cânt-** (a cânta); **sufixele gramaticale și desinențele.** Sufixele gramaticale și desintențele se mai **numesc afixe gramaticale.**
Substantivul și adjectivul au structuri binare (de două elemente): **rădăcină** + **desinență**.
Verbul are o structură ternară: **rădăcină** + **sufix(e)** + **desinență/e**, ușor de recunoscut în cazul verbelor regulate, care nu prezintă neregularități la nivelul rădăcinii și al afixelor.

• STRUCTURA SUBSTANTIVULUI

- morfem-rădăcină + desinență: cart-e, cărț-i

Desinențe care marchează opoziția dintre singular și plural:

-Ø,-ĭ: pom-pomi; **-u, -i**: lotru-lotri; **-ŭ, -ĭ**; leu-lei; **-e, -ĭ**: dinte-dinți; **-ă, -ĭ**: tată-tați; **-Ø, -Ø**: unchi-unchi; **-ă, -e**; limonadă-limonade; **-ă, -ĭ**: față-fești (în DOOM²: pl. **fețe**, dar GD sg. art.: **feții**); **-e, -ĭ**: carte-cărți; **-Ø, -le**: baclava-baclavale; **-ă, -uri**: marfă-mărfuri; **-e, -uri**: vreme, vremuri(și *vremi*); **-Ø,**

Scanned with OKEN Scanner

-Ø: filatoare-filatoare; **-Ø, -uri**: chibrit-chibrituri; **-Ø, -e**: gabarit-gabarite; **-ĭ, -e**: altoi-altoaie; **- ŭ, -e**: pârâu-pâraie; **ŭ -, -uri**: hublou-hublouri; **- ŭ, -ĭ**: spațiu-spații; **- ŭ, -ă**: ou-ouă.

• FLEXIUNEA SUBSTANTIVELOR SIMPLE

Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale poartă numele de **flexiune** (**DEX**). Flexiunea substantivului (adjectivului, pronumelui, numeralului) se numește **declinare**. Formele obținute prin declinare alcătuiesc **paradigma**. DEX : **paradigmă** - *s.f. 1. Totalitate a formelor flexionare ale unui cuvânt. ♦ Tablou al formelor unui cuvânt, dat ca model pentru flexiunea unei părți de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părți de vorbire. 2. (Înv.) Exemplu, model; pildă; învățătură. - Din lat.* ***paradigma****, ngr.* ***paradigma.***

• Genitiv-dativul singular articulat hotărât al substantivelor feminine se formează astfel:

2. cele terminate în hiatul **-ie** adaugă articolul: bucătărie, bucătărie***i***; celelalte adaugă articolul, de regulă, la **forma de plural:** baclava, baclavale, baclavale***i***; vulpe, vulpi, vulpi***i***.

• Paradigma substantivului *casă* (nearticulat) :
N.Ac. (o, această) **casă**; (niște, aceste) **case**
G.D. (unei, acestei) **case**; (unor, acestor) **case**

Substantivul **casă** are **două forme flexionare.**

Compară cu formele articulate (articulate cu articol hotărât):

N.Ac. casa; case**le**
G.D. case**i**; case**lor**

ANEXĂ

CUVINTE-TITLU

Notă: Spre a înțelege mai bine sensul schimbărilor operate în **DOOM²**, pentru cuvintele-titlu dăm și soluțiile din **DOOM¹.** Pentru alte detalii privind părțile de vorbire, vezi **GLR**; pentru verbele cu flexiune neregulată și pentru verbele defective, vezi **GLR,** p. 562-570.

Substantive

• substantive masculine

• substantive masculine cu o singură formă:

agă ■ **DOOM¹** agă s.m./aga s.f.
arădean ■ arădean/arădan

Scanned with OKEN Scanner

arădeancă ■ arădeancă/arădancă
arbore- de- cacao ■ arbore de cacao
babac ■ babac/babacă
babacă ■ babac/babacă
bebi ■ bebe/bebi
bluejeans [engl. **bluginz/rom. blugins**] ■ blue-jeans [blu-gins]/blugi
blugi ■ blue-jeans [blu-gins]/blugi
burete-de-mare ■ burete de mare
burtă-verde s.m. şi f. ■ burtăverde s.m. invar.
busuioc-roşu ■ busuioc roşu
cârnat ■ cârnat/cârnaţ
challenger [celenger] ■ şalanger
clubmen ■ clubman
cocker [cocăr] ■ cocher
congresmen ■ congresman
crenvurst ■ crenvurşt
dandy [den-] ■ dandi [den-]
flăcăiandru ■ flăcăiandru/flăcăuandru
flăcăiaş ■ flăcăiaş/ flăcăuaş
groom [grum] ■grom
hippy (angl) ■ hipi s.m.invar.
machieur [-chi-ör] ■ machior[-chi-or]
maseur [-sör] ■ masor
magazioner ■ magaziner
marochiner ■ marochinier[-ni-er]
penny [-ni] ■ peni[-ni]
pingpongist ■ ping-pongist
pozeur [zör] ■ poseur[-zör]
prim-ministrul (art.) ■ prim-ministrul/primul-ministru
prim-procurorul (art.) ■ prim-procurorul primul-procuror
prim-secretarul (art.) ■ primul-secretar
recordmen ■ recordman
semen (persoană) ■ seamăn/semen
sportsmen [sports-] ■ sportsman
şutor ■ şuter
tenismen ■ tenisman
tutore ■ tutore/tutor
zălog (arbust) ■ zălog/s.f. zăloagă
zgripţuroi ■ zgripţoroi
zgripţuroaică ■ zgripţoroaică
zilier ■ zilier

• substantive masculine cu variante:

afgan/afghan [-gan] ■ **DOOM**[1] afgan
Bahus/Bacchus [ba-hus] ■ Bacus/Bacchus

Scanned with OKEN Scanner

bebe/bebe ■ bebe/bebi
belarus/bielorus ■ bielorus
***bodyguard [bodigard/badigard]/bodigard**
boss/bos ■ bos
bulgăr/bulgăre ■ bulgăre/bulgăr
calamar/calmar ■ calmar
clovn/claun ■ clovn
cocon/cucon ■ cocon
coconaş/cuconaş ■ coconaş
corijent/corigent ■ corigent
filosof/filozof ■ filozof
***Hristos/Cristos**
***Isus/Iisus**
judocan/judoka [giu-] ■ judocan [giu-]
muschetar/muşchetar ■ muschetar
***om-sandvici/om-sendviş** (Vezi **NOTA** pentru **sandvici/sendviş.)**
rom/rrom (persoană) ■ rom
schimnic/schivnic ■ schimnic

• substantive masculine cu variante comune DOOM¹- DOOM² :

amploiat/amploaiat (înv.)
Arminden/Armindeni (sărbătoare, 1 Mai)
osmanlâu/osmanliu (înv.)
pezevenchi/pezevenghi

• substantive feminine

• substantive feminine cu o singură formă :

acqua tofana ■ **DOOM¹** acqua Tofana
aga ■ agă/aga
***agoră** (spațiu public)
anghină ■ anghină/anghină
apă de colonie ■ apă de Colonia
bucățea ■ bucățică/bucățea
bucățică ■ bucățică/bucățea
Notă: Nu se înțelege rațiunea care a determinat DOOM² să considere cuvinte distincte aceste variante. În toate celelalte cazuri similare, procedează altfel, ca în DOOM¹: bălticică/bălticea, *pupezea/pupezică etc. (vezi femininele cu variante).

bulină ■ bulină/bulin
carioca (dans, instrument muzical) ■ carioca (dans, creion)
***cariocă** (creion) ■ carioca (dans, creion)
cârdăşie ■ cârdăşie/cărdăşie
chermeză ■ chermesă

Scanned with OKEN Scanner

chimioterapie ■ chimioterapie/chemoterapie
chiţibuşerie ■ chiţibuşărie
cobră ■ cobra/cobră
confetti ■ confeti
consăteancă ■ consăteană/consăteancă
corozivitate ■ corosivitate
cvartă (muz.) ■ cvartă/cuartă
desagă ■ desagă s. f./desag s.n.
difuzie ■ difuziune
difuziune
Notă: DOOM² nu precizează dacă sunt diferenţe de sens între **difuzie** şi **difuziune.**
detenţie ■ detenţiune
escatologie ■ eshatologie
expulzie ■ expulsie
extensie (med.,tehn.) ■ extensiune
extensiune (lingv., log.) **Notă: DOOM¹** nu face distincţie în ce priveşte domeniile.

foarfecă (pl. **foarfeci)** ■ foarfece (pl. foarfece)
fotoemisie ■ fotoemisiune
***frecţie** (masaj)
galantonie ■ galantomie/galantonie
harfă (înv.) ■ harpă/harfă
harpă■ harpă/harfă
Notă: Nu se justifică separarea în două cuvinte distincte: **harfă** şi **harpă**, operată în **DOOM²**, neexistând diferenţe de sens. În **DEX**: variantă la **harpă**.

impulsie ■ impulsie/impulsiune
machieuză [-chi-ö-] ■machieză[-chi-e-]
maseuză [-sö-] ■ maseză
maşteră ■ maştehă/maşteră
muchie ■ muchie/muche
nivelă (tehn.) (pl. **nivele)** ■ nivelă s.f./nivel s.n.
nutrie ■ nutria
ocluziune (închidere a unui orificiu) (dar: **ocluzie intestinală)** ■ ocluziune
pietrificare ■ petrificare
posesie (deţinere) (dar: **posesiune, „**teritoriu") ■ posesiune
posomoreală ■ posomorală
pricomigdală ■ picromigdală/pricomigdală
profesie (dar: **profesiune de credinţă)** ■ profesiune/profesie
prospecţie (cercetare economică) (dar: **prospecţiune**, „cercetare geologică" ■ prospecţiune
pudibonderie ■ pudibunderie
radioemisie (producere de unde electromagnetice) (dar: **radioemisiune,** „emisiune radiofonică") ■ radioemisiune
recreere (odihnă) ■ recreare/recreere

Scanned with OKEN Scanner

reconversie (schimbare profesională) (dar: **reconversiune,** „schimbare economică sau tehnică") ■ reconversiune
remaieuză [-ma-ö-ză] ■ remaieză[-ĭe-ză]
sanda ■ sandală
saună [sa-u-] ■ sauna
scândurică ■ scândurică/scândurea
scrijelire ■ scrijelire/scrijelare
secărea ■secărică/secărea
sfârtecare ■ sfârticare
suzetă ■ susetă
tamariscă ■ tamariscă/tamarix
tapioca ■ tapioca/tapioca
tapițerie (partea tapițată a unei mobile) ■ tapițerie/tapiserie

Notă: DOOM¹ făcea distincția între cuvintele **tapiserie** (broderie, țesătură), **tapițerie** (meserie, atelier) și **tapițerie/tapiserie** (parte tapițată a unei mobile). În **DOOM²**, sunt înregistrate numai cuvintele **tapiserie** (broderie, țesătură) și **tapițerie** (partea tapițată a unei mobile). Sensul „atelier" este inclus la **tapițerie**. De fapt, este vorba de cuvinte omonime: **tapițerie¹** (partea tapițată a unei mobile), **tapițerie² (atelier)** și, eventual, **tapițerie³** (meserie). După cum se observă, cuvintele respective erau mai bine definite în **DOOM¹**.

taxifurgonetă ■ taxifurgonetă s.f./taxi-furgonet s.n.
termoficare ■ termificare/termoficare
tochitură (fel de mâncare) ■ topitură/tochitură
utriculă ■ utriculă/utricul
vagaboandă ■ vagabondă
variațiune (piesă muzicală) (dar: **variație[-ri-a-],** „diversificare", „modificare") ■ variație
văitătură [văĭ-] ■ văitătură/văietătură[vă-ĭe-]
verzitură ■ verzătură
virusologie ■ virusologie/virologie
zarzuelă [sar-su-e-] ■ zarzuela
zgripțuroaică ■ zgripțoroaică

• substantive feminine cu variante:

ablație/ablațiune ■ **DOOM¹** ablațiune
abstracție (lucru abstract)**/abstracțiune** (dar numai: **a face abstracție**) ■ abstracție
aducție/aducțiune ■ aducție
arhidiecezză/arhidiocezză ■ arhidiecezză
balegă/baligă ■ baligă
bioluminescență/bioluminiscență ■ bioluminescență
cofeină/cafeină ■ cafeină/cofeină
cana/canea ■ canea
***celtă/celtică** (limbă)

Scanned with OKEN Scanner

***cementare/cimentare**
cheotoare/cheotoare ■ cheotoare
chestiune [-ti-u-] /chestie ■ chestiune
chimioluminiscență/chimioluminescență ■ chimiluminescență/ chemoluminescență
Notă: Cum, în **DOOM²**, ordinea stabilită pentru **luminescență/luminiscență** și compusele care le includ (**electro-, foto-, termo-**) este cu **luminescență** pe primul loc, și în acest caz ar fi trebuit să se procedeze la fel: **chimioluminescență/chimioluminiscență.**

chiulasă/culasă ■ culasă
coda/codă (finalul unei piese muzicale) ■ coda
corijență/corigență ■ corigență
cvintă/chintă (combinație de cărți de joc, figură de scrimă, acces de tuse) ■ cvintă ; chintă (sport)
daravelă/daraveră ■ daraveră
dicotomie/dihotomie ■ dihotomie
dicție/dicțiune ■ dicțiune
direcție/direcțiune (conducere a unei instituții) ■ direcție
dumirire/dumerire ■ dumerire
electroluminescență/electroluminiscență ■ electroluminescență
enologie/oenologie ■ enologie
extraversiune/extroversiune ■ extroversiune
filosofie/filozofie ■ filozofie
fotoluminescență/fotoluminiscență ■ fotoluminescență
glaciație [-ci-a-]/glaciațiune [-ci-a-] ■ glaciație
heterosugestie/eterosugestie/ ■ eterosugestie **Notă:** La cuvântul **eterosugestie, DOOM²** trimite la (vezi) **heterosugestie,** dar, la **heterosugestie,** nu mai este indicată varianta **eterosugestie.**

hilaritate/ilaritate ■ ilaritate
iepșoară/iepușoară ■ iepușoară
încarnare/incarnare ■ incarnare
interglaciație [-ci-a-]/interglaciațiune [-ci-a-] ■ interglaciație
încorporare/incorporare ■ încorporare
leva/levă (monedă) ■ leva
lezmaiestate/lezmajestate ■ lezmaiestate
luminescență/luminiscență ■ luminescență
Maiestate/Majestate ■ Maiestate
moliftă (înv.)/molitvă ■ molitvă
pârgă/pârg s.n. ■ pârg/pârgă
Notă: Nu este singurul substantiv feminin căruia nu i se indică forma de genitiv-dativ. În acest caz, ea ar putea fi **pârgăi.**

perchiziție/percheziție ■ percheziție **Notă:** Uzul se pare că înclină spre varianta **percheziție,** ca în **DOOM¹.**

Scanned with OKEN Scanner

piuneză [piu-]/pioneză [pi-o-] ■ piuneză
***pizza/pizză** [*zz* pron. *ț*]
poliloghie/polologhie ■ poliloghie
postată/postață ■ postată
pricopseală/procopseală ■ procopseală/pricopseală
pricopsire/procopsire ■ procopsire/pricopsire
puma/pumă ■ puma
***pupezea/pupezică**(pl.**pupezele**)
rabatare/rabatere ■ rabatere
radiotransmisiune/radiotransmisie ■ radiotransmisiune
reincarnare/reincarnare ■ reincarnare
scovergă/scovardă ■ scovardă
termoluminescență/termoluminiscență ■ termoluminescență
tricotomie/trihotomie ■ trihotomie
tumoare/tumoră ■ tumoare
vexațiune/vexație ■ vexațiune
votcă/vodcă ■ votcă
zi/ziuă ■ zi

• **substantive feminine cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

alică/alice
alunică/alunea (pl.**alunele**)
amploiată/amploaiată (înv.)
angelică/anghelică
bălticică/bălticea (pl.**bălticele**)
bărdacă/bărdac s.n.
chilimoață/chilimoț s.n.
capuchehaia/capuchehaie
cărticică/cărticea (pl.**cărticele**)
chehaia/chehaie
corvadă/corvoadă
cotenează/cotineață
floricea/floricică (pl.**floricele**)
funcție/funcțiune (chim.,cont.,lingv.,med.,log.) **Notă:** Cu sensurile „mărime variabilă, rol, ocupație", forma este nevariabilă: **funcție.**

găurică/găurea (pl.**găurele**)
lăscaie/lețcaie
lefuşoară/lefşoară
lingoare/lângoare (febră tifoidă)
locantă/locandă
mănăstire/mânăstire
mărgea/mărgică (perlă) (pl.**mărgele**)
micşunea/micşunică (pl.**micşunele**)
mieluşea/mieluşică (pl.**mieluşele**)

Scanned with OKEN Scanner

minciunea/minciunică (pl.**minciunele**)
miorea/miorică (pl.**miorele**)
mişină/mişună (grămadă de alimente, de bani ; mulțime de ființe)
nervație/nervațiune (tehn.) **Notă:** În **DOOM²** (bot., zool.) **nervație**; în **DOOM¹** (bot.) **nervațiune**; (zool.) **nervație.**

pătlăgea/pătlăgică (pl.**pătlăgele**)
pârpălire/perpelire
pezevenche/pezevenghe
picățea/picățică (pl.**picățele**)
pichere/pichire (bibilică)
pielicică/pielicea
plămânărică/plămânărea (plantă) (pl.**plămânărele**)
proră/provă
purcea/purcică (pl.**purcele**)
rămurea/rămurică (pl.**rămurele**)
răzătură/răsătură
surcea/surcică (pl.**surcele**)
şasla/ceasla (soi de struguri)
şinşilă/cincila (mamifer)
transmisie/transmisiune (transmitere, mecanism)
Notă: (mil., jur.) **transmisiune**

turturea/turturică (pl.**turturele**)
ulcea/ulcică (pl.**ulcele**)
uscătura/uscăturică (pl.**uscăturele**)
vâlcea/vălcică (pl.**vâlcele**)
vârstă/vrâstă (dungă, buchet) **Notă:** (etate) **vârstă**
viorea/viorică (pl.**viorele**)
vişinea/vişinică (pl.**vişinele**)
viţea/viţică (pl.**viţele**)
zaherea/zaharea (înv.)
zbârlire/zburlire
zizanie/zâzanie (plantă) **Notă :** Cu sensul „discordie", forma este **zâzanie.**

• substantive neutre

• substantive neutre cu o singură formă :
astm ■ **DOOM¹** astmă s.f. /astm
bestseller [-se-lăr] ■ best-seller
bluff [blaf] ■ bluf [blöf]
bric-à -brac/bricabrac ■ bricabrac
bungalow [-loŭ] ■ bungalou
bun-rămas [adio] s.n.■ bun rămas (adj.+s.n.)
chietism [chi-e] ■ chietism/cvietism
***clinci** (încleştare la box)

Scanned with OKEN Scanner

Notă: DOOM¹ înregistrează numai termenul **clenci**, fără precizarea sensului/sensurilor. DOOM² lămureşte lucrurile, indicându-i sensurile: „creangă bifurcată ", „bifurcaţia coarnelor de cerb", „motiv de ceartă", „sens ascuns". În felul acesta, se previne posibila confuzie între paronimele **clenci** şi **clinci**.

container [-taĭ-] ■ conteiner
creek [cric] ■ cric
cvartet ■ cvartet [cŭar-]/cvartet
dixie [-xi] ■ dixie/dixieland
dixieland [di-xi-lend] ■ dixie/dixieland
donquijotism [-chi-ho-] ■ donchihotism
föhn [fön] ■ foehn
hagialâc [-gia-] ■ hagealâc
hogeac ■ hogeag
jilţ ■ jeţ/jilţ
kil ■ kil/kilo
kilo ■ kil/kilo
looping [lu-ping] ■ luping
macrocosm ■ macrocosm
marfar ■ mărfar
meleu ■ mele/meleu
mereng ■ mering/mereng
motto ■ moto
non-eu [-eŭ] ■ noneu
parking ■ parching
pepermint (angl) [pi-păr-] ■ piperment
peplum ■ peplu
pipeline [paĭp-laĭn] ■ pipe-line
porthart [port-hart] ■ porthartă
riesling [ris-ling] ■ risling
röntgen [röntghen] ■ röntgen/roentgen
schooner [scunăr] ■ schooner [scunăr]/scună
screamăt ■ scremet
secreter (mobilă) ■ secretar
***sinele** s.n.art.
striptease [striptiz] ■ strip-tease
şevro ■ şevro/şevrou
tahigraf ■ taheograf/tahigraf
tălpic ■ tălpig
time-out [taĭm-aŭt] ■ taim-aut
torpedo (cuplaj la bicicletă) ■ torpedo(mec.); torpedo(salam)
***torpedou** (bord auto)
volei ■ volei/volei-bal
vrie (burghiu) ■ vrie/vrilă
weekend [uĭ-kend/ uĭk-end] ■ week-end
zăngăt ■ zăngăt/zângăt

Scanned with OKEN Scanner

• **substantive neutre cu variante:**

acont/aconto ■ **DOOM**[1] acont
apocalips/apocalipsă ■ apocalips
atriu [-tri-u]/atrium ■ atrium [-tri-um]/atriu
basc/bască (beretă) s.f. ■ bască
bălegar/băligar ■ băligar
benghi/zbenghi ■ benghi
bolerou/bolero (vestă) ■ bolerou
burduhan/burdihan ■ burduhan
cartilaj/cartilagiu ■ cartilaj
cearşaf/cearceaf ■ cearşaf
chimono/chimonou ■ chimonou
clearing [cliring]/cliring ■ cliring
cocktail/cocteil ■ cocteil
***contoar/comptoar** (agenţie comercială, birou, tejghea)
delco/delcou ■ delco
derby/derbi ■ derbi
fierăstrăiaş/ferăstrăiaş ■ ferăstrăiaş
fierăstrău/ferăstrău ■ ferăstrău
ghem/game (angl.) (joc la tenis) **[gheĭm]** ■ ghem
ghiuden/ghiudem/ [ghiu-] ■ ghiuden
halo/halou ■ halo
lăcaş/locaş[1] (aşezământ) ■ locaş **Notă:** În **DOOM**[2], există un cuvânt distinct: **locaş**[2], cu sensul „gol într-o piesă", mai precis „spaţiu gol într-o piesă".
lebăr/lebărvurst ■ lebărvurşt
malacov/malacof (înv.) ■ malacof
notocord/notocordă ■ notocord
obroc/oboroc ■ oboroc
pampas/pampa ■ pampas
panoptic/panopticum ■ panoptic
parmalâc/parmaclâc ■ parmaclîc
pântec/pântece ■ pîntece
***pickhammer [-măr]/picamăr**
pieptăn/pieptene ■ pieptene
pieptănel/pieptenel ■ pieptenel
pocher/poker [-căr] ■ pocher
porcoi/purcoi ■ porcoi
prognostic/prognostic ■ prognostic/ pronostic **Notă:** Există şi cuvântul **pronostic**, cu sensul „previziune".
***rock-and-roll/rock' n-roll [ro-căn-rol]**
***rosbif/roast bief[răŭst-bif]**
rugbi/rugby [rag-bi] ■ rugbi
sandvici/sendviş ■ sandviş/ sandvici **Notă:** Ca şi **DOOM**[1], şi **DOOM**[2] tatonează în căutarea unor variante convenabile pentru acest cuvânt. Credem că forma originară ar fi fost, cel puţin pentru moment, cea mai potrivită. Mai ales că, peste tot, pe stradă şi nu numai, întâlnim, la tot pasul, grafia **sandwich**.

Scanned with OKEN Scanner

soliloc̲viu/soliloc̲ ■ soliloc̲
stras/ştras ■ stras
tobogan/topogan ■ tobogan
tontoroiul/ţonţoroiul ■ tontoroi
tract/tractus ■ tractus

• substantive neutre cu variante comune DOOM¹- DOOM²:

apropo/apropou
ax/s.f. axă (tehn., anat.) **Notă:** (mat.,fiz.) **axă/ax**

bageac/s.f. **bageacă**
Beijing [bei-]/Pekin ■ **Beijing [-gin]**
brâneț /bârneț
carcalete/carcaleț (persoană, insectă)
cheiropter [che-i-]/chiropter
chiorăit/ghiorăit
cilindru/țilindru (joben)
colind/s.f. **colindă**
denar/dinar (monedă)
gâdea/gâdele (art.); (neart. **gâde**)
germen/germene
încot/incot
lapiez/lapiaz [-pi-]
Lăsatul-secului/ Lăsata secului s.f. (sărbătoare)
locşor/locuşor
mortier/mortieră (tun)
moslim/muslim (mahomedan)
opritor/s.f. **opritoare** (dispozitiv)
ştergător/s.f. ştergătoare (cârpă, prosop)
tăicuţă/tăicuţ
tătucă/tătuc
tătuţă/tătuţ
volet/voleu (panou rabatabil, oblon)
Notă: (lovitură asupra mingii/la tenis) **voleu**

zâmbru/zimbru (arbore)

IV.2 Adjective

• adjective cu o singură formă:

***abiogen**
***acneiform**
***alb-albastru**

Scanned with OKEN Scanner

anticoroziv ■ **DOOM¹** anticorosiv
bine-crescut (cuviincios, educat) ■ bine crescut (înalt, bine educat); adv.+adj.
bine crescut (dezvoltat bine) adv.+adj. ■ bine crescut (înalt, bine educat); adv.+adj.
bine-cunoscut (celebru) ■ bine cunoscut adv.+adj.
bine cunoscut (știut bine) adv.+adj ■ bine cunoscut adv.+adj.
bine-venit (oportun,agreat) ■ bine venit adv.+adj.
bine venit (sosit cu bine) adv.+adj ■ bine venit adv.+adj.

concluziv ■ conclusiv
coroziv ■ corosiv
cvadrimotor ■ cvadrimotor/cuadrimotor
dolicocefal ■ dolihocefal
escatologic ■ eshatologic
eteroclit ■ heteroclit/heteroclit
fălticenean ■ fălticinean
galanton ■ galantom/galanton
galileean [-le-ĕan] ■ galilean [–le-an]
guineean [-ne-ĕan] ■ guinean [–ne-an]
herculeean [-le-ĕan] ■ herculean [–le-an]
hiperboreean [-re-ĕan] ■ hiperborean [–re-an]
iubăreț ■ iubareț/iubăreț
marmoreean [-re-ĕan] ■ marmorean[–re-an]
mediteraneean [-ne-ĕan] ■ mediteranean [–ne-an]
minion (-nĭon) ■ mignon [-nĭon]
numărabil ■ numerabil
ocluziv ■ oclusiv
pergamut ■ bergamot/pergamut
pizmătareț ■ pizmătareț/pizmătăreț
pizmătăreț ■ pizmătareț/pizmătăreț
Notă: Soluția din **DOOM¹** era mai bună. Nu se înțelege de ce **pizmătareț** și **pizmătăreț** sunt cuvinte diferite, după **DOOM²**.

pudibond ■ pudibund
respirator ■ respirator/respiratoriu
tahimetric ■ taheometric/tahimetric
vasomotor ■ vasomotor/vasomotoriu
venezuelean[-zu-e-lean] ■ venezuelan/venezuelian

• adjective cu variante:

ad-interim/ad interim ■ **DOOM¹** ad-interim
antifilosofic/antifilozofic ■ antifilozofic
arameic [-me-ic]/aramaic ■ arameic
***arhidiecezan/arhidiocezan**
becisnic/bicisnic ■ becisnic

Scanned with OKEN Scanner

***caldeean/chaldeean**
coşcogea/coşcogeamite ■ coşcogea; coşcogeamite
***dicotomic/dihotomic**
***diecezan/diocezan**
ditamai/ditai ■ ditai; ditamai
extravertit/extrovertit ■ extravertit
filosofic/filozofic ■ filozofic
hilar²/ilar(ilariant); (referitor la **hil**) **hilar¹** ■ ilar (hazliu) **Notă: În DOOM², lipseşte** ilar (hazliu).
încorporabil/incorporabil ■ încorporabil
luminescent/luminiscent ■ luminescent
***on-line[on-laĭn]/online**
schimnicesc/schivnicesc ■ schimnicesc
***standby/stand-by [stendbaĭ/stendbaĭ]**
sturlubatic/şturlubatic ■ sturlubatic
tricotomic/trihotomic ■ trihotomic

• adjective cu variante comune DOOM¹- DOOM²:

lăcrimos/lăcrămos (înv., pop.)
mănăstiresc/mânăstiresc
pro domo/pro domo sua
robaci/robace (reg.)
vârstat/vrâstat (dungat)

IV.3 Pronume

Cuvioşia Sa ■ **DOOM¹** Cuvioşia sa (ta, voastră)
Cuvioşia Ta ■ Cuvioşia ta
Cuvioşia Voastră ■ Cuvioşia voastră
Cuvioşiile Voastre ■ Cuvioşiile voastre
Domnia Ei ■ Domnia ei
Domnia Lui ■ Domnia lui
Domnia Sa ■ Domnia sa
Domnia Ta ■ Domnia ta
Domnia Voastră ■ Domnia voastră
Domniile Voastre ■ Domniile voastre
Eminența Sa ■ Eminența sa (voastră)
Eminența Voastră
Eminențele Voastre
Excelența Sa■ Excelența sa (voastră)
Excelența Voastră ■ Excelența voastră
Excelențele Voastre
fieşicare [fi-eşĭ-]/fieşcare(pop.) ■ fieşicare/fieşcare
Luminăția Sa ■ Luminăția sa (ta, voastră)
Luminăția Ta ■ Luminăția ta

Scanned with OKEN Scanner

Luminăția Voastră ■ Luminăția voastră
Luminățiile Voastre ■ Luminățiile voastre
Magnificența Sa ■ Magnificența sa (voastră)
Magnificența Voastră
Magnificențele Voastre
Maiestatea/Majestatea Sa ■ Maiestatea sa (ta, voastră)
Maiestatea/Majestatea Ta
Maiestatea/Majestatea Voastră
Maiestățile/Majestățile Voastre ■ Maiestățile lor
Măria Sa ■ Măria sa (ta, voastră)
Măria Ta ■ Măria ta
Măria Voastră ■ Măria voastră
Măriile Voastre
niciunul ■ nici unul
***Panevghenia Sa**
***Panevghenia Ta**
Preacuvioșia Sa ■ Preacuvioșia sa (ta, voastră)
Preacuvioșia Ta ■ Preacuvioșia ta
Preacuvioșia Voastră ■ Preacuvioșia voastră
Preacuvioșiile Voastre
Preasființa Sa ■ Preasființa sa
Preasființa Ta ■ Preasființa ta
Preasființa Voastră ■ Preasființa voastră
Preasființiile Voastre
Sanctitatea Sa (Ta, Voastră■ Sanctitatea sa (ta, voastră)
Sfința Sa ■ Sfința sa (ta, voastră)
Sfința Ta ■ Sfința ta
Sfința Voastră ■ Sfința voastră
Sfințiile Voastre ■ Sfințiile lor **Notă:** Trebuiau consemnate ambele, în **DOOM²**.
sie/sieși ■ sie; sieși (date ca unități distincte)

• pronume cu variante comune DOOM¹- DOOM²:

istălalt/istalalt (reg.)
înseși/însele (ele~)
mata/matale (reg., fam.)

IV.4 Numerale

***miliard¹ num.** ■ **DOOM¹** s.n.
***miliarda (a~/a o~)** ■ miliarda(a~)
***miliardelea (al + numeral + ~)**
***miliardulea (al~/al un ~)**
milioana¹ (a~/a o~) ■ milioana(a~)
milionulea (al~/al o~) ■ milionulea(al~)

Scanned with OKEN Scanner

IV.5 Verbe

• Verbe cu forma de infinitiv

• verbe cu o singură formă de infinitiv :

***accede**
***accesa**
***acciza**
***acutiza**
afronta ■ afronta/afrunta
dăula (a slei de puteri) ■ dăula/dehula
descotoşmăna ■ descotoşmăni
fonda ■ funda
împături ■ împături/împătura
pietrifica ■ petrifica
pitula ■ pitula/tupila
***rabata/rabate**
***returna**[1] (a turna din nou) (ind.prez., 3: retoarnă)
***returna**[2] (a trimite înapoi, a turna din nou un film) (ind.prez., 3: returnează)
scrijeli ■ scrijeli/scrijela
sfârteca ■ sfârtica
tapița (a îmbrăca o mobilă) ■ tapița/tapisa **Notă: DOOM**[2] face distincția între **a tapisa** (a capitona, a tapeta) şi **a tapița** (a îmbrăca o mobilă), în timp ce **DOOM**[1] distinge între **a tapisa** (a tapeta) şi **a tapița/a tapisa** (a îmbrăca o mobilă).

termofica ■ termifica/termofica
tupila ■ pitula/tupila
văita(a se~) ■ văita/văieta

• verbe cu variante de infinitiv :

bălega/băliga ■ băliga
***cementa/cimenta**
filosofa/filozofa ■ filozofa
frecționa/fricționa ■ fricționa
incarna/încarna ■ incarna
încâina/încâini (a se~) ■ încâina
încorpora/incorpora ■ încorpora
matufi/matofi (a se~) (a se ramoli) (înv.) ■ matofi/matufi
pricopsi/procopsi(a se~) ■ (a se) procopsi/pricopsi
răscrăcăra/răscrăcăna ■ răscrăcăna
reincarna/reîncarna ■ reincarna
schimnici/schivnici (a se~) ■ schimnici

• verbe cu variante de infinitiv comune DOOM[1]**- DOOM**[2] **:**

Scanned with OKEN Scanner

cărnosi/cârnosi (a îndepărta carnea)
chiorăi/ghiorăi
corcoli/corconi
datora¹/datori¹ (a avea o datorie materială sau morală) **Notă :** (refl.) **a se datora²/a se datori²** (a avea drept cauză)

pârpăli/perpeli
zbârli/zburli

IV.6 Adverbe

• adverbe cu o singură formă:

***ab initio [-ți-o]**
***alaltăieri**
***alaltăieri după-amiază** (adv.+ adv.)
***alaltăieri după-masă** (adv.+ adv.)
***alaltăieri-noapte**
***alaltăieri-seară**
alocuri (în loc.adv.pe~) ■ alocuri/alocurea
altminteri ■ altminteri/altminterea/altmintrelea
***azi-mâine**
***azi-noapte**
capriccioso [-cio-zo] ■ capricioso [-cio-zo]
de asemenea ■ de asemenea/de asemeni
***dimineața**
***duminica**
***iarna**
***joia**
pretutindeni ■ pretutindeni/pretutindenea

• adverbe cu variante:

ad-hoc/ad hoc ■ **DOOM¹ ad-hoc**
adineaori/adineauri ■ adineauri/adineaori/adinioarea
diseară/deseară ■ deseară/diseară
et cetera/et caetera[et-ce-te-ra] ■ etcetera
***întâia dată/întâia oară/întâiași dată** **Notă:** De fapt, primele două (**întâia dată** și **întâia oară**) sunt unități sinonime, și nu variante.

întotdeauna/totdeauna ■ întotdeauna; totdeauna
într-adevăr/(pop.)/în adevăr ■ într-adevăr
rinforzando [-for-țan-]/rinforzato [-for-ța-] ■ rinforzando[-țan-]
• adverbe cu variante comune DOOM¹- DOOM²:
acum / (pop.,fam.) **acuma**

Scanned with OKEN Scanner

acuşi / acuşa (pop.)
aşijderea / aşijderi (pop.)
atunci / (pop.) **atuncea**
din contra/din contră
încaltea/încalte
nimic / (pop.) **nimica**
nimicuța / nimicuță (pop.)
pe atât / pe atâta (tempo lent) **/pe-atât / pe-atâta** (tempo rapid)
pe atunci / pe atuncea (tempo lent)**/pe-atunci / pe-atuncea** (tempo rapid)
pururi / pururea

IV.7 Locuțiuni prepoziționale

***afară de** (loc.)
odată cu (loc.) ■ **DOOM¹** o dată cu

IV.8 Conjuncții şi locuțiuni conjuncționale

• conjuncții şi locuțiuni conjuncționale cu o singură formă:

***afară că** (loc.)
carevasăzică ■ **DOOM¹** care va să zică
odată ce ■ o dată ce

• conjuncții cu variante comune DOOM¹- DOOM² :

darămite / darmite (pop.)

IV.9 Interjecții

• interjecții cu o singură formă :

dur ■ dura/dur
dura ■ dura/dur
fleaşc ■ fleaşc/fleoşc
fleoşc ■ fleaşc/fleoşc
***haidem**
***haideți**
pfiu ■ pfi/pfii/pfiu
phiu ■ phi/phii/phiu

• interjecții cu variante :

bogdaproste/bodaproste ■ **DOOM¹** bogdaproste
de/dec/deh ■ de/dec
hop-aşa/hop şi-aşa ■ hop-aşa

Scanned with OKEN Scanner

hopa-ţopa/hopai-ţopai ■ hopa-ţopa/hopai-ţupai
mă/măi ■ măi/mă
pfi/pfii ■ pfi/pfii/pfiu
phi/phii ■ phi/phii/phiu
***văleu/văleleu**

• interjecţii cu variante comune DOOM¹- DOOM² :

aoleu/ aoleo [-lĕo]/auleu [a-u-]
balang/balanga
bâţ/bâţa
clonc(-clonc)/clonca(-clonca)
di/dii
drâng/drânga
fa/fă
fâţ/fâţa
hait/haiti
hei/he/hehe
hop/hopa
iaca/iacă (pop.) **Notă:** Considerăm că **iacătă,** în ambele ediţii cuvânt distinct, este o variantă la **iaca/iacă.**

ler/lerui/lerului
măre/mări [-ri]
tranc/tranca (-tranca)
trop/tropa
zap/zapa-zapa (reg.)
zdrang/zdranc
zdronc/zdronca
zumbai-zumbai/zumba-zumba

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ
FORME FLEXIONARE ALE SUBSTANTIVULUI

NOTĂ: În continuare, pentru simplificare, nu mai reproducem și soluțiile din **DOOM¹**, cu excepția celor comune în ambele ediții.

- **Forme flexionare ale substantivului înregistrate în DOOM²:**

- **Forme substantivale de genitiv-dativ singular articulat:**

- **genitiv-dativ masculin cu variante:**

lui baubau /baubaului [baŭ-]
neichii/lui neica

- **substantive masculine la genitiv-dativ cu variante comune DOOM¹-DOOM² :**

babachii/babacăi
bădichii/bădicăi
gâdei/gâdelui
neneacăi/neneachii
lui Satana Satanei
taichii/lui taica
tetei/lui tetea

- **substantive feminine cu o singură formă la genitiv-dativ:**

arendei
bunicii
corabiei
gagicii
luntrii (sg. **luntre**)
mass-mediei
naibii
năpastei
neplății
pascăi (sg. **pască**: prăjitură, pâine nedospită)
piroștii (sg. **piroșcă**)
plevuștii (sg. **plevușcă**)
poienii
putinelei (sg. **putinică**)
tindei
toartei
țărăncii
țigăncii

Scanned with OKEN Scanner

• **substantive feminine cu variante la genitiv-dativ:**

băierii/baierii
canalei/canelei (sg. **cana/canea**)
duducăi/duducii/duduchii
Ilenei/Ileanei
îmbrăcămintei/îmbrăcăminții
maicei/maicii/maichii (mamei)
mătușicăi/mătușichii/mătușicii
Notă: Cu sensul „călugăriță", **maică** are forma de g.-d. art. **maicii.**

paparei/păpării
savoarei/savorii
sorții/soartei

• **substantive feminine cu variante comune de genitiv-dativ DOOM¹-DOOM²:**

lelicăi/lelichii
mămicăi/mămicii/mămichii
mămițicăi/mămițichii
mămucăi/mămuchii
tușicăi/tușicii/tușichii

• **Forme de plural ale substantivelor**

• **substantive masculine cu o singură formă la plural:**

aștri (sg.**astru**)
bluejeans[engl. blu-ginz; rom. blu-gins]
blugi
caș (s.n.) **Notă: DOOM²** nu indică o formă de plural.

cleşti (sg.**cleşte**)
cleştişori
coloşi
constituenți (sg.**constituent**) (element component)
crevești (sg.**crevete**)
cristaloizi (sg.**cristaloid**)
cruzeiro [z pron.s: cru-seĭ] (sg.**cruzeiro**) (port.)
determinanți (lingv.,mat.)
dingo(sg.dingo)
dublu-decalitri
escudo (sg.**escudo**)
indici (sg.**indice**)
peso (sg.**peso**)
versanți (sg.**versant**)

Scanned with OKEN Scanner

• **substantive masculine cu variante de plural:**

acumulatori/s.n. **acumulatoare**
adjuvanți/s.n. **adjuvante** (sg.**adjuvant**)
arboreți/**arborețuri** (sg. **arboret**) (parte a catargului)
dezinfectanți/s.n. **dezinfectante**
***itemi**/s.n. **itemuri**/**iteme**
***jeans [gins]** (angl.)/**jeanși [ginși]**
mărgăritari /s.n. **mărgăritare**
miezi/**mieji** (părți comestibile la nucă **Notă:** Cuvântul **miez** (interior al unei forme de turnătorie) are pluralul **miezuri**, ca în **DOOM¹.**

titirezi/**titirezuri** (sg.**titirez**) (sfârleză, piesă la moară) **Notă: DOOM²** consemnează și sensul „bibilică": sg. **titirez**; pl. **titirezi**.

torenți/s.n. **torente**
tranzistori/s.n. **tranzistoare** (semiconductori) **Notă:** Cuvântul **tranzistor** (aparat de radio) are pluralul **tranzistoare, ca în DOOM¹.**

tulei/s.n. **tuleie** (tulpină la porumb, soi de prune); (dar: **tulei**, „cotor de pene, fir de păr" are pluralul tuleie)

• **substantive masculine la plural cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

corpusculi/**corpuscule** s.n.
ghionți/**ghionturi** s.n.
tăieței [-ĭe-]/**tăiței [tă-i-]**
zorii s.m. art./ **zorile** s.f.art.

• **substantive feminine cu o singură formă la plural:**

arende (sg.**arendă**)
bibici (persoane) (sg.**bibică**)
blăni (haine)
Notă: Cuvântul **blană** (scândură) are pluralul **blăni**, ca în **DOOM¹.**

condoleanțe [-le-an-]
confetti [-ti (it.)
duști (sg.**dușcă**)
feșe (sg.**față**)
Notă: Pluralul **feși**, din DOOM¹, era în acord cu forma de genitiv-dativ (unei) **feși** (art. **feșii**), ceea ce nu se mai întâmplă în DOOM², unde forma de genitiv-dativ (unei) **feși** (art. **feșii**) nu mai concordă cu forma de plural **feșe**. Ca să concorde, forma normată ar fi trebuit să fie **feșei**. Sau, mai bine, se păstra norma veche.
foarfeci (sg.**foarfecă**)
gagici (sg.**gagică**)

Scanned with OKEN Scanner

ghionoaie (sg.**ghionoaie**)
gogoşi (sg.**gogoaşă**)
inginerii (sg.**inginerie**)
laturi (sg.**latură**)
luntri (sg.**luntre**)
margarine (sorturi)
năpaste (sg.**năpastă**)
năzi (sg.**nadă**: înnăditură
Notă: Cuvântul **nadă** (momeală) are pluralul nade, ca în **DOOM¹.**

passacaglii [-ca-lii-] (it.) (sg. **passacaglia)**
personae gratae (sg.**persona grata)**
personae non gratae (sg.**persona non grata)**
piroşti (sg.**piroşcă**)
plevuşti (plevuşcă)
poieni (sg.**poiană**)
remarci (sg.**remarcă**)
roşeli (vopsele,farduri); (sg.**roşeală**)
toarte (sg.**toartă**)
treburi (sg.**treabă**)
ţărănci (sg.**ţărancă**)
ţigănci (sg.**ţigancă**)
zoaie/zoi

• **substantive feminine cu variante la plural :**

canale/canele (sg. **cana/canea)**
căpşuni/căpşune (fructe)
cicatrice/cicatrici
cireşi/cireşe
coarde/corzi
coperţi/coperte
domnişorele/domnişorici (sg. **domnişorică**)
găluşte/găluşti
lâni(cantităţi de lână**), lânuri** (sorturi)
legăturici/legăturele (sg. **legăturică**)
marmure/marmuri (sorturi)
medicini/medicine (medicamente)
pastrame/păstrămuri (sorturi)
paşte/paşti s.f. (pâine sfinţită)
păsărici/păsărele (sg. **păsărică**)

• **substantive feminine la plural cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

băuturici/băuturele (sg. **băuturică**)
blăni/blănuri (piei prelucrate)

Scanned with OKEN Scanner

râpe/râpi
tufănele/tufănici (sg. **tufănică**)
zăbave/zăbăvi

• **substantive neutre cu o singură formă de plural :**

aragaze
arborete (terenuri cu arbori) (sg.**arboret**)
avataruri (sg.**avatar**)
bărăganuri (sg.**bărăgan**:şes)
canale (sg.**canal**)
caşete (sg.**caşet**) (carnet, plic)
codicile (sg.**codicil**)
cognomina (sg.**cognomen**)
concerti grossi
cristaline (sg.**cristalin**)
decovile (sg.**decovil**)
epitelioame (sg.**epiteliom**)
filete (şanţuri, ramificaţii ale nervilor) (sg.**filet**)
fânaţe (sg.**fânaţ**)
fundaluri (sg.**fundal**)
gasteropode (sg.**gasteropod**)
gradene (sg.**graden**)
habitacluri (sg.**habitaclu**)
infanticide (sg.**infanticid**)
intermezzouri [-me-ţo-uri] (sg.**intermezzo**)
jobene (sg.**joben**)
lazarete (sg.**lazaret**)
lipoame (sg.**lipom**)
minavete (sg.**minavet**)
mobile (corpuri în mişcare,telefoane); (obiective) **mobiluri**
monolite (sg.**monolit**)
monologuri (sg.**monolog**)
panaşe (sg.**panaş**)
pandişpane (sg.**pandişpan**)
papiloame (sg.**papilom**)
paradoxuri (sg.**paradox**)
pardesie (sg.**pardesiu**)
paricide (sg.**paricid**)
peplumuri (sg.**peplum**)
prepelece (sg.**prepeleac**)
rastele (sg.**rastel**)
recamiere (sg.**recamier**)
recensăminte (sg.**recensământ**)
regicide (sg.**recicid**)
relevee (sg.**relevеu**)

Scanned with OKEN Scanner

schoonere [scu-ne-re](sg.**schooner**)
seminare (sg.**seminar**)
spray-uri [spre-ĭurĭ] (sg.**spray**)
şampoane (sg.**şampon**)
şevalete (sg.**şevalet**)
tăşpşane (sg.**tăpşan**)
tăvăluguri (sg.**tăvălug**)
tibişire (sg.**tibişir**)
totemuri (sg.**totem**)
transplanturi (sg.**transplant**)
trepiede [-pi-e-] (sg.**trepied**)
tridente (sg.**trident**)
turniruri (sg.**turnir**)
ţoluri (veliņţe) (sg. **ţol**) **Notă:** Cuvântul **ţol** (unitate de măsură) are pluralul **ţoli**, ca în **DOOM**[1]. A nu se confunda cele de mai sus cu **ţoale** (obiecte de îmbrăcăminte) (fam.) (sg. **ţoală**).
vise (imagini din somn)
visuri (aspiraţii)
vitraje (sg.**vitraj**)
vrejuri (sg.**vrej**)
zăloage (garanţii) (sg.**zălog**)

• **substantive neutre cu variante la plural:**

amalgame/amalgamuri (sg.**amalgam**)
amanete/amaneturi (sg.**amanet**)
ansambluri/(tehn.) **ansamble** (sg.ansamblu)
anteturi/antete (sg.antet)
baloturi/s.m. **baloţi** (sg.balot)
chivoturi/chivote/chivoturi/chivote
compuse/m. **compuşi** (cuvinte compuse) **Notă:** Cuvântul **compus (corp chimic)** are pluralul **compuşi**, ca în **DOOM**[1].

debuşee/debuşeuri
echivalente/s.m. **echivalenţi**
evuri/s.m. evi
fagoturi/ fagoţi s.m.pl.
grâne/grâie (semănături,lanuri) (sg. **grâu**)
jerseе/jerseuri
laturi/s.m. **laţi**(lăţimi) (sg. **lat**) **Notă:** În **DOOM**[1], **lat** (foaie de pânză) s.n. avea pluralul **laţi**, iar **lat** (lăţime) s.n. avea pluralul **laturi.**
ligheane/lighene
macaturi/macate (pop.)
madrigale/madrigaluri
malacoave/malacovuri/malacoafe/malacofuri
maratonuri/maratoane

Scanned with OKEN Scanner

***modemuri/modemuri/modeme/modeme**
nivеluri/nivele (înălțimi, stadii, trepte) (sg. **nivel**)
nucleе s.n./**nucleі** s.m.
pepsiuri/s,f. **pepsi**
poncifuri/poncife

• **substantive neutre la plural cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

advoane/advonuri
antidetonante/antidetonanți
arhondaricuri/arhondarice
atuuri (sg.**atu**)/(la jocul de cărți și) **atale**
bulionuri (preparate alimentare), **bulioane** (lichide pentru culturi)
canafuri/canafi s.m.pl.
câmpuri/(în expresii) s.m.pl.art. **câmpii** (a bate ~)
cerdace/cerdacuri
cerebele cerebeluri
ceremoniale/ceremonialuri
chipie/chipiuri
cocoloașe/cocoloși
crucifixe/crucifixuri
dărăburi/dărăbe (reg.) (sg. **dărab**)
divane/divanuri (canapele)
esofage/esofaguri
fedeleșuri/fedeleșe
grefuri/grefi (unități de măsură)
gruiuri/gruie(dealuri mici)
guturaiuri/guturaie
hamacuri/hamace
hățașuri/hățașe (cărări, drumuri)
logogrifuri/logogrife
marochinuri/marochine
masluri/masle (slujbe religioase)
mazagranuri/mazagrane (porții)
mertice/merticuri (înv.)
mieloame [mi-e-]/mielomuri
mincioguri/mincioage
miomuri [mi-o-]/mioame [-ŏa-]
piedestaluri [pĭe-]/piedestale
plonjeuri (acțiuni), **plonjee** (taluzuri)
șantane/șantanuri
șiace/șiacuri
tuneluri/tunele
țintirimuri/țintirime
țumburușe/țumburușuri
vasistase/vasistasuri (înv.)

Scanned with OKEN Scanner

vinaţuri/vinaţe (pop.)
virusuri/viruşi (agenţi patogeni)
volete/voleturi (panouri rabatabile, obloane) **Notă: DOOM²** înregistrează şi pluralul **viruşi,** cu sensul „programe de calculator".

voiajuri/voiaje

▪ Ex. 41 Precizează forma de plural a substantivelor neutre şi forma de genitiv-dativ singular, articulat hotărât, a substantivelor feminine:

a) altar, alpenştoc, ambuscadă, altitudine; breviar, bufeu, bina, bragă; convoi, chibrit, cravată, comandă; diapazon, diabet, degringoladă, datină; estuar, expozeu, estradă, etică; furnir, festival, firidă, frizură; gheridon, garderob, garderobă, gardă; horoscop, hiat, horă, hartă; interval, iarmaroc, ignoranţă, izbândă; jubileu, jaz, jale, judecată; lighean, lipom, lele, ligă; mariaj, menaj, marmeladă, metafizică; năvod, neglijeu, năframă, nădejde; opis, opus, ocară, oaste; pârâu, portic, petardă, patimă; raticid, rucsac, ruladă, rugină; suvenir, şemineu, stâncă, soartă; tapet, tandem, toacă, talpă; ultraj, upercut, uliţă, uşă; vernisaj, vârtej, vrajba, votcă; zbucium, zvon, zacusca, zăpadă;

MODEL altare, alpenştocuri, ambuscadei, altitudinii

b) ambreiaj, antet, arcadă, ardoare; brici, bazalt, brânză, brăţară; carusel, camerton, copertă, cenuşă; demaraj, decolteu, decadă, didactică, etimon, ecart, escaladă, eseistică; fibrom, fagot, fabulă, faşă; ghişeu, genocid, gintă, gimnastică; heleşteu, haită, haşură; itinerar, iatac, îmbrăcăminte, imagine; laser, liposarcom, logopedă, livadă; miraj, macaz, madonă, metodică; noroc, năravi, nostimadă, nălucă; opuscul, ostropel, oranjadă, oglindă; portmoneu, pliseu, plajă, păcură; rădvan, răstimp, răchită, răsplată; simpozion, slogan, savoare, stupoare; trofeu, tipic, tăgadă, toporişca; ungher, uzaj, uzină, urdoare; veşmânt, valvârtej, vată, voie; zăbranic, zuruit, zestre, zeamă;

c) altoi, acaret, acvilă, albeaţă; blazon, bazar, bufonadă, bazilică; clondir, ciocolată, cărămidă; derapaj, dedal, debandadă, daltă; evantai, endocard, elice, epică; filigran, fitil, faclă, făină; giuvaier, goblen, gâscă, gravură; hrisov, harem, hrană, haleală; icter, idiom, iudă, impudoare; mezanin, motel, mucava, mătuşă; noian, nex, navă, noră; ornic, opt, orhidee, ogradă; procedeu, prundiş, pravilă, panglică; radar, recital, rigă, răşină; sarcom, substrat, sinecdocă, stâncă; troian, tizic, tiradă, textură; vehicul, vertij, vână, vrajă; zornet, zăplaz, zână, zgardă;

d) amalgam, acoperiş, acoladă, agentură; bucium, bairam, busculadă, bute; căuş, carnaval, cucută, cireadă; darac, defileu, dâră, dulceaţă; exces, ecotip, echipă, epopee; ferpar, festin, fasole, favoare; grilaj, gulaş, gumă, grijă; hronic, herpes, holeră, hărţuire; iconostas, ieşind, ispită, izbelişte; licăr, logos, limonadă, lojă; mixaj, multiplex, monedă, marfă; ostrov, occiput, osândă, optică; pubis, pervaz,

Scanned with OKEN Scanner

promenedă, povară; raclaj, recviem, regulă; sălaş, sujet, sincopă, smântână; trucaj, tighel, tuia, trăire; ventil, vinclu, vâlvă, vigoare; zăcământ, zăgaz, zăbală, zicătoare;

e) amanet, abis, amică, alee; baltag, batic, baricadă, boltă; clistir, cvartir, cadă; deficit, dres, dugheană, dumbravă; extaz, erzaţ, eglogă, eroziune; facsimil, foehn, faună, frică; gabarit, gambit, greaţă, grindă; oboi, oţel, onoare, opţiune; pact, profil, particulă, papură; sobor, surmenaj, stranã, sfadă; turneu, tranzit, tulipă, turbincă; viraj, vicleim, vitrină, vină; zăpor, zigzag, zaharină, zămislire;

f) baraj, beton, butadă, brigadă; crepuscul, caimac, cazemată, carlingă; dereglaj, drajeu, droşcă, doică; extras, eres, eboşă, etate; faeton, furtun, falangă, flacără; omnibuz, olat, ofertă, ordine; plonjeu, pastel, privată, plămadă; sindrom, splai, strună, statistică; vagonet, vodevil, virgulă, vale;

g) debarcader, desant, doniţă, dovadă; decalaj, dinam, dilemă, dobândă; echer, epitalam, escapadă, etică; editorial, eseu, estetică; opal, ombilic, ofrandă, oroare; opaiţ, opsas, odisee, omidă; parbriz, podiş, paradă, plapumă; protocol, pogrom, piuă, publicistică.

▪ **Ex. 42 Indică forma de plural a următoarelor substantive neutre:**

a) aşezământ, afişaj, ataş, autocar, ateneu, abataj, amabalaj, anturaj, arsenal, apogeu, artizanat, accept, aviz, blazon, blestem, barem, budoar, bobinaj, bisturiu, burghiu, concern, ciomag, colaj, cartilaj, caleidoscop, cubaj, clavir, cvartal, ceainic, coteţ, cvintet, climat, driblaj, donjon, duet, emfizem, encefal, făgaş, făget, format, fotoreleu, hambar, hanorac, iarmaroc, limbaj, lampas, laringe, modelaj, modul, monodactil, molton, morfem, mormânt, mortar, obrazar, paraclis, plebiscit, pumnal, perineu, pilotaj, pact, polonic, protocol, planşeu, panaceu, pontaj, refren, reţetar, rever, robinet, recitativ, releu, rectorat, ratez, spasm, sudaj, simptom, spanac, senat, scrutin, surogat, tărăboi, telescop, tiraj, tarif, traiect, tifon, uluc, virament, viscol, velier, vagonet, zapis, zăvor.

MODEL aşezăminte, afişaje etc.

b) aerodrom, albuş, alcov, apetit, aragaz, asterisc, azimut, afet, arcuş, balul, bicorn, bideu, bigudiu, bumerang, cablu, caldarâm, cenaclu, crenel, duel, escalop, exil, glasvand, hotel, imn, imprimeu, locaş, nivel, pachebot, răsad, recensământ, recurs, rondel, rostogol, soliloc, tuş, upercut, velodrom.

MODEL aerodromuri, albuşuri etc.

▪ **Ex. 43 Scrie formele de plural nearticulat ale următoarelor substantive:**

a) altar, atlas, aviz, azil, balet, balsam, baltag, blestem, caimac, ciomag, convoi, duet, extras, ferăstrău, itinerar, lighean, limbaj, mormânt, şampon; altoi, atelaj,

Scanned with OKEN Scanner

bucium, ceainic, debit, diapazon, encefal, estuar, făgaş, festival, frâu, fundal, interval, parbriz, pârâu, preaviz, refren, viscol;

MODEL avize, altare, blesteme, ciomege, duete, extrase, fierăstraie/ferăstraie, itinerare, limbaje, morminte.

b) autovehicul, baraj, batic, blazon, climat, convoi, drajeu, esofag, freamăt, fuzelaj, galantar, hambar, jubileu, laringe, modul, opis, paloş, portaltoi; alineat, ambalaj, barem, bici, burghiu, caşet, colaj, consemn, consimţământ, defileu, extras, făget, hanorac, jubileu, mortar, palier, robinet, senat;

c) abdomen, bisturiu, concern, corset, crezământ, diferend, horoscop, mariaj, năvod, ostrov, pact, resort (domeniu), sindrom, vârtej; arsenal, ataş, autosevice, burghiu, cartilaj, furnir, iarmaroc, interimat, laser, pistil, portmoneu, releu, scrutin, şemineu, tobogan, ultraj;

d) autocar, biciclu, caleidoscop, decalaj, graden, iatac, monolog, pumnal, protocol, recitativ, spasm, suvenir, turneu, telescop, viraj; anturaj, beton(sorturi), carusel, cofraj, drenaj, jargon, muştiuc, planşeu, pontaj, parbriz, rachetodrom, tiraj, tarif, traiect, virament, zbucium;

e) anuar, antifon, anticiclon, biatlon, facsimil, gabarit, jiclor, lampadar, levier, morfem, parapet, plebiscit, rambleu, sobor, traseu; accept, amalgam, apogeu, bancomat, fetiş, lavoar, memento, panaceu, paraclis, polonic, radioreleu, simptom, spasm, tapet, vernisaj;

f) aerodrom, apeduct, balot, cablu, contingent, deltaplan, duel, exil, fitil, gâtlej, hotel, imn, motel, nivel, periplu, ramer; albuş, artefact, bumerang, chibrit, defileu, expozeu, festival, genocid, hazard (întâmplare), impuls, locaş, menaj, neoplasm, panaş;

g) acoperiş, bigudiu, caldarâm, evantai, festin, furnal, glasvand, hazard (termen geografic), licăr, macaz, necrolog, oţel (sortiment), pandişpan, profil, recensământ; aragaz (sobă), bibil, bitum, carnaval, crochiu, ecler, fişet, gazel, imprimeu, lipom, perineu, portal, puroi, puseu, reziduu, rodeo, sprint, taraf, uzaj, vârtej;

h) apetit, arierplan, bazar, cenaclu, comics, construct, crucifix, debarcader, eşafodaj, fişier, forşpan, hiat, legământ, pancreas, pervaz, pastel, rondel, slogan; abis, arcuş, brizbriz, cosmodrom, crenel, decolteu, eşichier, fibrom, hebdomadar, muc (de lumânare), idiom, neglijeu, opus (muz), paraclis, rostogol, rucsac, recital;

i) afet, antidot, avizier, bairam, cozoroc, emfizem, habitaclu, hăţiş, palimpsest, plonjeu (acţiune), polen (sortiment), poncif, potop, răsad, substrat, tipic, velodrom; antet, antreu, baldachin, bivuac, butic, bufeu, ceaslov, coşaveraj,

Scanned with OKEN Scanner

coviltir, curriculum, debleu, etalon, flegmon, glet, hobby, portic, prepeleac, resort (arc), surmenaj, şemineu, tighel;

j) arnici, balotaj, capriciu, comentariu, concediu, conciliu, consiliu, coraport, cortegiu, coşniță, criteriu, croşeu, cyberspaţiu, delfinariu, epitaf, faslset, feedback, panegiric, plaivaz; avatar, baleiaj, carcinom, catastif, colecist, decalog, detaliu, diluviu, domeniu, efluviu, elogiu, epitalam, escalop, fânaţ, fluviu, frăsinet, geniu, gimnaziu, incendiu, interludiu;

k) balizaj, binom, boghiu, camerton, cataraman, coşciug, cotigă, cotlon, cruzeiro, epizootie, juriu, linţoliu, macagiu, moratoriu, oficiu, oratoriu, portofoliu, refectoriu, sanatoriu, vitraliu.

▪ Ex. 44 Precizează forma de genitiv-dativ, cu articolul hotărât, a următoarelor substantive feminine:

a) alică, bacă, beregată, birjă, bortă, cascadă, căpşună, cârjă, celulă, colindă, corolă, cratiță, esplanadă, fregată, gâluşcă, halva, harţă, hlamidă, humă, înghețată, jalbă, langoare, lişiță, monadă, notiță, odaliscă, oină, pălămidă, plasă, risipă, rățuşcă, ruină, salată, soră (med.), suliță, urină, virulență, vişinată, viroagă.

MODEL alicei, bacei etc.

b) aripă, amendă, balalaică, baltă, barbă, boală, coadă, coajă, discotecă, fonetică, funingine, fragă, groapă, inimă, lacrimă, lingvistică, lopată, lună, luncă, lotcă, maică, maică-sa, mazăre, mlaştină, nară, obcină, omidă, orgă, paloare, politețe, politică, piersică, practică, rană, rădăcină, remorcă, republică, ridiche, soră (rudă), stancă, stilistică, sudoare, tocmeală, tulpină, tumoare, ulucă, umoare, vechime, vamă, viscolitură, vizuină, zgură, zăpuşeală, zarişte.

MODEL aripii, balalaicii etc.

• FLEXIUNEA SUBSTANTIVELOR COMPUSE

2. flexionează primul element: **viță**-de-vie, **viței**-de-vie, **Curtea** de Argeş, **Curții** de Argeş;
3. flexionează ultimul element: bună**stare**, bună**stării**, Târgu-**Jiu**, Târgu-**Jiului**;
4. flexionează ambele elemente: **bună-credință**, **bunei-credințe**, **Alba-Iulia**, **Albei-Iulii**;

- nu flexionează: **bâlbâilă, (unui/unei/unor) bâlbâilă, vorbă-lungă, (unui etc.) vorbă-lungă, gură-cască, (unui etc.) gură-cască, târâie-brâu, (unui etc.) târâie-brâu.**

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 45 Construieşte enunţuri în care substantivele date să fie în cazul genitiv sau dativ, cu articol hotărât.**

floare-de-colţ, redactor-şef, Baia-de-Aramă, bunăvoinţă, Cluj-Napoca, rea-credinţă, fluieră-vânt, Vatra Dornei.

MODEL Raritatea **florii-de-colţ** este un argument în favoarea ideii că această plantă trebuie protejată.

• **STRUCTURA ADJECTIVULUI**

-morfem-rădăcină
-desinenţe
Desinenţe:
-u-i: simplu-simpli; **-ŭ, -ĭ;** auriu-aurii; -Ø, - **ĭ**: bun-buni; **-e, ĭ:** -limpede-limpezi; **-u**, - **ĭ**: roşu-roşii; **- Ø, - Ø**: amărui-amărui; **-ă, -e**: simplă-simple; **-e,** - **ĭ**: limpede-limpezi; **-e**, - **ĭ**: amăruie-amărui; - **Ø, -le**: grea-grele; - **Ø, - Ø:** dibace-dibace.

• **Paradigma adjectivului *bun*, la gradul pozitiv:**

N. Ac. (un om, omul) bun; (nişte oameni, oamenii) buni (o faptă, fapta) bună; (nişte fapte, faptele) bune

G.D. (unui om, omului) bun; (unor oameni, oamenilor) buni (unei fapte, faptei) bune; (unor fapte, faptelor) bune **s= patru forme flexionare**

Adjectivele în **-e,** de tipul **verde, limpede, tare, moale, dulce, iute,** au două **forme flexionare:** verde-verzi. Adjectivele de tipul **eficace, gri, bleumarin** sau cele provenite din adverbe, ca **aşa, astfel, asemenea,** sunt invariabile, aşadar nu realizează opoziţii de gen şi de număr: un costum **bleumarin,** nişte costume **bleumarin,** o fustă **bleumarin,** nişte fuste **bleumarin**.
Antepuse, adjectivele pot primi articolul: bunul om, verdea pădure, întâia clasă. În acest caz, subtantivele sunt articulate hotărât, dar articolul se găseşte la adjectiv.

▪**Ex. 46 Explică structura substantivelor şi a adjectivelor:**

a) Să cultivăm bunele maniere! Copiii sănătoşi, inteligenţi şi veseli sunt bucuria părinţilor. Vajnicii luptători au tranşat disputa în favoarea lor. Aşa întrebări, aşa răspunsuri. Sunt multe metode eficace de a învăţa limbile străine. Ne-ar trebui mai multă linişte ca să ne bucurăm că trăim. Viaţa trebuie trăită întru adevăr şi credinţă.

b) „În iubire eşti independent de timp ca şi-n copilărie. Într-o dragoste adevărată trebuie să fii puţin sclav pentru a fi liber, adică să nu mai vezi nimic în jur. Nu

Scanned with OKEN Scanner

există experiență căreia să nu-i poți supraviețui dacă ai curajul să înfrunți viața. Nu există pustiu; ci doar neputința noastră de a umple golul în care trăim. Cel căruia îi e indiferent dacă va trăi nu are nevoie de curaj. Fericiți cei ce dorm fără să se teamă de vise. În funcție de ce se clădește pe ruinele unei închisori, se poate spune cât de necesar era ca ea să fie dărâmată. Așteptarea ne dă iluzia că facem ceva așteptând, când, de fapt, nu facem altceva decât să murim suportabil, puțin câte puțin. Important nu e să-L găsești pe Dumnezeu, chiar crezând în El, ci să-L cauți. În clipa în care îți spui că L-ai găsit, de fapt L-ai pierdut pentru totdeauna. E un lucru destul de cunoscut că timizii sunt uneori mai curajoși decât curajoșii. Ei au îndrăzneli de care un om normal nu e în stare. După cum nehotărâții sunt capabili de pasiuni nebunești. Nu sunt bune decât amintirile care te ajută să trăiești în prezent. Nu disprețui lucrurile mici; o lumânare poate face oricând ceea ce nu poate face soarele niciodată: să lumineze în întuneric." (Octavian Paler)

c) „Suferințele imaginare sunt de departe cele mai concrete, pentru că avem statornică nevoie de acestea și le născocim deoarece nu e chip să ne lipsim de ele."

„Adevărata legătură dintre ființe nu se stabilește decât prin prezența mută, prin aparenta necomunicare, prin schimbul misterios și fără cuvinte care seamănă cu rugăciunea interioară."

„Dacă înțeleptului îi e specific să nu facă nimic inutil, nimeni nu mă va întrece în înțelepciune: nu mă cobor nici măcar la lucrurile utile." (Emil Cioran)

MODEL **bunele** = bun-, morfem-rădăcină, -e, desinență de feminin, plural, acuzativ, -le, articol hotărât;
maniere = manier-, morfem-rădăcină, -e, desinența de feminin, plural, acuzativ (împrumutat din franțuzescul „manière")

▪ **Ex. 47 Găsește câte două substantive (unul masculin sau neutru și altul feminin), potrivite ca înțeles pe lângă adjectivele invariabile date, după modelul: consilier *ad-hoc*, ședință *ad-hoc*.**

a) acaju, ad-interim, acătării, afro, alb-negru, alde, alto, angro, anticar, anticorupție, anticriză, antidoping, antidrog, antidumping, antifurt, antiglonț, antimafia, antipersonal, antiporno, antirachetă, antiradar, antișoc, antitanc. antitero, antitetanos, antitrust, aparte, aperto, atroce, audio, audiovideo, auto, beat (engl.), bej, bleu;

MODEL **colorit** acaju, **mobilă** acaju; DEX: **acaju** - *s.m. invar., adj. invar. 1. S.m. invar. Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roșiatică, este întrebuințat la confecționarea mobilelor de lux; mahon (Swietinia mahagoni).* ♦ *Lemnul acestui arbore. 2. Adj. invar. Maro-roșcat, de culoarea lemnului de acaju (1). - Din fr.* ***acajou.***

b) bleumarin, bordo, bric, bucle, candel, caramel, ciclamen, cloș, color, cool (engl.), corai, coșcogea(mite), country (engl.), coz, crem, cușer, dictando, disco,

Scanned with OKEN Scanner

doldora, drive-in, dry (engl.), ecarlat, ecosez, ecru (pron.ecrü), eficace, escarpen, extra, factice, fair (engl.), ferice, feroce, fitece, flu, folk, forte, franco, frez, fucsia, full, full-time, gata;

c) gaga, get-beget, gigea, gratis, grena, gri, groggy (engl.), havan, high-fidelity (engl.), hippy (engl.), horror (engl.), incognito, indigo, ineficace, in-folio, in-octavo, in-plano, in-quarto, instant, intercluburi, kaki, latino, lila, liliput, live, locvace, macro, maro, maxi, merinos, meteo, micro, midi, mini, mono, mov, multimedia, multiplex, muscat, natur, ninja;

d) niscai, nonprofit, non-stop, ocru,O.K., oliv, open, oranj, otova, pali, pane, papua, parmen, pelur, pembe, pendinte, pepit, perspicace, peşin, post-mortem, post-partum, precoce, princeps, propice, punk (engl.), pursânge, retard, retro, rococo, roz, roze, sadea, second-hand, semimuscă, sepia, shoking, single, solo, stereo, sui-generis, super, şic, tehno, tipo, tetra, trotteur, turcoaz, ultra, underground, uni (fr. pron. üni), vâlvoi, veloce, vernil, video, vivace.

• STRUCTURA VERBULUI

- morfem-rădăcină
a) sufix/e verbal/e (de mod şi de timp)
b) desinenţă/e (de persoană şi de număr)

Tema (rădăcina + sufixul) de infinitiv:

cânt-A, lucr-A (conjugarea I)
apăr-EA-, ved-EA (conjugarea a II-a)
spun-E (conjugarea a III-a)
ven-I, cobor-Î (conjugarea a IV-a)

Paradigma de perfect simplu:

cânt-A-i	cânt-A-ră-m
cânt-A-şi	cânt-A-ră-ţi
cânt-Ă-Ø	cânt-A-râ-Ø

Paradigma de mai mult ca perfect:

cânt-A-SE-m	cânt-A-SE-ră-m
cânt-A-SE-şi	cânt-A-SE-ră-ţi
cânt-A-SE-Ø	cânt-A-SE-ră-Ø

În structura modurilor şi a timpurilor compuse, precum şi a diatezei pasive intră verbele auxiliare **a fi, a avea şi a vrea (a voi):** am ajutat, am fost ajutat (de către), voi ajuta, voi fi ajutat (pe cineva), voi fi ajutat, voi fi fost ajutat (de către), a fi ajutat (pe cineva), a fi ajutat, a fi fost ajutat (de către), să fi ajutat, să fiu ajutat, să fi fost ajutat, aş ajuta, aş fi ajutat (pe cineva), aş fi ajutat, aş fi fost ajutat (de către);

Scanned with OKEN Scanner

Verbele la modul participiu, când nu intră în structuri compuse, şi verbele la modul gerunziu acordate au valoare adjectivală: **cântat**, cântată, cântaţi, cântate; **murind**, murindă, murinzi, murinde.

• **FORME VERBALE FLEXIONARE**

Normativele în vigoare înregistrează şi acceptă multe variante literare libere. În practica vorbirii, există ezitări chiar în cazul formelor unice, recomandate de normative. Această stare de fapte arată că procesul de fixare asupra unuia sau a altuia dintre sufixe nu s-a încheiat. Conform principiului economiei de efort în pronunţare, formele „preferate" ar putea fi cele scurte, adică **anticip, dibui.** Cum însă, în materie de limbă, anticipările sunt mai mult sau mai puţin hazardate, singura instanţă care va hotărî este, desigur, uzul.

ANEXĂ

FORME FLEXIONARE ALE VERBULUI

• **Forme flexionare ale verbului înregistrate în DOOM²:**

• **Forme de indicativ**

Notă: Când nu se face vreo precizare, dăm forma de persoana a III-a singular: 3sg (3). Persoana a treia plural este indicată prin cifra 6.

• **verbe la indicativ prezent cu o singură formă:**

autoignoră
azvârle
azvârlă (6)
constau (6)
continui (1)
dăinuie
decalchează
decerneză
depăn (1)
defalcă
enumăr (1)
exhibă
ignoră
irigă
împăturește
împreunează

Scanned with OKEN Scanner

înconjor (1)
îndoaie (încovoaie, strânge în două)
îndrumă
înfiripă
înfoaie (inf.**a înfoia**)
îngemănează
înseamnă (reprezintă)
însemnează (notează)
lăfăie (se)
lălăie
legăn (1)
măcăne
miorcăie (se)
miros (6)
mocăie (se)
molfăie
năbuşeşte
năzare (a i se năzări)
perturbă
proferează
prosternează (se)
răscoleşte
***retoarnă**
***returnează**
Scălâmbăie (se)
secretă
ţârâie
ţuguie
zdroncăne
zuruie
zvârle **Notă:** După **DOOM²**, verbul **a se detraca** este folosit numai la timpuri compuse: **s-a detracat** (la perfect compus).

• **verbe la indicativ prezent cu variante:**

biciuieşte/biciuie
biruieşte/biruie
bocănesc/bocăn (1)
cheltuieşte/cheltuie
chinuieşte/chinuie
ciocănesc/ciocăn (1)
clănţănesc/clănţăn (1)
cloncăne/cloncăneşte
cotrobăie/cotrobăieşte
crănţănesc/crănţăn (1)

Scanned with OKEN Scanner

croncăne/croncănește
dăngănește/dăngăne
dărapăn/dărăpăn (1) (inf.**a dărăpăna**)
demarchează/demarcă
descotoșmănează (descotoșmăna)
hăpăie/hăpăiește (mănâncă repede)
huiduie/huiduiește
inventează/inventă
împuie/împuiază
îngăim/îngaim (1)
îngâmfează/îngâmfă (se)
înjgheabă/înjghebează
învie/înviază
învârte/învârtește
învolburează/învolbură
leorbăie/leorbăiește (flecărește)
leorcăie/leorcăiește (este ud)
leorpăie/leorpăiește (soarbe cu zgomot)
mântuiește/mântuie (izbăvește,vindecă)
murmuie/murmuiește
orbecăie/orbecăiește
reînvii/reînviez (1)
solvă/solvește (inf.**a solvi**) (se dizolvă)
străduiește/străduie (se)
șchioapătă/șchiopătează
tânguiește/tânguie (se)
țăcăne/țăcănește
zgândăresc/zgândăr (1)

• **verbe la indicativ prezent cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

anticipează/anticipă
curează/cură (curăță știuleți)
dezbar/dezbăr (1)
dibuie/dibuiește
înstrună/înstrunează
înveșmântă/înveșmântează
raportează/raportă (aduce venit)
reanimă/reanimează
țesal/țesăl (1)
zvârlă/zvârl (6)

• **verbe la indicativ perfect simplu cu variante comune DOOM¹- DOOM² :**

avui/avusei (1)
avurăm/avuserăm (4)

Scanned with OKEN Scanner

• **Forme de conjunctiv:**

să constea
să freamăte

V.4.3 Forme de imperativ:

uită-te/uite Notă : În **DOOM**[1], **uite** este interjecție.

• **verbe la imperativ cu variante comune DOOM[1]- DOOM[2]:**

ghicește/ghici

▪ **Ex. 48 Indică forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent, a următoarelor verbe, active sau reflexive:**

a) abdica, abroga, aclama, acorda („a da"), adăsta, adera, afronta (afrunta), alega („a insista"), apupa, anima, aroga, aşeza, azvârli, birui, bizui, bubui, contracta („a micşora"), chelălăi, chițcăi, chirăi, chiui, colcâi, cura („a trata"), dărăpăna, declama, degusta, delega, depăna, deroga, deseca, despresura, deşerta, dezdoi, dezvălui, ghiorăi, gâgâi, hămăi, horăi, înăbuşi, îndoi („a strânge în două", a încovoia"), înghesui, înghimpa, îngâmfa, înşela, învălui, învia, lipăi, manifesta („a arăta"), mira („a se uimi"), mântui, mocăi, nărui, oprima, orăcăi, orbeca, ordona („a da un ordin"), peria, piui, reflecta (fiz.), revoca, stărui, ticăi („a face tic-tac"), tropăi, țopăi, zbengui, zbânțui;

MODEL abdică, abrogă etc. Sufixul verbal este – **Ø-**.

b) abhora, acorda (un instrument), afreta, ajuna, alega (jur. „a invoca spre justificare"), amara, ambutisa, apropria, copia, contracta („a încheia un contract", „a-şi asuma", „a se molipsi"), datora, decima, decortica, defalca, defăima, degaja, dejuna, depana, deroca, deroba, descleia, deşeua, draga, îngenunchia, înflora, înşeua, larga, lega („a lăsa prin testament"), manifesta („a demonstra"), marca, mira („a oglindi"), ofusca, ordona („a aranja"), pica („a cădea în picaj"), puroia, reflecta („a se gândi"), raporta („a da raportul", „a pune în legătură"), repurta („a obține un succes"), turna („a filma"), urechia, zinca.

MODEL abhorează, acordează etc. Sufixul verbal este **–ez- (-eaz-)**.

c) absolvi („a termina o şcoală, un curs"), asemui, cheltui, chinui, ciupi, ciurui, cârmui, cotrobăi, datori, dărui, despături, destănui, dijmui, fulgui, înfăptui, îndoi („a dubla", „a avea dubii"), înflori, jelui, jindui, jurui, lustrui, milui, mirui, mânui, mugi, mustui, năzui, orândui, părui, sporovăi, strădui, şfichiui, tăgădui, ticăi („a se mocăi"), vui, zincui.

MODEL absolvă, asemuieşte etc. Sufixele verbale sunt **-Ø-** şi, respectiv, **-(i)eşte-**.

Scanned with OKEN Scanner

▪ Ex. 49 Scrie formele de persoana a III-a singular, indicativ prezent , ale verbelor următoare:

a) (a) absolvi, aşeza, birui, contracta (a strânge, a micşora), decerna, desfăţa, deşela, dezdoi, fabrica, închipui, încrunta, îndoi (împături, încovoia), înfierbânta, înghesui, îngâmfa, înmâna, înşela, învălui, turna (un lichid), văita, zvârli;

b) (a) aclama, acorda (a da), bizui, dăinui, declama, desfereca, deşerta, detesta, dezvălui, extirpa, împărţi, încercui, încununa, îndoi (dubla), îndopa, îneca, înmuia, înota, înşirui, mocăi, nărui, oprima, revoca, tropăi, turna(un film)

c) (a) anima, atribui, bântui, chelălăi, coase, colbăi, concede, conjura, consacra, cosi, declina, desfoia, inculpa, încuviinţa, îndruma, înfiora, îngenunchea, înmlădia, panica, preceda, reflecta(a gândi), rezerva, repugna, succeda, ţiui, zbengui;

d) (a) adăpa, abroga, adera, adopta, autoproclama, azvârli, bâlticăi, bubui, chiui, deferi (justiţiei), degusta, deseca, desfide, desfira, expurga, fleşcăi, îndigui, înfiripa, înghesui, însăila, învinui, perturba, piui, prosterna, zbânţui;

e) (a) afronta, adăsta, bâigui, bâjbâi, bâlbâi, chelălăi, colcăi, demasca, demultiplica, deroga, hămăi, horăi, incuba, împila, înarma, înfoia, îngrăşa, îngroşa, lipăi, nărui, orăcăi, prădui,

f) (a) acorda (un instrument), apropria, asfixia, agrea, contracta (a încheia un contract, asuma, molipsi), copia, crea, datora, defeca, degaja, desfia, detaşa, eschiva, evalua, extorca, incumba, înaripa, înflora, înhăita, înşuruba,

g) (a) defăima, descleia, eradica, eşua, hămăi, inculca, inventa, împământa, îngenunchea, înhăma, marca, opina, ofusca, procrea, reflecta (a oglindi), repurta (un succes), reflua, zinca;

h) (a) chibzui, consfătui, decima, defalca, depana, deroba, desfătui, deşeua, discui, dogori, fitui, hui, împrejmui, înlănţui, lega (a lăsa prin testament), năzări, parola, perora, tupila, urechea;

i) (a) asemui, băşica, bodogăni, cerui, cheltui, dăltui, dănţui, dărui, deflui, destăinui, făptui, fojgăi, gelui. huidui, împături, înmănunchea, jelui, lustrui, mânui, părui, strădui, tăgădui;

î) (a) atesta, bălăngăni, chinui, ciondăni, datori, desfăta, dijmui, dirigui, găzdui, gerui, înfăptui, înflori, jindui, milui, mântui (termina), molfăi, năzui, orândui, sporovăi, vui, zurui

j) (a) bălăcări, cârmui, ciorovăi, ciupi, ciurui, degaja (elibera, îndepărta),

Scanned with OKEN Scanner

despăduchea, despături, destăinui, drămui, fulgui, încarcera, mistui, mugi, mustui, şfichiui, târgui;

k) (a) băiţui, dijmui, horpăi, bălăbăni, brăzdui, chefui, cotrobăi, decalca, decortica, degaja (emana, răspândi), despuia, drămălui, îngemăna, jurui, mirui, năzări, perpeli, stărui, zbârli, zincui.

MODEL absolvă, biruieşte/biruie, contractă, dezdoaie etc.

▪ Ex. 50 Explică structura verbelor din textele următoare. Rescrie participiile cu valoare adjectivală şi explică-le, de asemenea, structura:

a) „Oamenii suflau greu, tăiaţi pe la mijloc, aruncând zăpada din uşe şi deschizând pârtii adânci şi înguste, mai spre rude, mai spre biserică." (Barbu Delavrancea)

b) „Aici tata sfârşi de povestit, iar noi am rămas tăcuţi şi cu lacrimile în ochi." (N. Gane)

c) „Sfinţii închipuiţi prin bisericuţa de lemn, vechi şi ei, aproape şterşi, o cunosc cu toţii, şi parc-ar borborosi ceva în bărbile lor încâlcite, afumate, mirându-se cum tac toate în lumea asta." (Ion Agârbiceanu)

d) „Iar marea nebună, parcă anume bătându-şi joc de slăbiciunea omenească, cu acelaşi hohot clocotitor, îşi izbea valurile zgomotoase de cheiul bătrân, spălându-i în răstimpuri muşchiul prins de lespedele de piatră înnegrite de vremuri..." (Jean Bart)

e) „N-am avut destulă imaginaţie pentru a prevedea căderea comunismului. Am fost convins că revolta de la Timişoara va avea soarta celei de la Braşov. Şi aşteptam, îngrozit, să aud că, încă o dată, teroarea a fost mai puternică decât deznădejdea." (Octavian Paler)

MODEL **suflau** = sufl-, morfem-rădăcină, -a-, sufix de imperfect-, -u, desinenţă de persoana a III-a plural. **Participii cu valoare adjectivală:** tăiaţi- tăi-, morfem-rădăcină, -a-, sufix de perfect, -t-(ţ), sufix de participiu, -i, desinenţă de masculin, plural, nominativ.

NOTA BENE: Pentru a nu confunda participiile adjectivale cu adjectivele propriu-zise, verificaţi posibilitatea primelor de a intra în structura modurilor şi a timpurilor compuse. De pildă, **tăiat,** (-ă, -ţi, -te) se găseşte la perfect compus: am tăiat etc.

Scanned with OKEN Scanner

I. 4. . ANALIZA SOLIDARĂ A STRUCTURII UNUI CUVÂNT (FONETICĂ, LEXICALĂ ŞI GRAMATICALĂ)

▪ **Ex. 51 Explică structura lexicală şi gramaticală a cuvintelor** din **următoarele enunțuri:**

a) Valurile ajunseseră până la căsuțe. Căsuțele cele mai șubrede fuseseră măturate fulgerător de uriașele valuri. Cel mai bine s-a descurcat sportivul angolez. Căzând, bilele făceau o gălăgie infernală. Iepurașii vor fi hrăniți de copii, nu va faceți probleme! Nu mulțumiri, dar nici rea-credință așteptam de la dumnealor... Astăzi dejunăm la lactobar. Nu fi netrebnic cu oamenii aceștia!

MODEL
valurile = **val-,** morfem-rădăcină în familia cuvântului **val** (cu varianta **văl-**, în **vălurit); val-,** morfem- rădăcină în paradigma substantivului **val; -uri,** desinență de neutru, plural, nominativ; **-le** articol hotărât, neutru, plural, nominativ.
ajunseseră= -ajun-, morfem-rădăcinâ în familia cuvântului **ajunge; ajun-,** morfem-râdacină în paradigma verbului **ajunge; -se-,** sufix de perfect (simplu); -se-, sufix de mai mult ca perfect; -ră-, marcă (desinența) de plural; - 0 desinență de persoana a III-a, plural.
până la = prepoziție compusă **(până + la),** cu acuzativul;
căsuțe= căs-, morfem-rădăcină în familia cuvântului **casă** (cu varianta **cas-, în casa, casnic); căs-,** morfem-rădâcinâ în paradigma substantivului **casă; -uță,** sufix lexical (derivativ) diminutival; -e, desinența de feminin, plural, acuzativ.

▪ **Ex. 52 Explică structura fonetică, lexicală şi gramaticală a substantivelor, a adjectivelor şi a verbelor din textele care urmează:**

a) „Nici luna plutitoare, nici stelele din cer
N-or să pătrunză-n lumea trecutelor dureri,
N-or să pătrunz-amarul pierdutei tinereți,
Măcar să am de-acuma o sută de vieți,
Căci sufletu-mi de-atuncea e-atât de-ntunecat...
Doar ochii tăi de înger în visul meu străbat!" (Mihai Eminescu)

MODEL „Nici luna plutitoare [...] n-or să pătrunză..."

luna = l, n, consoane; **u, a,** vocale; silabe= **lu-na;** accentuare luna; **lun-** morfem-rădăcină în familia cuvântului **lună;** morfem-rădăcină în paradigma substantivului **lună; (-ă,** desinență de feminin, singular, nominativ, neexprimată); **-a,** articol hotărât.
plutitoare = **p, l, t, r,** consoane; **u, i, a, e,** vocale; **ŏ,** semivocală; **ŏa,** diftong ascendent; silabe = **plu-ti-toa-re;** accentuare plutitoare; **plut-,** morfem-rădăcină în familia cuvântului **plută,** morfem-rădăcină în paradigma substantivului **plută** şi a verbului (a) **pluti; -i-,** sufix verbal de infinitiv; **-tor-(-toar-),** sufix lexical şi

Scanned with OKEN Scanner

adjectival; **-e**, desinență de feminin, singular, nominativ.
n-or să pătrunză = **n, r, s, p, t, z**, consoane; **o, ă, u**, vocale; 5 silabe= **n-or să pă-trun-ză;** accentuare pătrunză; **n-**, adverb de negație; **or,** verb auxiliar, forma populară a lui **vor; să,** conjuncție marcă de mod, aici în structura viitorului popular; **pătrunz-,** morfem-rădăcină în familia cuvântului (a) **pătrunde,** în paradigma verbului (a) **pătrunde; -Ø-,** sufix de conjunctiv prezent; **-ă**, desinență de persoana a III-a, plural.

b) „Unde ești astăzi, nu știu.
Vulturii treceau prin Dumnezeu deasupra noastră.
Alunec în amintire, e-așa de mult de-atunci!
Pe culmile vechi unde soarele iese din pământ
privirile tale erau albastre și-nalte de tot.
Ochi atotînțelegător era iezerul sfânt.
Din gene, ape moarte mi se preling." (Lucian Blaga)

c) „Alteori ne apucă un dor de munte
Atât de puternic, încât
Vedem cum începe să crească iarba grasă
Pe birouri." (Marin Sorescu)

d) „Gavrilescu pătrunse într-o penumbră curioasă, parcă ferestrele ar fi avut geamuri albastre și verzi. Auzi, depărtat, apropiindu-se tramvaiul; uruitul metalic i se păru atât de insuportabil, încât își duse mâna la frunte. Ce-ți dorește inima pe ziua de azi? îl întrebă ea. O țigancă, o grecoaică, o nemțoaică..." (Mircea Eliade)

c) „Când începură din nou să secere, Moromete, intrigat, o întrebă pe mamă, în șoaptă, ce vrea băiatul acela. Nu uitase nicidecum întâmplarea cu premiul și cu frigurile. Tulburarea care îl cuprinsese în ziua aceea lăsase în el o urmă care nu voia să se șteargă. Era ceva de înțeles aici. Pentru prima oară, Moromete nu putea scăpa de un sentiment de vinovăție care își scotea capul ori de câte ori se uita și vedea ochii ei mari și aprinși din chipul galben-negru al băiatului." (Marin Preda)

d) „Tot ce există în mine ca seriozitate provine din lumea copilăriei. O pasiune n-are nevoie de motivări. Ea nu cere neapărat să fie înțeleasă și explicabilă. Dimpotrivă, începe acolo unde nu mai e nimic de explicat, sfârșind abia când simte din nou nevoia de lămuriri. Azi știu că în lumină există și umbre și că fericirea e uneori dureroasă. În fiecare clipă aruncăm niște zaruri, numai că de cele mai multe ori nici măcar nu suntem conștienți de asta. Și pe urmă niciodată nu știm ce scrie pe aceste zaruri. Ele cad totdeauna dincolo de ceea ce putem vedea. Între liniștea sfinților și furia nebunilor nu e decât o diferență de diagnostic. Viața nu e o operă de artă. E, mai degrabă, un bazar în care găsești de toate, inclusiv nimicuri. Amintirile nu ne mai pot omorî; cel mult pot face o rană să doară și să sângereze din nou. Păcatul nostru cel mai mare este că

Scanned with OKEN Scanner

facem orice anormalitate să devina normalitate. Să nu uiți că orice așteptare e provizorie chiar dacă durează toată viața. Omul afectiv îi tolerează omului rațional grimasa sceptică. Omul rațional îi tolerează omului afectiv inexplicabila lui lăcomie. Sunt drumuri ce ne caută de mult. Și-ajung la noi când noi suntem plecați în căutarea lor pe alte drumuri. Nu e nebun cel care și-a pierdut rațiunea, ci acela care și-a pierdut tot în afară de rațiune. Ceea ce pierdem pierdem pentru totdeauna. Scepticismul este o infirmitate, nu o sursă de vanități. Singurătatea nu e o victorie înaintea celorlalți, ci e de fapt un naufragiu personal. Am învățat că atunci când sunt supărat am dreptul să fiu supărat. Dar nu am dreptul să fiu și rău. De fapt, în ciuda celor trei «specializări» universitare de care dispun (sau, mai degrabă, am dispus), trebuie să recunosc că unica mea specialitate reală e să bat câmpii. A muri înseamnă de fapt a te muta într-o stea." (Octavian Paler)

Scanned with OKEN Scanner

I. 5 CUM E CORECT?

▪ **Ex. 53 Subliniază formele corecte (literare) din următoarele dublete sau triplete:**

Notă: La cuvintele cu posibile dificultăți de pronunțare, am indicat accentul.

a) antecameră-anticameră, antedot-antidot, (eu) arat-arăt, ataj-ataș, bleomarin-bleumarin-bleumaren, blacheu-placheu, cangrenă-gangrenă, celălalt-celălant, cismar-cizmar, chermesă-chermeză, conjunctură-conjunctură, delicvent-delincvent, deseară-diseară, escortă-excortă, fraticid-fratricid, garderob-garderop, (a) impieta-împieta, marmoră-marmură, matricolă-matriculă, moloz-moluz, ne mai văzut, nemai văzut-nemaivăzut, ostatec-ostatic, postmeridiam-postmeridian, propietate-proprietate, patrat-pătrat, promontor-promontoriu, revendicativ-revindecativ, sanguin-sangvin, straif-ștraif, trustman-trustmen, vindecativ-vindicativ (răzbunător), nu zaceți-nu zăceți.

MODEL anticameră, antidot, arăt, ataș, bleumarin, blacheu, cangrenă, celălalt, cizmar, chermeză etc.

b) asamblare-ansamblare; anteferment-antiferment, mă așed-mă așez, balisaj-balizaj, ca profesor-ca și profesor (în calitate de profesor), (a) corabora-corobora, cântecel-cânticel, chiosc-chioșc, dividend-divident, (a) despera-dispera, eczod-egzod-exod, espectorant-expectorant, (a) frusta-frustra, glaspapir-glașpapir, ieșan-ieșean, macadam-macadan, mugur-mugure, pe muteşte-pe mutește, (a) obține-opține, orhestră-orchestră, preşedenție-preşedinție, pereclitare-periclitare, promt-prompt, paupertate-pauperitate, respectos-respectuos, servici-serviciu, pe spețele-pe spezele statului (cu cheltuiala statului), strudel-ștrudel, (ei) succedă-succede, (ei) suferă-sufere-sufăr, tignafes-țignafes, usufruct-uzufruct, văratec-văratic, zizanie-zâzanie (intrigă).

c) (a) aiura-aiuri, avocat-advocat, antefon-antifon, auromicină-aureomicină, balonzaid-balonzaider, busculadă-brusculadă, corigent-corijent, câteştrei-câteşitrei-câte-şi-trei, claun-clovn, disidență-dizidență, (a) despiedica-despiedeca-dispiedica-dispiedeca, escalator-excalator, (a) espropria-expropia-expropria, funeralii-funerarii (substantiv la plural), funeral-funerar (adjectiv), glasvant-glasvand-glazvand, iaurd-iaurt, lănțuc-lănțug, mazagram-mazagran, al optălea-al optulea, (al) ouălor-ouălelor, percept-precept, pedestal-piedestal, (a) proroga-prooroga, reșeu-reșou, teoria spețelor-teoria spezelor veșnice (teoria arhetipurilor, a tiparelor eterne), start-ștart, safeu-seif(o silabă)-seif (două silabe), simpoziom-simpozion, tăiței-tăieței, tumoare-tumoră, tus-trei-tustrei, voltă-volță, /zăton-zătun.

d) (el) așază-așează, antegel-antigel, asterisc-asterix, barem-barim (adverb), contigent-contingent, clismă-clizmă, (a) se complace-a se complăcea,

Scanned with OKEN Scanner

(eu) continui-continuu, diaree-diareie-diarie, elocvent-elogvent, fascicol-fascicul, graham-grahan, grimer-grimeor-grimeur, (a) incrusta-încrusta, macferlam-macferlan, peltiță-petliță, poctoavă-potcoavă, poplin-puplin-poplen, propiu-propriu, sălaj-sălaș, salopetă-șalopetă, tirbișon-tirbușon, țepușă-țăpușă-țepușe, ventricol-ventricul.

e) aeropag-areopag, anteholeric-antiholeric, asmatic-astmatic, bariș-barij, ceasla-șasla (soi de struguri), (noi) creăm-creem-creiăm, cocoș-cucoș, competivitate-competitivitate, dar-mi-te-darmite, dicotomie-dihotomie, dragele-dragile (mele), eschibiție-eshibiție-exchibiție, ferie-feerie, galantom-galanton, (a) gâdila-gâdili, (a) inocula-înocula, leitmotiv-laitmotiv, macrame-macrameu, premisă-premiză, poprire-propire-proprire, saten-satin, (hârtie) sepia-sepie, spagat-șpagat, unguent-unguient-ungulent, vehicol-vehicul.

f) (a) asfixia-axfisia, antepod-antipod, bardac-bărdac, ciorici-șorici, complet-complect, colecist-colescit, complementar-complimentar, detailat-detaliat, disertație-dizertație, eflorescență-efluorescență, frâiele-frânele (puterii), frustare-frustrare, giuvaer-juvaer-giuvaier-juvaier, greier-greiere, incorigibil-incorijibil, intrepid-intreprid-întreprid, lăscaie-lescaie-lețcaie, marțipam-marțipan, (impersonal) merită-se merită, onorar-onorariu, prerie-preerie-preierie, prostatec-prostatic, prostație-prostrație, la pupa-la pupă, recviem-recvien-regviem, scluptură-sculptură, stafide-strafide, vitriol-vitrion.

g) acurateță-acuratețe, anteșoc-antișoc, beteală-peteală, (a) cade-cădea, cearceaf-cearșaf-cerșaf, chilug-pilug (tuns ~), colenchim-colenchin, confrontativ-confruntativ, demisie-dimisie, (a) dispare-dispărea, doisprezece august-douăsprezece august, emfizem-enfizem, flutur-fluture, (hârtie) gofrată-grofată, (a) însăila-înseila, malacof-malacov, optsprezece-optusprezece-optisprezece, optâsprezece- paleativ-paliativ, piepten-pieptene, pudibond-pudibund, refector-refectoriu, smântână-zmântână, sticlete-stiglete, șaisprezece-șasesprezece, tomnatec-tomnatic, voluptos-voluptuos.

h) alcolic-alcoolic, aparthaid-apartheid, (a) apare-apărea, birjă-birje, cabrioletă-gabrioletă, combinezon-combinizon, consanguin-consangvin, (a se) constipa-constupa, cromozom-cromozon, (a) displace-displăcea, epistolar-epistolariu, fascicolă-fasciculă, jicnire-jignire, marmidă-marmită, mileu-milieu (două silabe), milieu (trei silabe), muscular-mușchiular, paisprezece-patrusprezece, proroc-prooroc, pamblică-panglică, relicvă-religvă, (impersonal) nu rentează-nu se rentează, splen-splin-spleen, (a) strangula-ștrangula, ventriloc-ventrilog.

i) afectos-afectuos, antonomasă-antonomază, bombardă-bombartă, cacafonie-cacofonie, camuflare-camumflare, concusionar-concursionar, confesional-confesionar, containăr-conteinăr-container, capuciner-capuținer, decaster-decastir, Doi Mai-Două Mai (stațiune balneoclimaterică), erbicid-ierbicid, (impersonal) nu există-nu se există, flodor-fludor, hamsie-hamție, impegat-impiegat, jurisconsult-juristconsult, maro-maron, pasă-mi-te - pasămite, parter-

Scanned with OKEN Scanner

partier, plastur-plasture, prosodie-prozodie, repaos-repaus, sprint-şprint, stucatură-ştucatură, vilegiatură-viligiatură.

î) adeverenţă-adiverenţă-adeverinţă, arac-arag, aşază-te - aşează-te, auditor-auditoriu, brasardă-brasartă, camfor-canfor, conclusiv-concluziv, (a) copta-coopta, copropietar-coproprietar-cooproprietar, degivror-dejivror, erbivor-ierbivor, fals-falş, foarfec-foarfecă-foarfece, franc-franş, hamger-hanger, (el) înşală-înşeală, momental-momentan, plebicist-plebiscit, pasenţă-pasienţă, (a) rămâne-rămânea, span-şpan, storno-ştorno, şifoner-şifonier, ultraj-ultragiu, viscozitate-vâscozitate.

j) arhetip-arhitip, brocard-brocart-brocat, camping-kamping, contraversat-controversat, congresman-congresmen, corupt-conrupt, delco-delcou, eremit-ieremit, femenin-feminin, fojgăială-foşgăială, hârleţ-hârlez, indemnizaţie-îndemnizaţie, jăratec-jăratic-jeratic, metoc-mitoc, pântec-pântece, pedagog-petagog, planetar-planetariu (subst.), rindea-rândea, starter-ştarter, subţire-supţire, şuter-şuteor-şutor.

k) (a) antedata-antidata, analogă-analoagă, arbor-arbore, brustur-brusture, canavas-canevas, congruent-congruient, cratiţe-crătiţi (plural), delfinar-delfinariu, escroc-excroc, folicol-folicul, ingurgitare-îngurgitare, inteprindere-intreprindere-întreprindere, (metru) linear-liniar, molcom-molcum-mulcom, mosafir-musafir, oşancă-oşeancă, (a) place-plăcea, petec-petic, reveion-revelion, rugbi-ruibi-ragbi, salar-salariu, stampilă-ştampilă, surescitare-surexcilare.

l) antedeviz-antideviz, autovehicol-autovehicul, buche-buchie, carlincă-carlingă (cabină la avion), contor-contoar, clasa întâi-clasa întâia, crevete-creveţi (plural), delicvescenţă-delincvescenţă, estacadă-extacadă, forjă-forje (sg.), identitate-indentitate, itinerar-itinerariu-intinerar, lubrefiere-lubrifiere, molatec-molatic, obstetrică-obstretică, oscilator-oscilatoriu, oprobiu-oprobriu, pitorescă-pitorească, picromigdală-pricomigdală, stand-ştand, streşină-streaşină, (a) vesteji-veşteji-veştezi.

m) antediluvian-antidiluvian, auricolă-auriculă, bucşă-bucşe, (a se) calcifia-calcifica, cartilagiu-cartilaj, crucişător-crucişetor, cravate-cravăţi-craveţi (plural), dezinterie-dizenterie, erbar-ierbar, etubă-etuvă, frecvenţă-fregvenţă, gips-ghips, (a) importuna-inoportuna, interegn-interregn, lumbago-lunbago, morator-moratoriu-muratoriu, pireu-piure-pire, strand-ştrand, substituent-substituient, vagabond-vagabont, vagaboandă-vagabondă.

n) antemeridiam-antemeridian-antimeridian, augziliar-auxiliar, bulgăr-bulgăre, chelicer-pelicer-pielicer, covertură-cuvertură, cucurbitacee-curcubitacee, desodorizant-dezodorizant-deodorizant, egzaltare-exaltare, foncieră-fonciere-fonciire (taxă agricolă pe pământ), ignomie-ignominie, lunatec-lunatic, magaziner-magazioner, plăsea-prăsea, placardă-plancardă,

Scanned with OKEN Scanner

purgator-purgatoriu, raticid-ratricid, sprei-spray-şprai, sufler-sufleor-sufleur, şoarec-şoarece, şorecar-şoricar, ultimele-ultimile (ştiri).

o) antenupţial-antinupţial, (el) adaogă-adaugă, buncăr-buncher, benoclu-binoclu, chiftea-piftea, cafeină-cofeină, chiuvetă-ghiuvetă, dezăpezire-deszăpezire-dezzăpezire, escavator-excavator, fabrici-făbrici (plural), manechiură-manichiură-manicură, particolă-particulă, pirostii-pirostrii (plural), pogrom-progrom, receptacol-receptacul, sesiune-seziune, solar-solariu (subst.), stres-ştres, sui-generis-suis-generis, spicher-şpicher, subsuoară-subţioară, tobogan-topogan.

p) anteproiect-antiproiect, alandala-halandala, berbec-berbece, boandă-bundă, carbid-carbit, chesea-chisea, să continue-să continuie, să contribue-să contribuie, capod-capot, digresiune-disgresiune-dizgresiune (paranteză), eczordiu-egzordiu-exordiu-eczord-egzord (prima parte a unui discurs), (noi) facem-făcem, fagur-fagure, iredentism-iridentism, (a) încunoştinţa-încunoştiinţa, marşaler-marşalier-marşarier, pancardă-pancartă, poliloghie-polologhie, rechizitor-rechizitoriu, sfoară-şfoară, sfară-şfară (fum), urticare-urticarie, vespe-viespe-viespie.

r) antevorbitor-antivorbitor, angara-hangara, bicarbonad-bicarbonat, ciorchin-ciorchine, caramea-caramelă, descrepanţă-discrepanţă, egrasie-igrasie, fărâmătură-fărâmitură-firimitură, ilar-hilar (hazliu), inopinat-inopinant, lenjerie-lingerie, maieu-maiou, molton-monton, palindrom-palindron, pormoneu-portmoneu, pineză-pioneză-piuneză, sacrosant-sacrosanct, speraclu-şperaclu, state-ştate (de plată), stres-ştres.

s) anteciclon-anticiclon, antret-antreu, să aibă-să aivă-să aibe, circumferenţă-circumferinţă, caserie-casierie, doctorand-doctorant, eterogen-heterogen, ferăstrău-fierăstrău, micsandră-mixandră, mânăstire-mănăstire, mostre-monstre (modele), obligator-obligatoriu, pandişpam-pandişpan, pechinez-pichinez, a se pricopsi-procopsi, sanda-sandală, seceră-secere (substantiv), (el) seceră-secere (verb), seringă-siringă, staif-ştaif.

ş) ambulator-ambulatoriu, antecorp-anticorp, (a) aplatisa-aplatiza, barchet-barhet, ciuruc-ciurug, chei-cheu, delapidare-dilapidare, drageu-drajeu, dribler-dribleor-dribleur, filigram-filigran, genoflexiune-genuflexiune, greşală-greşeală, nu fi rău - nu fii rău (imperativ), influenţă-influienţă, monedă-monetă, prolog-proolog, păpuşărie-păpuşerie, profuziune-profunziune, repercusiune-repercusiune (urmare, consecinţă), stecăr-ştecăr-ştecher, şiră-şură (de paie), tranzitor-tranzitoriu.

Scanned with OKEN Scanner

I. 6. ELEMENTE ALE STRUCTURII SEMANTICE

I. 6. 1 POLISEMIA

DEX : *s.f. Însuşire a unor cuvinte sau unităţi frazeologice de a avea mai multe sensuri; calitatea de a fi polisemantic; polisemantism. - Din fr.* ***polysémie.***

§ REPERE TEORETICE

Cuvintele au un **sens (înţeles) lexical: casă,** „adăpost" şi un **sens (înţeles) gramatical: casă,** substantiv comun, feminin, singular, nominativ-acuzativ. Sensurile se precizează în context: Stă toată ziua în **casă;** „adăpost", substantiv comun, feminin, singular, acuzativ, complement; **Casa** scării este îngustă; „încăpere specială", substantiv comun, feminin, singular, nominativ, subiect.

După numărul de sensuri lexicale, cuvintele sunt **monosemantice** (cu un singur sens: **alamă, ipotenuză) şi polisemantice** (cu două sau mai multe sensuri: **casă, vulpe).**

Într-un anumit context, cuvântul polisematic are un singur înţeles.
DEX: **context** - *s.n.* ***1.*** *Fragment dintr-o scriere în cadrul căruia se găseşte un cuvânt, o expresie, un pasaj etc. interesant. ♦ Text, cuprins.* ***2.*** *Fig. Conjunctură, situaţie specifică, circumstanţă, stare de lucruri într-un anumit moment. - Din fr.* ***contexte.***

Sensul dat de **contextul lingvistic** se numeşte **denotativ**. Contextul lingvistic este „expresia sintactică a unui referent (extralingvistic), în interiorul raportului semn-referent". (Dumitru Irimia, **Structura stilistică ...,** pag. 18).
DEX: **denotativ** - *adj. (Despre sensul cuvintelor) Corespunzător denotaţiei; precis; comun, obişnuit. ♦ (Despre stil) Neutru, obiectiv, lipsit de conotaţii. - Din fr.* ***dénotatif.***

Sensul dat de **contextul stilistic** se numeşte **conotativ.** Contextul stilistic, „expresie a raportului complex semn-referent-cod (limbă)-protagonişti (emiţător, receptor), dezvoltă conotaţia (conotaţiile) semnului lingvistic." (*ibid.*); de exemplu: Ţine **casă** mare, nu glumă!
DEX: **conotativ** - *adj. (Despre sensul cuvintelor) Suplimentar faţă de denotaţia cuvântului; care este rezultat din experienţa personală, din context; figurat. ♦ (Despre stil) Care este dominat de conotaţii. - Din fr.* ***connotatif.***

Pentru înţelegerea fenomenului polisemiei, este importantă investigarea relaţiei complexe **polisemie-sinonimie-antonimie.**
DEX: **Polisemie** – vezi supra. **Sinonimie** - *s.f. Însuşire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (1) cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (2) lor; situaţie în care se află două sau mai multe sinonime. ♦ P. gener. Asemănare, identitate, corespondenţă, similitudine. - Din fr.* ***synonymie,*** *lat.* ***synonymia*** **; sinonim** - *adj., s.n.* ***1.*** *Adj.*

Scanned with OKEN Scanner

(Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) același înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. ♦ P. gener. Asemănător, identic, similar; corespunzător. **2.** *S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. - Din fr.* ***synonyme.***
Antonimie - *s.f. Raport dintre două antonime. - Din fr.* ***Antonymie ; antonim*** - *s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens contrar. - Din fr.* ***antonyme.***

De pildă, antonimia se stabilește pentru fiecare dintre sensurile cuvântului polisemantic: **solid-fluid, solid-fragil.** Cum foarte multe dintre sensurile cuvintelor polisemantice intră în relații de sinonimie, formând serii, putem vorbi de serii sinonimice și de serii antonimice corelate. De exemplu: **drept** = în linie dreaptă-fără ocol-direct-neocolit-fără abatere; adevărat-corect-exact-just; echitabil; care se află în partea opusă inimii; care are formă normală, fără neregularități; vertical/cotit-cotiș-întortocheat-în zig-zag-ocolit-ocolitor-sinuos-șerpuind-șerpuit-șerpuitor; fals-eronat-greșit-inexact-neexact-neadevărat; inechitabil-injust-nedrept; stâng-care se află în partea dinspre inimă; strâmb-cu abateri de la forma normală, cu neregularitați; aplecat-înclinat.

Având în vedere apariția și evoluția cuvintelor polisemantice, distingem **sensurile primare (etimologice)** de **sensurile dobândite** (derivate din sensul primar). De exemplu, **prost,** la început, însemna „sărac"; ulterior - „lipsit de inteligență".

Dacă ne referim la importanța funcțională, deosebim **sensurile principale (de bază, fundamentale) de sensurile secundare** (derivate din sensul principal): **dinte,** „organ osos" (sens principal), **dinte,** „crestătură", „zimț", „colț", „înălțime" (sensuri secundare); de exemplu: dinții pieptenelui, ai greblei, ai grapei, ai muntelui.

Din perspectiva utilizării în accepția lor proprie sau improprie (neobișnuită), sensurile sunt **proprii** (principale și secundare) și **figurate:** Am prins **o vulpe** (sens propriu); Ce **vulpe** îmi ești! (sens figurat).
Sensurile lexicale ale unui cuvânt alcătuiesc **structura** lui **lexico-semantică.** Dacă luăm în considerare și sensurile gramaticale, vorbim de **structură semantică lexico-gramaticală.**

§ EXERCIȚII

▪ Ex. 54 Construiește câte un enunț cu fiecare dintre sensurile indicate în DEX ale cuvintelor *casă* și *inimă*.

Nota bene: După **DEX**, există două cuvinte polisemantice omonime: **casă (1),** „adăpost", cu opt sensuri, și **casă (2),** „loc pentru bani", cu două sensuri. Cuvântul polisemantic **inimă** are douăsprezece sensuri, structurate în patru grupe: I. „organ" și „în formă de inimă" (patru sensuri); II. „sediu al sentimentelor"

Scanned with OKEN Scanner

(două sensuri); III. „caracter" (două sensuri); IV. „loc similar cu cel ocupat de inimă" (patru sensuri).

MODEL Nu mai iese din **casă** de câteva luni. A rămas mai bine de o oră în **casa** ascensorului. În **casa** lor, literele sunt aşezate după caracter. Se cunoaşte după **casă** că este un om vrednic. S-a operat la **inimă**. I s-a bucurat **inima** când a auzit vestea cea bună. Seamănă cu mama ei la chip şi la **inimă** etc.

▪ **Ex. 55 Formulează câte două enunţuri cu diferite sensuri ale cuvintelor:**

apogeu, broască, capră, căprior, dezbatere, dinte, domn, esenţă, gard, general, figură, hotărâre, hoţ, joc, mare, nas, neam, perdea, (a) plesni, plin, pod, praf, proces, (a) provoca, putere, rac, rădăcină, reacţie, rece, registru, rând, (a) sări, scară, schimb, seamă, serie, serviciu, siguranţă, simplu, singular, (a) sparge, şarpe, titlu, tobă, timbru, turbare, ţintă, urs, vorbă, (a) zbura, zdravăn, zmeu.

MODEL Când am ajuns acolo, cearta era la **apogeu.**
Ştia să calculeze **apogeul** fiecărei planete din sistemul solar.

▪ **Ex. 56 Ilustrează, sub formă de definiţie/perifrază, cât mai multe sensuri ale cuvintelor:**

acord, bază, braţ, cameră, carte, element, faţă, fus, gând, izvor, jurnal, lecţie, limbă, mamă, matcă, nod, om, ordin, piatră, poemă, reţetă, săgeată, semn, ureche, vatră, viaţă, zvon.

MODEL **acord** - înţelegere (învoială, convenţie etc.) între două sau mai multe părţi; plată (salariu) în acord; acord progresiv, muncă în acord; concordanţa formei unor cuvinte între care există raporturi sintactice; acord gramatical; reunire de cel puţin trei sunete, formând o armonie etc.

▪ **Ex. 57 Precizează sensul contextual al cuvintelor-ţintă din fiecare grup de enunţuri. Identifică situaţiile în care sensurile se dezvoltă în locuţiuni şi expresii:**

a) Îl **bate** peste fălci. L-a bătut în luptă dreaptă. Gospodina bate covoarele. S-au bătut bani noi. A terminat de bătut tablourile. Îl bate un pantof. Bate la uşă. Valurile bat de secole în zidul cetăţii, Îi bate inima tic-tac, tic-tac, de bucurie. Câinii or să bată, dar tu să-ţi vezi de treabă. Ştiu eu în cine baţi. Azi vântul bate mai tare ca ieri. Cerul bate în roşu. De alaltăieri dimineaţă telegraful bate întruna. Câte pagini s-au bătut?

MODEL Îl **bate** peste fălci = îl **loveşte** peste fălci.

b) **Calcă** rar şi apăsat. De când s-a îmbogăţit, calcă din pod. Calcă pe urmele tatălui său. Fiindcă a călcat strâmb de atâtea ori, îşi merită soarta. Ai călcat cu stângul şi gata! Calcă-l cu grijă, să nu-l striveşti. Când vă întoarceţi, călcaţi şi pe la noi ! Turcii au călcat de multe ori ţările româneşti, dar nu le-au dovedit.

Scanned with OKEN Scanner

Ne-a călcat când nu ne mai aşteptam. Îl calc în picioare! A călcat cânepa până a făcut-o zob. Acest înotător este un virtuoz: uite-l cum calcă apa! Ar trebui să-ţi calci singur pantalonii.

c) Oştenii **curgeau** gârlă. Va curge multă apă pe Dunăre până ai să mă convingi! De nu curge, pică. Curgea de dimineaţă, iar noi eram uzi până la piele. Pe râu curgeau scânduri rupte. Din barbă îi curgeau picuri mari de sudoare. Îi mai curge rana? Îngheţata i-a curs pe rochie. A curs toată lumânarea. Butoiul acela nu e bun: curge.

d) A **dat** mâna cu toţi. Le-a dat câte o diplomă. L-au dat în grija bunicilor. De ziua lui, i-am dat o maşinuţă electrică. Până la urmă, l-au dat pe mâna poliţiei. Cât daţi pe casa aceasta? Şi-au dat viaţa pentru idealul lor. Îmi dau capul că e aşa! L-au dat la şcoală cu un an mai târziu. Şi-a dat pe ochi pălăria. Ca să poată trăi, dă lecţii cu ora. A dat viaţă la trei copii. Dau scrisoarea la ziar! I-a dat în vileag. Nu le da atenţie! Dă-ţi părerea fără rezerve! E un pământ care ar putea da mai mult. Apoi dă, Doamne, bine! I-a dat în cărţi că se mărită. După ce a spălat pereţii, i-a dat cu var. I-a dat o palmă şi l-a liniştit. Să dea cu puşca a învăţat mult mai târziu. Calul fugind dă cu burta de pământ. A dat spre el să-l lovească, dar s-a oprit la timp. Dă şi pe la noi, dacă treci prin Galaţi. Greu am mai dat de ei! A dat peste el şi pace! Drumul dă în bulevardul central. Şi-a luxat glezna dând într-o groapă. După lovitura aceea, i-a dat sângele pe nas. Dă duhul din el, de atâta efort ! A dat în foc? Au plecat când a dat primăvara. S-a dat cu răii. Neavând încotro, s-a dat încet-încet la muncă. Dă să plece, dar se răzgândeşte. S-a dat pe lângă ea şi a convins-o.

e) Ce-a **făcut,** ce-a dres, că a reuşit. Face mâncare la două zile. Acest roman s-a făcut în trei ani. Noua putere a făcut alte legi şi decrete. Nu ştie să facă bani. Face focul cu vreascuri. Înainte, femeile făceau şi câte douăzeci de copii. A făcut o bătătură. A făcut scarlatină. Puii de găină au făcut ochi după o zi. Nu l-au putut face să se însoare. Slujba asta l-a făcut om. Ei fac din piatră aur. Nu m-am mai stăpânit şi l-am făcut măgar. Face din ţânţar armăsar. Nu ai ce face, bănuiesc, de umbli aşa! N-ai ce face, de-l crezi! A făcut tot posibilul să reuşească la facultate. Fii sigur că nu a făcut ce i se reproşează atât de vehement. Nu am de-a face cu ei. Ce are a face? S-a făcut! Nu face nimic! A făcut-o lată ! I-au făcut toate onorurile. Au făcut târgul foarte repede. Face avocatura de ani buni. De ce-mi faci cu ochiul? Păpuşa din vitrină îi făcea cu ochiul, dar nu avea bani s-o cumpere. Pe atunci făcea doi kilometri în jumătate de oră. Face medicina. Fă cum ştii! Ce te faci acum? Toţi spuneau că i-a făcut de boală. Cât face acum o pereche de pantofi ? Scump, dar face ! Nu face pentru tine aşa haină... Drumul face la dreapta. Fă-te-ncoace! „Am să te pedepsesc", făcea el. I s-a făcut negru înaintea ochilor când a auzit vorbele acelea. Se făcea că intră într-un palat, că el era stăpânul absolut. Înaintea ochilor noştri se făcea o vale largă. Deodată i s-a făcut frică. Gata, i s-a făcut de ducă?! Ce s-a făcut cu el după aceea? Oare ce s-a făcut Vasile după ce a rămas văduv cu patru copii? Cum se face că iar nu ai bani? Uite, copilul s-a făcut mare de-acum! S-a făcut galben când a auzit ce-ai spus. Locul unde a fost lovit s-a făcut vânăt. S-a făcut stăpână pe casa lor. Drumul

Scanned with OKEN Scanner

se făcea în două. Ceata se făcea de două sute de oşteni. Nu e secret că vrea să se facă sereist. O face pe frizerul cu sine însuşi, să economisească un ban. Nu-l crede: se face că plânge ca să te impresioneze.

f) „**A fi** sau a nu fi: iată întrebarea. E la noi de mai multe zile. Eu sunt din Galaţi, dar tu de unde eşti ? Sunt pe aceste locuri de când s-au născut. Datinile acelea sunt şi azi. Era într-o seară; e mult de-atunci. Spune-mi cum a fost. Cât sunt pepenii ? Ce e când ţi se bate tâmpla ? E firesc să-ţi fie bine când ai ce-ţi trebuie. Omul acesta mi-e drag ca nimeni altul. Nu mi-e uşor să plec tocmai acum. Mi-e că se prăpădeşte fără mine. Când a fost să plece, a plecat şi basta ! Era să moară, nu alta ! E ceva de făcut aici.

g) S-a lovit la **gură.** Gura! Nu a deschis gura două zile, de ziceai că a muţit. De când îi ştiu, stau gură-n gură. I-a dat o gură. Toţi fac gură. Stă cu gura pe el toată ziua. Uită de la mână până la gură. S-a dus totul ca pe gura lupului. A scăpat ca din gura lupului. Ţipă cât îl ţine gura. N-a pus nimic în gură de o săptămână. A adus şi de-ale gurii. Nu-i dă nicio gură de apă. Cu argumentele acelea i-a astupat gura. Când a auzit ce-l aşteaptă, i s-a muiat gura. Nu te supăra: m-a luat gura pe dinainte. Ar trebui să-ţi mai păzeşti gura... Încredinţează-i lui cazul: e bun de gură. Nu te uita în gura lui! Gura lumii o astupă doar pământul. Nu i se aude gura zile la rând. A dat gură la câini şi ei au tăcut imediat. Gurile rele spun altceva. Gura vasului este prea largă. Şobolanul a ieşit dintr-o gură de canal. Gura fuviului e la zece kilometri în amonte. La fiecare nivel sunt câte două guri de incendiu. Au intrat în luptă cu trei guri de foc. Înainte de a începe ţesutul, a legat gura pânzei. A prins pânza gură; acum e mai uşor. I-au trimis direct în gura tunului.

h) I-a stat **inima.** A băut pe inima goală şi i s-a făcut rău. Vă urmez cu dragă inimă. Gestul vostru l-a uns la inimă. Va sta cu noi cât îi va cere inima. Şi-a răcorit şi el inima... În fiecare clipă, inima-mi zboară la ei. Nu-l mai trage inima să vorbească. Te va ajuta: are o inimă de aur. Are o inimă dreaptă: va afla adevărul. Nu ne poate ajuta: e prea slab de inimă. E un om cu inimă: nu-ţi va face niciun rău. Are inimă deschisă: va spune aşa cum a fost. I-a spus totul de la inimă. Cu el nu te poţi aştepta la bine: are inima prea haină. Bineînţeles că i s-a împietrit inima după ce l-ai dezamăgit. Pe toate le face cu inimă. După ce i-au dat toate asigurările, i-a venit inima la loc. Încurajându-l, va prinde la inimă. L-am şters de la inimă. Am făcut tot ce trebuia: sunt cu inima împăcată. Seamănă cu ai lui la chip şi la inimă. S-a rupt inima căruţei. Îi place să mănânce doar inima fructului.

i) **A luat** toţi banii cu el. A luat altă vorbă. A luat puşca la ochi. Când ne-a văzut, şi-a luat pălăria. Ia-ţi nădejdea de la bani! Şi-a luat o grijă de pe cap. Doctorul acela parcă i-a luat suferinţa cu mâna. Iar ai luat purceaua de coadă?! Poţi să te iei de mână cu el. Are curaj să se ia de piept cu oricine. S-au luat la trântă. I-au luat sânge. I-au luat comanda. Femeia aceea i-a luat văzul. Necazul acela i-a luat zilele. Şi-a luat zilele. Şi-a luat toate zilele de concediu. Boala i-a luat

Scanned with OKEN Scanner

picioarele. Ia-l dacă ai de unde! Mă uitam la el şi nu ştiam de unde să-l iau. A luat de mâncare. A luat leafa. I-au luat toate lucrurile din casă. L-a luat om în casă. L-a luat părtaş. A luat-o la sârbă. A luat comanda unităţii. Chelnerul a luat comanda. L-a luat pe procopseală. Aparatura a fost luată în primire imediat. Şi-a luat răspunderea pentru tot ce s-a întâmplat. Repede s-au mai luat la sfadă! A luat gripa şi el. Oala asta ia două kilograme. Croitorul ia măsurile. Directorul a luat măsuri. Vila a fost luată cu chirie. Pământul e luat în arendă. La şedinţă au luat parte vârfurile partidului. Ia pildă de la ei! A luat năravul să aprindă ţigară de la ţigară. S-au luat din dragoste. În articolul lui toate ideile au fost luate din diverşi autori. A luat o înfăţişare nouă, care înşală. Iar a luat un trei. Paiele au luat foc. Şi-au luat ziua bună numai după un minut. Şi-a luat traista şi ciubucul... Şi-au luat tălpăşiţa de pe la noi... I-au luat în armată. Au fost luaţi pe sus de poliţie. I-au luat pe nepusă masă. I-a luat naiba. O să te ia dracul de atâta efort! Dacă-l iei cu răul nu faci nimic. Nu ne lua cu măgulele! L-au luat sub aripa lor. Nu mă lua cu ameninţări! Ia-l la rost! Nu mă lua pe departe! Nu mă lua aşa! Ai luat-o de bună?! Dacă mă iei de prost! S-a luat tot varul. L-a luat salvarea. L-a luat frica. S-a luat de ei. S-a luat de gânduri. A luat-o din loc. Calul a luat-o la galop. Oile au luat-o în porneală. Noul venit de pe băncile facultăţii le-a luat-o cu mult înainte. Şi-a luat zborul, pentru că nu era competent. Avioneta şi-a luat zborul spre bază. S-a luat după el şi a greşit. S-a luat după el şi nu l-a ajuns. S-a luat cu ei şi a ajuns mai repede. S-a luat cu ei şi a izbutit mai lesne. Se mai ia cu copiii. S-a luat cu vorba şi a uitat laptele pe foc. Încotro a luat-o? Cărarea o ia la dreapta. După atâta umilinţă, şi-a luat câmpii.

j) A citit doar o **parte** din roman. A rezolvat în parte exerciţiile. A discutat cu fiecare în parte. Are dreptate în cea mai mare parte. Cea mai mare parte dintre ei sunt elevi eminenţi. A citit o parte din poezii. La concertul de duminică, partea lui a fost cel mai bine executată. Fiecare şi-a luat partea după cât a muncit. Şeful şi-a luat partea leului. E la parte cu ei în toate afacerile. Nu a avut parte de fericire. Nu şi-a găsit partea. Sunt angajaţi la parte. Nu sunt din părţile locului. Au venit oameni din toate părţile. În nicio parte nu au fost tulburări. În ce parte a luat-o? Din ce parte a venit? Caută în altă parte! Pe de o parte îl înţeleg, pe de alta – nu. Tactica lui este să stea la o parte. A lăsat la o parte lucrul şi a plecat. Eşti cam într-o parte, pare-mi-se... Din partea mea, faci ce vrei. Îi am de partea mea pe toţi. Aceasta este o parte a populaţiei, cu interese distincte. Cine a vorbit din partea opoziţiei?

▪ Ex. 58 Găseşte cuvintele potrivite ca înţeles în următoarele contexte:

... bate întruna, a primejdie; ... nu mai bate decât la o sută de metri; Au bătut... până acapitulat; A călcat ... în lung şi în lat; A călcat... şi a fost pedepsit; ...curgea în valuri roşii, anormal de repede; Dă... la iarbă.; ...dă spre grădină.; A făcut... două... la rând şi a câştigat setul.; Cu el şi-a făcut ..., lângă el a murit.; ... ca din gură de şarpe!; Nu putea introduce capul pe gura...; Îi plac... de inimă albastră; A crezut că rupe inima ...cu noua lui maşină.; Şi-a luat... la spinare.; Nu lua în... lucrurile sfinte!; L-au luat... când a auzit.;

Scanned with OKEN Scanner

La masa..., s-au aşezat ambele părţi; ... nu intră în vigoare fără semnătura părţilor contractante.

MODEL **Clopotul** bate întruna, a primejdie.

▪ **Ex. 59 Găseşte propoziţii potrivite ca înţeles în următoarele contexte:**

..., de parcă se bat lupii la gura lui.
I s-a făcut gura pungă ... .
..., şi acum mai are o gură de hrănit.
S-a luat după gura lor..., ...
..., fiindcă se simţea greu la inimă.
..., îi râdea inima.
..., e cu inima uşoară toată ziua.
..., mi-a rămas inima la ei.
..., care să-ţi ţină inima.
..., fă-mi şi mie parte.
Şi-a făcut parte din lucruri...
S-au dat la o parte, ...
Mă declar de partea ta, ...
..., îţi ţin eu partea.

MODEL **Mănâncă aşa de repede,** de parcă se bat lupii la gura lui.

▪ **Ex. 60 Stabileşte sensurile cuvintelor polisemantice din textele următoare. Verifică existenţa sensurilor respective în dicţionarul pe care îl foloseşti în mod curent. Construieşte câte două enunţuri cu alte sensuri decât cele contextuale identificate:**

a) „Din spatele Mohorului, grebenii Parângului se despart în două şiruri, şi apucând între ei undele Lotrului de la obârşie, le împreună mai încolo cu ale Lotriţii şi le duc în hiolă, devale, clăbucindu-le de stânci până dincolo de Brezoiu, unde Lotrul se varsă în Olt. Numai spre miazăzi privirea scapă şi se adânceşte în limpezişul văilor. Pe strunga aceasta de lumină, departe, în fundul zării, vedem cuibărite la un loc câteva pete argintii, sclipitoare, ca nişte cioburi de oglindă în bătaia soarelui. Acolo-i Târgu-Jiu. Până pe la toacă mergem tot pe locuri deschise. De jur împrejur avem măreaţa panoramă a munţilor. Unde şi unde vedem turme de oi presărate pe limpezişul plaiurilor; izvoare cu sclipiri de oţel tivesc poalele codrilor. Şi niciun zgomot nu ne aude; niciun fum nu se ridică în larga pustietate a zărilor. Cei doi plăieşi se uită mereu la soare – ceasornicul şi călăuza lor prin coclaurile acestea fără drum şi fără adăpost. Ne lăsăm în vale şi mergem o bucată pe matca bolovănoasă a unui pârâu. Apoi facem la stânga şi intrăm într-o pădure de molifţi. Pădurea-i deasă şi pripoarele râpoase. Ne dăm pe jos şi, cu caii de frâu, urcăm, urcăm din greu pe cărările încâlcite şi întunecoase, printre stânci prăbuşite, peste copaci doborâţi de trăsnete, lungiţi în neorânduială ca nişte leşuri de uriaşi după un război năprasnic." (Alexandru Vlahuţă)

Scanned with OKEN Scanner

MODEL **spate** = 1. partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la şale; partea superioară a corpului animalelor; spinare. Procedeu de înot; probă sportivă care foloseşte acest procedeu. 2. Parte a unor obiecte opusă feţei; parte a unei aşezări, formaţii etc. opusă direcţiei spre care este orientată. Parte a unei haine care acoperă spatele. Ceea ce se află în spatele unei aşezări, unui obiect. 3. Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. (DEX, pag. 880). **Sensul contextual** = parte a unei formaţii (munte), opusă direcţiei spre care este orientată; sens înregistrat în DEX. **Enunţuri** cu alte sensuri decât cel contextual: Duce în **spate** poveri neînchipuit de mari. Casa lor are uşa în **spate.**

b) „A trebuit, negreşit, ca, dintr-o aşa de numeroasă prăsilă, să fac i partea engherului [hingherului, n.n.]. Aici dar, în alegerea căţeilor cu drept de viaţă, am avut ocaziunea de a pune îndată în aplicare învăţăturile şi poveţele ce se găsesc în cartea ta: am oprit dar căţeii „cari aveau cap mai mare, bot mai larg, nări mai deschise, urechi mai subţiri şi mai bine croite, piept mai lat, picioare mai lungi, coadă mai groasă la rădăcina şi mai subţire la vârf." (Alexandru Odobescu)

c) „Apoi, după ce străbatem o cărare lungă şi îngustă printre trestii, simţesc înainte luciul unui luminiş. Îl rumenesc zorile revărsate, înflorind spre noi prin gratiile stuhului. S-a arătat deodată şi pe nesimţite ziua peste întinderile blonde, peste balta pustie, cu verdeaţa anului trecut moartă sub gheţuri. Vântul a stat, şi pe zarea răsăritului fulgeră câteva clipe soarele. O geană de neguri şi nouri se lasă după aceea asupra-i, şi lucirile din juru-mi şi dinainte-mi se stâng. Peste singurătăţi a nins deodată o tonalitate sură, tristă şi rece. De pe depărtate grinduri de la margine vine, din când în când, spre mine larma soborurilor. Unghiuri de gârliţe se înalţă, plutind sus pe deasupra apelor. Se încrucişează în toate părţile convoiurile accelerate de raţe de toate neamurile. Cerul colţului nostru de lume deodată s-a umplut de mişcare. Pasajul de dimineaţă se face c-o grabă şi c-o hărnicie nespusă, spre desimi tăinute, ca şi cum toată lumea ar fi în întârziere." (Mihail Sadoveanu)

d) „Îţi construieşti casa pentru o femeie, cumperi mobila pe care a ales-o ea, îţi fixezi deprinderile cum le-a dorit ea. Toate planurile tale de viitor până la moarte sunt făcute pentru doi inşi. A plecat de acasă, şi eşti necontenit îngrijorat să nu i se întâmple ceva... Te străpunge ca un stilet orice aluzie despre ea şi eşti nebun de fericire când, după greutăţi materiale şi umilinţe uneori, ai izbutit să-i faci o surpriză care s-o uimească de plăcere. Ei bine, într-o zi vine femeia aceasta şi-ţi spune că toate astea trebuie să înceteze până mâine la ora 11,35, când pleacă la gară. Shylock n-a avut curajul să taie din spatele unui om viu exact livra de carne la care avea dreptul, căci ştia că asta nu se poate. Totuşi, femeia crede că din această simbioză sentimentală, care e iubirea, poate să-şi ia înapoi numai partea pe care a adus-o ea fără să facă rău restului. Niciun doctor nu are curajul să despartă corpurile celor născuţi uniţi, căci le-ar ucide pe amândouă. Când e cu adevărat vorba de o iubire mare, dacă unul dintre amanţi încearcă imposibilul, rezultatul e acelaşi." (Camil Petrescu)

Scanned with OKEN Scanner

e) „– A recomandat, zeci de ani, duşurile reci pentru cei nervoşi şi acum le condamnă, găsindu-le omorâtoare mai ales pentru cei nervoşi, de le-a înlocuit cu cele scoţiene. A recomandat o jumătate de veac mâncărurile fierte mult, cu grijă, şi azi le recomandă aproape crude, să nu li se piardă vitaminele. A recomandat operaţia de apendicită, pe urmă a combătut-o, a recomandat medicaţia intensă, ca să revie pe urmă la stimulente şi iar să se întoarcă. Am citit zilele trecute că un medic e de părere că apa murdară de râu e mai bună de băut, tocmai pentru că are bacterii, necesare organismului, şi e deci împotriva filtrării. Ba se pare că unii medici sunt şi împotriva aeraţiei camerei de dormit, pentru ca să nu se consume oxigen în timpul somnului şi odihna să fie deci completă şi citează cazul păsărilor, care dorm cu pliscul sub aripă. A fost un principiu: «digerăm cu picioarele mai mult decât cu stomacul» şi acum unii recomandă siesta liniştită, după pilda animalelor care se odihnesc după masă. Tuberculoşilor li s-a recomandat, cu pasiune, aerul cel mai tare al munţilor şi, după ce au murit cu sutele şi miile acolo, au fost coborâţi, ceilalţi, mai jos. Dealtfel, mulţi se întreabă dacă nu cumva cea mai teribilă dintre boale, aceea a cancerului, nu e un rezultat al excesului de medicamentaţie, dovedind astfel că nu câştigăm nimic, că, în schimbul unei aparente îndreptări, ne loveşte mai rău, mai cumplit." (Camil Petrescu).

f) „Pe vremea când eram săraci nu ne vedeam aproape deloc cu această verişoară, care era foarte «mondenă», trăia larg de tot, căci avea casă mare în Bucureşti. Era una dintre acele femei elegante despre care, fie pe stradă, fie la teatru, toată lumea întreba numaidecât cine e. Avea obraji cu limpezimi de ou de porţelan, ochii negri, mari ca nişte clasice migdale, sprâncenele drese, subţiri şi uşor ridicate spre tâmple. Nasul, mult depărtat de gură, dar legat de ea printr-un suav şănţuleţ, abia lămurit, era tot aşa de fin şi sigur desenat ca şi buzele, cum îi erau, dealtfel, toate trăsăturile, şi dădea o uşoară semeţie întregii figuri." (Camil Petrescu)

g) „Când am ajuns acasă, am găsit la ferestrele negre, perdelele nelăsate, ceea ce mi s-a părut ciudat, căci făceau întunericul gol, iar mutrele zăpăcite şi somnoroase ale servitoarei m-au neliniştit." (Camil Petrescu)

h) „Mă întorceam, în după-amiaza inundată de căldura uscată, chinuit de foame, adâncindu-mă ca în cauciuc în asfaltul încins, privind caii obosiţi ai trăsurilor, storurile trase pentru siestă la mai toate casele, dar era în mine o tristeţe uşoară şi plăcută. Simţeam că femeia aceasta era a mea în exemplar unic, aşa ca eul meu, ca mama mea, că ne întâlnisem de la începutul lumii, peste toate devenirile, amândoi, şi aveam să pierim la fel amândoi." (Camil Petrescu)

i) „– Ascultă, fată dragă, ce-ai zice tu dacă ne-am despărţi?
Parcă i-a despicat cineva ţeasta în două. Altă avalanşă de întrebări gemute, de protestări scâncite.
Mă gândesc halucinat că aş fi putut ucide pentru femeia asta... că aş fi fost închis din cauza ei, pentru crimă."

(Camil Petrescu)

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 61 Completează, după înțeles, cu unitățile date, extrase din orginal. Ai în vedere valențele expresive ale sintagmelor substantiv-adjectiv, verb-adverb. Compară soluțiile găsite cu cele ale scriitorului**
(vezi SOLUȚIILE).

a) **călător, divin, duios, gingaș, grațios, lung, nedesluşit, noptatic, obosit, slab, şerpuind, tainic, uşor:**

„Când soarele se apleacă spre apus, când murgul serei începe a se destinde treptat preste pustii, farmecul.... al singurătății creşte şi mai mult în sufletul călătorului. Un susur.... se înalță de pre fața pământului; din adierea vântului prin ierburi, din târâitul greierilor, din mii de sunete ... şi.... , se naşte ca o ... suspinare ieşită din sânul.... al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, zboară cântând ale lor doine ... şire de cocori, brâne.... de acele păsări ..., în care Dante a întrevăzut ... imagine a stolului de suflete...., de unde se desprinde, spre a-şi deplânge răstriştea, ... lui Francescă." (Alexandru Odobescu)

b) **adăpostit, artistic, aspru, antic, culcat, destins, drept, lățos, lenos, lungit, măiestrit, măreț, modulat, nobil, ornat, stâng, trufaş, undulos, virginal:**

„Însă creațiunea sa, ... în linii ... şi ... de morbideță, nu mai are nimic din ... candoare şi din energia ...a ... Artemide, Diana lui Goujon e o zeitate ...; ea se odihneşte, pe jumătate ... Trupu-i, fără veşmânt, nu ascunde niciuna din desmierdările sale; gura-i zâmbeşte cu o ... nepăsare; păru-i, în vițe ..., e ridicat cu o ... eleganță, sub podoaba ... de pe creştet; brațul ..., ... cu brățări la umăr şi la mână, ține un arc ...; iar mâna ..., cu un mănunchi de flori, înconjoară şi mângâie grumazul unui cerb ..., ... sub coarnele ...ale ... animal, zeița îşi reazimă trupul pe şalele lui; un câne se odihneşte sub picioarele pe jumătate ... ale Dianei, şi altul, ..., stă alături cu cerbul." (Alexandru Odobescu)

c) **alb, ascuțit, bătrân, căscat, cârâit, cernit, ciuntit, curat, dărâmat, deşteptat, elegant, gingaş, flămând, furios, înnegrit, lung, mare, mărunt, mlădios, portocaliu, slăbănog, spăimântat, subțire, urât, uscat, vechi:**

„Pe sub zborul tuturor gângăniilor ..., în țipătul ... ori ... al câtorva păsărele ..., lipovanul ne apropie cu barca de furca unei sălcii ..., ... de trăsnet. Paserile ..., deodată ..., se înălțară, într-o bătaie ... . de aripi, c-un fel de țiuit de spaimă. Erau doi stârci, două egrete, ca zăpada de ..., cu ochii ... de rubin, ... şi ..., cu picioarele ..., cu moțul ... şi ... fâlfâind. Erau aşa de ... paserile astea de nea ..., încât nu-mi putui stăpâni un strigăt de uimire ... Iar în scobura ..., între pene şi ierburi ..., bălăbăneau din cap puii, cu aripioarele... , cu tuleie ..., cu ciocuri prea ... pe trupuri prea ..., nişte ciocuri ... tare, ... cumplit."(Mihail Sadoveanu)

d) **activ, ajutător, asemenea, brusc, crâncen, curmeziş, desfăcut, enorm,**

Scanned with OKEN Scanner

gheţos, ghimpos, întinat, mare, mult, năprasnic, neînsufleţit, ostil, prigonit, rău, recitat, sinistru, surprins, vrednic

„Munca la buşteni se face şi pe vreme ..., pe nouri şi furtună, câteodată în bătaia ... a nahlapilor. Încurcăturile plăviilor ... sunt ... de ei cu o pricepere ... de mirare. O lovitură de ţăpină, desfacerea a trei buşteni ... deschide închisoarea şi toată îmbulzeala merge la vale. Însă uneori caturile se dărâmă ... şi nainte de vreme; alteori valul ... dărâmă un părete abia ...; elementele ... devin ... şi ... şi ... lăzureni şi căpâlneni şi-au amestecat sângele cu vâltoarea apei şi a trunchiurilor. Se întâmplă în unele veri să se dezlănţuie ... cumpene de nori şi ape asupra unor asemenea clădiri ... de lemnărie; atunci vin stâncile peste lemnării; potopul întrebuinţează lemn şi stâncă drept proiectile; drumurile se rup, aşezările oamenilor cad ca într-un joc ..., îngustimea văii ia oamenilor ... şi animalelor ... de groază orice putinţă de scăpare. Analele Frumoasei, ... la priveghiurile de sară ale localnicilor, pomenesc multe ... bătălii ale puhoiului, tot aşa de ... ca şi războaiele oamenilor." (Mihail Sadoveanu)

e) **alb, alt, deodată, deplin, graţios, iluzoriu, imaculat, ireal, mare, negru, nesigur, nestatornic, plin, primăvăratic, tăcut, tânăr**

„Când ieşii într-un târziu afară, era întuneric ... şi cerul ... de stele se boltea asupra pădurilor ... şi ... Era o noapte ... şi ..., – ceva din depărtări şi din trecut, ceva ... şi de o clipă, amintire din ... vieţi şi ... milenii. Era o înmărmurire de pământ .... înflorit ... Şi avui ... sentimentul singurătăţii celei ...., în care eram fulg al morţii, – şi-mi apăru lacul cel ... din pădure în ramă ..., cu sălbăticiunea ... a liniştii pe mal oglindindu-se o clipă în el.

O clipă, – căci totul era ... şi ..., ca mine şi ca april." (Mihail Sadoveanu)

SOLUŢII (ordinea cuvintelor în textele originale):

tainic, noptatic, uşoare, nedesluşite, slabă, obosit, lungi, şerpuinde, călătoare, divinul, graţioasa, duioase, gingaşa;
modulată, unduioase, pline, aspra, virginală, anticei, lenoasă, culcată, trufaşă, unduioase, măiestrită, artistică, stâng, ornat, destins, dreaptă, măreţ, adăpostită, trufaşe, nobilului, lungite, lăţos;
mărunte, ascuţit, cârâit, deşteptate, vechi, dărâmate, bătrâne, spăimântate, furioasă, albe, cercuiţi, subţiri, elegante, portocalii, lung, mlădios, gingaşe, curată, înnegrită, uscate, ciuntite, urâte, mari, slăbănoage, căscate, flămânde;
rea, gheţoasă, ghimpoase, desfăcute, vrednică, curmezişi, brusc, năprasnic, întinat, neînsufleţite, active, ostile, mulţi, marile, enorme, ajutătoare, sinistru, surprinşi, prigonite, recitate, asemenea, crâncene;
deplin, plin, negre, tăcute, albă, tânără, ireală, nestatornic, alte, alte, primăvăratic, alb, deodată, mari, negru, imaculată, graţioasă, nesigur, iluzoriu.

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 62 Stabileşte toate combinaţiile posibile între adjectivele şi substantivele date:**

a) **adjective**: arbitrar, sincronic, inedit, original, acut, des, limpede; **substantive**: acţiune, atmosferă, apă, artist, boală, cânepă, cer, cerinţă, conştiinţă, durere, experienţă, exprimare, eveniment, fapt, faptă, fenomen, glas, idee, întâlnire, lucrare, minte, ochi, percepţie, pădure, pâlc, pânză, ploaie, părere, rochie, registru, scriitor, senzaţie, sentiment, sunet, stofă, spectacol, spirit, teorie, timp, umbră, viziune, vin, zăbrele;

MODEL **fapt,** acţiune, cerinţă, exprimare, faptă, părere, hotărâre etc. **arbitrar/ă**

b) **adjective**: stins, memorabil, patetic, copleşitor, blând, adânc, subţire; **substantive**: animal, anotimp, apă, culoare, carte, climă, cavitate, caiet, eveniment, foc, flacără, film, fapt, faptă, întâmplare, lumânare, linişte, lac, manifestare, natură, ochi, om, obraz, perete, privire, prăpastie, pădure, personaj, rădăcină, senzaţie, sunet, strigăt, situaţie, sentiment, strat, tăcere;

c) **adjective**: tainic, profund, vizionar, frust, dulce, înalt; **substantive**: animal, apă, cavitate, concepţie, ceai, culoare, climă, frecvenţă, gând, idee, loc, limbaj, lapte, lumină, monedă, medalie, miros, om, opinie, oaspete, privire, părere, personaj, tăietură, transformare, nsiune, săpătură, sculptură, sunet, somn, zâmbet.

▪ **Ex. 63 Găseşte cât mai multe substantive care pot intra în combinaţie cu adjectivele:**

adevarat, bătut, civilizat, compozit, curat, despuiat, exploziv, fluctuant, grunjos, ilustru, liniştit, murdar, nociv, peren, sensibil, tulbure, uşor, virulent.

MODEL **fapt,** afirmaţie, argument, credinţă, depoziţie, om etc. **adevarat/ă**

▪ **Ex. 64 Construieşte scurte enunţuri prin care să ilustrezi diferitele sensuri ale verbelor:**
a doborî, a descărca, a îngheţa, a crăpa, a inocula.

MODEL L-a **doborât** boala. Echipa **doboară** vechiul record. Vântul **doboară** gardul etc.

▪**Ex. 65 Găseşte definiţia potrivită ca înţeles pentru fiecare dintre cuvintele date:**

a) **cuvinte**: afon, elucidat, galanton, flexibil, dotat, calomnios, belicos, coercitiv, ecleziastic, duplicitar

Scanned with OKEN Scanner

definiții : care are o atitudine războinică, care nu poate vorbi, care defăimează, care constrânge, care are calități deosebite, care este ipocrit, care se referă la biserică, care a fost clarificat, care se îndoaie ușor, care este darnic.

MODEL **afon** = care nu poate vorbi

b) **cuvinte**: auxiliar, inopinat, vizionar, hazardat, inextricabil, centripet, bombastic, inexpugnabil, dinamic, competent; **definiții:** care este cu rezultate nesigure, care nu poate fi cucerit, care nu poate fi descurcat, care vine pe neașteptate, care prevestește evenimentele, care ajută, care este umflat/ exagerat (stil, exprimare), care se apropie de centru, care este capabil, care este în continuă mișcare.

c) **cuvinte**: imergent, impecabil, imprudent, impur, indicibil, ignobil, impacient, imperativ, impudic, inadecvat; **definiții:** care dovedește josnicie, care străbate un mediu, care nu are răbdare, care este fără cusur, care ordonă, care este nesocotit, care nu are rușine, care este murdar, care nu se potrivește, care nu se poate spune.

d) **cuvinte**: sanctificat, antarctic, remontant, prezumtiv, operativ, laconic, ontic, pedant, romanțat, temperat; **definiții:** care se exprimă în cuvinte puține, care privește existența, care lucrează repede, care face paradă de erudiție, care este considerat ca probabil, care înviorează, care este prezentat ca un roman, care a fost trecut în rândul sfinților, care dovedește cumpătare, care este situat la Polul Sud.

e) **cuvinte**: echivoc, inextingibil, manifest, cerebral, indulgent, versatil, limitrof, gregar, definitoriu, suveran; **definiții:** care se conduce după criteriile rațiunii, care caracterizează, care se poate interpreta în mai multe feluri, care trăiește în turme, care iartă ușor, care nu poate fi stins, care se află la margine, care este fățiș, care se află deasupra tuturor, care își schimbă cu ușurință părerile.

f) **cuvinte**: relativ, proxim, fugos, enervant, conclusiv, calificat, friabil, oniric, debilitant, volatil; **definiții:** care are pregătire specială, care conchide, care slăbește, care agasează, care are o fire iute, care se referă la vise, care este cel mai apropiat, care are legătură, care se evaporă ușor, care se fărâmițează ușor.

g) **Cuvinte**: impetuos, oportun, spontan, refulat, utopic, leal, imparțial, recurent, fccvace, miniatural; **definiții:** care este nepărtinitor, care este năvalnic, care își respectă cuvântul, care are proporții foarte mici, care se face la momentul potrivit, care revine (med.), care are un caracter iluzoriu, care se produce de la sine, care a fost înăbușit în subconștient, care vorbește mult.

h) **cuvinte**: epatant, furtiv, cast, sobru, blazat, incoerent, licit, diseminat, malițios, imaculat; **definiții:** care nu face excese, care este conform cu adevărul,

Scanned with OKEN Scanner

care dovedeşte indiferenţă, care este neprihănit, care este împrăştiat, care uluieşte, care se face în ascuns, care este fără pată, care nu are logică, care este îngăduit de lege, care dovedeşte răutate.

i) **cuvinte**: indigest, eronat, megaloman, sceptic, decent, exaltat, brevilin, distins, incontinent, ineluctabil; **definiţii:** care are o părere exagerată despre sine, care nu are încredere în nimic, care are trup şi membre scurte şi groase, care este cuviincios, care se remarcă prin însuşiri, care este greşit, care se înflăcărează peste măsură, care nu se poate reţine, care nu poate fi mistuit, care nu poate fi împiedicat.

▪ Ex. 66 Găseşte cuvintele corespunzătoare ca înţeles următoarelor definiţii. Alcătuieşte câte o sintagmă cu adjectivele respective.

Pentru a uşura identificarea adjectivului neologic, dăm între paranteze iniţiala lui.

a) care se abate de la normal (a), care inspiră repulsie (a), care este lipsit de originaitate (b), care constituie trăsătura distinctivă (c), care este expus pe scurt (c), care s-a ramolit (d), care s-a cojit (d), care îndulceşte (e), care s-a ofilit (f), care aduce nenorocire (f), care respinge focul (i), care deranjează (i), care nu oboseşte (i), care se exprimă în cuvinte puţine (l), care are o influenţă nefastă (m), care este înnăscut (n), care ştie totul (o), care lasă să treacă (p), care se opune (r).

MODEL care se abate de la normal: **aberant;** sintagmă: comportament **aberant**

b) care a fost prescurtat (a), care colecţionează cărţi rare (b), care se sparge uşor (c), care convinge (c), care arată respect (d), care a pierdut apa (d), care înfloreşte (e), care plictiseşte (f), care este lipsit de valoare (f), care stârneşte râsul (i), care este alcătuit repede (i), care nu are miros (i), care este vrednic de plâns (l), care se scoală devreme (m), care se practică pe apă (n), care mănâncă de toate (o), care se menţine (p), care se opune progresului (r).

c) care a devenit insensibil (a), care se referă la viaţă (b), care se îndepărtează de centru (c), care se comunică în taină (c), care înjoseşte (d), care sună neplăcut (d), care laudă (e), care combate febra (a,f), care cuprinde maxime (g), care nu se poate citi (i), care este nestăpânit (i), care nu poate fi atins (i), care a fost ucis cu pietre (l), care se află la mijloc (m), care se petrece noaptea (n), care este nediferenţiat (o), care se înmulţeşte foarte repede (p), care provoacă silă (r).

d) care se mişcă uşor şi repede (a), care produce căldură (c), care exprimă prudenţă (c), care se revarsă (d), care înlătură părul (d, e), care se supune (d), care moaie (e), care sare în ochi (f), care apreciază mâncărurile bune (g), care nu s-a dezvoltat complet (i), care nu se schimbă (i), care nu poate fi înţeles (i),

Scanned with OKEN Scanner

care se poate spăla (l), care durează un moment (m), care își pierde nopțile (n), care insinuează (o), care este lipsit de concizie (p), care îngrădește (r).

e) care nu depinde de nimeni (a), care se poate cânta (c), care îneheagă (c), care tulbură (d), care descurajează (d), care este învățat (d), care epuizează un subiect (e), care vine pe neașteptate (f), care adoarme (h), care nu are greutate (i), care nu este sigur (i), care nu se folosește (i), care a devenit lichid (l), care aparține lumii întregi (m), care hrănește (n), care împovărează (o), care durează un timp limitat (p), care are caracter de roman (r).

f) care este folositor sănătății (s), care se dizolvă (s), care înșală (s), care este de prisos (s), care se referă la mișcările scoarței (t), care persevorează (t), care îngăduie (t), care liniștește (med.) (t), care face trecerea (t), care a fost jignit (u), care exprimă un acord total (u), care ține de oraș (u), care nu este ocupat (v), care este apt pentru muncă (v), care este foarte întins (v), care este conform cu adevărul (v), care este esențial pentru viață (v).

▪ Ex. 67 Definește prin perifraze (de exemplu, sub forma unor propoziții atributive) următoarele adjective neologice:

a) alambicat, arborescent, caduc, cognoscibil, decadent, degresiv, disident, emancipat, euforic, exorbitant, expeditiv, fatidic, frust, grotesc, imanent, imun, imund, incitat, inedit, infailibil, insipid, intempestiv, invulnerabil, reverențios, juvenil, labirintic, livrabil, maladiv, obstruant, paroxistic, pudibond, recuzat, reziliat, sagace, soporifer, terminal, versat.

MODEL Ceva **care este excesiv de complicat** se cheamă/se spune că este **alambicat.**

b) alogic, arctic, cazual, comprehensibil, degresant, depurativ, divizibil, ermetic, eupeptic, execrabil, extrinsec, fervent, fulminant, hebdomadar, iminent, inalienabil, incurabil, inefabil, infam, insolent, insolit, interlop, irascibil, ireversibil, lacustru, loial, manierat, omnipotent, pascal, putrid, redutabil, revocabil, sarcastic, spongios, tipic, vetust.

c) amfibiu, aritmic, certificat, comprehensibil, detracat, derizoriu, egocentric, estompat, euritmic, euristic, fetid, genuin, impenetrabil, inavuabil, indelebil, infim, insolvabil, intermitent, irevocabil, lasciv, longilin, omofag, patologic, refutabil, revolut, sociabil, stenic, tern, volant.

d) antihistaminic, balistic, ciclic, consternat, decriptat, diptic, elocvent, estropiat, exorcizat, fortifiant, glacial, imperios, incidental, indezirabil, inerent, ingenios, ingenuu, insubmersibil, intuitiv, irecuzabil, irizat, latent, longeviv, opresiv, pragmatic, relevant, solitar, temporal, temporar, titrat, voluntar.

e) apolinic, benign, citostatic, contemporan, deconectant, discreditat, eludat, eterogen, excedentar, expansiv, frivol, grobian, inexorabil, incisiv, indolent,

Scanned with OKEN Scanner

inestimabil, insidios, insurmontabil, invincibil, ireconciliabil, jovial, livid, lugubru, ostentativ, prosper, retroactiv, sporadic, termal.

▪ **Ex. 68 Integrează adjectivele de la exercițiul precedent în sintagme cu substantive.**

MODEL mecanism **alambicat**

▪ **Ex. 69 Selectează, dintre soluțiile date, sensul simbolic al următoarelor cuvinte:**

a) **Catilina, Barbă Albastră, Don Quijote, Ducipal, Odisee, Parce, Parnas, Pegas, Stan Pățitul, Waterloo**: cal aprig, ursitoare, escroc sentimental, inspirație, visător incorigibil, șir de peripeții, sălașul muzelor, om experimentat, conspirator, înfrângere de proporții.

MODEL **Catilina – conspirator**

b) **Afrodita, Argus, Canaan, Casanova, Casandra, Don Juan, Eldorado, Minerva, Toma**: nobil cuceritor, înțelepciune, frumusețe, neîncredere, cuceritorul burghez, loc bogat, pământul făgăduinței, prevestire malefică, vigilență.

c) **Adonis, Cațavencu, Cato, Cenușăreasa, Cerber, Columb, Dalila, Dulcinea, Harpagon, Xantipa**: avar, persoană oropsită, femeie aprigă, femeie trădătoare, femeia visurilor, bărbat tânăr și frumos, intransigență, descoperitor epocal, demagog, paznic vigilent.

d) **Eden, Iago, Ithaca, Mamon, Mathusalem, Mecena, Medeea, Mefisto, Morfeu, Solomon**: înțelepciune, protector al arlelor, canalie inteligentă, tărâmul viselor, perfidie, femeie crudă, longevitate, avuție, loc minunat, loc râvnit.

e) **Mentor, Messalina, Midas, Münchhausen, Moloch, Narcis, Nemrod, Nero, Nestor, Orfeu**: cruzime, vânător iscusit, vânător palavragiu, muzician înzestrat, îndrumător experimentat, femeie senzuală, îndrăgostit de sine, tiran, înțelept, lacom.

f) **Mitridate, Pantagruel, Penelopa, Prometeu, Pygmalion, Quasimodo, Manole, Robinson, Rosinanta, Tartuffe**: mâncău, patima creației, soție virtuoasă, slutenie fizică, solitudine, fățărnicie, imunitate la otravă, putere creatoare, luptă pentru progres, gloabă.

g) **Castor și Polux, Oreste și Pilade, Scila și Caribda, Sodoma și Gomora, Alfa și Omega, Romeo și Julieta**: primejdii mari, prieteni celebri, locuri de perdiție, începutul și sfârșitul, frați ideali, iubire eternă.

▪ **Ex. 70 Identifică sensul următoarelor frazeologisme, cele mai multe internaționale, și exemplifică in contexte adecvate.**

Scanned with OKEN Scanner

a) **arcul lui Ulise, butoiul lui Diogene, butoiul Danaidelor, călcâiul lui Ahile, calul lui Caligula, insula lui Calipso, cămaşa lui Nessus, chinurile lui Tantal, Cântarea cântărilor, cântecul lebedei, cuiul lui Pepelea, victorie à la Pyrrhus**: ultima operă remarcabilă a unui artist, operă excepțională, pornire mistuitoare, talent deosebit, muncă zadarnică, drept abuziv, act extravagant, viață izolată, loc plăcut, spulberarea dorințelor, izbândă scump plătită, punct vulnerabil.

MODEL **arcul lui Ulise** = talent deosebit; Cerşetorul care a reuşit să încovoaie **arcul lui Ulise** era... Ulise însuşi!

b) **coloanele lui Hercule, cutia Pandorei, drumul Damascului, firul Ariadnei, funeraliile lui Alexandru, gâştele Capitoliului, grădinile Armidei, grădina Hesperidelor, grădinile Semirăinidei, Idele lui Marte, țara lui Papură-Vodă, zidurile Ierihonului**: fir conducător, salvare providențială, loc supravegheat, răscruce primejdioasă, revelație, limită extremă, loc de desfătare, situație critică, sursă de nenorociri, loc de tristă amintire, cădere miraculoasă, loc feeric.

c) **jurământul lui Solomon, justiție à la Piso, lampa lui Aladin, lampa lui Diogene, lancea lui Ahile, laurii lui Miltiade, leul lui Androcle, limbile lui Esop, măgarul lui Buridan, mărul discordiei**: recunoştință, obligație sfântă, putere miraculoasă, dorință de glorie, nehotărâre fatală, posibilitatea de a înfățişa acelaşi lucru sub două aspecte contrare, judecată absurdă, căutarea perfecțiunii, sursă de conflict, care poate face şi rău, şi bine.

d) **mărul lui Newton, mărul lui Teii, metoda lui Coue, nasul Cleopătrei, Noaptea Sfântului Bartolomeu, oile lui Panurge, Noaptea Valpurgiei, ospățul lui Baltazar, ospățul lui Lucullus, oul lui Columb**: iscusință, simplitate, autosugestie, imitație, eveniment sângeros, punct de plecare al unei invenții, orgie şi mister, finețe şi lux, argument mic determinând consecințe mari, orgie distrugătoare.

e) **codrul Vlăsiei, turnul lui Babei, patul lui Procust, perla Cleopătrei, pânza Penelopei, prăpastia lui Pascal, sabia lui Damocles, țara lui Cremene, secolul lui Pericle, secretul lui Polichinelle, somnul lui Endimion, somnul lui Epimenide, ultimele zile ale Pompeiului:** epocă de progres, deznodământ năprasnic, lor primejdios, statornicie conjugală, mutilare, lucru ştiut de toți, pericol închipuit, frumusețe eternă, fapt uluitor, pericol permanent, loc al bunului plac, izolare îndelungată, înşelăciune.

f) **a opta minune a lumii, avocatul diavolului, calif de o zi, cheie de boltă, cântec de sirenă, cunună de glorie, cunună de spini, damă cu camelii, deus ex machina, difficiles nugae, violon d' Ingres**: pasiune exagerată, consacrare, fleacuri pretențioase, punct capital, durere umilitoare, realizare excepțională, seducție primejdioasă, femeie de moravuri uşoare, putere efemeră, critic răutăcios, apariție fericită şi neaşteptată.

Scanned with OKEN Scanner

g) **eminență cenușie, vârstă de aur, frunză de viță, lacrimi de crocodil, lapsus calami, lapsus linguae, lapte și miere, litera de evanghelie, o mie și una de nopți, turn de fildeș, tutti frutti:** belșug, feerie, izolare, ipocrizie, amestecătură, greșeală de scriere, greșeală de vorbire, timp fericit, om din umbră, durere fățarnică, de respectat cu sfințenie.

▪ **Ex. 71 Definește, pe scurt, sensul următoarelor expresii celebre:**

a face tabula rasa, a cina la Pluto, a trece Rubiconul, a trăi ca în sânul lui Avram, a clădi castele în Spania, a tăia nodul gordian, a avea rude la Ierusalim, a sacrifica un cocoș lui Esculap.

MODEL **a face tabula rasa** = a distruge tot (spre a înlocui cu altceva)

▪ **Ex. 72 Integrează în scurte enunțuri următoarele neologisme, împrumutate ad-litteram din diferite limbi:**

I. care se scriu așa cum se pronunță:

ad-hoc, ad-interim/(lat.) ad interim, a posteriori, acta, a giorno, ante meridiem, bele-arte, belcanto, big, crescendo, dribling, duco, duecento, descrescendo, doping, esperanto, in corpore, in extenso, in extremis, in-folio, karate, lamento, legato, mea culpa, memento, memorandum, nota bene, pro domo (sua), presto, post-meridiem, post-mortem, recte, sine die, storno, sui-generis, secundo, sombrero, terminus, varia, vivace, vivat, votum.

MODEL Cum timpul nu permitea amânare, pentru luarea acelei hotărâri s-a organizat o întrunire **ad-hoc** (în acest scop).

acvaforte, ad libitum, alto, ante partum, chianti, delirium tremens, de facto, de iure, dura mater, farniente, hapax legomenon, in vitro, in vivo, in spe, in-octavo, in-cvarto, ipso facto, karma, manco, marginalia, marketing, post-festum, post-partum, pro forma, rubato, sic, trecento, vademecum.

care se scriu altfel de cum se pronunță:

a) all right, adagietto, ad-litteram, beat, bleumarin, blue-jeans, business, camping, charleston, cow-boy, chemin de fer, diesel, dixieland, en détail, fairplay, feedback, fortissimo, globe-trotter, grosso-modo, holdup, holding, jazz, jiu-jitsu, lady, lobby, musical, megawatt, milady, outsider, pick-up, pizza, plein-air, quiproquo, quo vadis, rendez-vous, summum, self-service, sine qua non, spray, snack-bar, statu-quo, sticks, ulster, vernis, whisky, weekend, weltanschauung.

MODEL **weltanschauung** (MDN: *s.n. Ansamblu de cunostințe despre gândirea, sentimentele, voința si comportamentul omului, despre experiență; imaginea despre lume și existența umană ca un tot unitar. [Pr. velt-an-șa-]*).

Scanned with OKEN Scanner

b) addenda, autoservice, bestseller, boss, bridge, businessman, charter, curriculum vitae, copyright, dancing, en gros, five o'clock, föhn, french-cancan, grimeur, happening, happy-end, honoris causa, kidnapping, lied, living-room, musical (spectacolul), music-hall (localul), mass-media, merlot, miss, New-York, play-back, playboy, pizzicato, puzzle, ranch, romancero, single, sequoia, shop, second hand, Siemens, stewardesă, twist, vedda, walkie-talkie, walkman, , waterpolo.

c) allegretto, appassionato, bowling, concerto grosso, chewing-gum, design, dirt-track, ex aequo, flash, forfait, glissando, groggy, hobby, intermezzo, kitsch, loess, longplay, manager, management, megahertz, mignon, Modern Style, pianissimo, pince-nez, quasar, rock, rummy, speech, sexy, slow, sotto-voce, swing, team, vermillon, western, white-spirit.

d) a cappella, badminton, Basic-English, chamois, cottage, cinquecento, covercot, (tonă) deadweight, écru, flutter, garden-party, grazioso, ignoratio elenchi, larghetto, maestoso, mezzo-voce, miscellanea, old-boy, petitio principii, porridge, puzzolana, Reichstag, scherzando, shocking, slow-fox, slow-rock, steeple-chase, software, tomahawk, vivacissimo, zarzuela.

e) affetuoso, boogie-woogie, boom, building, cherry-brandy, creek, consommé, contre-jour, drive, driver, drivelob, écu, furioso, impromptu, maxwell, mistress, pair, Pinzgau, poseur, quattrocento, röntgen, seguidilla, Simmenthal, sparringpartner, travelling, trade-center, trade-union, volapük.

f) assai, backhand, caudillo, colligatum, curaçao, cello, calcio-vecchio, clearing, eastmancolor, einstein, engineering, filioque, gaucho, gauss, gill-box, grizzly, hardware, leasing, maquis, passacaglia, poncho, prosit, rocaille, rotary, sforzando, singspiel, staccato, swing, trompe l'oeil, tweed.

▪ **Ex. 73 Identifică neologismele din textele următoare şi precizează-le sensul contextual. Verifică soluțiile găsite, comparându-le cu cele existente în dicționare.**

a) „La voi cobor acuma, voi suflete-amăgite,
Şi ca să vă ard fierea, o, spirite-ameţite,
Blestemul îl invoc;
Blestemul mizantropic, cu vânăta lui gheară,
Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se-nfiară
Cu fierul ars în foc." (Mihai Eminescu)

MODEL *„La voi cobor acuma, voi suflete-amăgite, şi ca să vă ard fierea, o, **spirite-ameţite**, Blestemul îl invoc* (...)" (Mihai Eminescu); **spirite** = minți; DEX: conştiință, gândire; p. ext. minte, rațiune, intelect; inteligență, deşteptăciune, isteţime; capacitate de imaginație, fantezie; (în concepțiile religioase) ființă imaterială, supranaturală, duhuri; persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însuşirilor morale, de caracter etc. (**spirit** universal, **spirit** enciclopedic); fel de a gândi, de a se manifesta; părere,

Scanned with OKEN Scanner

concepție împărtășită de o colectivitate; caracterul specific, trăsătura caracteristică, sensul real a ceva; înclinare, pornire, tendință care determină felul de a fi, de a gândi, de a se manifesta al cuiva; glumă, anecdotă, banc; semn grafic în scrierea greacă.

b) „Prin singurătatea lui brumar
Se risipește parcul cât cuprinzi,
Învăluit în somnul funerar
Al fumegoaselor oglinzi."

c) „Demonic Infinit!
Descinde-n mine cum descind
Tenebrele în schit,
În care sunete se-ntind
Dintr-o cupolă spre zenit,
Stropită-n creștet cu argint." (Tudor Arghezi)

d) „Pădure de-amintiri.
De după fiecare arbore m-așteaptă
pași lungi, rotundele ecouri,
elanurile tinere ce nu mai pot ajunge
până la mine. Și nimeni decât eu,
ca să le știe sonoritatea, frăgezimea, blândețea
și neputința de a mai zbura.
Distanțe. De necuprins..." (Eugen Jebeleanu)

e) „Acum vom sta înlăuntrul unui ochi
văzuți din toate părțile.
Sfera ne va-nconjura glorios
de-odată cu hărțile:
Copaci cu vârfurile întoarse spre noi,
munți, orașe, catedrale...
Ca pe un zid al morții mașinile
înnegresc, albe spirale.
Te țin de umăr. Tu-nclini tâmpla
rece ca-ntotdeauna.
Suntem doi și singuri
și-n loc de inimă ne bate luna." (Nichita Stănescu)

f) „Atunci am zărit în preajma avionului căprioara. Întâi, am fost surprins de neprevăzutul și plasticitatea imaginii. Erau acolo, și se logodeau în mod neașteptat și foarte plăcut pe retină, două siluete total deosebite, reprezentând lumi și ere total deosebite, opuse chiar una alteia. Un produs al naturii, cum nu se poate mai gingaș și fragil, și un produs al minții omenești, alcătuit din piese metalice, cel mai puternic și îndrăzneț dintre toate (...) Mângâind-o, îmi plăcea să mi le închipui – căprioar și ctitoria lui Ștefan – înlănțuindu-se una cu

Scanned with OKEN Scanner

alta, prelungindu-se una din alta... Poate vi se pare ciudat. Dar spuneți-mi, dacă Voronețul ar fi să se transforme în ființă vie, ce ar putea deveni decât căprioară? Şi gândiți-vă bine la silueta şi grația unei căprioare şi spuneți-mi, dacă ar fi să se prefacă în construcție omenească, oare ce ziduri ar putea alege, spre a nu-i trăda zvelțețea şi candoarea, decât pe ale Voronețului?" (Geo Bogza)

g) „Sunt numai zece ani de când eram la culmea cea mai înalta a vieții. Nu sunt un infatuat, dar... Dacă cel de altădată ar fi întâlnit-o pe ea, cea de acum! Dar poate că nici atunci... Ipoteza că nu m-ar fi iubit nici atunci ar trebui să mă consoleze. Şi totuşi mă învenințează. Simt bine că dacă ea mi-ar spune acum că nu m-ar fi iubit nici atunci, durerea ar fi şi mai mare... Nu mi-ar mai rămânea nici gândul consolator că nu eu sunt ceva ce nu are priză asupra femeii din ea, ci numai o formă întâmplătoare a mea, cea actuală, condiționată de timp, şi nu de esența ființei mele." (Garabet Ibrăileanu)

h) „La Elena Drăgănescu, într-o zi de moină prin februarie, Nory intră cu aerul că e purtătoare de mari noutăți. Elena arăta tocmai lui Mini cărți poştale cu vederi poetice trimise de Maxențiu. Prințul luase deprinderea regulată a acestui «memento» şi colecția cu cer albastru şi munți albi creştea mereu. Nici Marcian nu era uitat de vărul generos, al cărui suflet se purifica tot mai mult şi care, îngăduitor cu micile slăbiciuni omeneşti, trecea peste unele susceptibilități, de altfel imaginare. Salutul scris al lui Maxențiu avea cam aceeaşi incoerență ca şi vorbele şi atitudinea lui dinainte de plecare. Ecouri musonice parcă ale unor stări sufleteşti misterioase. Nory declară că nu înțelege nimic dintr-o frază alăturată unui *chalet* ascuns în brazi; «De la un cer la altul! Respectul meu n-are margini! Amiciția mă reînvie! Plutesc! Vă puteți bucura!» Era, ce e drept, un stil cam confuz! Altele erau şi mai alegorice şi mai obscure." (Hortensia Papadat-Bengescu)

i) „Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit şi-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie, şi peste locul îngropării lui va răsări pădure sau cetate, şi câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-şi strângă sevele şi să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale." (G. Călinescu)

j) „– Domnule Comăneşteanu, am înțeles toată filozofia d-tale. Să-mi dai voie să-ți spun că e cam simplistă. E vorba să plăteşti d-ta acele taxe şi să zici că ai făcut o faptă bună. Ba chiar te miri că nu le plătesc eu...
Comăneşteanu voi să protesteze. Ea îl întrerupse.
– Te rog. Cunosc pe români: orientalismul a rămas în sângele lor. Ei admiră pe un pehlivan care din nimic face avere şi îți bat joc de un om cumsecade care se ruinează." (Duiliu Zamfirescu)

k) „Am căutat a doua zi toate ziarele şi revistele din săptămâna morții lui Ladima. Nu-mi era greu, căci faptul intra chiar în colecțiile din anul acesta... Gândul acesta singur şi îmi da o tristețe grea ca de doliu. Peste sinucidere însăşi se trecea cu oarecare discreție. Ziarele de tiraj păstrau un adevărat echivoc în privința aceasta, căci nu aminteau decât «moartea» unui poet. Era ca un soi de

Scanned with OKEN Scanner

ciudată pudoare, sau ca o întâmplare nenorocită în familie, care nu trebuie comentată." (Camil Petrescu)

l) „– Nu e bună de directoare, i-am spus lui Dunărințu, zise Mardare, privindu-mă ca nu cumva să-mi scape că el era în relații destul de amicale cu Tică. Nu e: pentru că nu e artistă, ea e aranjoare, ea e ca o jucătoare de pocher ce este: pune totul pe o carte, nu clădește ceva, ea riscă; și se întâmplă să câștige și atunci unii zic că e fenomenală și-i mai dau o prima și-i mai aranjează un turneu în străinătate cu trupa." (Dumitru Radu Popescu)

m) „Ziua divulgărilor a fost noaptea când tu mă credeai încă la mult trâmbițata – de ziare – adunare a reparării daunelor morale aduse Profesorului, în urma nechibzuitei și nedreptei condamnări. A fost, însă păcatele de formă se comit și se spală repede. În șaizeci și ceva de minute, Profesorul era ca spuma laptelui, luminos ca hermina din tabloul «Doamna cu hermina», de Leonardo! Eu însumi am luat cuvântul, ne-am întrecut care de care să-l elogiem, deși n-aveam niciun amestec, nici în întinare, nici în repunerea în dreapta lui valoare. Cei direct implicați nu vor fi niciodată văzuți la obraz, vorba Profesorului, care, bineînțeles, ne mulțumi tuturor cu a sa amabilitate reținută."(Platon Pardău)

n) „Pașii păreau ritmați, cu un accent căzând pe una din călcături, la intervale egale. Accentul cădea pe *trebuie.* Ca și în tren, fraza aceea obsesivă reapăruse și puncta peisajul, dunga pădurea și o diviza după silabele și accentele ei, exista paralel cu gândurile și cu vorbele lui, micșorându-le spațiul de mișcare, obligându-le să țină seama de această mișcare pulsatilă care părea că vine din altă parte." (Alexandru Ivasiuc)

o) „Marcu se săltă în brișcă sau droșcă sau ce-o fi fost, că era greu de ghicit pe întunecimea asta, prin ceața deasă, o ambarcație șoldită și șoldie, taman bună de răsturnat prin șanțuri, o cutie pe două roți mari de tot, cu un cal mărunt mânat din spate, un scăunel suspendat la spate, de un țărănuș mic împodobit cu o căciulă mare, o ambarcație ușoară, cum nu se poate mai precară și fistichie, pe drumuri cu hârtoape, la vreme de seară, cu ceață deasă. Marcu, însă, era un voinic, un temerar (...) «– Soarta mea e în copitele calului, se rugă avocatul, depinde de inteligența lui, de clarviziunea sa.» O smuceală grozavă, ce era să-l prăvale; se apucă de cele două tortițe de fier, reci, zdravăn. Mijlocul de locomoție demarase." (Paul Georgescu)

p) „ – Oare ne datorăm nouă înșine visele noastre, sau ele sunt niște daruri miraculoase, nemeritate aproape? Reprezintă ele esența vieții intime trecute, a nesfârșitelor frământări fără soluții, a speranțelor noastre, sau survin în compensație, ca un har pur și simplu, absurd de simplu, inexplicabil măcar, în unele clipe privilegiate?
– Mie nu mi se par cu adevărat semnificative și justificat tulburătoare decât acele vise care par a ne fi ascultat gândurile – și mă mir când văd că «artiștii» cred cu totul altminteri și întrețin tocmai asupra lor o ciudată iluzie. Pe urmele acestora,

Scanned with OKEN Scanner

visul pare a fi terenul evaziunii, al libertății, al miraculosului pe deplin acceptabil, al zborurilor prea uşoare în imaginar, în irealitate. Mie visele mi se impun, sunt cuceritoare şi tiranice, însă doar atunci când nu se înfăţişează prea laxe, asemeni nourului lui Polonius..." (Alexandru George)

r) sunt o motocicletă parcată sub stele, lângă vitrina magazinului / de reparat televizoare, / din gang vine curent, sunt palidă, slăbită. / în magazin au lăsat un bec aprins, aşa că vreo două tuburi catodice / ghivece cu asparagus şi cactuşi, rafturi de cornier înţesate de carcase / de televizor, casete AGFA şi cabluri / lucesc tulbure, îmi populează singurătatea. / căci mă simt singură. /în oglinda mea retrovizoare roiesc galaxiile, / aburesc stelele în roiuri globulare, îşi trimit gâfâitul radiosursele / toate îndepărtându-se-n fugă, ca nişte criminali de la locul faptei / lăsând o dâră de sânge în urmă. ce linişte. câteodată mă-ntreb / ce-o însemna să faci dragoste, căci ei vorbesc doar de asta. în fiecare / sâmbătă ei mă încalecă / şi mă târăsc pe şosele, văd dealurile, norii, soarele / picăturile de ploaie, copacii încurcându-se-n curcubeu... / ah, cilindrii mei îmi ticăie nebuneşte, atunci chiar simt că trăiesc, / ei intră în motel şi fac dragoste. / ei sunt Stăpânii şi se simt liberi. / dar cum poate fi cineva liber când e făcut din celule ? / ... Şi înapoi în gang, lângă vreo dacie prăfuită. / mi-e sete de dragoste, dacă aş putea iubi măcar vreun stecker / cu prelungitor din vitrina asta. / mi-aş luneca degetele pe pielea lui de plastic alb, dac-ar vrea / şi dac-aş avea degete, dac-aş putea să trăiesc / măcar şi în câmpul bioelectric al cactusului... / curând, curând o să mor şi n-am făcut nimic în lumea asta, / or să mă arunce la fiare vechi / or să îmi crape farul şi becul ars o să-mi atârne de două firişoare de liţă / toata viaţa i-am ajutat pe alţii să facă dragoste / iar eu o să mor printre bobine, magneţi şi ciulini. / sunt o motocicletă parcată sub stele. / dimineaţa or să mă-ncalece iar, or să-mi sucească ghidonul, / or să mă ambreieze / şi iar pe asfaltul multicolor, printre dealurile roşcovane, / printre munţii albaştri prin depresiuni străbătute de râuri / printre pasajele de cale ferată, prin oraşe de provincie cristaline / rulând contra vântului prin stropii de ploaie şi gazul de eşapament / mâncând kilometrii. / asta o însemna să faci dragoste? / oricum, asta e consolarea mea, e meseria mea, e dragostea mea. / pentru asta merită să fii singur. (Mircea Cărtărescu)

s) Astăzi nu mai cântăm, nu mai zâmbim. / Stând la început de anotimp fermecat, / Astăzi ne despărţim / Cum s-au despărţit apele de uscat. / Totul e atât de firesc în tăcerea noastră. / Fiecare ne spunem: – Aşa trebuie să fie ... / Alături, umbra albastră / Pentru adevăruri gândite stă mărturie. / Nu peste mult tu vei fi azurul din mări, / Eu voi fi pământul cu toate păcatele. / Păsări mari te vor căuta prin zări / Ducând în guşă mireasmă, bucatele. / Oamenii vor crede că suntem duşmani. / Între noi, lumea va sta nemişcată / Ca o pădure de sute de ani / Plină de fiare cu blană vărgată. / Nimeni nu va şti că suntem tot atât de aproape / Şi că, seara, sufletul meu, / Ca ţărmul care se modelează din ape, / Ia forma uitată a trupului tău ... / Astăzi nu ne sărutăm, nu ne dorim. / Stând la început de anotimp fermecat, / Astăzi ne despărţim / Cum s-au despărţit apele de uscat. / Nu peste mult tu vei fi cerul răsfrânt, / Eu voi fi soarele negru, pământul. / Nu peste mult are să bată vânt. / Nu peste mult are să bată vântul ... (Ştefan Augustin Doinaş)

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 74 Subliniază sensul corect al cuvintelor:**

a) **aleatoriu** = întâmplător; străin; **anorexie** = lipsa auzului; lipsa poftei de mâncare; **amploiat** = funcționar; mărit; **areal** = arie, ireal; **bravadă** = curaj; sfidare; **centuplu** = împărțit; însutit; **concupiscent** = înțelegător, senzual; **decelare** = distingere; distrugere; **dispnee** = durere; înecăciune; **ebuliție** = fierbere; întrecere; **factice** = afectat; ușor; **felonie** = infidelitate; lichelism; **fortuit** = forțat; neprevăzut; **funest** = care aduce nenorocire; care dă fiori; **interlop** - deocheat; intermediar; **imprecație** = blestem; rugăciune; **luminofor** = fosfor; licurici; **morbid** = mortuar; patogen; **paraclis** = capelă; dambla; **peiorativ** = apreciativ; depreciativ; **septentrional** = din nord; de septembrie; **satir** = comic; desfrânat.

MODEL aleatoriu = **întâmplător;** străin

b) **acrimonios** = nervos; sarcastic; **apoftegmă** = înfierare; maximă; **bigot** = habotnic; întortocheat; **conjectură** = ipoteză; situație; **corifeu** = epigon; fruntaș; **concept** = produs; noțiune; **discriminare** = disculpare; distingere; **display** = disconfort; terminal; **discreționar** = care este tainic; care este făcut după bunul plac; **encomiastic** = economicos; elogios; **fragrant** = evident; parfumat; **filiație** = descendență; secție; **ineluctabil** = inevitabil; intermitent; **lucrativ** = harnic; rentabil; **lapidar** = scurt; ucigător; **manco** = fruct exotic; lipsă; **mieloză** = boală; substanță; **primordial** = înaintaș; originar; **sagacitate** = înțelepciune; perspicacitate.

c) **antipiretic** = împotriva ciumei; împotriva febrei; **barbarism** = sălbăticie; străinism; **cabală** = complot; iapă; **conciliu** = povață; sinod; **diatribă** = pamflet; ritual; **enteric** = contagios; intestinal; **epizootie** = fantezie; molimă; **rugozitate** = asprime; impetuozitate; **facies** = facilități; fizionomie; **fariseism** = falsitate; ipocrizie; **fixing** = cotă; obsesie; **gibozitate** = cocoașă; gigantism; **imersiune** = amestec; scufundare; **lenitiv** = antivomitiv; calmant; **mercantil** = de piață; negustoresc; **molestare** = lovire; muiere; **onctuos** = dificil; mieros; **problematic** = care este îndoios; care pune probleme; **recesiune** = fenomen economic; fenomen fizic; **salutar** = de salutat; salvator.

ambitus = dublu; întindere; **brandenburg** = bere; găitan; **caniție** = încărunțire; turbare; vopsire; **crevasă** = despicătură; specie de rac; **coroborare** = asociere; întărire; **decimare** = masacrare; vindecare; **epatare** = îmbolnăvire; șocare; (a) **eluda** = (a) ocoli; șoca; **fumegos** = care alunecă; care scoate fum; **fiasco** = eșec; scumpire; **fatidic** = funest; obositor; **goeland** = locuitor din Groenlanda; pescăruș; **habitat** = biotop; locuință; **intertrigo** = opăreală; pistrui; **modic** = convenabil; echilibrat; referitor la modă; **ocurență** = frecvență; opoziție; **recurență** = repetare; revigorare; **soliloc** = monolog; pustiu; **stigmatizare** = înfierare; simbolizare; **turf** = specie de mineral; teren de sport; **ubicuitate** = omnipotență; omniprezență.

axilă = rotor; subsuoară; **beatitudine** = ebrietate; fericire; **canion** = tun; vale; **concusiune** = concesie; oprimare; **deferent** = diferențiator; respectuos; **elocvență** = exprimare retorică; exprimare scurtă; **funambulesc** =

Scanned with OKEN Scanner

abracadabrant; echilibristic; (a) **fasona** = (a) modela; refuza; **gheenă** = iad; prăpastie; **genuin** = genial; natural; (a) **hirotonisi** = (a) excomunica; popi; **hlamidă** = larvă; manta; **incantație** = cantabilitate; încântare; magie; **lupanar** = casă de toleranță; crescătorie de lupi; **meteorism** = balonare; efemeritate; cădere; **oneros** = ilegal; vulgar; **profuziune** = abundență; adâncime; **sobol** = cârtiță; adunare; **septic** = microbian; sterilizat; **seppuku** = harachiri; mormânt; **styrinx** = instrument; pasăre; (a) **sugestiona** = (a) da o sugestie; (a) produce starea de sugestie; **trivial** = neclar; necuviincios,

adversitate = dușmănie; greutate; **ambianță** = acord; mediu; **camarilă** = grup social; specie de cămilă; **contorsiune** = crispație; denivelare; **criptic** = ascuns; funerar; **fastidios** = fermecător; plicticos; **indemn** = nedemn; teafăr; **inextricabil** = care nu se strică; din care nu te poți descurca; **insolit** = neobișnuit; obraznic; **intrepid** = curajos; întreprinzător; **ironic** = batjocoritor; glumeț; **libertin** = destrăbălat; hoinar; **luxurios** = destrăbălat; luxos; **mutual** = pe mutește; reciproc; **specios** = înșelător; specializat; **speculativ** = care privește profitul; care privește teoria; **solicitudine** = cerere; grijă; **prestanță** = deservire rapidă; strălucire personală; ținută impunătoare; **(a se) preta** = (a) consimți; (a se) înjosi; **prodigios** = uimitor; productiv; **temerar** = curajos; temător; **versiune** = minciună, variantă; **viticol** = referitor la animale, referitor la vița-de-vie.

▪ **Ex. 75 Exemplifică, în scurte propoziții, sensul propriu și sensul figurat al verbelor derivate, de la exercițiul nr. 21.**

MODEL **a îmbarca;** sens propriu: **S-au îmbarcat** la Constanța. sens figurat: **I-au îmbarcat** în partidul lor.

▪ **Ex. 76 Subliniază cuvintele folosite cu sens figurat și precizați figurile de stil corespunzătoare** (comparații, epitete, metafore, metonimii, sinecdoce, personificări).

a) „Apoi cofița întreagă-o beau." (Vasile Alecsandri)

b) „Viscolul siluirei se întinde și mai mult, și jaful se întocmește... cei mai voinici dintre voinici vor să supuie și pe soții lor, și pe cei mai slabi... sângele curge mereu... sabia domnește în acea vreme... Setea de a stăpâni cuprinde pe oameni... Domnii și boierii neamurilor se rădică ca niște urieși și caută a zdrumica popoarele..., o luptă mare și îndelungată se începe între om și om, popor și popor, și între popoare cu căpiteniile lor hrăpitoare." (Alecu Russo)

MODEL

a) „Apoi **cofița** întreagă-o beau", **cofița** = metonimie; în acest caz, se substituie conținutul prin obiectul care îl conține.

b) **„Viscolul siluirei** se întinde și mai mult (...)", **viscolul siluirei** = metaforă.

Scanned with OKEN Scanner

c) „Pâinea fierul o rodeşte,
Tot cu fierul o păstrăm.” (Cezar Bolliac)

d) „Bagdadul! cer galben şi roz ce palpită,
Rai de-aripi de vise, şi rai de grădini,
Argint de izvoare, şi zare-aurită –
Bagdadul, poiana de roze şi crini –
Djamii – minarete – şi cer ce palpită.” (Alexandru Macedonski)

e) „La noi sunt codri verzi de brad
şi câmpuri de mătasă;
La noi atâția fluturi sunt şi-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe...” (Octavian Goga)

f) „Şi-a fost de veste lumea plină
Ca steagul turcului se-nchină.” (George Coşbuc)

g) „Şi ce frumos făcuse el în lună! Înzestrat cu o închipuire urieşească, el a pus doi sori şi trei luni în albastra adâncime a cerului şi dintr-un şir de munți au zidit domenicul său palat. Colonade – stânci sure, streşine – un codru antic ce vine în nouri. Scări înalte coborau pintre coaste prăbuşite, pintre bucăți de pădure ponorâte în fundul râpelor până într-o vale întinsă tăiată de un fluviu măreț, care părea a-şi purta insulele sale ca pe nişte corăbii acoperite de dumbrave. Oglinzile lucii a valurilor lui răsfrâng în adânc icoanele stelelor, încât, uitându-te în el, pari a te uita în cer. Insulele se înălțau cu scorburi de tămâie şi cu prund de ambră. Dumbrăvele lor întunecoase de pe maluri se zugrăveau în fundul râului, cât părea că din una şi aceeaşi rădăcină un rai se înalță în lumina zorilor, altul s-adânceşte în fundul apei, şiruri de cireşi scutură grei omătul trandafiriu a înflorirei lor bogate, pe care vântul îl grămădeşte în troiane; flori cântau în aer cu frunze îngreuiete de gândaci ca pietre scumpe, şi murmurul lor împlea lumea de un cutremur voluptos. Greieri răguşiți cântau ca orlogii aruncate în iarbă, iar paiangeni de smarald au țesut de pe-o insulă până la malul opus un pod de pânză diamantină ce stecleşte vioriu şi transparent, încât, a lunelor raze pătrunzând prin ele, înverzeşte râul cu miile lui unde. Cu corpul nalt mlădiet, albă ca argintul noaptea, trece Maria peste acel pod, împletindu-şi părul a cărui aur se strecură prin mânuțele-i de ceară. Prin hainele-i argintoase îi transpar membrele uşoare; picioarele-i de omăt abea atingeau podul... Sau adesea, aşezați într-o luntre de cedru, coborau pe ascultătoarele valuri ale fluviului. El îşi rezima fruntea încununată cu flori albastre pe genunchiul ei, iar pe umărul ei cânta o pasăre măiastră.” (Mihai Eminescu)

h) „Şi cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă făr’de nădejde, suflete bătut de gând.” (Mihai Eminescu)

Scanned with OKEN Scanner

i) „A încetat ploaia. E primăvară. Totul luceşte verde. E ceva subtil în aerul limpede. Natura învinge urâţenia de aici. Razele soarelui, curate şi încă reci, pun pe toate, pe casele strâmbe şi pe gardurile neegale, o poleială care le dă un prestigiu nou, surprinzător. Glasurile trecătorilor de pe stradă, sonore şi clare, vin parcă din depărtări. Tălăngile sună sacadat pe dealuri. Pe drum trec mereu trăsuri, în amândouă direcţiile, încărcate mai ales cu femei, îmbrăcate în culori deschise şi vesele." (Garabet Ibrăileanu)

î) „Pe fereastra dinspre grădină bătea soarele din asfinţit. O fâşie de aur tremura pieziş, peste masă, pe podeaua gălbuie, până aproape de uşă, despărţind pe Ilona de Apostol ca o punte fermecată." (Liviu Rebreanu)

j) „Cu lacrimi mari de sânge
Curg frunze de pe ramuri, –
Şi-nsângerat, amurgul
Pătrunde-ncet prin geamuri." (George Bacovia)

„Primăvară...
O pictură parfumată cu vibrări de violet.
În vitrină, versuri de un nou poet;
În oraş suspină un vals din fanfară.

O nouă primăvară de visuri şi păreri...
O lungă deşteptare zvoneşte împrejur,
E clar şi numai soare.
La geamul unei fabrici o pală lucrătoare
Aruncă o privire în zarea de azur.
O nouă primăvară pe vechile dureri...

Apar din nou ţăranii pe hăul din cîmpie,
În infinit pământul se simte tresăltând:
Vor fi acum de toate cum este orişicând,
Dar iar rămâne totul o lungă teorie.
O, când va fi un cântec de alte primăveri?!..." (George Bacovia)

k) „Zilele albe, iată, au început să plece,
Ca nişte bărci tăcute, pornind fără lopeţi.
În ţărm se face seară, şi steaua-n cerul rece
Păzeşte cripta nopţii cu candeli şi peceţi.
În şirul vieţii noastre întregi, se face seară,
O seară fără sunet, nici vânt, nici amintiri.
Ieri a plecat o barcă, azi alte bărci plecară,
Convoi de goluri strâmpte pe undele subţiri." (Tudor Arghezi)
* „Vrei tu să fii pământul meu
Cu semănături, cu vii, cu eleşteu,

Scanned with OKEN Scanner

Cu pădure, cu izvoare, cu jivini?

Vacile ne vor aduce ugerii plini
Şi vor mugi la poarta noastră
De salcâmi cu floare albastră.

Nevăstuicile se vor juca în ogradă
Cu purceii şi cu raţele, grămadă.

Puii de borangic
Vor număra meiul cu bobul mic
Şi vor fugări ţânţarii.

În faţa prispei vor tremura arţarii
Pestriţi şi va cânta cocoşul.

Vom aduce florile cu coşul.
Din nuiele de răchită
Vom face împreună zestre împletită.

Şi din lâna oilor
Culcuşuri pisoilor.

Vrei tu să fii grădina mea
De iarbă mare şi de catifea?" (Tudor Arghezi)

*

„Păşunea mea tu să fii
Cu păpădii.
Eu să fiu boul tău alb şi nevinovat
Care te-aş fi păscut şi te-aş fi rumegat,
Pe înserate,
Pe copitele îngenunchiate.

În jurul braţelor tale
Aş urca greul cerurilor goale
Şi munţii lunii până-n pisc.

Am rămâne în lună, pe disc,
Să arăm viile de tibişir,
Să semănăm lămâiţă şi calomfir.

Culcă-mi-te trândavă pe coarne,
Fă-te jugul meu de carne,
Stăpâna mea frumoasă ca aurul,

Scanned with OKEN Scanner

De care tremură taurul." (Tudor Arghezi)

*

„Îmi atârnă la fereastră
Iarba cerului albastră.
Din care, pe mii de fire,
Curg luceferii-n neştire.

Sufletul, ca un burete,
Prinde lacrimile-ncete
Ale stelelor pe rînd
Sticlind alb şi tremurînd.

Scama tristeților mele
Se-ncurcă noaptea cu ele.
Genele lui Dumnezeu
Cad în călimărul meu.

Deschid cartea: cartea geme.
Caut vremea: nu e vreme.
Aş cînta; nu cînt şi sînt
Parc-aş fi şi nu mai sînt.

Gîndul meu al cui gînd este?
În ce gînd, în ce poveste,
Îmi aduc aminte poate,
Că făcui parte din toate?

Scriu aci, uituc, plecat,
Ascultînd glasul ciudat
Al mlaştinii şi livezii
Şi semnez: TUDOR ARGHEZI."

Notă: Din raţiuni de eufonie (rimele *cînt-sînt*), în acest citat am păstrat grafia autorului, cu *î*.

l) „Mă prinde amintirea în vânătul ei fum,
Prin care cresc pe poliți şi rafturi, ca pe ruguri,
Arzând în umbră, piersici de jar, şi-albaştri struguri,
Şi pere de-aur roşu cu flăcări de parfum." (Ion Pillat)

m) „Şi cotnarul amintirii în pahare să se toarne". (Ion Pillat)

n) „Fulg de nemărginire în coajă de pământ,
În inimă port dorul pustiilor senine.
Când clipa pământeană apasă greu pe gând
Desfăşur albul viscol al stelelor în mine.

Scanned with OKEN Scanner

Mi-e dat să-mi caut timpul zburând din eră-n eră
Şi să colind, eratic, prin secolii glodoşi.
Tot ce-i contrast m-atrage, şi-n mine ca-ntr-o seră
Cresc palmieri alături de cactuşii buboşi." (Alexandru Philippide)
o) „Un gând m-aşteaptă-n Eminescu,
O şotie se zbate-n Donici." (Horia Furtună)

p) „Dar, în unele nopţi, buhaii de baltă, pustnici ai singurătăţilor moarte, în chiliile mâlului cleios, gem, chemând pocăire nedobândită, din încătuşarea pentru care nu mai e ispăşire... când peste valuri luna arată amintirea potirului, iar florile nuferilor plutesc, albe candele." (Adrian Maniu)

r) „Afară prin grădini bolnava zi şi-a-nchis alene galbenele gene. / Plutesc spre zare corbi ducând în pene culoarea orelor târzii... / Tu ai cules cu gesturi de lumină în mâinile prelungi şi străvezii / petalele cruţate de rugină." (Ion Vinea)

s) „Lumina călduţă a primăverii o moleşi, mai bâigui ceva şi adormi subit. Părea un totem hâd, lipsit de fiinţă, aşezat în mijlocul curţii, ca într-un templu. Alexandru o mai privi câteva clipe şi se aşeză şi el pe prispă, nu-şi putu stăpâni câteva erupţii de râs şi-n clipele acelea, datorită cicatricii de pe obrazul stâng, faţa lui căpătă o expresie dramatică, un fel de uimire peste limitele fireşti, nebunie curată. Dar Alexandru se detaşase, scăpase de emoţii, se întinse pe prispă, râşchirându-şi picioarele şi proptindu-şi ceafa în peretele casei bunicii. Lumina amară a primăverii îşi vărsa fierea în ochii lui, în timp ce el îşi ţinea capul rezemat de civilizaţia de paiantă lesne erodabilă a Defoniei." (Apostol Gurău)

t) „Toamna a trecut pe lângă mine
(Strada era plină de femei),
Toamna a trecut pe lângă mine
Şi m-a luat de braţ fără ruşine
Ca să-i fiu întreaga noapte-al ei.

M-a târât apoi într-o grădină
(Pomii galbeni, cerul cenuşiu),
M-a târât apoi într-o grădină,
Şi-n grădina plină de rugină
M-a culcat în iarbă ca-n sicriu.

Şi mi-a zis: Închide ochii bine
(Somn uşor de-acuma, dragul meu);
Şi mi-a zis: Închide ochii bine,
Şi m-a sărutat fără ruşine;
Şi mi-a zis: De-acuma eşti al meu!" (Ion Minulescu)

u) melancolia, zic eu (fiecare cu părerea

Scanned with OKEN Scanner

lui), fluture cu cap de mort prins în vitrină în ace,
drept decor la un vis, face
senzație: mișcă și azi – fluture dat cu
o unsoare făcută de o vindecătoare din coajă de plop
cu untdelemn, cenușă de nuci și
cu alune de pe dealurile trotușului, amestecate
cu untură de urs. (Liviu Ioan Stoiciu)

v) Și vin, așa, singur, precum știi,
Dintr-un secol al vântului electric,
Vin să privesc pe-această fereastră
De mine să-ntreb, să mă mir,
Că nimeni nu mai e, să-mi spună
Unde-i linia ferată, unde-i cimitirul
Dacă mai este, sau măcar o câmpie
În partea asta de lume în care
Se-aud cum zburdă doar fantomele de cai! …
Numai în biblioteci, cuvintele poetului
Mai strălucesc în ochii copiilor
Ca niște spice coapte cu sunet tăiat
În formă de foame de cântec! (Sterian Vicol)

z) Cobor cu mintea, treaptă după treaptă,
Scara e fără sfârșit și se pierde-n întuneric,
Morulele și blastulele sunt fluturi
Prinși într-o largă dioramă,
Traseele lor circulare vibrează
Ca niște aripi de țiplă neobosite. (Viorel Dinescu)

I. 6. 2 SINONIMIA

§ REPERE TEORETICE

DEX: Sinonimie - *s.f. Însușire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (1) cu altele; posibilitatea înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (2) lor; situație în care se află două sau mai multe sinonime. ♦ P. gener. Asemănare, identitate, corespondență, similitudine. - Din fr.* ***synonymie,*** *lat.* ***synonymia*** **; sinonim** - *adj., s.n.* ***1.*** *Adj. (Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) același înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. ♦ P. gener. Asemănător, identic, similar ; corespunzător.* ***2.*** *S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. - Din fr.* ***synonyme.***

Scanned with OKEN Scanner

Sinonimia este relația dintre două sau mai multe cuvinte ori grupuri de cuvinte care au sensuri identice sau apropiate și forme diferite, putând fi substituite în context.

Tipuri de sionomime
- **1. sinonime lexicale**
- **sinonime lexicale totale:** varză - curechi, antrax - dalac, neordonat - dezordonat
- **sinonime lexicale parțiale:** carte-scrisoare, stricat-alterat (cuvinte polisemantice)
- **sinonime aproximative/beletristice:** „cuibar de ape"- copcă (Mihai Eminescu)
- **lexico-frazeologice** (un cuvânt sinonim cu un frazeologism)**:** ochii – ferestrele sufletului
- **frazeologice:** a vedea lumina zilei – a veni pe lume

- **2. sinonime afixale (prefixale și sufixale): ne**demn, **a**moral, **i**legal, **in**corect, **im**par, **de**naturat, **dez**ordonat, **dis**proporționat; boier**ime**, ruf**ărie**, brăd**et**, frunz**iș**, porumb**iște**

§ EXERCIȚII CU SINONIME LEXICALE

▪ **Ex. 77 Găsește, în scurte contexte, câte cinci sinonime pentru următoarele cuvinte:**

a) adevărat, agitație, bătaie, braț, calm, categoric, concis, (a) dăinui, deosebit, energie, evident, fals, fixare, glorie, groază, hărmălaie, imaginar, incapabil, (a) împrăștia, încuviințare, jignire, lipsă, moarte, natural, obișnuit, părere, (a) potrivi, reducere, sărac, semeție, situație, (a) termina, unic.

MODEL **adevărat** - adj, adv. 1) aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil; 2) cert, serios, sigur; 3) corect, drept, exact, just; 4) drept, just; 5) autentic, curat, neaoș, sadea, get-beget, veritabil; 6) efectiv; 7) sincer; 8) autentic, curat, nefalsificat, original, veritabil.

Exemple:
Ceea ce vă spun este un lucru **adevărat.** = aievea etc.
Așa s-au petrecut lucrurile, este **adevărat?** = cert etc.
Concluziile sunt **adevărate.** = corecte etc.
A vorbit **adevărat.** = drept etc.
Acesta este un țăran **adevărat.** = autentic etc.

b) afectat, ajutor, binevoitor, bun, cap, ceartă, confuz, defect (subst.), deschis, entuziasm, exact, flecăreală, frumos, (a) gândi, grandios, grosolan, (a) hoinări, impetuos, inexpresiv, închisoare, (a) îndruma, joacă, (a) locui, monstru, nebun, obscen, pătrundere, (a) prinde, relație, sclipi, slab, țeapăn, (a) verifica.

*

Scanned with OKEN Scanner

c) (a) aduna, (a) alcătui, bogat, bunătate, capriciu, (a) chibzui, continuu, (a) denatura, (a) dezaproba, escrocherie, extraordinar, (a) fura, furt, grav, gură, hurducătură, important, inteligență, încântare, (a se) îngrijora, judecată, luxație, murdar, nemărginit, (a) opri, (a se) potoli, (a se) remarca, (a) scoate, (a se) sparge, țiuitură, vechi.

▪ **Ex.78 Găsește câte un sinonim neologic pentru următoarele cuvinte și construiește câte un enunț, precizând sensurile contextuale:**

- **sinonime neologice cu inițială A - substantive: adaos/adăugare**, agățare, alipire, arvună, băștinaș, belșug, boltitură, bunăvoință, cheie (muz.), chemare, clisă, cumpărare, dalac, desființare (jur.), dezgust, faptă, făgăduială, folos, frică, gazdă, ghețar, gustare, hang (muz.), ibovnic, intrare, iubire, înălțime, încuviințare, încheietură (anat.), înclinație, îndemânare, îndeletnicire, împresurare, înrăire (med.), înstrunare, întemnițare, înțelegere, lefegiu, lipsă, liniște, lut, meseriaș, muștiuc, năvălitor, neastâmpăr, necredință, orbire, osie, pajură, părtaș, prăpastie, prețuire, pustnic, samavolnicie, scălâmbăială, scoatere (med.), scrobeală, stea (tipogr.), treabă, tunar, țâșnitoare, ucigaș, văzduh, zgârcenie; **adjective/adverbe: adânc** (fig.), adevărat, ajutător, anevoios, binevoitor, bogat, câmpenesc, coroiat, crunt, cuprinzător, fermecător, groaznic/înfiorător, gustos, harnic, hazliu, înconjurător, înecăcios, însuflețit, înverșunat, lacom, lent (muz.), muribund, neobișnuit, neștiut, neclar, plăcut, potrivit, potrivnic, prescurtat, prețuit, prietenesc, rânduit, repede (muz.), scrobit, searbăd, slab, sprinten, ticălos, tomnatic, unghiular, uscat, vechi, vreo, zgârcit; **verbe: (a) aduna/agăța**, ajunge, asculta, crește, dovedi, gospodări, ierta, iuți, înainta, încăpățâna, îngădui, îngrijora, înăbuși, înnebuni, întovărăși, înțepeni, învinovăți, îmbunătăți, însoți, (a-și) însuși, lepăda, lipi, linguși, micșora, mări, năzui, părăsi, plăti, posti, presimți, potrivi, seca, (a se) strica (alim.); (a se) strica (tehn.), tăia, zori.

MODEL **adaos**= anexă, apendice

Atelierele vor funcționa într-o **anexă** (parte secundară). Unele soluții sunt date în **apendicele** (suplimentul) lucrării.

- **cu inițiala B: caraghioslâc,** ciornă, câștig, dezaprobare, fericire, fleac, gașcă, hulă, scurtime; **binefăcător**, câmpenesc, habotnic, neobișnuit, oacheș, sălbatic; **(a) bruftului**, legăna.

- **cu inițiala C: adaos**, alai, apus, aramă, bârfă, biciușcă, breaslă, cerință, ciocnire, cingătoare, chezășie, colț (anat.), comesean, compătimire, coroană, despăgubire, dovedire, duhovnic, grosime, hârcă, hoit, holtei, hatâr, inimă, ipoteză, împrejurare/situație, încreștire, leat, letopiseț, luptător, mângâiere, măscărici, moft, obol, oblojeală, omor, orbire (med.), piatră (med.), pieptănătură, popime, poreclă, potriveală, siguranță, soție, târgoveț/ orășean, țeastă, zgârci; **adevărat**, alcătuitor, ascuns, binecrescut, bombat, chibzuit, ceresc, consângean, destoinic, hrănitor, hrăpăreț, iertător, împătrit,

Scanned with OKEN Scanner

întărit, întreg, liniştit, milostiv, molipsitor, priceput, sigur, uriaş, vinovat, zilnic; **(a) aduna**, arde (med.), defăima, făptui, găuri, gândi, îmbărbăta/împăca, îngheța, întări, lua (jur.), osândi, păstra, a se preda, săvârşi, sfătui, vopsi.

- **cu inițiala D: amănunt**, aiurare, batjocură, casă (ist.), cirac, cusur, danie, desfătare, dezamăgire, drac, greutate, datornic, împuternicit, început, îndoială, învățăcel, începător, înghițire, înzestrare, lespede, mărturisire (jur.), neînțelegere, pierdere (fin.), prăpăd, prânz, potop, răstălmăcire, soartă, zestre; **amănunțit**, anevoios, cuviincios, deosebit, descumpănit, dumnezeiesc, felurit, greu, gustos, harnic, hotărâtor, îndoielnic, înjositor, mistuitor, mort, neînsemnat, nemijlocit, sfrijit; **(a) aiura**, chibzui, dărâma, dărui, desluşi, despăduri, destrăma, dezgropa, dezvinovăți, găsi, urî, hârbui, hotărî, împărți, încânta, jefui, lărgi, locui, mistui, porni, potrivi, reduce, sustrage.

- **cu inițiala E: afurisire** (bis.), agonisire, aripioară (în aviație), avânt, beție, brâncă (med.), cerință, colțar, cunoscător, deștărare, dezrobire, deznodământ, dreptate, drumeție, fierbere, fugă, greşeală, încercare, îndeplinire, întindere, înşelăciune, înşiruire, înflorire, julitură, margine, moarte, molimă, nereuşită, oblăduire, pungaş, rai, răsunet, scrânteală (med.), stingător, strigăt, surghiun, trimitere, urcare, vânătaie, vârstă, vlagă; **adunător**, ascuns, bisericesc, călare, clar, convingător, cumpănit, frumos, gătit, greşit, istovitor/obositor, întreg, învățat, laudativ, moştenit, simțitor, spornic, strălucitor, trecător, trist, veşnic, vitejeşte; **(a) aduna**, asupri, dispărea, a se feri, goli, lămuri, a se minuna, râgâi, roade (geol.), scoate (med.), stoarce (fig.), stârpi, supăra, scobi, şovăi.

- **cu inițiala F: arşiță** (med.), aşezământ, buboi, cleşte (med), crăpătură, duh, făt, frecare, gânditor, graniță, hoție, închipuire, înlesnire, înțelepciune, jimblă, mânie, neadevăr, nutreț, piedică, poamă, scop, slăbiciune, slujbaş, suliman, şal, şotie, tuci; **credincios**, curgător, des, fermecător, femeiesc, frățesc, întăritor, luminos, mortuar, mlădios, mănos, neprevăzut, plictisitor, plutitor, pietrificat, pieptiş, puhav, prielnic, puios, roşiatic, schimbător, sfărâmicios, searbăd, uşor („fără dificultăți"), uşor (anat.); **(a) biciui**, căli, frânge, furişa, îngâna (muz.), înființa, încânta, linguşi, măslui, ofili, răsfoi, uni.

- **cu inițiala G: chezăşie**, îndrumar, măreție, paznic, peşteră, sarcină (med.), stražă; **cenuşiu**, grăunțos, măreț, mâncăcios, mitocan; **(a) încolți**.

- **cu inițiala H: întâmplare**, năzăreală, săptămânal; **conducător**, corcit, iernatic.

- **cu inițiala I: ațâțare**, amestec, cerință, ciocnire, cuprindere, duşman, făptaş, fildeş, fâstâceală, gălbinare (med.), gâză, iad, însemnătate, învățare, învățământ, îndoială, întrepătrundere, jignire, josnicie, maț, meteahnă, mijlocitor, neatârnare, necuviință, nechibzuință, neclintire, pârjol, pizmă, scăpare (lingv.), spitalizare, stânjenel, unealtă, vină (jur.), zădărnicie, zeflemea; **adevărat**, beteag, curios, deştept, fățarnic, furtunos, iute, începător, îngâmfat, învechit, înroşit, nedesăvârşit, nedorit, nepăsător, nevindecabil, neuitat, nesigur, neobişnuit, nemărginit, nesătul, nevinovat, neîndestulător, nepotrivit,

Scanned with OKEN Scanner

neînsufleţit, nesăbuit, neprevăzut, neprimitor, nemirositor, obraznic, pârât (jur.), stingheritor, zadarnic; **(a) aprinde**, arde, aţâţa, deschide, dezminţi, închipui, îneca, întreba, întrona, întrupa, molipsi, stărui, umfla (med.).
- **cu iniţiala î: împuternicire,** întâlnire, **(a) îngropa**, înscrie.

- **cu iniţiala J: alăturare**, fustă, dreptate, îmbinare, şuncă, ziar; **tineresc**, vesel.

- **cu iniţiala L: alăptare**, cititor, încetineală, închiriere, mezat, moşie, omuşor (anat.), săritură, slovă, spălător, vipuşcă; **cărturăresc**, citeţ, deplasat (med.), domol, guraliv, întortocheat, învecinat, mărginaş, mirean, mortal; **(a se) plânge**, topi, unge.

- **cu iniţiala M: amestec**, boală, căsătorie, căsnicie, clipă, coacere, falcă, farmec, geamie, grămadă (sport.), gurgui, maşinărie, ostaş, prapur (anat.), taină; **ascuns**, bănesc, binecrescut, copt, muntos, trist; **(a) cruţa**, mânui,

- **cu iniţiala N: cerinţă**, doică, însemnărică, făţuire, nimic, ocniţă; **dăunător**, înnăscut; **(a) împământeni**, povesti, tăgădui.

- **cu iniţiala O: astupare**, ceas, cinste, groază, încăpăţânare, întunecime, întrepătrundere, îndeletnicire, încredere, lucru, neştiinţă, obârşie, piedică, poruncă, părere, prilej, prinos, scrob, spată (anat.), tiz; **adevărat**, alungit, duşmănos, frământat (fig.), gras, nepărtinitor, obişnuit, pieziş, portocaliu, primitor, vorbit; **(a) astupa/închide**, căpăta, cârlionţa, cocli/rugini, dărui, jigni, supăra, sluji (bis.), undui.

- **cu iniţiala P: buimăceală**, bunăstare, cârmaci, cerere, creştere, câştig, dambla, dovadă, dăinuire, deplinătate, ispăşire, întâietate, înfăţişare, înaintaş, închisoare, îndeletnicire, mărgăritar, mâncărime (med.), numerotare, spuzeală (med.), tavan, ţiţei, vorbitor (incintă); **profund**, binecrescut, dezlânat (stil), doveditor (jur.), grijuliu, înduioşător, înfloritor, întâi, mărginaş, prielnic; **(a) făgădui**, găti (culinar), găuri, îngădui, năpăstui, năpusti, oropsi, zămisli.

- **cu iniţiala** R: **căinţă**, drum, înviere, întremare, întoarcere, întâlnire, înapoiere (fin.), îndoială, jaf, jalbă, jgheab, mântuire, odihnă; **adică** (adv.), bănos, dungat, sătesc, ţeapăn; **(a se) căi,** drege, decădea, (a se) dezice, înfăptui, înscena, (a se) lepăda, oglindi.

- **cu iniţiala S: adaos**, anotimp, asemănare, bănuială, cerere (cerinţă), cutremur, despărţire, duh, geantă, iscoadă, izvor, învăţat, învârtoşare, întreţinere, înţeles, însemn, înlocuitor, îmbătrânire, jertfă, leafă, moştenire, nădejde, oboseală, pedeapsă, singurătate, şerpuitură; **adormitor**, ascuns, asemănător, ceresc, încurajator, larg, muşcător (fig.), obosit, uimitor; **(a) aduna**, bănui, cere, depăşi, înfrunta, învăţa, însemna (lingv.), moşteni (jur.), nădăjdui, opri, zâmbi.

cu iniţiala Ş: noroc, pungaş, sâcâială, dulap.

Scanned with OKEN Scanner

- **cu inițiala T: amânare**, chinuire, drumeție, gălăgie, încordare, înconjur, îngăduință, întorsătură, lalea, oftică, peruzea; **chinuitor**, întârziat, pământesc; **(a) aduna**, doftori/doftorici, încheia, năduși, sâcâi.

- **cu inițiala U: folosință**, haz, omenire; **folositor**, omenesc, orășenesc; **(a) folosi**.

- **cu inițiala V: amețeală**, bărbăție, biruință, catifea, călătorie, însuflețire, feciorie, glas, lăcomie, măruntaie, năpârca, năravș, stih; **biruitor**, hoinar, învechit, învingător, necioplit, otrăvitor, răzbunător; **(a) coti**.

§ SOLUȚII LA EXERCIȚIUL 78 – SINONIME NEOLOGICE

A: anexă/apendice/adiție, acroşaj, acroşare/aninare, aglutinare, anexare, acont, aborigen, abundență, arcadă, amabilitate, acordor, apel, argilă achiziționare, antrax, abolire, aversiune, act, angajament, avantaj, aprehensiune, amfitrion, aisberg, aperitiv, acompaniament, amant, acces, amor, altitudine, acord, articulație, aptitudine, abilitate, activitate, asediu, agravare, acordaj, arestare, acord, angajat, absență, acalmie, argilă, artizan, ancie, agresor, agitație, ateism, ablepsie, ax, acvilă, asociat, abis, apreciere, ascet/anahoret, abuz, afectare, ablațiune, apret, asterisc, afacere, artilerist, arteziană, asasin, atmosferă, avariție; **absolut,** autentic, auxiliar, aspru, amabil abundent, agrest, acvilin, atroce, amplu, admirabil, abominabil, apetisant, activ, amuzant, ambient, asfixiant, animat, aprig, avid, andante, agonic, anormal, anonim, ambiguu, agreabil, adecvat, adversar, abreviat, apreciat, amical, aranjat, allegro, apretat, anost, anemic, agil, abject, autumnal, angular, arid, antic, aproximativ, avar; **(a) acumula,** anina, acroşa, accede, audia, augmenta, argumenta, administra, absolvi, accelera, avansa, ambiționa, admite, alarma, asfixia, aliena, acompania, anchiloza, acuza, ameliora, acompania, apropria, abandona, aglutina, adula, atenua, augmenta, aspira, abandona, achita, ajuna, anticipa, adecva, asana, altera, avaria, amputa, accelera.

B: bufonerie, bruion, beneficiu, blam, beatitudine, bagatelă, bandă, blasfemie, brevilocvență; **benefic,** bucolic, bigot, bizar, brunet, brută; **(a) brusca,** balansa.

C: completare, cortegiu, crepuscul, cupru, calomnie, cravaşă, corporație, comandament, conflict, centură, cauțiune, canin, conviv, compasiune, cunună, compensare, confirmare, confesor, circumferință, craniu, cadavru, celibatar, capriciu, cord, conjectură, conjunctură, cutare, contingent, cronică, combatant, consolare, clovn, capriciu, contribuție, compresă, crimă, cecitate, calcul, coafură, cler, cognomen, concordanță, certitudine, consoartă, citadin, craniu, cartilaj; **credibil,** component, criptic, civilizat, convex, calculat, celest, consangvin, competent, consistent, concupiscent, clement, cvadruplu, consolidat, complet, calm, caritabil, contagios, competent, cert, colosal, culpabil, cotidian; **(a) cumula,** cauteriza, calomnia, comite, composta, cugeta, consola, concilia congela, consolida, confisca, condamna, conserva, capitula, comite, consilia, colora.

Scanned with OKEN Scanner

D : detaliu, delir, divagare/divagaţie, deriziune, dinastie, discipol, defect, donaţie, deliciu, deziluzie, diavol, dificultate, debitor, delegat, debut, dubiu, discipol, debutant, deglutiţie, dotare, dală, depoziţie, diferend, deficit, dezastru, dejun, diluviu, denaturare, destin, dotă; **detaliat,** dificil, deferent, diferit, dezorientat, divin, divers, dificil, delicios, diligent, decisiv, dubios, degradant, devorant, decedat, derizoriu, direct, debil; **(a) delira** delibera demola, dona, decripta, descifra, defrişa, deşira, deshuma, disculpa, detecta, detesta, deteriora, decide, divide/diviza, delecta, devaliza, dilata, domicilia, devora, demara, doza, diminua, delapida.

E : excomunicare, economie, eleron, elan, ebrietate, erizipel, exigenţă, echer, expert, exil, eliberare, epilog, echitate, excursie, ebuliţie, evadare, eroare, eseu, executare, extindere/extensiune, escrocherie, enumerare, eflorescenţă, escoriaţie, extremitate, exitus, epidemie, eşec, egidă, escroc, eden, ecou, entorsă, extinctor, exclamaţie, exil, expediere, escaladare, echimoză, etate, energie; **econom,** enigmatic, ecleziastic, ecvestru, evident, elocvent, echilibrat, estetic, elegant, eronat, epuizant/extenuant, exhaustiv, erudit, elogios, ereditar, emotiv, economicos, eclatant, efemer, elegiac, etern, eroic; **(a) economisi,** exploata, (a se) eclipsa, evita, evacua, elucida, extazia, eructa, eroda, extirpa, extorca, extermina, enerva, excava, ezita.

F : febră, fundaţie, furuncul, forceps, fisură, fantomă, fetus, fricţiune, filozof, frontieră, fraudă, ficţiune, facilitare, filozofie, franzelă, furie, falsitate, furaj, frână, fruct, finalitate, fragilitate, funcţionar, fard, fular, farsă, fantă; **fidel,** fluent, frecvent, feeric, feminin, fratern, fortifiant, feeric, funerar, flexibil, fertil, fortuit, fastidios, flotant, fosilizat, frontal, flasc, favorabil, fecund, frez, fluctuant, friabil, fad, facil, frugal; **(a) flagela,** fortifica, fractura, fofila, fredona, funda, fascina, flata, falsifica, fana, foileta, fuziona.

G: garanţie, ghid, grandoare, gardian, grotă, graviditate, gardă; **gri,** granulat, granular, grandios, gurmand, grobian; **(a) germina.**

H: hazard, halucinaţie, hebdomadar; **hegemon,** hibrid, hibernal.

I: incitare, imixtiune, imperativ, impact, includere, inamic, infractor, ivoriu, intimidare, icter, insectă, infern, importanţă, instruire, instrucţie, incertitudine, interpenetrare, insultă, ignominie, intestin, imperfecţiune, intermediar, independenţă, indecenţă, inconştienţă, imobilitate, incendiu, invidie, inadvertenţă, internare, iris, instrument, infracţiune, inutilitate, ironie; **incontestabil,** invalid, indiscret, inteligent, ipocrit, impetuos, imediat, iniţial, infatuat, inveterat, incandescent, incomplet, indezirabil, impasibil, incurabil, indelebil, incert, insolit, infinit, insaţiabil, inocent, insuficient, inadecvat, inanimat, imprudent, incidental, inospitalier, inodor, insolent, inculpat, incomod, inutil; **(a) incendia,** incinera, incita, inaugura, infirma, imagina, inunda, interoga, instala, incarna, infecta, insista, inflama.

Scanned with OKEN Scanner

Î: investitură, întrevedere; **(a) înhuma,** înregistra.

J: juxtapunere, jupă, justiție, joncțiune, jambon, jurnal; **juvenil,** jovial.

L : lactație, lector, lentoare, locație, licitație, latifundiu, luetă, lacună, literă, lavoar, lampas; **livresc**, lizibil, luxat, lent, locvace, labirintic, limitrof, laic, letal; **(a se) lamenta,** lichefia, lubrifia.

M : melanj, maladie, mariaj, menaj, moment, maturizare, maxilar, magie, moschee, meleu, mamelon, mecanism, militar, mezenter, mister; **mascat**, monetar, manierat, matur, montan, melancolic; **(a) menaja,** manipula.

N: necesitate, nursă, notiță, nivelare, nulitate, nișă; **nociv,** native; **(a) naturaliza,** nara, nega.

O: ocluziune/ocluzie/obstrucție, oră, onoare, oroare, obstinație, obscurantism, osmoză, ocupație, optimism, obiect, obscurantism, origine, obstacol, ordin, opinie, ocazie, ofrandă, omletă, omoplat; **omonim**, original, oblong, ostil, obsedat, obez, obiectiv, ordinar, oblic, oranj, ospitalier, oral; **(a) obtura/obstrua**, obține, ondula, oxida, oferi, ofensa, ofusca, oficia, ondula.

P: perplexitate, prosperitate, pilot, petiție, progres, profit, paralizie, probă, perpetuare, plenitudine, penitență, prioritate, prezentare, precursor, penitenciar, profesie, perlă, prurit, paginare, papule, plafon, petrol, parloar; **politicos,** prolix, probator, prudent, patetic, prosper, prim, periferic, propice; **(a) promite,** prepara, perfora, permite, persevera, precipita, persecuta, procrea.

R: regret, rută, resurecție, remisiune, retur, rendez-vous, rambursare, rezervă, rapt, reclamație, rigolă, redempțiune, repaus; **recte**, rentabil, raiat, rigid; **(a) regreta**, repara, regresa, retracta, realiza, regiza, renega, reflecta.

S: supliment, sezon, similitudine, suspiciune, solicitare, seism, separare, spirit, servietă, spion, sursă, savant, solidificare, subzistență, sens, simbol, substitut, surogat, senescență, sacrificiu, salariu, succesiune, speranță, surmenaj, sancțiune, solitudine, sinuozitate; **soporifer**, secret, similar, sideral, stimulativ, spațios, sarcastic, surmenat, stupefiat; **(a) suma,** suspecta, solicita, surclasa, sfida, studia, semnifica, succeda, spera, sista, surâde.

Ș: șansă, șarlatan, șicană, șifonier.

T: tergiversare, torturare, turism, tapaj, tensiune, tur, toleranță, turnură, tulipă, tuberculoză, tuberoză; **torturant**, tardiv, terestru; **(a) totaliza,** trata, termina, transpira, tracasa.

U: uz, uzaj, uzanță, umor, umanitate; **util**, uman, urban; **(a) utiliza.**

Scanned with OKEN Scanner

V: vertij, vigoare, virilitate, victorie, velur, voiaj, vivacitate, virginitate, voce, voracitate, viscere, viperă, viciu, vers; **victorios,** vagabond, vetust, victorios, vulgar, virulent, vindicativ; **(a) vira.**

▪ **Ex. 79 Identifică denumirile ştiinţifice latineşti corespunzătoare unor plante, pomi, fiori, animale şi păsări:**

a) • 1. **caisul; 2. cireşul; 3. crinul alb; 4. crinul roşu; 5. garofiţa Pietrei Craiului; 6. ghiocelul; 7. gutuiul; 8. laleaua; 9. lăcrămioara; 10. mărul; 11. migdalul; 12. macul; 13. părul; 14. regina nopţii; 15. stânjenelul de Bucegi; 16, trandafirul; 17. vioreaua; 18. vişinul; 19. zambila; 20. cartoful; 21. ceapa; 22. coada-şoricelului; 23. floarea-soarelui; 24. mătrăguna; 25. pătlăgica roşie; 26. pătlăgica vânătă; 27. tutunul; 28. urzica; 29. usturoiul; 30. varza:** • 1. amygdalus communis; 2. cerasus avium; 3. cerasus vulgaris; 4. convallaria majolis; 5. crinum flava; 6. dianthus callizonus; 7. cydonia oblonga; 8. galanthus nivalus; 9. hyacinthus orientalis; 10. iris bucegica; 11. lilium candidum; 12. malus domestica; 13. nicotiana alata; 14. papaver oficinalis; 15. pirus sativa; 16. prunus armeniaca; 17. rosa centifolia; 18. scilla bifolia; 19. tulipa gesneriana; 20. achillea setacea; 21. allium cepa; 22. allium sativum; 23. atropa belladona; 24. helianthus annuum; 25. brassica oleracea; 26. lycopersicum esculentum; 27. nicotiana tabacum; 28. solanum melongena; 29. solanum tuberosum; 30. urtica dioica.

MODEL caisul - prunus armeniaca (1-16)

b) • **1. bourul; 2. broasca; 3. câinele; 4. lupul; 5. pisica; 6. pisica sălbatică; 7. râsul; 8. şoarecele; 9. vulpea; 10. acvila; 11. bufniţa; 12. capra de munte; 13. capra neagră; 14. condorul; 15. cucul; 16. gâscă sălbatică; 17. raţa sălbatică; 18. rândunica:** • 1. aquila; 2. anas platyrhynchos; 3. anser anser; 4. bos primigenius; 5. bubo bubo; 6. canis familiaris; 7. caniş lupus; 8. capra ibex; 9. cuculus canorus; 10. felix catus; ll.felix silvaticus; 12. hirundo rustica; 13. lynx lynx; 14 mus musculus; 15. rana rana; 16 rupicapra carpathica; 17. vulpes vulpes; 18. vultur gryphus.

SOLUŢII a) 1-16; 2-2; 3-11; 4-5; 5-6; 6-8; 7-7; 8-19; 9-4; 10-12; 11-1; 12-14; 13-15; 14-13; 15-10; 16-17; 17-18; 18-3; 19-9; 20-29; 21-21; 22-20; 23-24; 24-23; 25-26; 26-28; 27-27; 28-30; 29-22; 30-25; **b)** l-4; 2-15; 3-6; 4-7; 5-10; 6-11; 7-13; 8-14; 9-17; 10-1; 11-5; 12-8; 13-16; 14-18; 15-9; 16-3; 17-2; 18-12.

▪ **Ex. 80 Stabileşte perechile de sinonime existente în următoarele serii de cuvinte:**

a) compozit, culegere, comiţial, cretă, crisalidă, detestabil, execrabil, eros, epileptic, flatulenţă, florilegiu, frustra, heteroclit, libido, liturghie, lipsi, meteorism, mesă, nimfă, tibişir.

MODEL **compozit = heteroclit**

b) atelă, agramat, ambianţă, cuirasă, contrapagină, expulzare, echidistanţă,

Scanned with OKEN Scanner

incult, îndrumător, lopățică, mercantil, mentalitate, mentor, mediu, materialist, neutralitate, optică, platoşă, relegare, verso.

c) ambiguitate, apogeu, consecință, consecutiv, consecvent, contorsionat, culme, dicționar, duplicitate, extincție, echivoc, exulta, ipocrizie, lexicon, moarte, radia, repercusiune, statornic, strâmbat, succesiv.

d) ambiție, ascendență, apostilă, benign, cronic, crucial, epocal, furnicături, frondă, îmbelşugat, lentigo, melopee, opulent, origine, parestezie, pistrui, recitativ, rezoluție, răzvrătire, veleitate.

e) ancolare, albeață, civism, concurent, deborda, emetic, emul, futil, futurolog, gasteropod, indicator, încleiere, jalon, leucom, melc, neserios, politețe, revărsa, viitorolog, vomitiv.

f) amuletă, arhetip, astral, autentic, bătătură, covertă, clavus, crainic, convenienţă, fetiş, fezabil, gingăşie, olograf, origine, posibil, punte, sideral, spicher, suavitate, uzanță.

§ EXERCIȚII CU SINONIME LEXICO-FRAZEOLOGICE

▪ Ex. 81 Înlocuieşte cu un cuvânt sinonim următoarele grupuri:

a) abatere de la regulă, ace de gheață, acnee juvenilă, act de identitate, aducere-aminte, a ajunge bine, a ajunge rău, alienat mintal, ambră galbenă, anemonă-de-mare, apă neagră, arborele-vieții, armonie imitativă, a se arunca în partea cuiva, acid acetilsalicilic, albastrul cerului, brâul cerului, cei de-acasă, cal de alergătură, cuvânt arhaic, corp ceresc, du-te-vino, enunț prim, a face abstracție, a fi de acord (să), gară pentru autobuze, hrana zeilor, a ieşi abraş, infidelitate conjugală, până-una-alta, poftă de mâncare, relief jos, reprezentanță diplomatică, a sări în ochi, spațiu alb, cu sânge albastru, talmeş-balmeş, unul după altul, a vorbi aiurea.

MODEL **abatere de la regulă** = excepție, **ace de gheață** = cristale, **acneee juvenilă** - coşuri etc.

b) a arunca peste bord, apă minerală, aromă de vin, atac virulent, a bate toba, bătaie de joc, boala copiilor, boală de zahăr, bou sur, bubă neagră, colecție de benzi, corpul avocaților, Cartea Sfântă, carnet pentru însemnări curente, a da buzna, deşert de argilă, digestie dificilă, drept de reproducere, drumul crucii, foame excesivă, hârtie-monedă, întemeietor de țară, a lua în balon, maşină infernală, oxid de plumb, oxid de zinc, a-şi pierde busola, stârc cenuşiu, a strânge băierele pungii.

c) arteră cefalică, boul lui Dumnezeu, bucătărie mică, calul-popii, curățenie morală, căldură mare, cap de țară, cădere de acord, în cerc, ceară în urechi, sub cerul liber, a da în cărți, a da ordin, deşert de nisip, durere de cap, fără cap, icre

Scanned with OKEN Scanner

negre, joc de cuvinte, nici un cap de ață, om cu carte, la Paștele cailor, piatră-de-var, a se pune pe carte, pauză ritmică, a pune întrebări, sceptrul lui Hermes, scriere frumoasă, a ține isonul, vitamina D2.

d) ardei iute, ca și cum, car blindat, chip cioplit, cititor în stele, cută a creierului, într-o clipă, coadă de topor, comandă la distanță, calculator electronic, în comun, consiliu de miniștri, deșert de piatră, dinte câinesc, elev de colegiu, foc sacru, ghicit în palmă, inflamarea colonului, a lua capul, luna iunie, masă de seară, monedă de aur, mânuitor de condei, produse chimice, stea cu coadă, șarpe-cu-clopoței, șarpe-cu-ochelari, știulete de porumb, turism cu bicicleta, a ține piept, urnă cinerară, veziculă biliară, vino-ncoace.

e) coate-goale, creierul mic, culegere de texte, cuc armenesc, cunună de raze, cal de curse, comunitate etnică, etică profesională, gazetă zilnică, înțelegere-acord, legea fundamentală, luptă cu tauri, lovitură de colț, a lua curba, navă cosmică, a pune coarne, a pune în pericol, punte de manevră, paranteză dreaptă, de aceeași religie, regim de zbor, a scoate coarne, țigan nomad, vedere scurtă, punct de vedere, vis urât.

f) agent secret, a bate câmpii, cele zece porunci, cel cu coarne, colecție de discuri, călătorie pe jos, cusut cu ață albă, a da foc, a se da după deget, doamna-codrului, două versuri, greutate în respirație, încetare din viață, a se lăsa păgubaș, lipsă de interes, oprire temporară a respirației, pasăre-muscă, potopul biblic, scară rulantă, a scoate hamul, spirit de ordine, taler cu două fețe, transpirație abundentă, umerii obrajilor, zece zile (consecutive).

g) arici-de-mare, abatere de la dogmă, băutură miraculoasă, castel medieval, cărucior electric, colecție de scrisori, cultură vastă, a-și da viața, fenomen secundar, hemoragie nazală, incontinență urinară, inscripție funerară, idilă cu dialog, jurasic inferior, lumină electrică, parazit intern, reacție afectivă, stilul unui discurs, scurgere de fluid, stârc alb, tensiune nervoasă, țap ispășitor.
h) bolta cerească, colecție de filme, copil din flori, creație populară, digestie ușoară, dulap cu fișe, emigrare în masă, a face exerciții, a face din țânțar armăsar, fluierul lui Pan, for interior, frate de cruce, a freca ridichea, a-și ieși din fire, incisivul elefantului, jurasic mediu, loc comun, lucrare de control, moarte fără dureri, Maica Domnului, moalele capului, produs de concepție, păcat carnal, sfârșire din viață, schimbarea valorii gramaticale, zahăr de struguri.

i) artă culinară, argint-viu, bube dulci, căluț-de-mare, ciocan de lipit, celulă sexuală, cu multe flori, flori-de-paie, fudul de-o ureche, frunză embrionară, ferestrele sufletului, furnică albă, gard viu, globulă albă, hora miresei, jurasic superior, lagăr de concentrare, lăsare la vatră, listă de bucate, literă mică, melc fără casă, măduva spinării, medicină infantilă, membru inferior, rupt din soare.

î) agent de percepție, bună-dimineața (bot.), corabia deșertului, casă de sănătate, cerul gurii, dare de seamă, direcție de scenă, a face legi, farfurie zburătoare,

Scanned with OKEN Scanner

geografia animalelor, insulă plutitoare, listă de întrebări, misă funebră, nume de familie, paralizie infantilă, participiu prezent, patriotism local, Păstorul-cu-Oile, petrol lampant, picior plat, ploaie artificială, porte-bonheur, prim-ministru, prin viu grai, regulator de temperatură, rendez-vous, soare-apune, Steaua Polară, trandafir sălbatic, trandafir-de-mare, tumoare malingă, unghie incarnată, ziua numelui, sfârşit de săptămână.

j) al naibii, băgător de seamă, bun de hanță, cu scaun la cap, cu stea în frunte, cu nările în vânt, cu tragere de inimă, dat dracului, a depune armele, dat peste cap, din partea locului, dat la brazdă, fel de fel (de), în doi peri, întors pe dos, luat în seamă, la locul lui, negru în cerul gurii, nu-ştiu-cum, pestriț la mațe, scos din fire, tot unul şi unul, vântură-lume.

▪ **Ex. 82 Înlocuieşte cu sinonime (cuvinte sau structuri sinonime):**

a tăia frunză la câini, văr bun, tropicul cancerului, a spune câte-n lună şi-n soare, a da în gropi, oxid de calciu, patru clase, picat din cer, a pune umărul, băşica fierii, castele în Spania, clorură de sodiu, a lua la goană, cât ai bate din palme, bele-arte, a-şi vărsa sângele, fir cu fir, lapte acru, cu vai-nevoie, a scoate din fire, cel de pe comoară, cadran solar, apă de var, cu siguranță.

MODEL **a tăia frunză la câini - a arde gazul de pomană**

▪ **Ex. 83 Identifică perechile de sinonime:**

a) apă de ploaie, a se acoperi de glorie, apă oxigenată, a băga actele, carte de judecată, a căuta în coarne, fir conducător, hidroxid de calciu, a se încununa cu lauri, a da nas, a lua apărarea, linie de conduită, a lua în căsătorie, a merge la Canossa, a-şi pune cenuşă în cap, peroxid de hidrogen, sentință judecătorească, a ține partea, var stins, vorbe goale.

MODEL **apă de ploaie = vorbe goale**

b) de la A la Z, a sta ca pe ace, a bate ceamburul, a da de cheltuială, a umbla creanga, a o întinde la drum, floare la ureche, bea Grigore aghiasmă, a trage un frecuş, lucru rău, a-şi lua picioarele la spinare, la mintea cocoşului, din pod în pivniță, poamă bună, sare amară, sat fără câini, a nu-şi afla rostul, sulfat de magneziu, țara lui Papură-Vodă, de voie, de nevoie.

c) cu de-amănuntul, a mâna apa la moara sa, când era bunica fată, a nu face doi bani, a-şi găsi beleaua, ceaiul de la ora cinci, a se duce de pe capul cuiva, a nu face nici cât o ceapă degerată, de-a fir-a-păr, five o'clock (tea), hidroxid de sodiu, a-şi bate joc, a scoate la lumină, a-şi aprinde paie în cap, a lăsa în pace, a lua peste picior, pe vremea lui Pazvante, a da la iveală, sodă caustică, a trage turta pe spuza sa.

d) a intra la apă, a lăsa pe cineva în apele lui, a vinde apă la sacagiu, a stinge în bătaie, a-şi pune coada pe spinare, a da pe gât, lumea cealaltă, a căra lemne în

Scanned with OKEN Scanner

pădure, a o băga pe mânecă, a prinde cu minciuna, a trage la măsea, a-şi căuta de nevoi, a prinde cu ocaua mică, a lăsa în plata Domnului, celălalt tărâm, a-şi vedea de treabă, a face zob, a prinde de veste.

e) de la Adam Badabam, a da asalt, a-şi da arama pe faţă, black-hole, a-şi arăta dinţii, a da de fundul sacului, gaură neagră, a-i toca gura ca o meliţă, a-i umbla gura ca o moară hodorogită, câte-n lună şi-n stele, de când lumea şi pământul, a ieşi la liman, a fi mort după ceva, a ajunge la mal, a da năvala, a trage un perdaf, a lua la refec, a ajunge-n sapă de lemn, a se da în vânt după ceva, vrute şi nevrute.

f) butelie de Leyda, în ceasul al doisprezecelea, a fi cu capul în nori, Cobiliţa-Ciobanului, Constelaţia Lebedei, condensator electric, a-şi lua catrafusele, a suci capul, a nu zice nici două, Luceafărul de Dimineaţă, a lua mînţile, în ultimul moment, a tăcea mâlc, a spune lucrurile cu moţ, a nu fi cu picioarele pe pământ, a spăla putina, a umple satul, Steaua Zorilor, a face din ţânţar armăsar, a duce vorba.

g) apa morţilor, ateneu popular, a sufla din buze, cămin cultural, cât ai clipi, a schimba calimera, a trage clopotele, a face pe dracul în şapte, a face explozie, a fluiera a pagubă, fata morgana, a întoarce foaia, închis cu şapte peceţi, a se face luntre şi punte, a face ochi dulci, a scoate peri albi, la repezeală, de nepătruns, a sări în aer, a face zile fripte.

h) capul mesei, cădere de apă, cerul gurii, a ploua cu cofa, diferenţă de nivel, a muia ciolanele (cuiva), a nu-şi pierde cumpătul, a-şi păstra firea, a turna cu găleata, odată cu găinile, în curând, literatura de anticipaţie, locul de onoare, ca mâine, meridian de origine, cu noaptea-n cap, primul meridian, palatul bucal, a face praf, science-fiction.

i) a face albie de porci, a trimite de la Ana la Caiafa, a ieşi cu bine, casă de amanet, casă de lombard, casă de toleranţă, Crucea de piatră, dintr-o dată, a pune pe drumuri, a-şi câştiga existenţa, a căuta nod în papură, a face cu ou şi cu oţet, a ieşi cu obraz curat, a-şi scoate pâinea, a da sfară-n ţară, a umbla cu ţâfna-n nas, a da de veste, dintr-un condei.

î) alfa şi omega, baladă populară, în bandulieră, calcio-vecchio, Carul Mare, fără căpătâi, a scurta cărările, cântec bătrânesc, cheia şi lacătul, de-a curmezişul, a se face Dunăre (de mânie), a se face foc şi pară, Luceafărul de Seară, fără rost, rotirea culturilor, Steaua Ciobanului, sistem alternativ, tencuială ornamentală, a-i sări ţandăra, Ursa Mare, a lua zilele.

j) a face aluzie, a pune cu botul pe labe, nici caldă, nici rece, cavitate toracică, cu căţel, cu purcel, coşul pieptului, cusut cu aţă albă, fată bătrână, forţă de muncă, nici laie, nici bălaie, a veni pe lume, a vedea lumina zilei, cu mic, cu mare, mână de lucru, cu ochi şi cu sprâncene, a-şi ieşi din pepeni, piatră în casă, a pune la punct, a bate şaua, a-i sări ţandăra, a veni de hac.

Scanned with OKEN Scanner

k) aeroport militar, a ajunge la aman, a trage la aghioase, a fi la ananghie, bază aeriană, a scoate din bocanci, a-i lipsi o doagă, a sparge gheața, a nu fi în toate mințile, a băgă în năbădăi (pe cineva), a-i crăpă obrazul, a face primul pas, a da ortul popii, a mâna porcii la jir, a intra în pământ („a muri"), a intra în pământ (de ruşine), a i se face inima cât un purice, a se umfla în pene, a i se face pielea (ca de) găină, a călca din pod, a-şi curma viața, a-şi lua zilele.

l) cale ferată, a-i trece prin cap, a strânge la ciorap, carne din carnea cuiva, a pune la chimir, a lega cobză, de flori de cuc, descendent direct, drum-de-fier, a-şi da duhul, a lega fedeleş, a fura inima, de florile mărului, a-i veni în minte, a lua naştere, a da piept, a-şi da sfârşitul, a prinde taurul de coarne, a cădea cu tronc, a prinde viață.

m) bază navală, a vârî în toate bolile (pe cineva), a-şi face felul, a băga frica în oasele cuiva, la calendele greceşti, de cart, la cântatul cocoşilor, de gardă, lexic principal, a se uita ca mâța-n calendar, a învăța minte, a avea necaz, la Paştele cailor, a face una cu pământul, a nu mai lăsa nici piatră pe piatră, a purta pică, port militar, a scoate sticleții din capul cuiva, a privi ca vițelul la poartă nouă, vocabular fundamental, a-şi scurta zilele, în zori.

n) a-şi găsi beleaua, a da de dracul, a i se muia gura, indicator de acord, a umbla cu iordane, din moment ce, parcă tot îi ninge şi plouă, a-1 apuca nervii, ochi magic, ca nuca-n perete, a strica orzul pe gâşte, a-1 lua pandaliile, a spune poveşti, a se face praf, pestriț la mațe, a-i pieri piuitul, a predica în pustiu, talpa iadului, a se îmbăta tun, tot îi tună şi fulgeră, unde dai şi unde crapă, de vreme ce.

o) a se duce pe apa sâmbetei, bătut în cap, a sta pe capul cuiva, a bate câmpii, sărac cu duhul, a vorbi în dodii, a o rupe-n fericire, a sta ca pe ghimpi, a se întrece cu gluma, a trage un ibrişin, a sta lipcă, a-şi găsi mantaua (cu cineva), a scoate din pâine, a-şi lua nasul la purtare, a-i crăpa pipota, a umbla cu poşta, a se ține scai, a trage sforile, a băga o strâmbă, a da cu tifla, a face vânt, a se duce pe vânturi, a duce vorba.

• SINONIME APROXIMATIVE (BELETRISTICE)

§ REPERE TEORETICE

„Acolo, între rândurile negre / Să cauți ritmurile noi, alegre, / Şi simfonia pură, imprecisă. //Aceste spații albe, virginale, / Le fecundeze visurile tale / Ca ziua între două nopți închisă."

(Victor Eftimiu)

În binecunoscutele versuri eminesciene „Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace, / În cuibar rotind de ape peste care luna zace", sintagma **bulgări**

Scanned with OKEN Scanner

fluizi este sinonimă cu **rotocoale**, iar **cuibar rotind de ape** semnifică **vârtej, copcă**. În stilul beletristic, unde originalitatea înseamnă deviere sistematică de la normă, relaţile de echivalenţă semantică (o sinonimie sui-generis, a aşa-numitelor sinonime aproximative sau beletristice) se pot stabili chiar între cuvinte incompatibile ca înţeles în celelalte registre stilistice. De pildă, în versul eminescian „**luna argintie, ca un palid, dulce soare**", cuvintele **lună** şi **soare** sunt sinonime. Într-o poezie de Nichita Stănescu, copacii sunt... răni, iar vulpile şi iepurii - lacrimi: „Ce s-o fi întâmplat/cu acel chip uriaş / care, atingându-se de pământ, / a lăsat în urma lui **copacii** drept **răni**, / **vulpile** şi **iepurii** drept **lacrimi** / şi **amărăciunea cerului** cu stele/ drept **gânduri**?"

Din perspectiva relaţiei de sinonimie, stratul semantic al structurii-artistice are două substraturi: primul, al sensurilor corespunzătoare „obiectelor" din realitatea extralingvistică (referentul pragmatic), explicite în cazul comparaţiilor (**luna** ca o **frunte de poet**) şi al metaforelor-comparaţii (**Perişorul** lui ,/ **Pana corbului**", „**copacii** / drept **răni**" etc.); al doilea, al sensurilor figurativ-simbolice (frunte de poet, pana corbului, răni etc.). Altfel spus, primul substrat este alcătuit din termenii comparaţi, iar al doilea cuprinde termenii cu care se realizează comparaţia, echivalările efectuate de autor. Metaforele propriu-zise (care sunt comparaţii subînţelese), în absenţa termenului comparat, permit existenţa unui al treilea substrat, al decodărilor făcute de fiecare cititor. Interpretarea imaginii artistice stă sub semnul ambiguităţii, ca efect al polisemiei ce caracterizează limbajul poetic. Pentru înţelegerea „mesajului", contextul lingvistic/stilistic este indispensabil, dar el nu dezambiguizeaz", şi nici nu are această menire, lăsându-ne să citim „între rânduri". La modul „ideal", decodarea noastră ar trebui să refacă întocmai primul substrat, ceea ce se şi întâmplă în situaţia metaforelor mai „transparente", ca în versurile argheziene „În grădina-n care scriu, / Cerne aur argintiu / o tipsie ca de jar / Spânzurată-ntr-un arţar", unde **cerne** = **revarsă, aur argintiu** = **lumină**, o tipsie ca de **jar** = **soarele.** Ambiguitatea sporeşte, odată cu numărul posibilităţilor de decodare, atunci când semnele poetice, prin sensurile lor denotative şi conotative, induc o pluralitate de interpretări: „Mi-am luat **săgeata roşie, /** Mi-am încordat **arcul negru / şi-am** tras în **zăpada albă. /** Lovit **ţinta!** strigă **cineva."** (Nichita Stănescu) Iată posibile echivalări sinonimice efectuate în al treilea substrat, de către un virtual cititor: **săgeată, arc = confruntare; roşie, negru = situaţie-limită, rană, moarte**. Epitetele **roşie** şi **negru** trimit, în context, şi la posibile stări afective şi voliţionale, potenţate de semantica verbelor: **am încordat, am tras, lovit, strigă**.) **Zăpada albă** poate însemna **lucru intact, început, puritate, „răceală", rece/apolinic.** Mai mult, între semnele poetice / lingvistice există relaţii complexe desfăşurate de funcţia poetică a textului (referitoare la modalităţile lui de organizare), ceea ce le amplifică polisemia. De exemplu, relaţia de la cauză la efect, dintre simbolul central al versurilor lui Nichita Stănescu (vezi supra): **chip uriaş** (aparţinând atât primul substrat: **chip,** cât şi celui de-al doilea: **uriaş)** şi dubletele sinonimice subordonate lui: **copacii-răni** etc. ne conduce la o posibilă decodare, la un al treilea substrat: **o forţă,** stranie şi copleşitoare, a indus **dezordine în cer** şi pe **pământ,** refuzând apoi să se mai arate.

O situaţie ce exprimă „libertăţile" sinonimiei beletristice este aceea în care acelaşi

Scanned with OKEN Scanner

sens este atribuit, pe rând, unor „realităţi" diferite: „Ca nişte **peşteri** în aer / Sunt **păsările** care îl zboară/(...) / Aidoma şi verbele / ca nişte **peşteri** în creierul meu." (Nichita Stănescu)

§ EXERCIŢII

▪ **Ex. 84 Stabileşte perechile de sinonime aproximative (beletristice) existente sau virtuale, în textele următoare.** Ai în vedere faptul că, în cazul metaforelor (simbolurilor), trebuie să refaci primul substrat semantic (corelat cu al treilea).

a) „Am aşteptat amurgul ca zările să fie / Altare largi suflate în aur preacurat, / Iar sălciile, care pe drum au tremurat, / Înspre Goleşti să-nşire albastra lor stafie." (Ion Pillat)

MODEL **„zările" - „altare largi"; „suflate" = învăluite; „aur preacurat" = lumina** soarelui în amurg; **„au tremurat" = s-au legănat** în bătaia vântului; „albastra lor **stafie" = umbra** lor

b) „Cum plâng nămeţii povârniţi în tindă." (Leonid Dimov)

c) „Asupra pădurilor veghează de sus
Cetatea eternelor stele." (Octavian Goga)

d) „Înalt, cu coaja arsă, bătrânească,
Mai poate el s-adune din pământ
Puterea care-1 face să rodească?" (Nicolae Labiş)

e) „Castelul tău de gheaţă l-am cunoscut, Gândire!" (Ion Barbu)

f) „Nadir latent! Poetul ridică însumarea
De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi,
Şi cântec istoveşte: ascuns, cum numai marea
Meduzele când plimbă sub clopotele verzi." (Ion Barbu)

g) „Piatră dată cu lac.
Piatră suflată cu aur.
Piatră-floare.
Piatră-crăiasă.

Mi-i dor de-o piatră
Ce a rămas piatră –
– Bună ziua, mamă! să-i spun,
şi ea să-mi surâdă tăcută." (Grigore Vieru)

h) „Prin vegherile noastre – site de in –
vremea se cerne, şi-o pulbere albă

Scanned with OKEN Scanner

pe tâmple s-aşază. Aurorele încă
se mai aprind, şi-aşteptăm. Aşteptăm
o singură oră să ne-mpărtăşim
din verdele imperiu, din raiul sorin." (Lucian Blaga)

i) „Ce bine că eşti, ce mirare că sînt!
Două cîntece diferite, lovindu-se, amestecîndu-se,
două culori ce nu s-au văzut niciodată.
una foarte de jos, întoarsă spre pămînt,
una foarte de sus, aproape ruptă
în înfrigurata, neasemuită luptă
a minunii că eşti, a întîmplării că sînt." (Nichita Stănescu)

Notă: Din raţiuni de eufonie (rimele *pămînt-sînt*), în acest citat am păstrat grafia autorului, cu *î*.

j) „Mii de galerii se împletesc în piatră, ca un inimaginabil labirint de nervuri, ducându-şi vârfurile de ac până sub cele mai înalte creste, în depozitele, nu mai mari decât o unghie, de sub coaja stâncilor, pentru a lăsa să se scurgă în abia născutul râu, picătură cu picătură, toată seva şi toată puterea Hăşmaşului Mare. Oltul pare, astfel, un arbore cu rădăcinile ramificate sub scoarţa unui vast şi haotic teritoriu, încât, dacă ar putea fi smuls, ca un brad de furtună, ar trage după el imensa horă de creste, prăpăstii şi piscuri. Prin acest fabulos rădăciniş, muntele trimite hrana în râul pe care l-a zămislit, ca într-un uimitor pom al vieţii." (Geo Bogza)

▪ **Ex. 85 Găseşte texte literare în care acelaşi sens este atribuit unor realităţi diferite.**

MODEL

„**Inima** mi-e **drumul** cu ploile, / Mi-e **drumul** cu praful şi oile, / **Drumul** sterp dintre copaci, / Mi-e **via** strâmbă pe haraci, / Mi-e **satul** cu câini, mi-e **bătătura**, / **Cenuşa** din brazde şi **arătura**, / Mi-e **cireada** care paşte pământ, / Mi-e **cârdul de ciori** din vânt, / Mi-e **bivolul** sculat din noroi / Cu capul greoi / Şi care se uită în golul mare." (Tudor Arghezi)

I. 6. 3 ANTONIMIA

§ REPERE TEORETICE

Antonimie - *s.f. Raport dintre două antonime. - Din fr.* ***Antonymie ; antonim*** *- s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens contrar. - Din fr.* ***antonyme.***

Antonimia este relaţia dintre două sau mai multe cuvinte ori grupuri de cuvinte care au sensuri diametral opuse şi forme diferite.

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri:
- **antonime lexicale cu corpuri fonetice (radicaluri) diferite**: bun ↔ rău
- **antonime lexicale diferențiate prin prefixe**: omogen ↔ **ne**omogen; corect ↔ **in**corect; moral ↔ **i**moral temporal ↔ **a**temporal; **îm**podobi ↔ **des**podobi; **în**gropa ↔ **dez**gropa
- **antonime lexicale diferențiate prin sufixe:** căţeluş ↔ căţe**landru**
- **antonime lexico-frazeologice** (un cuvânt antonim cu un frazeologism): a se naşte ↔ a-şi da duhul
- **antonime frazeologice**: a vedea lumina zilei ↔ a-şi sfârşi zilele

Theodor Hristea propune o categorie aparte de antonime, pe care le numeşte **parțiale**: bărbat ↔ femeie, băiat ↔ fată, cocoş ↔ găină etc. (Theodor Hristea, *Sinteze*, pag. 23-24)

§ EXERCIȚII

§ EXERCIȚII CU ANTONIME LEXICALE

▪ **Ex. 86 Observă care dintre verbele de la exercițiul nr. 21, derivate cu prefixul în- (îm-), admit antonime derivate cu prefixul de- (des-, dez-).**

MODEL (a) îmbarca ↔ (a) debarca etc.

NOTA BENE: Unele dintre verbele derivate cu prefixul **în- (îm-)** dezvoltă sensuri noi, față de cuvântul de bază: *căpățână → a se) încăpățâna* (compară cu: *baie → a îmbăia*, cuvinte ce se mențin în aceeaşi sferă semantică, prin valoarea delocutivă a prefixului; *a îmbăia = a pune în baie*. La fel se petrec faptele şi în cazul unui verb ca a *încorona = a pune coroană*). Nu întotdeauna prefixul **de- (des- dez-)** intră în relație de antonimie cu prefixul **în-(îm)** în cazul aceluiaşi cuvânt de bază: *(a se) încăpățâna (obstina) – (a) descăpățâna (decapita)*. În anumite cazuri, prin evoluția (schimbarea) sensului, legătura cu cuvântul de bază se explică mai greu; este cazul verbului **a îndura,** derivat de la adjectivul **dur** (tare). La început, sensul acestui verb a fost „a se întări" (lat. *indurare*), aşadar „a se face dur" (sens cu care circulă în româna de azi neologismul **a se indura,** din frc. **indurer).** În „Miorița", varianta Sadoveanu, întâlnim versul „Tu, mioara mea, / Nu te îndura", ceea ce semnifică „nu fi dură, nu te face/nu fi rea". Alecsandri a transcris „Să te-nduri de ea", cu sensul „să-ți fie milă", dezvoltat ulterior.

▪ **Ex. 87 Identifică antonimele următoarelor cuvinte:**

a) atrofiere, belicism, credit, centralizare, conformism, dilatare, durabilitate, egoism, împroprietărire, înălțime, lungime, negativitate, optimism, omogenitate, prolog, particularizare, puținătate, precocitate, perenitate, relativism, revers, reversibilitate, somn, sterilitate, uitare, unificator, universalitate, vară.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL atrofiere/hipertrofiere

b) afirmativ, ascendent, alb, apriori, (curent) alternativ, benefic, centrifug, convergent, curabil, codaş, curgător, cognoscibil, comunicabil, deficitar, diurn, domestic, extrinsec, excitant, endogen, extravertit, frecvent, gigant, ieri, indigen, inițial, logic, mobiliar, ordinar, pasiv, progresiv, prim, rațional, revoluționar, remediabil, răsăritean, seral, transmisibil, unilateral, uşurător, vindecabil.

c) (a) cumpăra, (a) concretiza, (a) expropria, (a) individualiza, (a) împiedica, (a se) plictisi, (a) recunoaşte, (a) subestima, (a) succeda.

▪ Ex. 88 Pe baza materialului lingvistic dat, stabileşte seriile sinonimice şi seriile antonimice. Selectează din fiecare serie o pereche de antonime şi construieşte enunțuri ilustrative pentru sensurile respective.

a) • avere, accentuare, acomodare, avuție, arşiță, apropiere, aclimatizare, abundență, acord, adept, adaptare, armonie, amplificare, atracție, belşug, bogăție, creştere, canicula, concordie, binecuvântare, biruință, dogoare, izbândă, înclinare, împăcare, înțelegere, mărire, opulență, partizan, pojar, reconciliere, susținător, sporire, văpaie, victorie, zăpuşeală; • adversar, afurisenie, ceartă, anatemă, conflict, blestem, calicie, dezbinare, diminuare, dezacord, discordie, descreştere, disensiune, divergență, frig, gâlceava, inadaptare, ger, împuținare, îngheț, îndepărtare, înfrângere, insucces, lipsă, micşorare, mizerie, neadaptare, neînțelegere, neacomodare, paupertate, potrivnic, răceală, repulsie, reducere, răcoare, respingere, sfadă, scădere, sărăcie, vrajbă.

MODEL **Serie sinonimică:** avere-avuție-abundență-belşug-bogăție-opulență/ **Serie antonimică**: calicie-lipsă-mizerie-paupertate-săracie. Cea mai mare **avere** a omului este sănătatea. Enunț: **Grea povară este pentru om sărăcia!**

b) • alcătuire, cinste, curiozitate, corectitudine, compunere, calitate, căsătorie, construire, condensare, creditor, culpă, cultură, credință, edificare, fidelitate, incoruptibilitate, interes, instrucție, împrumutător, însuşire (bună), îmbinare, matrimoniu, mariaj, onestitate, onoare, vină; • burlăcie, coruptibilitate, cusur, celibat, dezonoare, datornic, descompunere, divorț, destindere, deficiență, destrămare, debitor, demolare, dezmembrare, defect, incultură, incorectitudine, indiferență, infidelitate, impasibilitate, imperfecțiune, inocență, ignoranță, îndoială, lacună, lipsă, malonestitate, meteahnă, nepăsare, necinste, neştiință, neajuns, ocară, ruşine, rarefiere, scădere, slăbiciune, venalitate.

c) • ambiguitate, asprime, considerație, decădere, duritate, erudit, frăție, interdicție, intoleranța, învățat, lege, modestie, neclaritate, obscuritate, prietenie (strânsă), prohibire, regres, regulă, respect, savant, severitate, stimă,

Scanned with OKEN Scanner

smerenie, umilință, venerație; • aprobare, aroganță, asentiment, ascensiune, claritate, creştere, consimțământ, dezvoltare, desconsiderare, evoluție, dispreț, fudulie, ignorant, infatuare, inteligibilitate, indulgență, îngâmfare, îngăduință, limpezime, mândrie, neregulă, neinstruit, orgoliu, permisiune, progres, toleranță, trufie.

d) • bârfă, blamare, calomniere, creştere, critică, defăimare, decizie, denigrare, dojană, fermitate, hulă, hotărâre, intensificare, înmulțire, întărire, majorare, mărire, mustrare, singularitate, sporire, scumpire, unicitate; • atenuare, descreştere, diversitate, diminuare, domolire, felurime, ieftinire, indecizie, împuținare, laudă, micşorare, multiplicitate, nehotărâre, prețuire, potolire, reducere, restrângere, slăvire, scădere, şovăială, varietate.

e) • asupritor, barbarie, curățenie, destindere, dușmănie, exploatator, fixitate, flecăreală, imobilitate, inimiciție, împilator, înapoiere, locvacitate, liniştire, limbuție, neclintire, opresor, ostilitate, prigonitor, puritate, relaxare, stabilitate, slăbire, ură, vorbărie, volubilitate, vrăjmăşie; • asuprit, amor, afecțiune, amiciție, civilizație, contracție, dragoste, exploatat, instabilitate, impuritate, iubire, împilat, încordare, mutenie, mişcare, năpăstuit, nestabilitate, necurățenie, oprimat, prigonit, prietenie, slăbiciune, strângere, tăcere, tensiune, urgisit, variabilitate, zbucium.

f) • alungare, culanță, dărnicie, frivolitate, folos, frână, generozitate, izgonire, importanță, încetineală, îmbujorare, însemnătate, larghețe, lentoare, merit, mărinimie, monotonie, necesitate, obstacol, piedică, rumenire, sănătate, trebuință, uniformitate, uşurință, utilitate, valoare, validitate; • avariție, afecțiune, aviditate, atragere, boală, beteşug, chemare, cupiditate, calicie, diversitate, deşertăciune, gonire, gălbeneală, inutilitate, imbold, impuls, invaliditate, invitare, iuțeală, lăcomie, maladie, nonvaloare, paloare, parcimonie, poftire, rapiditate, rapacitate, seriozitate, stimulent, voracitate, zădărnicie, zgârcenie.

g) • cumpătare, discontinuitate, fanfaronadă, facilitate, grandomanie, hărnicie, instaurare, intermitență, întronare, întrerupere, lăudăroşenie, meschinărie, megalomanie, moderație, micime, noroc, pedeapsă, rodomontadă, sancțiune, sârguință, sobrietate, şansă, uşurință, vrednicie; • continuitate, detronare, desfrâu, dificultate, dezmăț, generozitate, ghinion, greutate, iertare, indolență, lene, mărinimie, modestie, neîntrerupere, noblețe, neşansă, puturoşenie, răsturnare, răsplătire, simplitate, trândăvie.

▪ Ex. 89 Stabilește seriile sinonimice şi seriile antonimice. Verifică perechile antonimice care se potrivesc semantic în contextele date:

a) asprime, avantaj, blândețe, blajinătate, bravură, bunătate, bucurie, beneficiu, bănuială, cruzime, curaj, câştig, certitudine, convingere, circumspecție, duritate,

Scanned with OKEN Scanner

daună, dubiu, diversitate, ferocitate, frică, folos, incertitudine, încredințare, îndoială, îndrăzneală, monotonie, laşitate, neomenie, neîndurare, neîncredere, nesiguranță, omenie, poltronerie, profit, pierdere, presupunere, pagubă, prejudiciu, răutate, severitate, satisfacție, siguranță, suspiciune, scepticism, sfială, temere, timiditate, uniformitate, variație, veselie, vitejie.

Îi trata pe toți cu multă ...
În prima înfruntare mai grea cu viața a dovedit ...
Gestul lui ne-a surprins şi ne-a adus ...
Au primit vestea cu ...
A fost o afacere care s-a terminat cu ...
Acea încercare a însemnat ...
Intervenția lor a însemnat pentru mine ...
Ştia cum este să trăieşti mereu în ...
Acele locuri se caracterizează printr-o nesfârşită ...

MODEL Îi trata pe toți cu multă... asprime-cruzime-duritate-ferocitate-neomenie-neîndurare-răutate-severitate ↔ blândețe-blajinătate-bunătate-omenie.

b) agerime, anarhie, banalitate, bădărănie, ceartă, cinste, conflict, chibzuință, cumpătare, deces, dreptate, deşteptăciune, decizie, duplicitate, delicatețe, dispariție, debandadă, dezordine, echitate, eden, efemeritate, eleganță, fermitate, falsitate, fățărnicie, franchețe, finețe, gâlceavă, grosolănie, gingăşie, haos, hotărâre, ipocrizie, inechitate, injustiție, inteligență, indecizie, iad, inedit, infern, înțelepciune, împăcare, judecată, justiție, loialitate, moarte, minte, naştere, nebunie, noutate, neorânduială, nedreptate, nesinceritate, neghiobie, nechibzuință, nepolitețe, ordine, originalitate, prostie, paradis, platitudine, pieire, prefăcătorie, perfidie, persistență, reconciliere, rai, rânduială, rațiune, rafinament, sfadă, strâmbătate, şovăială, tâmpenie, trăinicie, vrajbă, vremelnicie, vulgaritate.

Întrevederea lor s-a încheiat cu ...
Tot ce a întreprins a fost marcat de ...
... este însuşirea lui de căpetenie.
A acționat cu ... şi rezultatul s-a văzut.
Prezența lor te face să te crezi în ...
Mai greu a fost până la ...
La ... a fost o uşurare pentru toți.
Acest fenomen se manifestă cu ...

▪ **Ex. 90 Din materialul lingvistic dat, găseşte sinonimele şi antonimele corespunzătoare următoarelor sintagme cu substantive:**

a) om darnic; individ econom; atmosferă densă; comportament ales; gest decent; meseriaş abil; contur distinct; lucru durabil; reper neclintit:

• ales, abil, adunător, culant, clar, cuviincios, durabil, darnic, dens, delicat,

Scanned with OKEN Scanner

decent, dezinteresat, distins, dibaci, distinct, desluşit, dăinuitor, evident, elegant, econom, fin, fix, generos, iscusit, imobil, îndemânatic, limpede, mărinimos, manierat, moral, nobil, neclintit, nemişcat, peren, politicos, priceput, precis, pudic, păstrător, persistent, stabil, statornic, strângător, trainic; • avar, avid, abject, cheltuitor, calic, efemer, grosolan, inferior, infam, ignobil, instabil, inabil, indistinct, indecent, imoral, impudic, josnic, lacom, labil, mobil, mârşav, mişcător, meschin, necuviincios, neîndemânatic, nestatornic, necivilizat, necioplit, nepriceput, nedesluşit, neclar, nepoliticos, obscen, ordinar, parcimonios, pieritor, risipitor, stângaci, schimbător, temporar, trecător, variabil, vremelnic, vulgar, zgârcit.

MODEL **om darnic** - culant-generos-mărinimos ↔ avar-calic-zgârcit

b) om citit; tip înţelept; fire clarvăzătoare; raţionament coerent; nume (personaj) celebru; lucru concret; suprafaţa scobită; fruct copt; individ copt:

• aşezat, citit, clarvăzător, cultivat, coerent, celebru, concret, concav, copt, cumpănit, cult, chibzuit, cumpătat, deştept, dezvoltat, doct, echilibrat, educat, erudit, ilustru, inteligent, instruit, închegat, înţelept, învăţat, matur, moderat, perceptibil, ponderat, pătrunzător, palpabil, perspicace, renumit, real, reputat, sagace, scobit, stăpânit, strâns, vestit; • anonim, abstract, agramat, bornat, bombat, crud, convex, curbat, incoerent, impalpabil, imatur, imperceptibil, iute, ignorant, incult, mediocru, mărginit, neînchegat, nedezvoltat, necunoscut, necopt, nestăpânit, nebun, nechibzuit, netot, nătărău, necumpătat, neghiob, nerod, neinstruit, neînvăţat, obscur, prost.

c) individ corpolent; act creator; gest vinovat; lichid cristalin; trup elastic; tip activ; vestimentaţie actuală; obraz îmbujorat; perspectivă certă; gând desluşit:

• activ, actual, categoric, cert, corpolent, creator, culpabil, cristalin, clar, contemporan, dinamic, desluşit, distinct, elastic, energic, făuritor, flexibil, gros, îmbujorat, împurpurat, limpede, lămurit, mlădios, modern, precis, rumen, roşu, sigur, transparent, vinovat; • aproximativ, confuz, distructiv, depăşit, distrugător, echivoc, evaziv, galben, inocent, inflexibil, inactual, inactiv, imprecis, impur, încâlcit, învechit, încurcat, livid, murdar, neclar, nedesluşit, neprecis, necurat, nelimpede, neactual, nebulos, neflexibil, nelămurit, nedefinit, obscen, pasiv, palid, reprobabil, rigid, ruşinos, subţiratic, suplu, tulbure, ţeapăn, vag, zvelt.

d) om bun; tip glumeţ; coleg amabil; chip blând; figură luminoasă; situaţie favorabilă; poziţie anterioară; material mătăsos; sunet înalt; aspect (tip) plăcut:

•acut, atrăgător, ascuţit, angelic, bucuros, binevoitor, benefic, blajin, binefăcător, catifelat, dinainte, deschis, folositor, hazliu, gentil, indulgent, îngeresc, îngăduitor, însorit, moale, politicos, prietenos, precedent, propice, profitabil, subţire, simpatic, senin, vesel, voios; • adânc, antipatic, aprig, amărât, aspru, abătut, crud, crâncen, crunt, cumplit, dezagreabil, diabolic, dezgustător, drăcesc,

Scanned with OKEN Scanner

dur, duşmănos, dăunător, grav, gros, jos, indispus, închis, încruntat, înnegurat, întristat, malefic, mâhnit, melancolic, mohorât, neplăcut, nepoliticos, neguros, neprietenos, nefast, necruțător, nemilos, ostil, profund, prost-crescut, posterior, potrivnic, păgubitor, posomorât, respingător, râu, răuvoitor, serios, sever, solemn, supărat, sobru, trist, ulterior, vătămător, zgrunțuros.

▪ Ex. 91 Grupează în serii sinonimice adjectivele date, găsește seriile antonimice corespunzătoare și construiește sintagme, folosind cât mai multe substantive potrivite ca înțeles:

a) adevărat, autentic, brav, cinstit, brusc, corect, curajos, deschis, cutezător, direct, drept, exact, echitabil, fulgerător, inopinat, îndrăzneț, instantaneu, just, momentan, neînfricat, neocolit, sincer, subit, temerar, vertical, veridic, viteaz.

MODEL **adevărat-** autentic – veridic ↔ fals - fictiv - fantezist - fabulos - fantastic - himeric - inexistent - inventat - ireal - ideal - închipuit -mincinos - neadevărat - nereal - neautentic.
amic (document, merit, relatare etc.) **adevărat ... ↔ fals...**

- agreabil, arătos, bogat, credincios, creştin, distins, divin, drăguț, eficace, estetic, fecund, fertil, fin, fructuos, fructifer, frumos, mănos, plăcut, productiv, prolific, rafinat, roditor, rodnic.

- comunicativ, continuu, cuprinzător, desfăcut, durabil, desfăşurat, dispersat, expansiv, fudul, guraliv, incontinent, instabil, împrăştiat, îngâmfat, întins, larg, limbut, lat, locvace, mare, necontenit, nestatornic, neîntrerupt, permanent, prietenos, perpetuu, puternic, răsfirat, robust, risipit, semeț, sociabil, solid, spațios, trainic, trupeş, vast, vânjos, volubil, voinic, vorbăreț, variabil, veşnic, zdravăn.

- agitat, alarmat, complex, clocotitor, complicat, furios, frământat, impulsiv, intens, iute, îngrijorat, îndârjit, întărâtat, înfuriat, mare, mâniat, multilateral, neliniştit, nestăpânit, nerăbdător, polivalent, puternic, plurivalent, răsunător, ridicat, sprinten, strălucitor.

▪ Ex. 92 Găseşte seriile sinonimice şi antonimice corespunzătoare următoarelor verbe. Construiește enunțuri după structura **subiect-predicat-complement direct,** folosind substantive potrivite ca înțeles.

(a) acorda, amplifica, aprecia, admite, certa, combina, clădi, curma, deteriora, domoli, exclude.

MODEL Academia acordă un titlu; (a) **acorda,** atribui, conferi, da, decerna, oferi ↔ (a) retrage, ridica

Scanned with OKEN Scanner

§ EXERCIȚII CU ANTONIME LEXICO-FRAZEOLOGICE

▪ Ex. 93 Găsește antonime lexicale pentru următoarele frazeologisme:

aducere-aminte, părere-de-rău, luare-în-primire, dat la iveală, scos din fire, dat la brazdă, luat în considerație, a se face de râs, a lua înapoi, a sta pe loc, a prinde curaj, a-i fi pe plac cuiva.

MODEL **aducere-aminte ↔ uitare**

▪ Ex. 94 Găsește antonime lexicale pentru diferite frazeologisme întâlnite în exercițiile anterioare.

Ex. : a-şi da seama ↔ a nu înțelege

§ EXERCIȚII CU ANTONIME FRAZEOLOGICE

▪ Ex. 95 Grupează în perechi antonime următoarele frazeologisme:

a) a-i merge gura ca o moară hodorogită (ca pupăza), a sta ca o plăcintă, mare cât o zi de post, repede cât ai zice peşte, cât ai bate din palme, în doi timpi şi trei mişcări, drept ca funia în sac, pe şapte cărări, alb ca helgea, gol ca un nap, a sta ca pe jăratec, fudul ca un țap, a se potrivi ca nuca-n perete, cât vezi cu ochii, a-i veni ca o mănuşă, nici de leac, prost ca o ciubotă, a nu-şi bate capul, plin ciucur, negru ca dracul, ca lumânarea, ca vântul, ca melcul, a sta ca pe spini, a tăcea ca peştele, tac mă cheamă.

b) numeros cât nisipul mării, a-i fi drag ca lumina ochilor, prost ca oaia, a umbla ca după mort, a sări ca muşcat de şarpe, a trage targa pe uscat, a ploua cu găleata, de lemn Tănase, a sta ca pe cărbuni aprinşi, iute ca o suveică, ca părul pe broască, a-i sta ca piperul în nas, foc de deştept, iute ca prâsnelul, bun ca pâinea caldă, a trăi ca porumbeii, bogat ca un stup, a ploua ca prin sită, a trăi ca în sânul lui Avram, sărac lipit pământului, a sta ca lemnul, tufă de Veneția, pestriț la mațe, a se avea la cuțite, a se simți ca acasă, a trăi ca peştele în apă.

MODEL **a-i merge gura ca o moară hodorogită (ca pupăza) ↔ a tăcea ca peştele,** tac mă cheamă.

▪ Ex. 96 Găsește antonime frazeologice corespunzătoare:

a ține ca-n palmă, urâtă ca dracul, ca mânie, poimâne, a fi cu ochii în patru, a lega paraua cu zece noduri, a pune la inimă, a-şi lua nădejdea, omul lui Dumnezeu, a-şi păstra firea, a da viață, a da ortul popii.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL **a ține ca-n palmă ↔ a face zile fripte**

▪ **Ex. 97 Identifică antonimele din următoarele texte:**

a) „Păcătos nătâng şi îndărătnic, i-a zis, au nu te temi de iadul ce este gătit pentru nelegiuirile tăie? Cere, zicu-ţi, la stăpânul un loc în sfântul său rai." (Costache Negruzzi)

MODEL a) **iad ↔ rai**

b) „Dar la vatră-n zori de ziuă, el plecă pe vreme bună; Dar spre-amiazi, într-o pădure, se trezeşte c-o... furtună." (Petre Dulfu)

c) „Când trăsura sosi la poartă, soarele sfinţea pe după dealuri, oalele cu vin trecuseră din mână în mână, firele din sprâncenele pitarului se sbârliseră şi se desbârliseră de bucurie." (Alexandru Macedonski)

d) „Necontenit te întorci să cauţi cu ochii: unde sunt copiii care râd sau care cântă aşa de frumos în cor? unde e femeia al cărei glas tânăr plânge atât de duios? unde sunt uncheşii care vorbesc pe şoptite? Cine te-a strigat aşă de desluşit pe nume?..." (Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti)

e) „O să-ţi pierzi vremea degeaba, flăcăule, că n-o să ţie el partea unui argat venit de pe alte meleaguri! Pe mine mă ştie toată lumea că sunt din partea locului, om înstărit şi aşezat. Tu eşti un pierde-vară, un venetic... Nu te ştie nimeni de unde vii şi unde te duci! Aşa să ştii!" (Victor Eftimiu)

f) „Lacăte, cine te-a-nchis
La uşa marelui meu vis?
Unde ni-i cheia, unde-i păzitorul,
Să sfărâme zăvorul
Şi să vedem în fundul nopţii noastre
Mişcându-se comorile albastre?
Cine va pune în uşa noastră cheie
O singură scânteie?
Lumina ochiul şi-1 aşază
Şi-n încăpere caută să vază.
Lacătul simte şi tresare
Cu bezna mea, ca de o sărutare.
Stea, nu poţi tu intra-n veriga lui
Şi lacătul tăcerii să-1 descui?" (Tudor Arghezi)

g) „Viaţa nu e nimic; moartea e totul. Cu toate acestea, nu există ceva care să fie moartea, independent de viaţă. Tocmai această absenţă de realitate distinctă, autonomă, face moartea universală; ea n-are un domeniu al ei, e omniprezenţă, ca tot ce-i lipsit de identitate, de limită şi ţinută: o lipsă indecentă de finitudine." (Emil Cioran)

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 98 Găseşte: 1. cuvintele care admit antonime şi 2. antitezele din textele următoare:**

a) „Doamne, frumoasă ţară mai aveţi... Pământul d-voastră e într-adevăr o mamă care vă răsfaţă; el vă dă aproape de-a gata – şi asta nu este totdeauna un bine – vă dă cu mâna largă fructele cele mai gustoase, grânele cele mai căutate în Europa şi vinuri despre cari noi, la Paris, vorbim ca de lucruri din poveşti (...). Aici am văzut păşuni întinse rămase nepăscute, păduri nemărginite, ce par a fi crescut numai pentru podoaba munţilor şi adăpostul fiarelor, gorgane de sare şi râuri de păcură ce de sine au izbucnit din adâncuri, nerăbdătoare, viind ele la d-voastră. Eu am rămas pe gânduri, ieri, la Lopătari, când am văzut pe deal limbile acelea de flăcări, străvezii, tremurătoare în bătaia soarelui (...) poţi oare să nu visezi într-o ţară ca a d-tale?... (...) Spune drept dacă patria d-voastră – pe care-mi închipui cât trebuie s-o iubiţi – nu vă dă adesea visuri de acestea dintr-o mie şi una de nopţi. În orice caz, mărturiseşte că sunteţi un popor fericit.
– Ar trebui să fim. îţi spuneam însă ce istorie zbuciumată am avut, o luptă a fost aproape toată viaţa noastră şi un câmp de jaf şi de măcel pământul ţării. (...) Pe când d-voastră munceaţi în linişte, să ridicaţi altarele luminii apusene, noi păzeam – străji credincioase şi neadormite la porţile Carpaţilor, noi ne luptam, sărmanii, neştiuţi şi neajutoraţi de nimeni, şi apăram cu sângele nostru sfânta şi rodnica d-voastră pace... Garda care moare – cum ziceţi în mândra d-voastră limbă – moare, dar nu se predă. Noi am fost garda aceea! (...) Poporul nostru e încă sub spaima primejdiilor prin care a trecut (...) El e acum, bietul, ca un copil bătut, un copil bun, blând, înzestrat cu cele mai alese însuşiri, comori ascunse dorm încă în sufletul lui, ca şi în pământul pe care trăieşte – şi în ziua când, înseninat şi trezit la adevărata viaţă, va fi chemat să şi le arate, nu va fi popor pe lume mai cuminte, mai generos şi mai de ispravă ca poporul românesc.
Şi atunci, scumpul meu domn, frumosul d-tale vis, visul nostru al tuturora, nu va mai fi un vis...” (Alexandru Vlahuţă)

MODEL **Cuvinte care admit antonime:** frumoasă ≠ urâtă; pământul ↔ cerul; mamă ↔ tată; a răsfăţa ↔ a certa; a da ↔ a lua; totdeauna ↔ niciodată; bine ↔ rău etc.

Antiteze în text: sunteţi un popor fericit ↔ ar trebui să fim; pământul-o mamă ↔ pământul-un câmp de jaf şi de măcel; d-voastră munceaţi ↔ noi păzeam etc.

b) „Când ieşii într-un târziu afară, era întuneric deplin şi cerul plin de stele se boltea asupra pădurilor negre şi tăcute. Era o noapte albă, cu zăpadă tânără şi ireală, ceva din depărtări şi din trecut, ceva nestatornic şi de o clipă, amintire din alte vieţi şi alte milenii. Era o înmărmurire de pământ primăvăratic, înflorit alb. Şi avui deodată sentimentul singurătăţii celei mari, în care eram fulg al morţii, şi-mi apăru lacul cel negru din pădure în ramă imaculată, cu sălbăticiunea graţioasă a liniştii pe mal oglindindu-se o clipă în el. O clipă, căci totul era nesigur şi iluzoriu, ca mine şi ca April.” (Mihail Sadoveanu)

Scanned with OKEN Scanner

c) „Atunci noaptea, după ce s-a despărțit de Persida, el a alergat pe dealuri, ușor, parcă n-ar fi având pământul sub picioare. Îi venea să se ducă și tot să se ducă, încât să i se piardă urma și toată lumea să-l uite, numai ea singură să-și aducă în toată clipa aminte că el a voit și a putut, dar s-a stăpânit fiindcă atât de mult a iubit-o, încât s-a dus pribeag în lume, numai ca dânsa să poată trăi nesupărată. Atât simțea, atât știa, atât îi era gândul! După grele și îndelungate frământări, sufletul îi era ajuns, în sfârșit, la o hotărâre, care-l înălța la o senină liniște, căci nimic nu-l ridică pe om mai sus decât gândul că poate însuși să se biruiască pe sine și să lepede de la sine ceea ce îi este mai dorit în viață." (Ioan Slavici)

Scanned with OKEN Scanner

I. 6. 4 OMONIMIA

§ REPERE TEORETICE

DEX: omonimie - *s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omonim (1); situaţie în care se află două sau mai multe omonime. - Din fr.* ***homonymie*** ; **omonin** - ***1.*** *S.n. Cuvânt care are aceeaşi formă şi aceeaşi pronunţare cu alt cuvânt sau cu alte cuvinte, de care diferă ca sens şi ca origine.* ***2.*** *S.m. Persoană care poartă acelaşi nume cu altcineva; tiz. - Din fr.* ***homonyme. NODEX:*** **omonimie** - *Fenomen de coincidenţă a formei unor cuvinte diferite;* **omonim** – *(despre cuvinte luate în raport unul faţă de altul). Care este identic ca formă (dar se deosebeşte radical ca sens).Din fr.* ***homonyme.***

Omonimia este relaţia dintre două sau mai multe cuvinte care coincid formal (se pronunţă la fel, sunt omofone), dar au sensuri diferite.

Tipuri

- **Omonime lexicale:**
  - **omonime totale** (cu paradigme identice): **leu[1]-leu[2]** (pl. lei[1]; lei[2]), **ban[1]-ban[2]** (pl. bani[1]; bani[2])
  - **omonime parţiale** (cu paradigme parţial identice): **masă[1]-masă[2]** (pl. mase[1], mese[2])

- **Omonime lexico-gramaticale** (din clase lexico-gramaticale diferite): **cer[1]**-substantiv, **cer[2]**-verb.

- **Omonime gramaticale** (din aceeaşi clasă, cu sensuri gramaticale diferite): **Ion** vine mâine. (Ion, substantiv în cazul nominativ); **Ion**, vino mâine! (Ion, substantiv în cazul vocativ)

OMOGRAFE

Omografele sunt cuvinte sau forme ale unor cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunţă (se accentuează) diferit, adică nu sunt omofone, ca omonimele. Exemple: compănie-companie (două substantive omografe); vesélă-veselă (un adjectiv şi un substantiv, omografe).

Dicţionarele (de pildă, **DEX**) stabilesc inventarul cuvintelor omonime ţinând seamă de etimologia (originea) lor. Sunt considerate omonime acele cuvinte care au etimologii diferite. De exemplu **cap[1]** din latinescul **caput,** şi **cap[2],** din franţuzescul **cap. Cap[1]** – cuvânt polisemantic – are două realizări la plural, cu sensuri diferite: **capete, capi. Cap[2]** are pluralul **capuri** (geografice). Aşadar, există trei corpuri sonore omofone („omonime parţiale"): **cap** (capete) – **cap** (capi) – **cap** (capuri), dar numai două cuvinte omonime (parţiale): **cap[1]** (capete, capi) – **cap[2]** (capuri).

Scanned with OKEN Scanner

În dicționarul său de omonime, **Alexandru Popescu-Mihăeşti** adoptă o poziție diferită, practică: „Omonimia, prin prisma laturii aplicative, practice, nu trebuie definită prin existența etimoanelor diferite, ci prin numărul sensurilor «care au la bază noțiuni exclusive, necomparabile, şi care nu pot forma o unitate semantică, ci mai multe unități, atâtea câte unități necomparabile există»". În ultima parte a pledoariei sale, Alexandru Popescu-Mihăești reproduce opinia **Finuței Asan**, din „Observații cu privire la omonime", în *Probleme de lingvistică generală*, vol. II, București, 1960, pag. 120-121.

§ EXERCIȚII

▪ Ex. 99 Construieşte scurte enunțuri cu următoarele omonime:

Notă: Din rațiuni de spațiu, dăm cele două omonime numai la primul cuvânt, subînțelegându-se, pentru celelalte, că este vorba de câte două cuvinte diferite ca sens.

a) **arcan¹, arcan²,** ban, cală, cancan, coardă, deservi, diplomat, doc, factură, grapă, ierbar, liră, mină, mucenic, navetă, păli, plantă, ponta, radia, război, sicofant, tablă, tur, țiglă, vârstă.

MODEL **arcan¹** „laț": Înainte, flăcăii se luau la oaste cu arcanul.

arcan² „loc ascuns": „În arcane de pădure..." (Al. Macedonski)

b) arie¹, arie², bancă, bilă, bursă, capelă, cocon, dezbate, disc, filtru, grefa, mansă, operă, pală, pat, păr, pol, post, ramă, recreație, sitar, stimă, tară, urcior.

c) băncuță¹, băncuță², blănărie, carieră, cec, copcă, diateză, drob, franc, lac, marcă, palmă, patina, părui, polcă, punci, rasă, sinus, şut, teism, val.

d) brichetă¹, brichetă², carton, chilă, coş, dietă, freză, lector, leu, masa, mitră, obor, pană, pară, poliță, pupă, racilă, raționa, stopa, top, tură, vernisa.

e) (a) bura¹, bura², cicoare, ciocan, cupă, diligentă, fugă, liliac, milă, morgă, parabolă, pălămidă, pilot, pompă, port, rachetă, şleau, toc, ură, viza.

▪ Ex. 100 Construieşte sintagme sau scurte propoziții prin care să demonstrezi valoarera de omonime parțiale sau totale a următoarelor cuvinte:

bandă¹, bandă², basc, calcan, caval, coc, han, lux, masă, odor, pistol, resort, sorb, stat, ton, țelină, ulei, zăvod, achiu, bar, creanțier, cvadrat, erg, ghem, granat, infuzor, legat, lin, lustru, moț, râs, somn, taler, țoi, țol, urat, acordor, bilon, cap, car, corn, elan, furnicar, ghioc, halat, pas, rug, scris, spor, strai, troian, agregat, batal, bob, cană, cer, cornet, coşar, ghețar, lob, plasă, piton, rom, struț, triton, zălog.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL **bandă[1]**, „grup”: bande de tâlhari; **bandă[2]**, „fâşie”: benzi de magnetofon

▪ **Ex. 101 Construieşte sintagme sau scurte propoziţii cu următoarele omonime:**

a) **accident[1], accident[2],** antrenor, cocoş, dulap, element, frâu, ghid, ghicitoare, iris, lână, nadă, obraz, omonim, partidă, raport, soră, trapez, umăr, vară, zefir; arc, aruncător, bas, bărdac, calcul, drob, eter, fluieraş, ghiveci, ionatan, cămin, cilindru, drug, flagel, nisipar, ocol, puişor, tranzistor, venit.

MODEL **accident[1]**, „întâmplare”: accidente rutiere; **accident[2]**, termen muzical: accidenţi muzicali

b) arlechin, brâu, colector, dragor, fus, lingurar, omucid, patricid, receptor, tambur, trasor, ţesătoare; buhai, câmp, dulceaţă, emisar, fratricid, pivot, plod, şiret, termen; buton, complex, curent, gălbeneală, muc, păpuşoi, secretar, spătar, timbru, ţintar; acar, acces, bulion, centru, cot, creier, derivat, filet, plumb, segment, spălător, timp, uricar, viespar.

c) accelerator, centimetru, ciubuc, component, conector, cristal, fapt, surghiun, tip, untar; augur, argint, băligar, canat, corp, finisor, glob, numărător, obol, plantator, reductor, şerpar, lopitor.

▪ **Ex. 102 Construieşte enunţuri cu următoarele verbe omonime, la persoana a III-a, singular, modul indicativ, timpul prezent, precizând valoarea (omonime totale sau parţiale):**

(a) **absolvi[1], absolvi[2],** acorda, alega, contracta, cura, îndoi, lega, mira, manifesta, ordona, pica, reflecta, repurta, tăi, turna.

MODEL **absolvi[1],** „a scuti de pedeapsă”: Cine te **absolvă** de acest păcat; **absolvi[2],** „a termina un an şcolar, un curs”: Cel ce **absolvă** un astfel de curs, ce meserie va practica? (omonime totale, după DOOM[2]).

▪ **Ex. 103 Construieşte sintagme sau scurte propoziţii cu următoarele perechi de omonime lexico-gramaticale alcătuite dintr-un substantiv şi un adjectiv:**

a) **automat[1]** - substantiv; **automat[2]** - adjectiv; apocrif, carnasier, elastic, fals, grăsun, istoric, lenitiv, mediu, nominativ, orar, personal, real, submarin, tăietor, văratic.

MODEL automat defect-sintagmă cu substantivul „automat”
dispozitiv **automat** - sintagmă cu adjectivul „automat”

b) ascendent, colectiv, explozibil, fixativ, guvernant, liber, moderator, petrolier, radical, sublim, tonic, uscător; afrodisiac, complet, emiţător, fin, grotesc,

Scanned with OKEN Scanner

impermeabil, mobil; neolitic, original, pliant, reflex, secundar, trimis, vid; critic, groscior, hipnogen, imperativ, lichid, mic, nud, oral, psihic, ritual, sumar, vioară.

c) alb, efectiv, hipotensiv, luciu, metropolitan, nesfârşit, public, regal, şic, tragic; extensor, medic, pătrat, rapid, superlativ, şes, transformator, vorbitor; accesoriu, exemplar, instantaneu, memorial, negru, pasiv, roman, precedent, temporal, viitor; anticar, extrem, intestin, pectoral, ticăit, verde; adânc, conservator, expres, franc, general, indicativ, lung, mozaic, patent, simultan, tranchilizant, uşor.

▪ Ex. 104 Construieşte enunţuri cu următoarele omonime lexico-gramaticale, având in vedere toate valorile gramaticale posibile:

a) adagio, drept, duce, fâş, hap, mulţumită, meu, para, pic, pitpalac, prim, puf, repede, trop, tău, toc.

MODEL

adagio- substantiv: Cel mai mult mi-a plăcut **adagioul** din prima sonată.
adagio- adverb: Partea a doua se cântă **adagio**.
drept - substantiv: A dat la **drept**.
drept - adjectiv: Este un om **drept**.
drept - adverb: Spune **drept**!
puf- substantiv: Unele plante au **pufi**. (botanică). Înainte de a le creşte penele, puişorii au corpul acoperit cu **puf**. („pene mici", „peri fini"). Îi place să stea numai pe pufuri. („obiecte de toaletă", „scaune")
puf - interjecţie: S-a auzit **puf**!

b) dedesubt, firesc, fiu, graţie, hait, hodorog, jap, mie, minimum, parcă, pieptiş, plus, pac, pui, strop, trap, tot, trac.

▪ Ex. 105 Ilustrează, în scurte enunţuri, omofoniile care urmează şi justifică diferitele modalităţi de scriere.

Nota bene: Omofoniile caracterizează formele unor cuvinte sau grupuri de cuvinte care coincid fonetic/se pronunţă la fel: **cer¹-** substantiv; **cer²** – verb; **mai** – adverb; **m-ai** – pronume+verb auxiliar **(m-ai chemat)**; **altfel** – adverb; **alt fel** – adjectiv+substantiv. În ultimul caz, pot apărea diferenţe de accent, după cum se evidenţiază unul sau altul dintre cuvintele **alt** şi **fel**.

altădată, altă dată; altfel, altfel de, alt fel, alt fel de, în alt fel; aşadar, aşa dar, aşa, dar; aşa-numit, aşa numit; aşa-zis, aşa zis; bine-crescut, bine crescut; bine-cunoscut, bine cunoscut; bineînţeles, bine înţeles; bine-venit, bine venit; bun-simţ, bun simţ; bun-gust, bun gust; bunăvoinţă, bună voinţă; bunăstare, bună

Scanned with OKEN Scanner

stare; bun-rămas, bun rămas; ceai, ce-ai; câteodată, câte o dată; cuminte, cu minte; cumsecade, cum se cade; de altfel, de alt fel; decât, de cât; degrabă, de grabă; deloc, de loc; demâncare, de mâncare; demâncat, de mâncat; demult, de mult; deodată, de odată, de o dată; deoparte, de o parte; devale, de vale; devreme, de vreme; drept-credincios, drept credincios; de altădată, de altă dată; după-masă, după masă; încât, în cât; întrucât, întru cât; întruna, într-una; mai demult, mai de mult; nea, ne-a; neam, ne-am; nicicând, nici când; nicicât, nici cât; nicicum, nici cum; nicidecum, nici de cum; niciodată, nici odată, nici o dată, nicio dată; niciunde, nici unde; numaidecât, numai de cât; numai, nu mai, nu m-ai; nu-ştiu-ce, nu ştiu ce; nu-mă-uita, nu mă uita; (de) niciunele, (de) nici unele; odată, o dată, odată ce, o dată ce; odată cu, o dată cu; (pe) dinafară, din afară; preaplin, prea plin; rea-voinţă, rea voinţă; sânge-rece, sânge rece; totodată, tot odată, tot o dată; totuna, tot una; vreodată, vreo dată.

MODEL **Altă dată** importantă este 9 Mai. (adjectiv pronominal nehotărât + substantiv). **Altădată** era mai frumos, (adverb, „odinioară").

▪ Ex. 106 Integrează, în scurte enunţuri, următoarele omonime gramaticale şi precizează-le valorile de diateză, mod, timp, persoană, număr, gen şi caz:

spune[1], spune[2], spune[3], cântă[1], cântă[2], a fi criticat[1], a fi criticat[2], om[1], om[2], Florin[1], Florin[2], deşeua[1], deşeua[2], voi fi spus[1], voi fi spus[2], pictorului[1], pictorului[2], vezi[1], vezi[2], prinde[1], prinde[2], prietene[1], prietene[2].

MODEL **Spune** cu talent, cum numai el ştie; **spune[1],** formă de indicativ, prezent, persoana a III-a, singular; **Spune** adevărat!; **spune[2]**, formă de imperativ, persoana a II-a, singular; Pot **spune** că am fost şi eu în Arcadia; **spune[3]**, formă de infinitiv, prezent, diateza activă.

▪ Ex. 107 Accentuează cuvintele şi formele omografe care urmează; precizează-le valoarea gramaticală şi sensul lexical.

a) apendice-apendice, armonie-armonie, barem-barem, cantor-cantor, cântă-cântă, comite-comite, companie-companie, constructor-constructor, domino-domino, decima-decima, folie-folie, imobil-imobil, muşuroi-muşuroi, ogoi-ogoi, polei-polei, picher-picher, pui-pui, sufragiu-sufragiu, tempera-tempera, vier-vier.

1. apendice, substantiv, „adaos", „anexă", „supliment"; 2. apendice (şi apendice) substantiv, „prelungire a tubului intestinal"

b) afin-afin; bandură-bandură, copil-copil, comis - comis-voiajor, colonie-colonie, cola-cola, comedie-comedie, candida-candida, episcop-episcop, gârliţă-gârliţă, junior-junior, maia-maia, oloi-oloi, paroi-paroi, prior-prior, roi-roi, şiroi-şiroi, ţarină-ţarină, varia-varia, vestibul-vestibul.

Scanned with OKEN Scanner

c) acele-acele, august-august, cauc-cauc, conte-conte, colniță-colniță, cavalerie-cavalerie, duduie-duduie, dura-dura, etero-etero, godin-godin, ladin-ladin, nămeți-nămeți, onanie-onanie, posturi-posturi, pitic-pitic, senior-senior, trimer-trimer, uric-uric, via-via.

d) altoi-altoi, boi-boi, corector-corector, coda-coda, copii-copii, croi-croi, dresuri-dresuri, director-director, filer-filer, haină-haină, index-index, mijloc-mijloc, mister-mister, ochi-ochi, paria-paria, puhoi-puhoi, pupa-pupa, solid-solid, tipic-tipic, torturi-torturi, ura-ura, veselă-veselă, zori-zori.

▪ Ex. 108 Exemplifică, în scurte enunțuri, relațiile de omonimie și tipurile de omonimie în care pot intra cuvintele din textele următoare:

a) „Mă omule, ai puțintică răbdare, zi-i ce i-am zis și eu: Ești tare, stimabile, la machiaverlâcuri, tare, n-am ce să zic." (Ion Luca Caragiale)

MODEL **mă** = în text, **interjecție;** poate fi **pronume personal:** mă vede. Mă[1] și mă[2] sunt omonime lexico-gramaticale; **ai** = în text, verb la modul **imperativ;** poate fi verb la **indicativ prezent:** Ai ceva de spus?; **substantiv:** Mănâncă la ai! („usturoi"); **interjecție:** Ai, ce-am să-ți fac!; **prepoziție + pronume:** A-i fi spus nu era greu. Omonimele respective sunt gramaticale și lexico-gramaticale.

b) „În sfârșit (...) mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcăniile de pe ulițele Iașilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în cieriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare. " (Ion Creangă)

c) „Vezi, rândunele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așază bruma peste vii –
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii? " (Mihai Eminescu)

d) „S-a dus albastrul cer senin
Și primăvara s-a sfârșit –
Te-am așteptat în lung suspin,
Tu, n-ai venit!

Și vara, cu nopțile ei,
S-a dus, și câmpu-i veștejit –
Te-am așteptat pe lângă tei,
Tu, n-ai venit!

Iar mâni, cu-al iernei trist pustiu,
De mine-atunci nu vei mai ști –
Nu mai veni, e prea târziu,
Nu mai veni. " (George Bacovia)

e) „Deasupra, fără tihnă, se frământau măslinii,
Păreau că vor să fugă din loc, să nu-l mai vadă... " (Vasile Voiculescu)

Scanned with OKEN Scanner

I. 6. 5 PARONIMIA

§ REPERE TEORETICE

DEX : paronimie – S.*f. Însuşirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situaţia, relaţia în care se află mai multe paronime. - Din fr.* ***paronymie ;*** **paronim** – s.n. Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit de acesta ca sens (şi ca origine). - Din fr. **paronyme. NODEX : paronimie** – *lingv. Fenomen de asemănare a formei unor cuvinte diferite ca sens. /<fr. paronymie*; **paronim** – *Cuvânt care se aseamănă parţial cu altul din punctul de vedere al formei, dar se deosebeşte ca sens de acesta.*

Paronimia este relaţia dintre două sau mai multe cuvinte diferite ca sens, dar apropiate formal.

Tipuri de paronime:

- **paronime care au acelaşi număr de foneme:** corvetă-covertă, (a) evalua-evolua, calitate-caritate;
- **paronime care diferă printr-un fonem:** avers-aversă, imun-imund, petrolier-petrolifer, contor-contoar;
- **paronime care diferă prin două foneme** (categorie neadmisă de toţi specialiştii): conjectură (ipoteză)- conjunctură (situaţie, împrejurare).

Paronimele aparţin fie aceleiaşi clase lexico-gramaticale: vezi **supra**, fie unor clase diferite: mortal (adjectiv) - mortar (substantiv), sunt accentuate la fel, sunt **cvasiomonime, cvasiomofone.**

§ EXERCIŢII

▪ Ex. 109 Selectează paronimul potrivit în contextul dat:

a) Aceste... au fost executate de un specialist (accidente-accidenţe); Suferă de... (anghilă-anghină); Acel... a găsit câteva pepite (băiaş-băieş); Îl ştiam că e în stare de... (delaţiune-dilaţiune); Pe la voi e bine ca în... (edem-eden); Sunt problemele noastre..., care nu te privesc (familiale-familiare); Pentru latura administrativă a problemei, trebuie să vorbeşti cu... întreprinderii, (garantul-gerantul); Barca a rămas în (lacună-lagună); Iar l-a făcut... la table! (marţ-marţi); Plata se face în... (numeral-numerar); A fost lovit... (suborbital-suborbitar); Doar îi cunoşti... (tabietul-tabinetul).

MODEL Aceste **accidenţe** („lucrări tipografice de tip special care folosesc în mod variat literele, liniile şi ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă", DEX).

b) Şi-a... (asomat-asumat)... toate riscurile.; ... (Bardul-Bradul) de la Mirceşti a fost un scriitor total.; Revista e de... (comicuri-comicsuri).; ... (Descinde-

Scanned with OKEN Scanner

Descinge)... din voievozi.; Poţi... (excepta-excerpta)... pe vreunul?; Acest pasaj este... (impasabil-impasibil).; Fii atent la partea... (literală-literară)... a ecuaţiei!; Cine şi-a dat... (obolul-oborul)...?; A fost de... (planton-plancton)... toată noaptea.; Au dormit în... (ruletă-rulotă).; Fotografiile sunt executate pe hârtie... (sepia-sepie).; Călătoreşte pe... (speţele-spezele)... statului.; Casa te uimeşte de cum pătrunzi în... (tildă-tindă). Deşi are numai nouă ani, e un... (virtuos-virtuoz)... al viorii.

c) E unul din... (aconiţii-acoliţii)... lui; Versul e segmentat de... (cezură-cenzură); A căpătat... (dependenţă-dependinţă) de alcool; ... (Eufonia-Euforia)... este o calitate a exprimării; E neplăcut să rămâi pe... (geantă-jantă).; Are dureri... (lombare-lombarde).; ... (Marmita-marmota; marota-marmota)... este un animal rozător; Între cele două ţări nu e nici o diferenţă de fus... (oral-orar); Ca să-i treacă timpul, mai face câte o... (pacienţă-pasienţă); I s-a... (relevat-revelat)... brusc tot adevărul; A fost... (solitar-solidar)... cu noi; Climatul... (torit-torid)... estre greu de suportat; Nu a rămas nici un post... (vacant-vagant).

▪ **Ex. 110 Completează cu paronimul cerut de context:**

a) **apostrof-apostrofă, anual-anuar,** (a) **evalua-evolua, fiabil-friabil, original-originar,** (a) **recuza-refuza:**

A... situaţia. Este un produs ... Sunt ... din Chişinău. A ... oferta. Lipsa accidentală a unor sunete este marcată prin ... În general, bilanţul se face ... A publicat un singur roman ... Martorii au fost ... A apărut ... pe 1995. Astă-seară, pe scena teatrului de vară, va ... o trupă celebră. E făcut dintr-un material ... Supărat, a încheiat cu o ...

MODEL A **evaluat** situaţia.

b) **arbitral-arbitrar, glacial-glaciar, investit-învestit, petrolier-petrolifer, temporal-temporar:**

Cerul este ... noros. Hotărârea i-a supărat pe toţi, pentru că a fost ... S-a instituit un tribunal ... care a sancţionat jucătorii recalcitranţi. I-au făcut o primire ... A fost găsit un alt zăcământ ... În impact, i-a plesnit osul ... Iezera şi Păpuşa sunt lacuri ... A fost ... în funcţie de curând. Au fost luate măsuri pentru relansarea industriei ... Nu a putut recupera banii...

*

c) (a) **apropia-apropria, libret-livret, miner-minier, prenume-pronume,** (a) **reflua-refula,** (a) **reprima-reprimi:**

Mulţimea nu poate ... spre poartă. S-a zbătut pentru acel post, tocmai pentru a-şi ... bunurile altora. S-a ... ceasul adevărului. Are mai multe ... de economii. Industria ... este rentabilă. „Florin" este un ... „Al meu" este un ... „Mineriadă" este un termen derivat de la cuvântul ... Opera a fost compusă pe un ... inspirat de o nuvelă celebră. Pornirile instinctuale pot fi ... . „Defula" şi... sunt verbe antonime.

Scanned with OKEN Scanner

▪ Ex. 111 Construieşte enunţuri cu paronimele din exerciţiile precedente care nu au fost incluse în exemplificări.

MODEL Prea mulţi oameni mor în **accidente** de circulaţie.

▪ Ex. 112 Defineşte succint, în maniera dicţionarelor, următoarele paronime şi construiţi scurte enunţuri cu fiecare dintre ele.

a) avers-aversă, bestial -bestiar, cartel-cartelă, epos-etos-eros, fascicul-fasciculă, inapt-inept, inept-inert, ordinal-ordinar, pasional-pasionat, pasionat-pasionant, persian-persiană, premier-premieră-premiere, subordin-subordine, tocă-togă, transparent-transperant, ablaţiune-abluţiune.

MODEL **avers,** „faţa unei monede sau a unei medalii"; aversă, „ploaie torenţială de scurtă durată". Pe **avers,** moneda are încrustată valoarea. Mâine, se prevăd rafale de vânt şi **averse** în prima parte a intervalului.

b) deferenţă-diferenţă, destins-distins, eminent-iminent, erupţie-irupţie, exalat-exaltat, floral-florar, galon-galion, (a) înflora-înflori, mobiliar-mobilier, or-ori, partid-partidă, perceptor-preceptor, raport-report, reverendă-reverenţă, sângerete - sânge-rece.

c) carbonier-carbonifer, complement-compliment, (a) defula-refula, degresiune-digresiune, deluviu-diluviu, (a) emigra-imigra, funcţional-funcţionar, fisă-fişă, (a) inculca-inculpa, (a) indura-îndura, limax-climax, vers-viers.

▪ Ex. 113 Găseşte câte un paronim pentru cuvintele:

a) (a) asculta, atlas, bizon, calitate, capital, capitol, carenă, casier, cauză, cod, (a) concilia, covertă, (a) credita, curent, (a) decoda, (a) deferi, dental, deviză, disonanţă, (a) elida, (a) enerva, escatologie.

MODEL asculta-**ausculta**

b) epopee, eprubetă, excelent, (a) exploda, falie, famat, fantomă, fiestă, final, flagrant, focal, fracţie, imun, imunitate, (a) incita, insolenţă, înglobat, (a) însera, lapidar, limb, locaţie.

c) disfonie, marţian, menaj, mitralieră, monarh, mortal, opis, perempţiune, (a) prefera, pripon, revolut, rondo, rut, seism, solitudine, stalactită, (a) stima, stringent, tranşă, trup, ţinut, vârstă.

Scanned with OKEN Scanner

▪ **Ex. 114 Exemplifică, în scurte enunțuri, sensurile următoarelor cuvinte apropiate ca formă:**

a) concesie-concesiune, divizie-diviziune, depresie-depresiune, fracție-fracțiune, funcție-funcțiune, invenție-invențiune, inversie-inversiune, instrucție-instrucțiune, lecție-lecțiune, porție-porțiune, partiție-partițiune, permisie-permisiune, pensie-pensiune, rație-rațiune, secție-secțiune, stație-stațiune.

MODEL Am cedat destul în fața lor. De mâine, nici o **concesie** („îngăduință"). În schimbul unor beneficii, statul face **concesiuni** diverse, („convenții" prin care o persoană fizică sau juridică dobândește dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului).

b) alopatie-alopecie, alienare-alienație, alterare-alterație, anoxie-anoxemie-anorexie, ascendent-ascendență, (a) colabora-corobora, conjectură-conjunctură, echitate-echitație, eritremie-euritmie, exponent-expozant, explozie-implozie, fotogen-fotogenic, (a) importa-importuna, învederat-inveterat, gravitate-gravitație, motivare-motivație, simpatic-simpatetic.

▪ **Ex. 115 Exemplifică, în scurte enunțuri, sensurile următoarelor cuvinte care se „interferează" formal:**

a) ambidextrie-ambliopie, alineat-aliniament, alogamie-alopecie, catahris-catharsis, comunitate-comuniune, corecție-corectură, discordie-discordanță, expansiv-expansibil, filiație-filieră, finalism-finalitate, grimă-grimasă, inexorabil-inexpugnabil-inextingibil-inextricabil, ingenuu-ingenios, ingerare-ingerință, mixtură-imixtiune, obturare-obstrucționare, rechiziție-rechizitoriu.

MODEL **Ambidextria** este capacitatea de a se folosi cu aceeaşi uşurință de ambele mâini. **Ambliopia** înseamnă scădere a vederii, cauzată de leziuni, de excese sau de bătrânețe.

b) debandadă-degringoladă-rodomontadă, deflorare-defoliere, delincvență-delicvescență, estacadă-esplanadă, expozeu-expoziție, forțat-fortuit, galantar-galanterie, ingresiune-ingredință, ingenuitate-ingeniozitate, jubileu-jubilație, lezare-leziune, maşinărie-maşinație, obliterație-obnubilație, ordonare-ordonanțare.

c) aprehensiune-comprehensiune, anafor-anaforă-anafură, corectiv-coercitiv, consuetudine-consimilitudine, disfazie-distonie-distonanță, elocuțiune-elocvență-elocință, fastuos-fastidios, gratulare-gratificare, insipid-insidios, lubricitate-lubrifiere, maltratare-malversație.

d) (a) abjura-abjudeca, alocație-alocuțiune, ascendență-ascensiune, ablațiune-ablactațiune, ablepsie-ablefarie, autunian-auversian, admonestare-

Scanned with OKEN Scanner

admoniţiune, complexitate-complexiune, diaspor- diaspora, emolient-emolument, fugos-fugitiv, legislaţie-legislatură.

e) context-contextură, divinaţie-divinizare, eutecie-eutrofie-eutanasie, expansiune-expansivitate, dezagregare-dezagrement, excensor-extinctor, fricţie-fricţionare, gestoză-gestaţie, gratitudine-gratuitate, inefabil-infailibil, ignorare-ignoranţă.

▪ Ex. 116 Găseşte confuziile paronimice/etimologiile populare şi precizează varianta corectă:

Atunci s-a produs brusculada. A venit fastidios îmbrăcat. După accident, i s-au imputat picioarele. În ultima vreme, s-a înglobat în datorii. Şi-a cumpărat somnieră nouă, să doarmă şi el ca oamenii. Lupta s-a sondat cu moartea eroului. Adeseori avea abcese de furie. Muzica asta face furouri. Cine este Bradul de la Mirceşti? Au dat sfoară-n ţară că e chiu şi vai. Totul e doar... apă chioară!

MODEL **brusculadă;** confuzie cu „brusc". Corect: **busculadă,** din franţuzescul „bousculade" (înghesuială).

▪ Ex. 117 Explică următoarele situaţii de confuzie paronimică/ etimologie populară întâlnite în scrierile lui Ion Luca Caragiale şi precizaţi variantele corecte:

asinuitate, geantă (latină), (a te pronunţa cu) iluzii, (lege de) murături, a mânca (de la datorii), renumeraţie (mică după buget), scrofuloşi (la datorie), şicul (de la baston).

MODEL asinuitate; confuzie cu „asin". Corect: **asiduitate** (perseverenţă).

Scanned with OKEN Scanner

I. 6. 6 GRUPURI SEMANTICE

• CÂMPURI SEMANTICE. HIPONIMIA ŞI HIPERONIMIA

§ REPERE TEORETICE

Câmpurile semantice sunt subansambluri lexico-semantice, „secţiuni ale vocabularului închegate sub raport semantic, ale căror componente îşi definesc reciproc limitele şi acoperă împreună sfera unei anumite noţiuni generale" (**Theodor Hristea**, **Sinteze**, p. 24-30). Între elementele unui câmp semantic există relaţii de hiponimie şi hiperonimie.

Hiponimia este relaţia de subordonare a unor sensuri apropiate faţă de un sens supraordonat, pe baza unui indice semantic (sem) principal comun. De exemplu, cuvintele *casă, cocioabă, coşmelie, colibă, bina, bojdeucă* se subordonează semantic cuvântului ***adăpost***, pe baza indicelui comun „construcţie făcută ca să apere".

Hiperonimia este relaţia inversă, de regenţă a unui sens faţă de sensurile subordonate. De exemplu: ***adăpost*** pentru *casă, cocioabă, coşmelie* etc, ***culoare***, pentru *alb, albastru, galben, roşu, verde* etc, ***roşu***, pentru *carmin, grena, (îm)bujorat, pembe, purpuriu, roşcat, roşcovan, roşior, roz, rozaliu, roziu, rubiniu, rumen, rumeior, stacojiu, trandafiriu, vişiniu.*

§ EXERCIŢII

▪ Ex. 118 Stabileşte hiponimele următoarelor cuvinte:

alb, alb-galben, animal sălbatic, artist muzical, arbust, bovine, boală de piele, cald, dans clasic, dans modern, demnitate bisericească, diviziune temporală, fenomen fizic optic, gen literar, hidronimic din judeţul Prahova, instrument muzical de suflat, instituţie cu destinaţie educativă, joc cu mingea, măsură pentru lichide, obiect de toaletă, ovine, plantă ornamentală, planetă din sistemul nostru solar, peşte de apă dulce, produs lactat, rudă primară, profesiune navală, specie literară lirică, simţ, transport pe apă.

MODEL ***alb:*** *albicios, albior, albişor, albiu, albuleţ, alburiu, albuţ*

▪ Ex. 119 Stabiliţi hiperonimul următoarelor cuvinte:

coregrafie-literatură-muzică-plastică; circuit-drumeţie-excursie-tur; cometă-meteorit-planetă-satelit; colon-endocarp-splină-trahee; palat-esofag-laringe-stomac; ambasadă-consulat-legaţie; cuvânt-expresie-locuţiune-sintagmă; alienaţie-distonie neurovegetativă-demenţă-nevroză; dumping-embargo-export-import; bazin-canal-ecluză-chei; cotare-curs valutar-disagio-paritate; auroră-curcubeu-eclipsă-nor; agat-ardezie-caolin-ocru; cristal-diamant-perlă-rubin; cristalizare-galvanism-magnetism-mişcare; ductilitate-elasticitate-forţă centripetă-polaritate; bonomie-credulitate-frivolitate-vigilenţă; demisol-faţadă-mezanin.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL coregrafie-literatură-muzică-plastică = **artă**

▪ Ex. 120 Completează, cu câte trei cuvinte, seriile următoare, precizând hiperonimul:

-băcan-librar-măcelar ...
-astronaut-biolog-chirurg ...
-cauțiune-ipotecă-procură ...
-acrobat-balerin-cântăreț ...
-azot-hidrogen-iod ...
-împărat-ministru-rege ...
-bancrută-incaso-scont ...
-amidon-cauciuc-ceară ...
-bursuc-dihor-jder ...
-asistent-conferențiar-educatoare ...
-amortizare-licență-marcă de fabricație ...
-bază-circumferință-diametru ...
-an-dimineață-chenzină ...
-bâtlan-coțofană-prepeliță ...
-bancnotă-convertibilitate-etalon aur ...
-cub-romb-sferă ...
-crap-nisetru-știucă ...
-crin-narcisă-trandafir ...
-bilanț-creditor-inventar ...

MODEL *băcan – librar – măcelar – angrosist – birtaş - tutungiu:* ***lucrător (meseriaş) din comerț***

▪ Ex. 121 Găseşte câte cinci cuvinte care se circumscriu în sfera următoarelor câmpuri semantice:

denumirile ocupațiilor din domeniul administrației publice, denumirile ocupațiilor din domeniul (sectorul) deservire, denumirile componentelor actului teatral, denumirile specializărilor din armată, denumirile alimentelor coapte, denumirile îmbrăcămintei de iarnă, termeni geografici montani, denumirile formelor de organizare în grupuri umane, denumirile formelor de asociere în grupuri animale, denumirile instrumentelor cu clape, denumirile instituțiilor cu destinație cultural-artistică, denumirile speciilor literare dramatice, denumirile formelor de asociere a obiectelor.

MODEL ***denumirile ocupațiilor din domeniul administrației publice:*** *contabil, funcționar, secretar, telefonist, vameş.*

▪ Ex. 122 Grupează în câmpuri semantice cuvintele de la exercițiile nr. 40 - 43.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL

denumirile locuinței: *bina, iatac, mezanin, motel, budoar, coteț, donjon, alcov, hotel, celulă, vizuină.*

• CÂMPURI FRAZEOLOGICE

§ REPERE TEORETICE

Noțiunea a fost propusă de **Theodor Hristea (Sinteze,** p. 150, 157): „Numai pentru noțiunea exprimată de verbul **a muri** am găsit, până în prezent, peste 40 de sinonime lexicale şi mai ales frazeologice (...): a-şi da duhul, a-şi da otpustul, a-şi da obştescul sfârşit, a da ortul popii, a se duce pe copcă, a-şi pierde viața, a-şi da ultimul suspin, a trece în neființă, a trece în lumea umbrelor, a închide ochii (după fr. *fermer les yeux*, „mourir") şi multe altele, care constituie ceea ce am putea numi un adevărat **câmp frazeologic."**

§ EXERCIȚII

▪ Ex. 123 Alcătuieşte câmpurile frazeologice pentru:

a fi abătut, a fi aiurit, a fi desperat, a fi prost, a fi sărac, străvechi, a fi zgârcit, a pierde timpul degeaba, a-i fi frică, a o încurca, a se naşte, a se înfuria/enerva, a vagabonda, a alinta, a se simți bine/a trăi confortabil, a se supăra, a se speria, a certa, a bate, a vorbi mult, a reuşi, a pleca, a minți, a ucide, degeaba, niciodată, repede, total.

MODEL **a fi abătut**: a fi ca o curcă plouată, a nu fi în apele lui, a nu-i fi boii acasă

• FAMILII LEXICALE

Cuvintele înrudite ca înțeles şi având un radical (morfem-rădăcină) comun alcătuiesc o **familie lexicală**.

▪ Ex.124

1) După modelul de familie lexicală pentru **frate: derivate cu sufixe:** frățesc (adjectiv propriu-zis), frăție (substantiv), frățeşte (adverb); **derivate cu prefixe şi cu sufixe:** (a se) înfrăți (verb), înfrățit (adjectiv participial), înfrățire (substantiv), alcătuieşte familiile lexicale ale cuvintelor de mai jos.
2) Explică **mecanismul de formare** a fiecărui derivat.
3) Rescrie substantivele care realizează toate posibilitățile de derivare specificate în model/stereotip.

casă, copil, dor, drac, față, floare, frate, frunză, lucru, mână, moş, nebun, noapte,

Scanned with OKEN Scanner

oaie, parte, pădure, pământ, pânză, piatră, prieten, român, sat, semn, student, tânăr, viață, voinic, vorbă.

MODEL

casă[1] (locuință): căsuță, căscioară (substantive derivate cu sufixele diminutivale **-uță, -cioară);** căsoaie (substantiv derivat cu sufixul augmentativ **-oaie);** casnic (adjectiv propriu-zis derivat cu sufixul **-nic**) etc.
casă[2] (de bani): încasa (verb derivat cu prefixul **-în** și cu sufixul **-a**); încasat (adjectiv participial derivat cu prefixul **-în** și cu sufixele **-a, -t**); încasare (substantiv derivat cu prefixul **-în** și cu sufixele **-a,-re**)

Substantivele care realizează toate posibilitățile de derivare specificate în stereotip sunt: **drac, nebun** etc.

• FAMILII FRAZEOLOGICE (expresii)

§ REPERE TEORETICE

Noțiunea a fost propusă **deTheodorHristea,** ca pandant la **familie lexicală (Sinteze,** p. 149): „Uneori am împrumutat din franceză o întreagă **familie frazeologică,** ai cărei membri sunt constituiți, de obicei, din două elemente, și anume: un substantiv determinat și un adjectiv determinativ." **Ex.:** familia frazeologică a cuvântului **placă:** placă comemorativă, placă dentară, placă fotografică, placă neuro-musculară, placă turnantă, placă de fundație, placă de beton armat, scleroză în plăci (apud Theodor Hristea).

§ EXERCIȚII

▪ **Ex. 125 Alcătuiește familiile frazeologice ale următoarelor cuvinte:**
adunare, alcool, bloc, boltă, centură, corp, cutie, flux, focar, forță.

MODEL **adunare** constituantă, adunare legislativă, adunare populară, adunare generală, adunare națională.

▪ **Ex. 126 Găsește alte cuvinte care formează familii frazeologice.**

Scanned with OKEN Scanner

§ REPERE TEORETICE

• Structura funcțională a vocabularului

1. Vocabularul (lexicul) principal (de bază, fundamental) cuprinde aproximativ 1500 de cuvinte (10% din vocabularul limbii române):

- cele mai importante cuvinte (aproximativ 10%), polisemantice, cu derivate, intrate în expresii și locuțiuni, în cuvinte compuse:
nume de obiecte și acțiuni importante: ac, ață, casă, căciulă, cămașă, ceas, cheie, cui, cuțit, masă, pânză, vas, (a) cânta, (a) culege, (a) face, (a) încălța, (a) muri, (a) naște, (a) pierde, (a) plânge;
nume de fenomene ale naturii: vânt, lună, fulger, ploaie, soare, tunet;
nume de însușiri: mare, mic, drag, ușor, plin, prost, proaspăt;
nume de culori: alb, albastru, galben, negru, roșu, verde;
nume de alimente și băuturi: apă, brânză, carne, ceapă, grâu, lapte, legumă, pâine;
numele unor părți ale corpului: buză, cap, coadă, coastă, cot, deget, os;
nume de păsări și animale: bou, cal, capră, găină, pasăre, pește, pui;
nume de plante, arbori și fructe: cireș, cireașă, iarbă, măr, pom, poamă, nuc, nucă;
numele unor forme de relief: câmp, munte;
numemele membrilor de familie și ale unor grade de rudenie: bărbat, copil, fată, frate, mamă, soră;
nume de zile și de luni: august, februarie, luni, marți, miercuri, joi, vineri, duminică.

2. **Masa / restul vocabularului** cuprinde:

- arhaismele propriu-zise, **lexicale**, acele cuvinte ieșite din uz (istorisme): *agă, armaș, capuchehaie, işlic, paharnic, pârcălab, voievod*; **fonetice** (forme vechi): *(a) derege, pre, (a) rumpe, samă, vecinic* (pronunțat în două silabe), **semantice** (sensuri învechite): *brâncă* („mână"), *limbă* („popor"), *rost* („gură"), *(a) săruta* („a saluta"); **gramaticale**: *au fost căzut* („căzuse", mai mult ca perfect arhaic și plural, în loc de singular), somnul/vameș *vieții* (dativ arhaic adnominal, cu funcția de atribut substantival datival);
- regionalismele lexicale: cucuruz („porumb"), ai („usturoi"), păcurar („cioban"), clisă („slănină"), uiagă („sticlă"), arină („nisip"); **fonetice**: *frunce* (pentru *frunte*, în Banat), *ghinișor* (pentru *binișor*, în Moldova); **gramaticale**: *o fost, a plecatără (el), a plecat toți* (auxiliarul *o*, în loc de *a*, formă de singular asociată cu desinența de plural: *-ră*, singular în loc de plural,)

Scanned with OKEN Scanner

- **cuvintele populare:** muiere („femeie", „sofie")
- **neologismele:** cuvinte intrate în limbă începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea şi cuvinte recente; ex.: peisaj, marketing. DEX: **neologism** - *s.n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: ne-o-] - Din fr.* ***néologisme.***

d) termenii de jargon: maşer. DEX: **jargon** - *s.n. 1. Limbaj specific anumitor categorii sociale, profesionale etc., care reflectă fie dorinţa celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor, fie tendinţa de a folosi termeni specifici profesiunilor respective şi care se caracterizează prin abundenţa cuvintelor şi a expresiilor pretenţioase, de obicei împrumutate din alte limbi, sau a celor de îngustă specialitate. 2. (Înv., azi impr.) Dialect, grai. - Din fr.* ***jargon.***

e) termenii de argou: biştari, lovele, mălai (bani), pârnaie (închisoare); DEX: **argou** - *s.n. Limbaj convenţional al anumitor categorii sociale, care folosesc cuvinte speciale sau cu sensuri deosebite, pentru a nu fi înţelese de restul societăţii;* NODEX: *Limbaj convenţional, folosit în mod conştient de către vorbitorii unui grup social sau profesional, pentru a nu fi înţeleşi de ceilalţi.* ***~ al elevilor. ~ al vânătorilor.*** *Din fr.* ***argot.***

f) termenii de specialitate din diferite domenii de activitate: cation, morfem, pneumonie, desinenţă, donlawd.

• Structura etimologică/după origine a vocabularului

Dimitrie Macrea a împărţit cele **49.642** de cuvinte din **DLRM** (Dicţionarul limbii române moderne) **în 76 de grupe etimologice.** Dintre acestea, numai **14** depăşesc **1%. (*Sinteze*** ..., p. 15)

-de origine dacă: abur, Argeş, bordei, brad, buză, mânz, mazăre, viezure;
-de origine franceză (38,42%): antet, bacalaureat, bor, bord, certificat, convoi, constituţie, decret, efect, fular, influenţă, inventar, mercerie, nobil, parfum, pension, persoană, recamier, rever, revers, sergent, septicemie;
-de origine latină, transmise prin contact direct (20,02%):
-de origine slavă veche (7,98%): apostol, bogat, boier, drag, icoană, (a) iubi, (a) munci, plug, ogor;
-de origine necunoscută (5,58%)
-turceşti (3,62%): acadea, agă, baclava, barcagiu, basma, cafea, cataif, cazma, cântar, chebap, chef, chiftea, chirie, ciorbă, ciulama, dambla, duşman, duşumea, ghiveci, haimana, halva, hazliu, iahnie, iaurt, macara, mahala, magiun, mezel, murdar, musaca, pătlăgea, peltea, pilaf, rahat, saltea, sarailie, sarma, susan, şerbet, telemea;
-de origine latină literară/savantă (2,39%): adagiu, arenă, biblie, clar, colocviu, dormitor, (a) elibera, fabulă, familie, fruct, insulă, literă, pictor, premiu, rege, tezaur, veteran, vezică;
-neogreceşti (2,37%): (a) aerisi, (a) agonisi, ananghie, caligrafie, (a se) chivernisi, igrasie, lefter, (a se) plictisi, politicos, simandicos, sindrofie, tacticos, taifas; (elemente greceşti vechi: acatist, arhiereu, psalm);
-maghiare (2,17%): belşug, chin, chip, dijmă, (a) făgădui, fel, gazdă, gând,

Scanned with OKEN Scanner

hotar, lacăt, locaş, marfă, meşter, meşteşugar, neam, oraş, seamă, sicriu, vamă, viclean;
-bulgăreşti (1,78%)
-germane (1,77%): abţibild, balonzaid, bildungsroman, boiler, bomfaier, bormaşină, blitz, cocs, crenvurst, fasung, glaspapir, laitmotiv, matriţă, mişmaş, rucsac, şină, ştecăr, ţincvais;
-italiene (1,72%): acont, agenţie, ancoră, andante, bancă, bariton, basorelief, bilanţ, calcio-vecchio, campion, capodoperă, cambie, chitară, contabil, crescendo, duet, febră, fisc, operă, reumatism, solfegiu, traumă, valută;
-bulgaro-sârbeşti (1,51%)
-de origine rusă: agregat, combinat, prospect;
-anglicisme (de origine engleză şi engleză americană): biftec, bowling, knockout, computer, corner, dispecer, fairplay, fotbal, gentleman, handicap, hobby, jazz, manager, management, marketing, mass-media, meci, motel, radar, ring, scor, spicher, spleen, start, stres, supermarket, transplant, volei, week-end, western, whisky.

§ EXERCIŢII

▪ Ex. 127 Găseşte expresii, locuţiuni şi compuse în care intră cuvintele din fondul lexical principal enumerate mai sus.

MODEL **câmp** = a-şi lua câmpii, câmp semantic, câmp magnetic etc.

▪ Ex. 128

Stabileşte pentru care compartiment al masei vocabularului sunt ilustrative textele următoare, subliniind cuvintele respective:

a) „Când deschise mica uşă de brad, el zări pe bătrânul armaş uscat şi galbin, cu fruntea pleşuvită, cu barba albă, zăcând lungit pe o velinţă albă, în căpătâiul unui pat ce ţinea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbină, şi un biet călugăr bogunisea pe slăvoneşte [...] rugele agoniei; în părete, o mică candelă lumina o veche troiţă de lemn şi mai încolo, pe ziduri, stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete şi dispuieri luate de pe la duşmanii învinşi. O singură armă, o ghioagă de fier ţintuită, mare şi grea, buzduganul însuşit slujbei de armaş-mare, sta aşezată pe velinţa flocoasă d-a dreapta bolnavului, şi mâna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mişcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o rădice." (Alexandru Odobescu)

MODEL

a) **arhaisme** - „Când deschise mica uşă de brad, el zări pe bătrânul ***armaş*** uscat şi ***galbin***" ; *armaş* - arhaism lexical, *galbin* - arhaism fonetic.

b) Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărăşiţi

Scanned with OKEN Scanner

fieştecare de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefegii înarmaţi şi că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sunt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că şi prepuneau vreo cursă, dar odată intrând, nu se mai putea înturna: căci porţile erau străjuite şi păzitorii porunciţi a nu lăsa să iasă nime. Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpuşneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofătul Trotuşan şi în stânga pre vornicul Moţoc. Începură a zice din surle: şi bucatele se aduseră pe masă. În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăţ se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borşul polonez, veneau mâncări greceşti ferte cu verdeţuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, şi, în sfîrşit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii şi şervetele erau de filaliu ţesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile şi păharele erau de argint. Pe lângă părete sta aşezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobeşti şi de Cotnar şi la spatele fieştecăruia boier dvorea câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate." (Costache Negruzzi)

c) „ – Hm… făcu el răsucindu-şi eterna-i mustaţă stufoasă şi galbenă; ia poftiţi ş-îţi sta o ţâră; şi ne arăta prispa jerpelită a cocioabei lui.

– Mult n-om sta, Rusule – zisei aşăzându-mă pe prispă – că ne grăbim; ia, cât om face o ţigară; tu fumezi? Şi-i întinsei tabachera.

– Mulţumesc d-tale. Eu beu tiutiun (...).

– Mă rog – zise el – d-ta eşti chiar inginerul cu şuşaua?

– D-apoi doar ţi-am spus o dată, Rusule; ce? vrei să ţi-o spun de două ori?

– Apoi, dacă-i aşa, când îi veni cu linia pe-aici, să pui să taie colţul ist de deal, că se năruie peste mine." (Calistrat Hogaş)

d) „– Ce are, mă?... Ce spui tu că are vaca mea?...
– Hidrofobie, moşule.
– Ce mâncare nemţască-i asta, mă Dumitre? Nu poţi tu să-mi spui pe moldoveneşte ce are vaca mea?
– Îi turbată, moşule.
– Apoi spune aşa, bre, nu-mi vorbi mie păsăreşte; apoi ia vezi şi-i dă ceva să-i treacă.
– Apoi, moşule, orice i-oi scri, îi degeaba; boala asta nu are leac...
– Ce spui tu, măi Dumitre?... Cum n-are leac? Adică vrai să zici că vaca mea are să moară?...
– Apoi dă, moşule, ce-s eu de vină, dacă nicio doftorie nu-i vine de hac boalei aiştia?
– Bravo!... Aferim!... vra să zică eu cheltuiesc cu tine un amar de bani prin ţara nemţască, ca să te fac doftor de dobitoace, şi vaca mea să moară sub nasul tău?..." (Calistrat Hogaş)

Scanned with OKEN Scanner

e) „Dacă l-ar fi poprit pe la vreo circumscripție, se mai putea face ceva. Mituiai presarii, paznicii, aceştia se făceau că au pierdut actele, se împăcau, dar acolo cine se încumeta? Mână-Mică trecuse prin astea. Întâi te fotografia, îți lua apoi urmele de la degete, te tundea şi te trimitea la zdup. Tot o să-i dea doi coți de pârnaie, socotea. A alergat repede la Bozoncea, să-i spuie tărăşenia. Acesta juca cărți cu ucenicul şi cu Gheorghe. Stăpânul l-a văzut fiert, copt.
– Ce-i?
– Au pus laba pe Nicu-Piele...
Ăl bătrân a lăsat foițele.
– Unde?
– În Grivița, la podul Basarab. Eram în şuteală şi s-a prins clientul.
Se făcuse tăcere. Starostele a zis scurt:
– Gata, uşcheală. Să nu deschidă pliscul! Rămâne numai Didina. Noi coborâm la groapă. Strângeți-vă catrafusele...
Într-un ceas, se topiseră. Pe drum spunea Bozoncea:
– Numai de n-ar da pe gură...” (Eugen Barbu)
f) „Costea Chiorul deschise cutia pe care o adusese cu dânsul şi începu a desface mărfurile, pronunțând cu îngâmfare numele fiecăreia mătăsării sau giuvaerica:
– Asta este hataia de Veneția sadea, hataia florantin, camohas de Veneția cu fir, camohas sadea, catifea cu aur şi sadea de Veneția, sandal cianfes, canavăț, tafta, atlas vărgat şi cu flori, hares pungiuc, fesuri tuneslii, basmale de Triesti, de Franța şi de Englitera, tulpan mosc, alagea de Triesti, şal de India ciceacliu, şal bozafer mai cu flori pân colțuri, gear de India, sangulie, brâuri caragialar cusute, cutnii, alagea, citarii şi gazii de Brussa, suvaiele de Hale.” (Nicolae Filimon)

g) „Iubită Rezi! Tu, care, prin fizionomia ta mai albă decât hârtia ministerială, ai ştiut să înfigi în nenorocita mea inima toate frigările amorului, aibi pietate de un om care nu trăieşte decât ca să contemple ochii tăi cei mai verzi decât granitul (...). Fii şeful de secție al inimii mele şi mă voi crede foarte ferice ocupând postul de pomojnic în amorul tău!... Voi trece cu cea mai mare exactitate, în bilanțul datorielor mele de amant fidel, toate evenimentele industriale şi politice ale amorului nostru.” (Nota autorului: „Se vede că slujnicarul nostru era amploiat contabil.”) (Nicolae Filimon)

h) „... Stând cu buzele înțepenite, cu mâna dreaptă ridicată într-o târzie apărare, Herbert îşi dădu seama, fulgerător, de neputința absolută de a se disculpa în fața ochilor femeii pe care o jignise într-un mod atât de ciudat şi – ca şi în atâtea alte dăți în viața sa de mai târziu – îşi imagina cu ardoare un zeu atotştiutor şi puternic, care să arunce un fulger în acea cameră burgheză, peste paturile vechi şi peste paginile cu litere gotice ale strămătuşii sale, şi să restabilească dreptatea, speriind şi uimind femeia vinovată şi redându-i lui bucuria demnității.” (Nicolae Breban)

i) „Par mon honneur, n-am fost şi nu voi fi niciodată revoluționar... Agitațiunile politice zdruncină comerciul...” (Bogdan Petriceicu Hasdeu)

Scanned with OKEN Scanner

j) „Tabula certa supta calcanie. (Amenințând pe Jorj) Juvene insolențe! (...) Sum cive romanul. (Jorj și Mariţa pufnesc în râs). Hilaritate? Homeni simplicii! ei nu au consultat dicționarul Societății Academice (suspinând) Monumentum tesauru!" (Bogdan Petriceicu Hasdeu)

k) Trendiștii sunt cei îmbrăcați cu gust, oarecum neopulenți și care în București preferă cluburile mai „chill". Shoesărilor le vine porecla de la faptul că poartă un anumit tip de încălțăminte, cea cu talpă dreaptă și rigidă, care se pretează plimbărilor cu „skate-ul", iar caracteristica lor cea mai mare este că sunt inconsecvenți mediului / muzicii pe care o ascultă – ei migrează dintr-un club cu muzică house într-altul gen Vama Veche, fără să aibă nici cea mai mică problemă de conștiință. Fițoșii au ajuns, din păcate, în fața tinerilor, cei mai naşpa: sunt corespondentul celor care la București frecventează „Office" sau „Martin", ascultă un soi de house necizelat, iar filozofia lor de viață se învârteşte în jurul etichetelor hainelor. Atât trendiștii, cât și shoesării sau fițoșii au bani mulți pe mână. „Aproape toți sunt copii de bani gata", spune un cunoscător al peisajului. (Sidonia Silian, articol în *Jurnalul național*)

l) Dana Argeşan se poate considera o norocoasă. Ea trăieşte visul multora dintre fetele de la noi, care își doresc să călătorească, să întâlnească celebrități și să stea prin preajma lor la evenimente fastuoase. De câțiva ani buni, ea face parte din echipa de make-up pentru artiștii de la Cannes (anul acesta ca freelancer), însă pentru aceasta au recomandat-o câteva atuuri-cheie: profesionalismul, credibilitatea în branșă, precum și faptul că vorbeşte fluent atât engleza, cât și franceza. Dana a fost la Cannes în interes profesional, dar cu toate acestea a găsit timp să se lase impresionată de grandoarea evenimentului. Declarându-se copleşită de luxul orbitor și impresionată de evenimentul a cărui desfăşurare impecabilă este cu atât mai surprinzătoare, dată fiind amploarea lui, Dana a făcut o relatare „din culise" a festivalului de la Cannes, pentru *Stiletto*, și ne-a dezvăluit motivul alegerii sale de a lucra pentru mai multe branduri: „Am dansat la petreceri glam ca aceea a lui Karl Lagerfeld sau în cluburile de pe croazetă, gândindu-mă că orice repriză bună de dans poate fi echivalentul unei ședințe de fitness! La Festival am ajuns reprezentând brandul de cosmetice partener al acestui mare eveniment de la Cannes, dar și datorită faptului că am terminat aceeași școală de machiaj (*Jean Pierre Fleurimon*), ca și teamleader-ul echipei de acolo, Alexis Dralet." (După revista *Stiletto*)

▪ **Ex. 129 Observă ce alte componente ale masei vocabularului apar, în textele de mai sus, în afară de cele caracteristice (dominante).**

MODEL a) neologisme: armă, spasmodic, nerv.

Scanned with OKEN Scanner

III. STILURILE (LIMBAJELE) FUNCȚIONALE

§ REPERE TEORETICE

Stilul = modul specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării; felul propriu de a se exprima al unei persoane; spec. - totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține anumite efecte de ordin artistic. **(DEX)**

- **Tipologie:**

- **stiluri colective;**
- **stiluri individuale;**
- **stiluri interne**: ale operei unui scriitor sau ale textului, actualizări ale stilurilor individuale.

(Apud **Dumitru Irimia, Structura stilistică ...** , pag. 20-27,249).

- **STILURILE FUNCȚIONALE**

1. Stilul beletristic: este stilul operelor literare: epice, lirice, dramatice; este **subiectiv**; este **conotativ** (folosește multe cuvinte polisemantice, cu sensuri contextuale/figurate); utilizează **imagini artistice**, cuvinte și structuri expresive, figuri de stil; se adresează mai ales imginației și sensibilității cititorului; este bogat în elemente lexicale variate, pentru a sugera epoci, locuri și oameni (arhaisme, regionalisme, neologisme, elemente de jargon, de argou, alături de elementele limbii literare). **Marii scriitori** au un stil personal/original inconfundabil. **Fiecare vorbitor** are un mod propriu de exprimare, cu atât mai original, cu cât el are o cultură mai vastă.
2. Stilul științific și tehnic: este utilizat în lucrările cu caracter științific și/ sau tehnic; este **obiectiv**; folosește cuvinte monosemantice; utilizează sensul denotativ (propriu) al cuvântului; exprimare clară , concretă, precisă. Fiecare domeniu al științei/tehnicii are stilul/vocabularul său specific.
3. Stilul administrativ/juridic (oficial): este folosit de către cetățeni și de diverse instituții și întreprinderi, în relațiile/actele oficiale prezentate/emise: cereri, memorii, curriculum vitae, adeverințe, certificate, diplome, procese-verbale, copii legalizate, acte de vânzare/cumpărare, texte de legi, decrete etc.; este **obiectiv**; utilizează clișee verbale sau formule lexicale proprii; exprimare concisă , obiectivă, neutră (nu se folosesc figuri de stil).
4. Stilul publicistic : se folosește în **mass-media** (atât în **presa scrisă**, cât și în cea **audiovizuală**); este caracteristic mass-mediei (presei scrise și celei vorbite): ziarelor, revistelor, posturilor de radio și de televiziune, comunicației prin internet și prin telefonia mobilă; se adresează cititorului / ascultătorului / telespectatorului cu o cultură medie; știrile se redactează clar, succit, precis, la obiect; titlurile sunt atractive și incitante; deseori, exprimarea recurge la un lexic bogat, variat, cu virtuți expresive, menit să convingă și să determine, în același timp, stări afective (în reportaje, foiletoane, tablete, editoriale, reclame etc.).

Scanned with OKEN Scanner

5. Stilul colocvial/familiar/al conversației curente : se folosește în **relațiile amicale, de familie**, în **viața de zi cu zi**; are un anumit grad de **afectivitate (subiectivitate)**; utilizează multe formule de adresare; apelează și la mijloace nonverbale; nu respectă întotdeauna normele limbii literare; folosește expresii cu o mare circulație (plastice, colorate), termeni argotici; întrebuințează diminutive, augmentative, interjecții, cuvinte în vocativ, la imperativ; stil neelaborat, spontan, degajat, simplu. Există și o **variantă solemnă/oficială a conversației** (când ne adresăm unor instituții sau discutăm cu reprezentanți ai unor instituții, organe de stat etc. sau când aceștia ne vorbesc/ni se adresează), în care elementul afectiv se estompează, spontaneitatea se reduce până la eliminare, iar normele limbii literare sunt respectate cu strictețe.

§ EXERCIȚII DE RECUNOAȘTERE ȘI DE DESCRIERE

▪ Ex. 130 Argumentează apartenența textelor date la unul dintre stiluri, având în vedere următorii indici operaționali:

abstract, atitudine obiectivă, atitudine subiectivă (viziune subiectivă, expresie a sentimentelor), arhaisme, ambiguitate, argou (termeni tabu), antonime; claritate, concizie, clișee lingvistice, concret, concepte, cuvinte monosemantice, cuvinte polisemantice, cuvinte populare; date exacte, demonstrație riguroasă, cuvinte derivate (cu prefixe, cu sufixe), descriere (beletristică, științifică) descrierea cauzelor și a legilor fundamentale ale fenomenelor; evocare, expresii plastice; fantezie creatoare, figuri de stil, formule (de adresare, fixe, inițiale etc), forță sugestivă, frazeologisme (expresii și locuțiuni), funcția globală, de comunicare și cunoaștere, **funcțiile particulare ale limbii**: funcția **referențială** (denotativă, cognitivă): referitoare la realitatea extraligvistică, funcția **expresivă (emotivă):** centrată pe emițător/locutor, **funcția conativă**: centrată pe destinatar/ receptor, **funcția metalingvistică**; de explicare a semnelor lingvistice, **funcția fatică**: de verificare a canalului, **funcția poetică**: de structurare a mesajului; general; idei, imaginație, imagini artistice, imagini plastice, informații, investigare (artistică, științifică), internaționalisme; înlănțuirea ideilor (riguroasă, capricioasă etc); jargon; lexic (bogat și variat etc); marcarea stilistică a textului, muzicalitatea (aliterații, eufonii, armonii imitative, onomatopee, simbolism fonetic); neologisme, noțiuni științifice; omonime; particular (particularizarea generalului), procese (psihice, naturale etc), propoziții (enunțiative, interogative, exclamative, imperative, optative, dubitative etc), punctuație (normală, afectivă); raționamente riguroase, regionalisme, **relația emițător – referent - limbă (cod) - text (mesaj) - receptor**; se adresează intelectului, se adresează imaginației, sentimentului, sensibilității, sensuri denotative, sensuri conotative, sensuri proprii, sensuri figurate, sinonimie (absentă, bogată), structura enunțurilor (simplă, complexă, metaforică etc.); teorii, termeni de specialitate, termeni simpli, termeni compuși (cu prefixoide, cu sufixoide, prin juxtapunere etc.), topică (normală, afectivă, subiectivă); unități perifrastice.

Scanned with OKEN Scanner

a) „Grupa Parângului, desfăşurată între Olt, Jiu şi Strei, are cea mai mare lărgime din Carpaţii Meridionali. Din Parâng (2519 m), masivul principal, se prelungesc spre nord munţii Şureanu şi Cindrel, despărţiţi de Valea Sebeşului, în al cărei cadru, vestit prin pitoresc, se construiesc câteva lacuri de baraj şi hidrocentrale. Spre est sunt munţii Lotrului şi Căpăţânii, despărţiţi de Valea Lotrului, cu marele lac de acumulare Vidraru, care măreşte frumuseţea locurilor." (Geografia României, manual, EDP, 1989)

MODEL

a) Textul este scris în **stilul ştiinţific;** desfăşoară funcţia globală, de comunicare şi cunoaştere şi funcţia referenţială (denotativă, cognitivă); cuvintele sunt folosite cu sensurile proprii; se folosesc termeni de specialitate, simpli; cuvintele sunt monosemantice; sinonimia este absentă; predomină neologismele. Textul face parte dintr-o structură mai largă (o lecţie) având drept scop investigarea (descrierea) ştiinţifică a realităţii; se adresează intelectului; conţine informaţii, date concrete şi exacte; se caracterizează prin claritate, concizie şi atitudinea obiectivă faţă de realitatea descrisă; înlănţuirea ideilor este riguroasă, în propoziţii enunţiative; enunţurile au o structură simplă; topica şi punctuaţia sunt „normale". Pentru a convinge, descrierea conţine şi câteva elemente de sensibilizare a receptorului: „cadru, vestit prin pitoresc", „marele lac de acumulare Vidraru, care măreşte frumuseţea locurilor".

b) „Când torsul s-aude l-al vrăjilor caer,
Argint e pe ape şi aur în aer." (Mihai Eminescu)

c) „Atunci când Lotrul îl sporeşte cu cristalinu-i torent, Oltul a dezlegat toate problemele pe care şi le poate pune cineva care meditează asupra vieţii sale şi a ceea ce vede în jur. Prin străvezimea valului, se zăresc stâncile din afund, asemenea unor vechi depozite de înţelepciune. Dar Lotrul mai limpede vine, trecând printre pereţii bătrâni, scăpărător de viu, numai inteligenţă şi cutezanţă, stârnind în cale un murmur de uimire. Şi se aruncă-n Olt, accentuându-i şi mai mult claritatea, tot astfel cum un tânăr filozof înviorează, cu noile lui idei, străvechea albie a gândirii omeneşti." (Geo Bogza)

d) „Dacă, în cazul liricii, auctorializarea, temporalizarea şi spaţializarea discursului se orientează, simultan, spre eul enunţiativ, în cazul discursului narativ, cele trei momente ale discursului se instituie pe o orizontală realizată prin multiplicare şi succesiune. Deschizându-se spre sintaxa lumii reale, sintaxa discursului narativ nu o face decât pentru a crea iluzia determinărilor cauzale şi a deschide astfel căi spre sensuri conotative multiple (sociale, morale, istorice etc). Discursul unei naraţiuni, din al cărui continuum se desprinde imaginea fluxului vieţii, cuprinde numeroase secvenţe discursive, care au fiecare timpul, spaţiul şi propria marcă stilistică şi care instituie ierarhii semantice multiple (sensuri ale evenimentelor, ale personajelor, ale descrierilor, ale dialogurilor), în măsură să conducă spre semnificaţiile naraţiunii în ansamblul ei. Iluzia referenţială pe

Scanned with OKEN Scanner

care diferitele segmente discursive o creează are valoarea unui semnificant care conduce spre semnificatul estetico-poetic al operei." (Constantin Parfene)

e) „Ceea ce se remarcă în ultimele sale peisaje este o închidere a paletei coloristice, o apelare tot mai frecventă a artistului la gamele de verde-albastru sau albastru-ultramarin. Acestora, pictorul le alătură uneori albul, albastrul-violaceu şi ocrul-galben, pânzele câştigând în luminozitate şi mai ales reuşind să redea o atmosferă ce ţine mai mult de domeniul mirificului („Iarnă I", „Noian de alb", „Iarnă II"). Alteori, artistul recurge la geometrizarea formelor, aşa cum se întâmplă în uleiurile pe carton „Vorbeşte tăcerea" (o sinteză între natura statică şi peisaj), „Ger" sau „Calea către lumină". Când pictează naturi statice sau flori, Marcel Bejan ajunge la realizări în care ştiinţa compoziţională face casă bună cu echilibrul, armonia cromatică, prospeţimea şi, nu în ultimul rând, cu o anumită discreţie, dobândită din preferinţa pictorului pentru florile modeste: crăiţă, tufănele, dumitriţe, anghinare, vâsc, crizanteme. Modul în care acestea sunt transpuse în tablourile cu astfel de subiect este mai mult decât impresionant. El ţine de o elaborare meticuloasă, îndelung studiată. Pensulaţiile, deşi numeroase, alcătuind o ţesătură ce merge până la grafism, rămân întotdeauna netede. Artistul aşterne un prim strat de culoare, revine după ce se usucă, rade cu cuţitul de paletă, aşază noi straturi până la obţinerea tonurilor dorite. Pasta nu se îngroaşă, ci îşi păstrează transparenţa, fluiditatea". (Corneliu Stoica)

f) „Analizând graficul funcţiei exponenţiale pentru diverse baze, constatăm că el are următoarele proprietăţi: Trece prin punctul de coordonare (0,1) de pe axa 0. Graficul funcţiei exponenţiale este constituit dintr-o singuri ramură care „urcă" pentru baza $a > 1$ şi „coboară" pentru baza $0 < a < 1$. 2. Graficul funcţiei exponenţiale este din ce în ce mai „apropiat" de axele 0_x şi 0, cu cât a este mai mare, dacă $a > 1$, sau cu cât a este mai mic, dacă $0 < a < 1$." (Algebră, manual)

g) „Suveranitatea suferă de moarte
cum e roata care suferă de şapte
cum e insul care suferă de frate
cum e ziua care suferă de noapte." (Nichita Stănescu)

h) „Atâtea clăile de fire stângi!
Găsi-vor gest închis, să le rezume,
Să nege, dreaptă, linia ce frângi,
Ochi în virgin triunghi tăiat spre lume?" (Ion Barbu)

i) „În drumul de la minus către plus
Ne întâlnim timizi la punct vernal
Într-un prezent candid şi ideal
Pe fluviul clipelor ce curg în sus.
Din curbe exponenţiale se nasc vise
Şi taina lumii creşte în abscise." (Viorel Dinescu)

Scanned with OKEN Scanner

j) „Joi a fost o zi de foc pentru cabinetul condus de Viktor Cernomârdin. Doi dintre deținătorii celor mai importante ministere, al internelor și al apărării, și-au dat demisia. Astfel, domnii Viktor Erin și Pavel Graciov vor putea rămâne fără serviciu dacă președintele Elțân le aprobă demisiile, și, cum a declarat presei Ivan Râbkin, președintele Dumei de Stat, există indicii că șeful statului le va semna pe amândouă." (*Viața liberă*, cotidian de Galați)

k) „Numai în regiunea Taza din Maroc au fost găsite înecate 25 de persoane. Regiunea, situată la 300 de kilometri nord-est de Rabat, a fost inundată în urma ploilor diluviene, începând de luni după-amiază. Datele oficiale precizează că numărul celor înecați este de 33, ca urmare a inundațiilor din regiunile Taza și Fis. Alte persoane sunt date dispărute." (*Viața liberă*)

l) „A doua partidă dinamoviștii au susținut-o după numai o zi, adică joi, 15 februarie, în nocturnă, pe stadionul din Pisa, cu echipa gazdă, cum spuneam, liderul diviziei secunde. Mircea Lucescu a aliniat, la începutul meciului, aceeași echipă din prima întâlnire cu Bologna (...). Rezultatul ne-a fost favorabil, de data aceasta, echipa Dinamo învingând cu 1-0, punctul victorios fiind marcat de același Mateuț (min. 37), în urma unui corner executat de Mihăescu. Joc bun al dinamoviștilor, cu obișnuitele combinații, care cantonau balonul în posesia lor lungi perioade, joc cu ritm alert, care a lăsat o impresie plăcută spectatorilor și specialiștilor veniți să vadă echipa română cu atâția internaționali." (Vasile Căbulea, în cotidianul *Tineretul Liber*)

m) Mica publicitate

„Vând vilă Bușteni, 5 camere, încălzire centrală, garaj. Tel. 044/ 820...; zilnic, între 18 și 20."
„Specialist maseur. Recuperare fizică și psihică (celulită, slăbit, tonifiere). Prezint seriozitate. 643..."
„Alungați singurătatea. Prietenii, căsătorii. 683..."
„Pierdut Brac German, fetiță, 1,5 ani, zona Drumul Taberei. Ofer recompensă mare. 745..."
„Psiholog (absolventă Hyperion). Solicit angajare. Tel. 620..."
„Angajăm tineri(e) cu contract de muncă pentru distribuție birotică, preferabil autoturism. 665..."
„Societatea «Total Trading '95» vă oferă întreg sortimentul de semințe, legume și flori precum și materialul biologic de plantat; tomate Vemona, castraveți Levina și Cornichon, spanac Smarald, pepeni verzi Dăbuleni, fasole Prelude, ridichi de lună, vinete Pana Corbului, ardei gras Expert, morcov Red Care, varză de toamnă tip Buzău, Lolium (gazon), salată Polul Nord, mărar, pătrunjel frunze, dovlecei, leuștean precum și semințe flori bienale. Vă așteptăm la magazinul nostru situat în strada Al. Cernat, 45 (lângă Banca Comercială) telefon 463..."

n) „Art. 185 - 1) prezenta lege intră în vigoare în termen de 30 de zile de la

Scanned with OKEN Scanner

publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Pe data intrării în vigoare a legii se abrogă Legea educației și învățământului nr. 28/ 1978, precum și orice alte dispoziții contrare prezentei legi." (Legea nr. 84/1995)

o) „În acest sens, Tudor și boierii rămași în București, reciproc, și-au jurat credință. Acordul încheiat între părți și-a găsit expresia în **Proclamația** din 23 martie 1821, în virtutea căreia comandamentul armatei revoluționare recunoaște «vremelnica stăpânire» a țării, alcătuită din boieri «patrioți». Tudor acceptă să conducă împreună cu ei, iar aceștia declarară că «pornirea slugerului nu este rea». (...) Scopul general al revoluției rămânea împlinirea «dreptăților țării» și hotărârea de a le obține chiar cu «vărsare de sânge», ceea ce marchează etapa nouă în care intrase după dezavuarea rostită de țarul Alexandru." (*Istoria românilor*, manual, EDP, 1995)

p) „Aici, lângă Iablanicioara, l-a ajuns într-o zi vestea că Alexandru Șuțu a murit, că Tudor Vladimirescu zguduie Oltenia și că a împrăștiat pretutindeni o strigare (...). Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți câți mai aveau o scânteie de bărbăție în piept la viață și la arme!" (Gala Galaction)

r) „Scumpul meu Eminescu,

Am primit «Scrâncioabele» și «Farfaralele» pe care ai avut nespusa bunătate a mi le trimite; într-adevăr, în starea mea de izolare în care trăiesc, cetitul mă mai distrage puțin, dar adevărat că numai puțin! Presupun însă că tu le cumperi aceste jurnale, în cazul acesta te rog a nu mi le mai trimite.
Acuma, după ce toate chestiunile cele mai importante Camera le-a isprăvit, te rog, scumpul meu Eminescu, mai vorbește cu Conta să mai aducă aminte lui Chițu despre mine și petițiunea mea din Cameră.
Ț-ași mai scrie, dar mă întreb ce? Acele și iar acele simțiri pe care tu le știi, dorinți pe care ți le-am spus și care nu le poți îndeplini, adică să vii la Iași, prin urmare tristă și supărată te sărut de mii de ori. 23 Ianuarie 1880, Iași." (Veronica Micle)

s) „Geniu tu, planează-n lume! Lasă-mă în prada sorții
Și numai din depărtare când și când să te privesc,
Martora măririi tale să fiu pân' la pragul morții
Și ca pe-o minune-n taină să te-ador, să te slăvesc." (Veronica Micle)

t) „Am început, firește, iar, să merg întins, căci dacă suferisem până să obțin învoirea, acum păream scăpat ca dintr-o praștie și nebunia revederii creștea în mine ca un spasm, pe care nimic nu l-ar mai fi putut opri până la istovirea lui. (...) Ajuns încă dimineața în piața Rucărului, simțeam că mi se dilată inima, căutând o trăsură pentru Câmpulung." (Camil Petrescu)

u) „Excitabilitatea este proprietatea miocardului de a răspunde printr-o contracție la stimuli adecvați. Miocardul se contractă numai dacă stimulul are o

Scanned with OKEN Scanner

anumită intensitate (prag) şi atunci contracţia este maximală. Stimulii sub nivelul-prag – stimuli subliminali – nu provoacă contracţia miocardului, iar stimulii cu intensităţi peste valoarea-prag nu produc o contracţie mai puternică. Această particularitate a miocardului este cunoscuta sub denumirea de «legea tot sau nimic».” (Biologie, manual, EDP, 1988)

v) „Crucea, geometric şi simbolic vorbind, e semnul întretăierii celor două planuri, e unirea dintre spiritual şi material, e metafora dublei noastre naturi: duhovnicească şi pământeană. Ea ne rezumă, ne recapitulează, ne reprezintă grafic şi cardinal, ne expune în dubla – paradoxala, perpendiculara, fundamentala – noastră solemnă şi derizorie situaţie de făptură care ţine deopotrivă de lume şi de cer.” (pr. Nicolae Steinhardt)

z) „Mi-e limba aspră ca de cenuşă,
Nu mai pot duce.
Mi-e sete. Deschide, vecine.
Uite sânge, uite slavă.
Uite mană, uite otravă.
Am fugit de pe Cruce.
Ia-mă-n braţe şi ascunde-mă bine.” (Tudor Arghezi)

x) „Avem timp pentru toate.
Să dormim, să alergăm în drepta şi-n stânga,
să regretăm c-am greşit şi să greşim din nou,
să-i judecăm pe alţii şi să ne absolvim pe noi
înşine,
avem timp să citim şi să scriem,
să corectăm ce-am scris, să regretăm ce-am
scris,
avem timp să facem proiecte şi să nu le
respectăm,
avem timp să ne facem iluzii şi să răscolim prin
cenuşa lor mai târziu.
Avem timp pentru ambiţii şi boli,
să învinovăţim destinul şi amănuntele,
avem timp să privim norii, reclamele sau un
accident oarecare,
avem timp să ne-alungăm întrebările, să
amânăm răspunsurile,
avem timp să sfărâmăm un vis şi să-l
reinventăm,
avem timp să ne facem prieteni, să-i pierdem,
avem timp să primim lecţii şi să le uităm după-aceea,
avem timp să primim daruri şi să nu le-nţelegem.
Avem timp pentru toate.
Nu e timp doar pentru puţină tandreţe.
Când să facem şi asta – murim.” (Octavian Paler)

Scanned with OKEN Scanner

§ EXERCIȚII DE REDACTARE ÎN DIFERITE STILURI FUNCȚIONALE

§ REPERE TEORETICE

Tipuri de compoziție

– **texte cu destinație oficială:** formularele CEC, buletinul de expediție, mandatul poștal, chitanța, bonul, delegația, adeverința, cererea, biletul de învoire, cererea-memoriu, memoriul de activitate (curriculum vitae), autobiografia, declarația, nota explicativă, referatul, referința, recomandarea, planul de muncă, informarea, raportul, darea de seamă, procesul-verbal.

- **compoziții cu caracter epistolar:** telegrama, biletul, scrisoarea amicală, scrisoarea de cerere (de rugăminte), scrisoarea de mulțumire, scrisoarea de felicitare, scrisoarea de recomandare, scrisoarea familială, scrisoarea de dragoste, invitația, scrisoarea de reproș, scrisoarea de condoleanțe.
- **compoziții pe baza textelor (științifice, literare), întâmplărilor și evenimentelor, a experienței cunoașterii:** analiza științifică, analiza literară, comentariul, caracterizarea, paralela, compoziția pe teme de sinteză, comunicarea științifică, eseul.
- **compoziții cu caracter oratoric:** intervenția, alocuțiunea, toastul, cuvântarea (discursul).
- **compoziții libere, creatoare:** descrierea științifică, descrierea beletristică (poetică), tabloul, portretul, narațiunea științifică, narațiunea beletristică, dialogul.
- **compoziții cu caracter publicistic:** știrea, grupajul de știri, informația, anunțul publicitar, reportajul, interviul, masa rotundă, ancheta, articolul de fond, articolul-program, articolul informativ, nota de lectură, recenzia, foiletonul, cronica dramatică, cronica muzicală, cronica plastică, cronica sportivă. (apud **Constantin Parfene, Compozițiile în școală,** Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980)

- **Registre stilistice**

-registre generale - registrul cult (standard) versus **registrul popular; registrul colocvial; registrul familiar; registrul scris** vs. **registrul oral**;

-registre particulare: oficial; solemn/înalt/major vs. minor; arhaic; regional; popular; epic; realist; fantastic; liric; elegiac; patetic; lacrimogen; tragic; laudativ/ditirambic/encomiastic; ludic; comic; burlesc; grotesc; polemic; satiric; ironic/de persiflare; parodic, didactic; oratoric; de jargon; argotic; aluziv/echivoc vulgar; vulgar etc.

- **Discursul/stilul direct, discursul/stilul indirect, discursul/stilul indirect liber**

Scanned with OKEN Scanner

-DISCURSUL DIRECR (DD) (STILUL DIRECT/VORBIREA DIRECTĂ) este construită printr-un verb de declarație (**verb dicendi :** a spune, a întreba, a se mira, a exclama, a adăuga etc.) și reproduce întocmai spusele cuiva ;
Ex. Mi-a spus : *Plec pentru două zile.*

-DISCURSUL INDIRECT (DI) (STILUL INDIRECT/VORBIREA INDIRECTĂ): povestind vorbele cuiva ;
Ex. Mi-a spus că *pleacă pentru două zile.*

-DISCURSUL INDIRECT LIBER (DIL) (STILUL INDIRECT LIBER/ VORBIREA INDIRECTĂ LIBERĂ) imită mijloacele lingvistice specifice cuiva. Ex. *Se gândea : Să plece, să nu plece ...*
Alt exemplu : *Îl însuflețea un avânt memaipomenit. Cine mai era ca el? Cine-i putea sta în cale?!*

În literatura beletristică, discursul indirect liber constă în conservarea mijloacelor lingvistice, specifice vorbirii directe a personajului, în planul naratorului. Deși par vorbele naratorului/celui care relatează, de fapt sunt cuvintele/gândurile personajului/interlocutorului/vorbitorului, reproduse la persoana a III-a. În gura vorbitorului, textul ar fi sunat: *Cine mai este ca mine? Cine mi-ar putea sta în cale?!*

• **Exemple de discurs indirect liber în literatura română :**

a) „Către seară se întorcea acasă, călare pe buiestraşul lui, popa Iancu. Şi calul şi omul erau zdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie – vindea vite şi cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aştepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, fratele-său mai mare. Hangiul era foarte mulțumit: ***om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea şi aşteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreşit trebuia să-i vie şi lui rândul odată şi-odată.***" (I. L. Caragiale, „În vreme de război")

b) „Atât era de fericită Mara, încât îmbrățişă pe maica Aegidia, pe Natl, pe Hubăroaie, până chiar şi pe Hubăr, care nu râdea nici acum, ar fi fost în stare să îmbrățişeze pe toți cei adunați în biserică. – Voi mergeți acum acasă, grăi apoi grăbită, căci vin şi eu, dar trebuie să trec mai înainte pe undeva. ***Trebuia, neapărat trebuia! Cum adică?! Hubăr îi făcuse copilului un dar de un pumn de galbeni; Hubăroaie îl înzestrase cu cinci mii de florini; nu putea să rămâie nici Mara mai prejos. Avea şi dânsa: trebuia să arate că are, că nu e nici dânsa cea din urmă, că ține şi dânsa la el.*** Alergând spre casă, ea era tare hotărâtă să-i dea Persidei zestrea." (Ioan Slavici, *Mara*)

▪ **Ex. 131 Stabilește registrul stilistic principal (cel puțin câte 5 argumente) identificat în textele următoare:**

Scanned with OKEN Scanner

a) Fata mamii Ilinchii era bălană, plăviță, cu părul galben-auriu ca spicul grâului copt, răscopt, tocmai cum e bun de secerat, cum e pâinea a bună de mâncat şi-i place puiului golaş de pitpalac să-l ciugulească şi să-l înghiță pe nemestecate în guşa lui îmbrăcată în puf bogat, moale şi dulce. Smărăndița mamii Ilinchii era tânără ca o dimineață de primăvară caldă, blândă, senină, mănoasă şi încropită, când ciocârlia se avântă şi-şi dă drumul, nebună, săltătoare, zglobie, pe aripele vântului uşuratic şi zburdalnic, spre a arunca, către albastru şi limpede, ca peruzeaua cea mai nestimată, ciripiturile ei argintii şi călduroase, aprinse, fierbinți. Copila avea ochii negri, negri ca mura de pădure coaptă, răscoaptă, cum e când e bună de mâncare, dulce şi acră; dulce, nu să te leşine pe inimă; acră, nu să strepezească dinții, ci dulce şi acră, acrişoară şi dulceagă cum îi place şi ursului, cât e el de ursuz şi de nemulțumitor, s-o guste. Subțirică de sencovoia ca o nuia de corn verde, când o fluieri în vânt cu putere, şi răsărită ca o ramură de garoafă bătută, căreia stă să i se deschiză-n vârf bobocelul ascuns, care de-abia aşteaptă să-i plesnească gogoaşa ca să te îmbete cu mirosul său din destul, arătându-şi vesel frunzulițele catifelate şi crețe ca o horboțică de borangic subțire de poți să-l spargi cu limba. Aşa era copila Ilinchii, a Ilinchii, o gospodină bătrână, cinstită, harnică, vioaie, cuminte, neobosită şi neodihnită, care începea munca de cu nopticica, până să nu înceapă cocoşul cel berc, fala satului întreg, să cânte la cântători cucurigu gagu, de cotcodoceau toate puicile şi găinele, ba şi cloştile pe cuibarele lor. Şi muncea şi făcea pânză în patru ițe, fote şi catrințe bătute şi marame de borangic şi velințe şi scoarțe în zece fețe şi chilimuri pestrițe şi plocate flocoase şi altițe cu cocoşei şi păsările şi flori în fel de fel de ape, şi toate le făcea. (Ion Luca Caragiale, *Smărăndița*, *roman modern*)

b) Ei, fiul meu, regină, e mort. Eşti împăcată?/ Ce-ndreptățite temeri! Ce gând neliniştit,/ În inimă iertându-l, îmi dă de bănuit!/ E mort! Eşti răzbunată şi victima te-aşteaptă./ Proclamă-ți biruința, de-i dreaptă ori nedreaptă./ Primesc să fiu acela pe care-l amăgeşti:/ E vinovat, de vreme ce tu-l învinuieşti/ Sfârşitul lui mi-ajunge, ca plânsul să-mi hrănească,/ Nu-mi trebuie iscoade să mă mai lămurească;/ Durerii mele nimeni nu poate să-l redea/ Şi n-ar fi mai uşoară nenorocirea mea./ De tine şi de țară voiesc să plec departe,/ Să nu-l mai văd nainte-mi pe fiul meu în moarte./ De groaznica-amintire a morții urmărit,/ Aş vrea să fiu, de mine, eu însumi surghiunit./ O lume-ntreagă fapta nedreaptă-mi osândeşte/ Şi numele meu mare durerea mi-o sporeşte!/ Mai lesne m-aş ascunde, de-aş fi necunoscut./ Urăsc până şi darul ce zeii mi-au făcut;/ Voi plânge-n rătăcire funesta-mi rugăminte/ Şi nu le voi mai cere nimic, de-aici-nainte;/ Cu orişicâte bunuri mă vor fi răsplătit,/ Nu vor putea vreodată să-mi dea ce mi-au răpit. (Jean Racine, *Fedra*, traducere de Tudor Măinescu).

c) ... Dar o pune să aleagă între trei/ Ce o-nconjoară, toți zicând că o iubesc – cât de naivă –/ Vei vedea că deodată ea devine pozitivă./ Tu cu inima şi mintea poate eşti un paravan/ După care ea atrage vre un june curtezan,/ Care intră ca actorii cu păsciorul mărunțel,/ Lăsând val de mirodenii şi de vorbe după el,/ O chioreşte cu lornionul, butonat cu o garofă,/ Operă croitorească şi în spirit şi în

Scanned with OKEN Scanner

stofă;/ Poate că-i convin tuspatru craii cărților de joc/ Și-n cămara inimioarei i-aranjează la un loc.../ Și când dama cochetează cu privirile-i galante,/ Împărțind ale ei vorbe între-un crai bătrân și-un fante,/ Nu-i minune ca simțirea-i să se poată înșela,/ Să confunde-un crai de pică cu un crai de mahala.../ Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugărește,/ Pe când craiul cel de pică de s-arată, pieptu-i crește,/ Ochiul înghețat i-l umplu gânduri negre de amor/ Și deodată e vioaie, stă picior peste picior,/ Ș-acel sec în judecata-i e cu duh și e frumos.../ A visa că adevărul sau alt lucru de prisos/ E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr,/ Este piedica eternă ce-o punem la adevăr./ Așadar, când plin de visuri, urmărești vre o femeie,/ Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee/ Și pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi/ Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi./ Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,/ Care-n tine se petrece.../ Ia întreab-o, bunăoară,/ Ș-o să-ti spuie de panglice, de volane și de mode,/ Pe când inima ta bate-n ritmul sfânt al unei ode.../ Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila –/ De ai inimă și minte – feri în lături, e Dalila! (Mihai Eminescu, *Scrisoarea V*)

Ex. 132 Construiește un text de 10-15 rânduri, transcris, pe rând, în trei registre stilistice diferite.

▪ **Ex. 133 Redactează texte, în registrele stilistice indicate mai jos.**

Respectă următoarea ordine orientativă a operațiilor: stabilește materialul lexical orientativ; întocmește planul compunerii; redactează textul; dă un titlu adecvat fiecărei compoziții.

• **Texte de redactat:**

o **cerere** de înscriere (la un curs), o cerere de învoire (de la școală), o cerere de eliberare a unei adeverințe (pentru policlinică), un **curriculum vitae,** o **notă explicativă** (în legătură cu neîndeplinirea unei atribuțiuni de serviciu), un **proces-verbal** (de predare și de primire a unei gestiuni), o **recomandare** (pentru o cunoștință, servindu-i la încadrare), o **telegramă** (din concediu, pentru părinți), o **scrisoare** de felicitare, o scrisoare de reproș, o **descriere/paralelă** (între două orașe), **portretul** (unui vecin ciudat), un **tablou** („locuri dragi"), o **narațiune** îmbinată cu **descriere** (duminică, prin cartier), **dialog** (privat, cu o personalitate politică), dialog (cu o personalitate politică, destinat publicării), un **articol-program** (pentru un nou partid/o revistă a școlii), o **invitație** (la aniversarea întemeierii unei instituții, în stilul cronicarilor), o **notă de lectură** (despre cartea unui scriitor local), o **cronică** (un **film** memorabil, o **reușită teatrală**, un **spectacol muzical** de excepție, o **expoziție-eveniment**, un **meci** neobișnuit), **o tabletă** despre limba română (aspecte ale limbii române actuale, tratate eseistic), o **cronică a limbii**, un **eseu** (despre timp, în zilele noastre), o **intervenție** (într-o dezbatere despre un scriitor controversat/despre România de azi/despre mondializare/despre război/ despre demnitate), o **alocuțiune** (la o adunare festivă), un **toast** (la aniversarea unui prieten), un **anunț publicitar** (cerere, ofertă, declararea unor bunuri

Scanned with OKEN Scanner

pierdute), un **articol de fond** (economia la zi), un **foileton** (despre... „ciuperci"/ despre panglicari/despre râme/despre circari), **planul unei dezbateri** (despre publicitate: pro sau contra?; falsele nevoi create de publicitate; publicitatea în serviciul informației), **dialog** (cu un contracandidat la concursul de admitere în facultate, imediat după prima probă scrisă).

MODELE

• *MODELUL 1*: Material lexical orientativ pentru o **cronică teatrală:**

- **lucrări dramatice:** creație originală, adaptare, dramă, comedie, farsă, pantomimă, tragedie etc.
- **structură:** didascalii, acte, tablouri, scene, subiect, intrigă, conflict, peripeții, ciocnire de interese, dialog, monolog, deus ex machina, punct culminant, idei, sentimente, deznodământ etc.
- **montarea spectacolului:** arta teatrală, regizor, maşinist, machior, compozitor, coregraf, decor, culise, avanscenă, scenă, cortină, rampă, costumier, repetiție, repetiție generală, premieră, matineu, jocul actorilor, declamație, gestică, fizionomie, limbajul corpului, mimică, ton, succes de public etc.
- **public:** apropiat, cald, distant, emoționat, entuziast, exigent, interesat, indiferent, încântat, ostil, receptiv, rece, violent.

• *MODELUL 2* **Tablete despre limba română**:

TABLETA 1 : ŞOFER CISTERNĂ

În limbajul jurnalelor de ştiri TV, se extinde rapid o inovație derivând, se pare, din necesitatea economiei de spațiu. În locul formei corespunzătoare cazului genitiv: **conducătorul autovehiculului**, apare forma-tip, de nominativ, ca în dicționar: conducător **autovehicul**. Sună şi mai englezeşte, este şi mai „directă"... De multe ori însă, rezultatul este comic, desigur, fără intenție: mamă **soldat**, şofer **cisternă**, vecin **agresor**. Dacă soră **drogat** se mai înțelege, în schimb tată **criminal** şi agresor **polițist** sunt de-a dreptul echivoce, obligând la un efort suplimentar spre înțelegere, dincolo de imagine şi de spusele reporterului.
Vorba cuiva care, anchetând cazul unor perechi adulterine, fixa interogativ, cu degetul, pe fiecare dintre protagoniști: tu cu tu şi tu cu tu sau tu cu tu şi tu cu tu?

TABLETA 2: MEGASUPERFAIN

Oamenii în expansiune şi globalizarea ca panaş îsi găsesc corespondentul lingvistic în cuvinte şi expresii pe măsură. Într-o lume care, la scară planetară, este un fel de sat mai mare, superman este supercampion, superstar, supervedetă, supradimensionat, supradotat, supergreu, intră în supermagazine, hipermarketuri

Scanned with OKEN Scanner

şi supermarketuri, vine cu superoferte şi megaproiecte, ia superdoze, dă megashow-uri, are megasuccese, suferă de hiperinflaţie, se distrează superfain, adică la greu. Totul este *macro*. Dacă deschizi televizorul, poţi da de o superemisiune, cu superinvitaţi, superfotbal şi supermuzică. Uneori, şi vremea este supervreme în toată ţara, dacă nu vin inundaţiile, dacă nu se înfundă canalizările sau nu pocnesc caloriferele, de ger. Până şi gândăceii de la grădiniţă aspiră la statutul de ... minimegastar!
Ca să mă dau mare şi eu, am născocit cuvântul pe care l-am aşezat drept titlu al însemnărilor de mai sus.

TABLETA 3: NU SERVIM MASA!

După ce taie salcâmul, Ilie Moromete merge la beneficiar, vecinul său, Tudor Bălosu, să bea cu el o ţuică. Bălosu îşi îndeamnă fiul, pe Victor, să ia şi el una. „Ţi-am mai spus, tată, că nu obişnuiesc ţuică dimineaţa...". „Noi obişnuim!", replică Moromete, cu umor, iar mai apoi: „Cum devine asta, Victore?" „Asta devine după facultăţi", îi răspunde scorţosul, în limbajul lui „spălat".
Cam la fel e şi cu „Servim masa", în loc de *luăm masa, mâncăm şi bem*, deoarece a servi înseamnă a da cuiva de mâncare sau de băut. Chelnerul serveşte clienţii, gazda serveşte musafirii. Pe mine mă serveşte altcineva sau mă servesc singur cu ce doresc. Corect este şi enunţul *În această unitate se serveşte mâncare caldă.*
Oricum, nu putem servi masa şi nici o prăjitură (am scris bine *nici o*, pentru că *nici* este, în acest context, adverb), pentru simplul motiv că ele *nici* nu mănâncă, *nici* nu beau...

***MODELUL 3*: CRONICA LIMBII**

CRONICA 1: PE VIAŢĂ ŞI PE MOARTE

În celebrul său roman, ***Cel mai iubit dintre pământeni***, Marin Preda observa, chiar de la început: *Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător*. Că oamenii se raportează, în tot ce fac, la ideea de moarte, de finitudine, încercând să găsească ieşirea din chingile destinului restrictiv, este un truism. Chiar viaţa şi bucuria de a trăi se manifestă plenar, prin opoziţie cu ideea de moarte, pe care o sublimează în celebrarea vieţii. Faptul că literatura mare, de oriunde şi de oricând, pomeneşte la tot pasul de moarte nu ar trebui totuşi să sperie pe nimeni. Oare întâmplător spaniolii, care ni l-au dat pe Don Quijote, au redus numărul muzelor, de la nouă, câte imaginaseră grecii, la trei: Dragostea, Viaţa şi Moartea?

Am citit, recent, câteva consideraţii, publicate de două jurnaliste, asupra manualelor de literatură. Ideea lor apare, pregnantă, chiar în titlul articolului : ***Moartea bântuie prin manualele şcolare***. Premisa de la care pleacă jurnalistele este corectă: *Operele literare cuprinse în manualele şcolare nu sunt adaptate vârstei copiilor şi au în prim-plan tema morţii. Profesorii susţin că sunt prea multe texte care au efecte negative asupra elevilor.* De aici până la afirmaţia următoare este însă un hău, ca de la cer la pământ : *De departe cea mai*

Scanned with OKEN Scanner

traumatizantă povestire este **„Puiul”**, *de* ***Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti****. Cei care au prins în manuale* **„La Vulturi”** *şi* ***„Gândăcelul”*** *îşi amintesc şi astăzi cu oroare de urmele de sânge din căpiţa de fân şi de micul gândac, strivit în palme. Unii adolescenţi spun că l-au visat noaptea pe Nechifor Lipan din* ***Baltagul*** *cu toporul înfipt în cap. Alţii nu pot şterge din minte masa însângerată, plină de ţeste retezate, din* **„Alexandru Lăpuşneanul”**.

Continuarea ideii împinge discuţia prea departe şi alunecă în neînţelegere, dacă nu în penibil: *La fel de dramatice şi neadaptate vârstei li se par elevilor şi* ***Baltagul****, de Mihail Sadoveanu,* **„Moara cu noroc”**, *de Ioan Slavici, balada* **„Toma Alimoş”**, **„Miorița”**, **„Alexandru Lăpuşneanul”**, *de Costache Negruzzi,* **„În vreme de război”**, *de I. L. Caragiale. Tocmai din cauza mesajului negativ, au fost scoase din manualele de română* **„La Vulturi”**, *de Gala Galaction şi* **„Gândăcelul”**, *de Elena Farago.*

Cele două ziariste aduc în sprijinul tezei lor opiniile unor specialişti (un inspector de specialitate şi un coautor de manuale), opinii cam pripite, cam grăbite, după mine, oricum exagerate, dacă le asociem cu titlul articolului, de genul : «*Noi nu avem povestiri, nuvele, romane adaptate vârstei elevilor. Toate au în prim-plan tema morţii, ceea ce nu este chiar indicat. Nu prea avem literatură pentru copii şi atunci evident că recurgem la Brătescu-Voineşti. Cred că ar trebui să mai renunţăm la aceste povestiri, întrucât nu au impact asupra acestei generaţii*; sau: *Literatura română este mai tristă, mai împovărată şi este limpede că elevilor nu le mai place. Am predat* **„Puiul”**, *iar copiii mei au plâns de nu-i mai puteam opri. Selecţia povestirilor şi a romanelor este făcută după criterii exclusiv etice şi mai puţin estetice. Nici* ***Creangă*** *nu mai* ***prinde*** *în ziua de azi, întrucât are un rafinament pe care, dacă nu eşti filolog,* ***nu*** *îl* ***prinzi****.*» (Notă: repetiţia verbului, fără valoare stilistică, aparţine opinentului.)

Spre final, articolul despre care facem vorbire mută discuţia pe alt teren : ***Astăzi, elevilor le sunt adecvate textele scriitorilor de raftul doi, întrucât sunt adaptate la vârstă”****. Potrivit inspectorului intervievat, la liceeni prind foarte bine autorii contemporani, care însă sunt prost reprezentaţi, cum ar fi* ***Mircea Cărtărescu****,* ***Simona Popescu****, autori tineri, mai apropiaţi de ei prin limbaj. Ceva trebuie schimbat, întrucât literatura română li se pare elevilor nesuferită. Trebuie să coborâm noi la elevi, să folosim un artificiu pentru a-i recuceri şi apoi să le cerem* ***Eminescu*** *sau* ***Creangă,*** *să încercăm să folosim şi alte texte, aparent mai simple, dar care permit jocul”*. Faptul că nu se leapădă cu totul ideea că Eminescu şi Creangă **trebuie să rămână în şcoală** (cuvintele şi sublinierea lor îmi aparţin) este reconfortant. De altfel, opiniile specialistelor citate sunt juste, în sine. Problema este cum facem şi cum mai ajungem la Eminescu şi la Creangă, dacă plecăm din raftul doi… Ce modele oferim elevilor noştri în punctul de plecare? Multe din propunerile posibile (vezi mai sus două dintre ele) nu facilitează accederea la valorile fundamentale, chiar nu pot fi înţelese de către elevi, fără o bază. E ca şi cum am începe cu acoperişul, fără a avea temelia. Atacurile recente, la Eminescu sau la Creangă, cum că aceşti scriitori nu mai spun nimic tinerei generaţii, sunt exagerate şi false.

Am predat Mircea Cărtărescu şi elevilor mei le-a plăcut, au fost chiar încântaţi să descopere un alt mod poetic. Înaine însă am avut grijă să predau temeinic

Scanned with OKEN Scanner

Eminescu, Bacovia, Blaga, Barbu, Nichita Stănescu, astfel încât elevii să aibă repere pentru comparație și să nu-și formeze o idee greșită ori trunchiată despre ce este poezia.

Elevul trebuie lăsat să aleagă, dar, ca să aleagă, trebuie să aibă de unde. Adevărata problemă, gravă de data aceasta, este **cum predăm** valorile românești. Pentru că, a le preda inabil și după ureche, parcă jenați că trebuie să o facem, fiindcă așa am apucat noi, ni s-au impus anumite valori (dar noi, vezi Doamne, știm că sunt prăfuite și inactuale, doar ne ținem în pas cu vremurile , nu am ruginit…, suntem și noi **cool** și **trendy**, odată cu elevii noștri emancipați), este rău și mai bine ar fi să ne abținem. Exagerând oarecum, aș spune că unii dascăli ar trebui să aibă interdicție să predea Eminescu, pentru că ar fi mai bine să nu-i tulbure liniștea… M-a uimit inexplicabila neînțelegere, venind chiar de la cei care ar trebui să înțeleagă: După un bac, un profesor de limba română spunea excedat: **Iar *Ion ?!*** (romanul lui Liviu Rebreanu). Ca și cum faptul că el s-a săturat de Rebreanu (?!) ar trebui să oprească accesul altora la o valoare indubitabilă.

Elevii mei din clasa a XI-a C, de la Liceul Pedagogic, mi-au confirmat, în bună parte, opiniile. Nici ei nu cred că **puiul** și **gândăcelul** induc psihoze, că ***Baltagul*** te poate speria de moarte sau că, astăzi, **Eminescu** nu încape de **Caragiale** ori **Nică,** de **Harry Potter**. Avem valorile noastre, ca orice popor, și este loc pentru toți, iar Uniunea Europeană nu o să mă certe că, într-o zi, sufletul meu plânge eminescian.

CRONICA 2: POVESTEA PROSTULUI

A devenit aproape firesc să fii *cool* fiind vulgar. Tăvălugul grobianismului, care *vine, vine, vine, calcă totul în picioare*, este atât de insidios, încât tresari când dai de normalitate. Fiecare vorbă musai că are în spate o aluzie, o conotație, de regulă, sexuală. Câte frustrări s-au adunat în noi, de am ajuns aici?! Citesc, pe un forum, schimbul de idei dintre niște tineri care *au trecut* prin școală: *Pe **Creangă** îl apreciez mai mult decât pe Eminescu, mi se pare mai original, relatează totul în deplină cunoștință de cauză, pe când **Eminescu**, bolnav cum era, cred că nu mai știa ce scrie. În școli se studiază toate tâmpeniile scrise de niște obosiți ai vremii, așa…de amorul „artei”. Doar trebuie ca profii de limba română să intre la creații, meditații, alte chestii… Bine că am scăpat de lice . Hm…cred că ar trebui să ne gândim că Ion Creangă nu a scris cine știe ce filosofisme, ci pur și simplu pentru copii. Toată lumea știe de **Capra cu trei iezi**, de **Punguța cu doi bani**, de **Povestea prostului**. Urăsc cum scrie Eminescu. Nu-mi pasă cât de debil mintal / îndrăgostit / geniu era. Mai bine-aș studia **Mihnea Blidariu** sau **Vakulovski** în liceu. Cât despre Creangă, funny character, dar expirat pentru perioada actuală. Niciun copil al generației Internet / CS nu se mai regăsește-n Humulestiul lui. Din păcate, pentru că sunt primii, vor rămâne cei mai apreciați pe o perioadă nelimitată, c-așa-i la noi. Într-adevăr, irelevant băiatu' ăsta, Creangă! Habar n-are pe ce lume trăiește! Ne-ar trebui un Creangă urban, să scrie într-un blog, nu pe hârtie mâzgălită, să scrie povestiri despre cum a tras primul fum de marihuana, cum a downloadat filme pentru adulți de pe hubul de cartier și despre Irinuka, care fumează în WC-ul școlii. Chestii serioase, nu dulcegării! Cyber Creangă rullz! Curios, despre greatza de Eminescu am*

Scanned with OKEN Scanner

*mai auzit (şi pe mine m-a apucat la un moment dat, acum mi-a mai trecut, în sensul că rămân la asta rece), însă greatza de Creangă e o noutate absolută şi uluitoare din punctul meu de vedere. Eshti un radical, măi Ştefane. Să ştiţi că totuşi Creangă nu e chiar labagiul pe care vi-l imaginaţi. Hmmm...**cobori în jos** sau **avansaţi înainte** sunt greşeli intenţionat... nicidecum analfabetice...*

Mărturisesc că mi-am băgat pixul prin text, în sensul că am pus virgule, majuscule şi alte chestii *irelevante* pentru comentatorii noştri de ocazie. Dacă aş lucra la *Salvaţi copiii*, recunosc că nu aş şti să le fiu opinenţilor de vreun folos, pentru că ei nu au nevoie de mine. Societatea şi şcoala *i-au obişnuit să gândească liber şi argumentat*. Am păstrat totuşi *inovaţiile* ortografice, care s-au impus de multişor pe forumuri şi de care autoarele noului DOOM, ca şi *profii*, intraţi mereu prost la *creaţii d-astea*, nu vor să ţină cont, evident *expiraţi cum sunt pentru perioada actuală*. Dacă mă suspectaţi de băşcălie, mă fac imediat foarte serios, ca să nu fiu *mai inferior* ori *mai analfabetic* decât junii necorupţi de anacronicii Eminescu şi Creangă, şi întreb: **A cui e vina?** Dacă mă gândesc bine, nu acelaşi discurs îl au şi unii dintre noi, cei mari (*mici de zile, mari de patemi*, cum ar zice *bolnavul* executat pe forum), când vorbesc despre *noile valori* şi de grija ce trebuie s-o dovedim, ca să nu stresăm copiii cu o literatură *nepotrivită vârstei şi vremurilor noi*? La care vremuri noi, trebuie, vezi Doamne, oameni noi, chiar dacă *de raftul doi* ... Cum numele ***Blidariu*** şi ***Vakulovski*** nu-mi spuneau nimic, am dat *search* şi am aflat despre ei că fac muzică şi *cred* că scriu poezie. Parcurgând şi creaţiile atât de râvnite, mi-am dat seama că *poezia* lor, câtă este, e mai potrivită a se chema *texte de muzică underground*, şi nu este citabilă, din pricina vulgarismelor de cea mai joasă factură, ce sar, la tot pasul, din text. Ar trebui ca toţi tinerii *supăraţi* să-l citească pe Arghezi pamfletarul, ca să vadă cum poţi fi clănţău vitriolant, fără să fii pornograf.

Deşi Camus spunea că microbul *ciumei* stă ascuns şi nu moare niciodată, singura mea speranţă este să cred că, în *povestea prostului*, de astăzi, e vorba de *pojar*. Şi că asta va trece, ca orice boală a copilăriei.

CRONICA 3: ÎNTRE ZIS ŞI FĂCUT

Între **zisul** frumos, generalizat, aproape sublim prin rigoare, sclipire şi legităţile invocate, şi **făcutul** prozaic şi lucrativ, dar palpabil, se cască, de cele mai multe ori, un hău. Totdeauna, abjecţia invocă, în misiunile ei interesate, binele şi adevărul. Trecutul trebuie contestat, fiindcă a fost complicat şi obscur, prezentul trebuie acceptat, deoarece deţine monopol pe leacul tuturor tristeţilor metafizice.

Mi-a provocat aceste reflecţii o informaţie ebluisantă, aproape incredibilă : tânărul regizor român **Cristian Mungiu** a obţinut ***Palme d` Or*** la a şaizecea ediţie a Festivalului de la Cannes. Un regizor de 39 de ani, venind dintr-o ţară care face puţine filme pe an (în 2000, nu a făcut niciunul...) a oprit respiraţia planetei, pentru câteva secunde. El a impus, prin talent, o altă regulă mondială. Din când

Scanned with OKEN Scanner

în când, ca o excepție mântuitoare, regulile sunt impuse de spirit și întru valoare. Că un român mișcă un juriu prestigios, cu o poveste cinematografică gravă, dar simplă și directă, că nu e primul care reușește acest lucru prin film, mie îmi spune ceva despre o lume care nu se simte tocmai bine, certată, cum este, cu duhul, deși sofisticată și orgolioasă, și care are nevoie, ca de aer, să i se reamintească, din când în când, de un **bine** și de un **adevăr** aproape uitate. Bucuria aceea a mea, ca o ploaie caldă de vară, ce spală trupul și sufletul deopotrivă, nu mă împiedica atunci, în duminica aceea de mai, să mă tem sau să uit că, la noi, și poate că nu doar la noi, minunile țin trei zile. Succesul altuia deranjează pe mulți, iar dacă cel învingător este și tânăr, insolența lui pare fără margini. Cum să ne dea **el** lecții?! Are **el** experiența care să-**l** legitimeze și valoarea pe care să o fi probat până acum ?! Mă uitam la comentariile forumiștilor din Franța, pe site-ul ***20minutes.fr***, la fel ca la noi; sau la noi, la fel ca la ei. Oameni care nu au văzut filmul știau sigur că premiul a fost acordat, politic și interesat, de către Franța, noii intrate în UE, ca s-o aibă la mână… o distincție onorifică, cu scop diplomatic, pentru o țară în curs de dezvoltare; că totul nu a fost decât rezultatul unei intervenții secrete a lui Sarcozy, ungurul (?!). La noi, după numai două zile de la triumf, un scenarist îl acuza, ridicol, pe Cristian Mungiu de furt literar, iar CNC-ul amenința să-l dea în judecată pe proaspătul laureat, pentru calomnie. Aproape niciun francez, cu reminiscențele lui de gândire imperială, și aproape niciun român din branșă nu este dispus să creadă că a fost pe bune, că nasc și în… Moldova oameni. Doar cei de bună-credință, cărora le pasă, înainte de toate, că sunt români, și pe urmă europeni, s-au bucurat ca niște copii, adică din toată ființa lor. Ziarul ***Libération***, de luni, 28 mai 2007, pe fondul unei fotografii cât pagina a tânărului regizor român cu trofeul în brațe, titra : ***Festival de Cannes - Génie des Carpates.*** Și nu mă puteam bucura pe deplin, în seara aceea magică, fiindcă mai știam un lucru, nici el prea vesel: că lumea în care trăim, autohtonă sau de aiurea, mai are o… virtute: produce glorii și le devorează concomitent, ca un malaxor insațiabil. Așa încât, triumful lui Cristian Mungiu putea fi totul sau nimic. L-am văzut pe Cristian Mungiu la **Marius Tucă Show**. Lucid, inteligent, echilibrat emoțional, ambițios, un moldovean cumpătat, dar conștient de menirea lui și, mai ales, vorbind astăzi (chiar așa, încoronat la Cannes) cum vorbea ieri. Mă refer la o emisiune realizată tot de Marius Tucă, în urmă cu cinci ani, după alt succes la Cannes al regizorului. Era vorba, atunci, despre filmul ***Occident,*** premiat la secțiunea ***Un Certain Regard*** (același premiu l-a obținut, postmortem, Cristian Nemescu, acum, în 2007, cu al său film, pe care moartea într-un accident stupid l-a oprit să îl termine: ***California dreamin***). Întorcând paradoxal sărăcia în virtute, mai tânărul cu cinci ani Cristian Mungiu susținea că finanțarea redusă de la bugetul statului îi lasă regizorului mai multă libertate, acesta neavând a da socoteală contabilicește și nici altfel. Ideea, reluată la Cannes, anul acesta, i-a adus susținerea unanimă a celorlalte cinematografii naționale la fel de … bogate ca și aceea românească. Ce mă frapează în toată povestea asta, cu forța unei revelații și cu exultanța unei noi înfloriri, sunt integritatea și frumusețea omului Cristian Mungiu, alcătuit din acele componente românești neatinse de lepră, intangibile prin inaderența, dovedită în timp, la cocleală. Asemenea oameni trăiesc printre noi și nu ar pleca departe pentru tot aurul din lume, halucinați cum

Scanned with OKEN Scanner

sunt şi seduşi de jocul mirific al ielelor. Rar am văzut un individ care una **spune** şi tot pe aceea o **face**. Ştiu că mai sunt astfel de oameni, dar eu, ca persoană, am foarte puţine şanse să îi întâlnesc în fiecare zi. De aceea i-am pus fotografia pe desktop, ca să îi văd privirea, înainte de ştiri. Îmi imaginez utopic o vreme în care vor fi majoritari cei ce **zic** bine şi **fac**, când vor reduce zgomotul de fond cei ce numai **zic,** şi **zic** rău şi, adesea, **fac** cum **zic,** când **nu fac** altceva decât **zic**. Până atunci, avem nevoie de multă, multă răbdare, dragă spectatorule.

CRONICA 4: DULCE ŞI FRUMOASĂ CA ŞI VORBITORI ...

O turnură greşită, dar rebelă, impusă de uz, aproape generalizată, precum: ***Ca şi om actor de film, el a dovedit...*** (în loc de: **ca** actor de film, cum recomandă normativele) nu ne împiedică să credem că se mai poate face încă ceva pentru combaterea altora. Aşadar:

AFACERI LUCRATIVE

Crezând că **lucrativ** înseamnă *ceva care are caracter de lucru*, unii vorbitori spun *şedinţă lucrativă*. În realitate, neologismul **lucrativ** înseamnă **ceva care aduce bani/profit, ceva rentabil, profitabil**. Putem spune: **o afacere lucrativă, o meserie lucrativă etc.**, dar *o şedinţă lucrativă* nu putem spune, fără să greşim. O şedinţă ar putea fi totuşi lucrativă doar indirect, dacă determină sau vizează un beneficiu bănesc mai mult sau mai puţin îndepărtat. Altfel, o şedinţă este (ori ar trebui să fie întotdeauna) numai **de lucru, aplicată,** adică la obiect.

ACŢIUNI SALUTARE

Cineva spunea, vorbind despre o apariţie editorială, că lucrarea respectivă *merită să fie salutată şi chiar este salutară* pentru domeniul de activitate vizat. Cum **salutar** înseamnă, în primul rând, **salvator, folositor sănătăţii, vieţii**, şi, numai apoi, **care este potrivit, adecvat într-o anumită împrejurare**, nu ne rămâne decât să observăm că exprimarea a fost mai degrabă pleonastică, decât corectă. Putem spune: Intervenţia echipei de medici a fost **salutară**. Sosirea lui, într-un moment tensionat al petrecerii, a fost **salutară**, calmând spiritele. Apariţia unei cărţi ar putea fi **salutară**, dacă ar determina salvarea de la declin a unui întreg domeniu de activitate. Altfel, dacă este o contribuţie valoroasă, merită doar ... **să fie salutată.**

EXAMENE ...

Crezând că vorbesc „spălat", unii vorbitori pronunţă *eksamen, eksistă, eksemplu, eksercitiu* etc., deşi pronunţia literară este egzamen, egzistă, egzemplu, egzerciţiu etc. Evident că ne referim la cuvintele care se scriu: *examen, există, exemplu, exerciţiu*, în care litera **x** se pronunţă **gz**. Lucrurile se complică, deoarece există şi situaţii când litera **x** se aude **ks** (excursie, fax, xilofon), Uneori, litera **x** se

Scanned with OKEN Scanner

pronunță **ks,** chiar aflată între vocale, și aici nu ne mai ajută nicio regulă, ci doar simțul limbii sau îndreptarul ortoepic: axă, execrabil, exonerare, exorbitant etc.

... ȘI NOSTIMADE

De un comic evident involuntar sunt exprimările echivoce determinate de acordurile greșite. Cineva spune: **Cuvântul de deschidere a domnului Babiuc** a fost urmărit cu mult interes (operație de chirurgie subtilă: deschiderea domnului Babiuc cu ajutorul unui cuvânt). Sau: **Procedurile de suspendare ale președintelui** au fost demarate (președintele deține procedurile prin care să se ... autosuspende, nu ?!). Tragicomedia vine din faptul că astfel de exprimări se lăfăie, de multe ori, în auzul lumii, la televizor, în gura unor moderatori și prezentatori, vai, prea adesea corigenți la limba română...

Uneori, nu e dulce, nici frumoasă limba ce-o vorbim !

CRONICA 5: LIMBA REA

Prin sintagma din titlu putem desemna stadiul în care a ajuns o limbă, după ce a fost degradată de vorbitorii săi, așadar uzul necorespunzător al principalului mijloc de comunicare interumană, dar și limba care pedepsește, care vitriolează și ucide, opusă celei *dulci,* care mângâie și alină: ***Un cuvânt numește, alt cuvânt îl pune în mișcare, un alt cuvânt îi aduce lumina. Un cuvânt cântărește un miligram și alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelia lui și înecat în patru silabe. Cuvinte-fulgi, cuvinte-aer, cuvinte-metal. Cuvinte întunecate ca grotele și cuvinte limpezi ca izvoarele scornite din ele. Într-un cuvânt se face ziuă și alte cuvinte amurgesc. Cuvintele scapără ca pietrele sau sunt moi ca melcii.*** (Tudor Arghezi).

Nu intenționez să vorbesc, aici, nici despre una, nici despre cealaltă... , ci despre **limba rea și ticăloșită,** cu care împroșcăm noroiul din noi, atunci când spunem cuvinte neadevărate. Cei care și-ar vinde și mama, cu tot cu mormânt, numai să le iasă lor pasiența, mizează pe buna credință a omului naiv/neavizat, care, în lipsa reperelor, crede ceea ce i se livrează, gata digerat. Înainte de a fi mai clar în ce vreau să spun, îmi mai vin în minte versurile lui Ion Barbu : ***Ai crezut în vorba mea / Prefăcută ... Ea glumea! / Ai crezut că plouă soare, / C-a dat iarbă pe răzoare, / Că alunul e un cântec.../ Astea-s vorbe și descântec ! / ... / Ai pornit spre lunci și crâng, / Dar pornișI cu cornul stâng, / Melc nătâng, / Melc nătâng!*** Mutatis mutandis, aceeași melodie ne-o fredonează, neauzită, și producătorii de limbă rea și ticăloșită, «îndulcită» la mistificări manipulatoare: *Ai crezut în vorba mea / Prefăcută ... Ea* ***mințea!***

Nu-i trebuie iscusitului multe vorbe ca să arunce șopârla... Un scriitor relativ cunoscut, amintind, *en passant*, pe **Marin Preda**, în contextul unui scurt articol despre ce așteaptă publicul și ce îi dă scriitorul, spune, la un moment dat, cu multă lejeritate, ca și cum ar fi tușit delicat: **„Această carte (*Cel mai iubit dintre pământeni*!), pe care, artistic, Preda a scăpat-o din mână**, l-a năucit pe autor cu succesul ei." Frumos, nu? Am asistat, recent, stupefiat, la televizor, pe un canal privat, dar suficient de urmărit, la executarea, în manieră inchizitorială,

Scanned with OKEN Scanner

a unui **om,** care, în niciun fel, nu merita acest tratament ... Este vorba despre regizorul **Sergiu Nicolaescu**, trecut de redactorii unui cotidian, în capul listei ***generației expirate*** **(?!), la rubrica Cultură** (cacofoniile sunt pentru ... **ei !).** Las`că e discutabil însuşi conceptul, ca şi modul de abordare (aceeaşi *arie* ca în opereta bufă *Mari români*, cu variațiuni pe tema valorilor tradiționale, şi aşa zdruncinate *ghinişor*...). Pe mine mă intrigă, dincolo de orice, persoana care pune la zid. Dacă persoana care pune la zid un om este o personalitate, aproape că aş admite. Marii oameni, chiar şi atunci când sunt nedrepți, parcă au un dram de dreptate... Dar când vine un ilustru necunoscut, care, în afară de o umoare rea, nu mai arată altceva şi nu-şi poate proba competența, pentru că nu şi-a dovedit-o niciodată, şi taie, hârşti!, şi pune cătuşe în stânga şi-n dreapta, *ca comisarul Săbiuță* la atac, nu admit. Pe el nu-l creditez chiar din clipa când a deschis gura şi a *ejectat* primul cuvânt rău. Dacă ar fi venit un regizor tânăr, cu idei şi cu succese la public ori la festivalurile de film, da, îl înțelegeam, chiar dacă nu aş fi fost de acord cu ideile lui. El ar fi avut dreptul profesional şi, de ce nu, căderea morală să critice, fiindcă ar fi vorbit din postura unui specialist neliniştit, cu himerele, cu reperele şi cu inflexibilitățile sale. Va fi având Sergiu Nicolaescu păcatele lui, dar că este un regizor important, care a făcut foarte mult pentru film, nu încape îndoială. Las la o parte vârsta, care i-ar da dreptul, ca de altfel oricărui **om**, în pragul marii treceri, la pace sufletească şi la răsplată/respect pentru ceea ce a făcut bun... Dar nu este singurul caz care deține *capul de afiş* prin hrubele deschise de noii *kulturnici*! O altă mare nedreptate, dacă se pot întocmi clasamente pentru faptele scelerate, o nedreptate care mă doare în carne, pentru că suport greu intoleranța şi cred mereu că ea nu poate coborî într-atât, se face apoi cu **Eugen Simion**, critic valoros şi reper în cultura română, aruncat şi el, cu nonşalanță, la... resturi nefolositoare (*Generația expirată*, categoria *Ştiință*). În timp ce **Nicolae Manolescu**, alt critic valoros şi alt reper în cultura română, din aceeaşi generație cu E.S., este... omul potrivit la locul potrivit! Acum, eu stau şi mă gândesc (am voie?) că profesionalismul celor doi şi valoarea probată în timp le-ar îngădui un loc egal sub soare, dar se vede că greşesc undeva. Să fie vorba *doar* de compromisurile *unora* cu *odiosul regim*? **Gabriel Liiceanu** mă lămureşte întrucâtva: „Cei expirați sunt «cei care şi-au dat ultima suflare», sunt cei morți. Lor continuă să le crească doar părul şi unghiile. Şi totuşi cultura română se face în bună parte cu ei. Ei sunt morții noştri vii. Ocupă locuri în Academie, în Senat, în jurii, la catedre, conduc instituții, reviste şi doctorate. Niciun cadavru nu se dă singur la o parte. Iar noi nu le-am dat, de teamă să nu le jignim. De tinerii de azi, doldora de viață, de cultură şi de talent, nu ne e nici milă, nici ruşine. Ne uităm la ei cum se sufocă, striviți de mormanele celor expirați, de morții noştri vii." **Vasăzică, este vorba de valoare!** Aşadar, ceva îmi scapă în ***chestia asta***, nu pricep, nu mă duce capul... Oare mă paşte întunecatul *recycle bin*? Sau ***am scăpat-o din mână***?!

CRONICA 6: LIMBA HANDY COOL TRENDY

Citesc o informație aparent *firească* în climatul de liberă exprimare a opiniilor într-o societate deschisă. Tânărul scriitor **Luca Dinulescu**, bursier al Uniunii

Scanned with OKEN Scanner

Scriitorilor, cu proiectul „O istorie a literaturii române în benzi desenate", câştigător al concursului de proză scurtă „Tomiseisme", scenarist al serialului TV *Om bogat, om sărac*, a scris o carte născută din *obsesia* pentru ... **Emil Cioran**, dar nu sexuală, are grijă să precizeze autorul. Cartea se numeşte **Sir Sugismund** şi a apărut la editura Polirom, în 2006. Textul de *rezistenţă* al volumului este nuvela ***Luca şi Emil***. Protagonişti sunt filosoful Emil Cioran şi tânărul scriitor Luca Dinulescu. Personajul Cioran înjură ca la uşa cortului (vezi conotaţiile din titlu, la fel de... *sugestiv*, ca şi acela al romanului Ioanei Bradea: ***Băgău***). Pentru a-l şantaja, tânărul scriitor român, în vârstă de 28 de ani, îi fură lui Emil organul *numit pe şleau* şi îl ameninţă că nu-l va da înapoi, dacă nu îi va ceda toate drepturile de autor. Autorul a încercat să-şi citească *opera* la Vama Veche, dar era să fie linşat de câţiva *expiraţi*, care au rămas la Tolstoi şi la Eminescu, neţinând pasul cu noii exponenţi ai României literare. *E un fel de film XXX cu Cioran, fabricat de o obsesie de-a mea. Ce ar fi zis filosoful? Cred că s-ar fi dezis, deşi, la cât de imprevizibil era, nu ştiu! Nu-mi reproşez nimic, chiar recitesc acest text cu plăcere»*, mărturiseşte scriitorul cu sinceritate artistică. Aş zice că plăcerea reală este totuşi a cititorului, lămurit, în fine, că micile lui tribulaţii genitale nu sunt perversiuni, ci chestii fireşti, ce ar putea, la o adică, să-i intereseze şi pe alţii, dacă ar face obiectul unei întreprinderi de gen, rentabilă, pe val fiind.

Cum e şi firesc, ebluisantul răsărit de pe firmamentul cu stingerea-n bătaie al literelor româneşti găseşte ecou la criticii dezinhibaţi de tabuurile care îi ţineau în chingi pe vremea comuniştilor. Un critic, foarte impresionat, spune: *„Am râs în hohote. Nu-i puţin lucru să faci pe cineva să râdă în halul ăsta... Umorul oligofren face toţi banii. Mă tem că şi Emil Cioran s-ar fi amuzat citind-o... Ar fi caraghios, penibil şi, până la urmă, ipocrit să te scandalizezi în faţa ei*". Să mai reţinem aprecierile a numeroşi alţi critici *en vogue*, fixând locul tânărului autor undeva lângă Ion Creangă, din *Povestea poveştilor*, şi James Joyce, cu al său *Ulise*. Cineva, tuşat de giumbuşlucurile lingvistice cu care debutează volumul, gândeşte că tânărul autor român are şanse să inventeze o nouă limbă, planetară!!! În realitate, oricâtă artă literară ar fi investită într-un text şi oricât talent ar avea un scriitor la noi, vorbele *fără echivoc (porcoase)* îi opresc accesul mai sus de brâu. Nu ştiu, poate că limba română are altfel de resurse, la acest palier, decât franceza, de pildă. Având în vedere şi *sexul ca motiv obsedant*, mă tem că, în fond, reinventăm păpuşa gonflabilă de care Occidentul s-a lepădat cu vreo patru decenii în urmă, după ce şi-a consumat exceselele revoluţiilor sexuale. Ce este mai trist e faptul că se prind, în sârba manelisto-literară, critici care altceva fumau nu de mult şi păreau voci sigure în ghidarea gustului public, a cititorului îndeosebi. Acuma trebuie să recunosc că ezit scriind cuvântul *cititor*, pentru că producţiile despre care facem vorbire schimbă cutumele de lectură. Nu numai ochiul, ci şi mirosul, şi ... toate simţurile sunt chemate la *festinul umorului oligofren*, iar *orgasmul estetic multiplu* îşi găseşte expresia într-un râs în hohote, gros şi reconfortant, ţâşnit irepresibil din zonele abisale, care, multora dintre noi, iremediabil opaci cum suntem, ni se refuză.

Notă: Cronicile de mai sus, cu mici retuşuri stilistice operate în această lucrare, au apărut în anul 2007, în *revista de atitudine în literatură, artă, politică şi social,* ***Dominus.***

Scanned with OKEN Scanner

IV. CONDIȚIILE EXPRIMĂRII

§ REPERE TEORETICE

Condițiile exprimării corecte sunt:

- **generale** - claritatea, proprietatea, precizia, corectitudinea (gramaticală), puritatea;
- **particulare** - naturalețea, simplitatea, armonia, demnitatea, retorismul, umorul, ironia, finețea, oralitatea.

Abaterile de la exprimarea-standard sunt fie greșeli, fie devieri cu valoare stilistică.

Exemple de abateri: - **de la claritate: nonsensul** (idei contradictorii): *„După lupte seculare care au durat aproape treizeci de ani..."* (I. L. Caragiale); **paradoxul** (enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil): *Nu-l iubea pentru că... îl iubea!*; **echivocul** (comunicare confuză, care poate avea mai multe înțelesuri): *„Vreau ce mi se cuvine în orașul acesta de gogomani, unde eu sunt cel dintâi... între fruntașii politici"* (I. L. Caragiale); *cuvântul de deschidere a domnului Babiuc*; **pleonasmul** (folosirea alăturată a unor cuvinte, construcții cu același înțeles): *a-și aduce aportul, averse de ploaie*; **repetiția** (folosirea – inutilă, atunci când este o greșeală – a aceluiași cuvânt etc., de două sau de mai multe ori): *Nici Creangă nu mai prinde în ziua de azi, întrucât are un rafinament pe care, dacă nu ești filolog, nu îl prinzi.*; **tautologia** (ca repetare de cuvinte: doi termeni cu același înțeles și exprimați prin aceleași cuvinte, între care se stabilește o relație gramaticală): *Legea-i lege*; (ca repetare de idei, în termeni diferiți): *Entuziasmul de o clipă al spectatorilor avea să se răcească brusc* (apud N. Mihăescu); **contradictio in adiecto** (contradicție în ceea ce se adaugă): *aragaz electric, bicicletă cu trei roți, intermezzo final* (apud Mioara Avram); **oximoronul** (asocierea paradoxală a doi termeni contradictorii, pentru a exprima o ironie subtilă sau un adevăr usturător): *copii bătrâni*; **hermetismul, obscuritatea; abateri de la proprietate; improprietatea** (folosirea unui termen nepotrivit în context): *A rămas indiferent de peisaj.*; **abateri de la precizie: digresiunea (paranteza), poliloghia, prolixitatea; abateri de la corectitudine** (nerespectarea normelor gramaticale): **dezacordul (solecismul):** *Crede ei.; Omul a cărui copil...;* **anacolutul** (discontinuitatea în interiorul unui enunț): *Eu, când aud asemenea vorbe, mi se rupe inima.*; **licențele poetice; abateri de la puritate:** termenii de **argou,** termenii de **jargon, arhaismele, regionalismele, cuvintele populare, neologismele** neasimilate (barbarismele sau străinismele), **licențele poetice; abateri de la naturalețe: artificiozitatea, cultismul, bombasticismul; abateri de la armonie (eufonie): cacofonia** (asociație neplăcută de sunete): *ca Călin, necesitatea creșterii eficienței întregii activități, obsedat de ideea de om de imagine;* **abateri de la demnitate: vulgarismul** (grosolănia, necuviința, trivialitatea, vulgaritatea, pornografia); **alte abateri: simplismul, retorismul formal** (găunos), **lipsa simțului umorului** etc.

Scanned with OKEN Scanner

§ EXERCIȚII

▪ Ex. 134 Rescrie enunțurile date, explicând greșelile de exprimare sau de scriere:

a) A făcut prea mult abuz de cafea şi acum are palpitații. Poetul acesta oficiază imnurile iubirii cu întreaga atașanță a tensiunii poetice. Acest produs este, întradevăr, de o bună calitate. Câte calități bune are acest om! Nu poți acorda creditabilitate spuselor lui. Chiar astăzi a fost descărcată o cantitate de o sută de vagoane. Nu avea decât două alternative: să accepte compromisul sau să plece imediat de acolo. Credea că sunt supărat din cauza absenței lui, ori eu vorbeam de cu totul şi cu totul altceva. A fost dat în folosință un nou spital clinic. Ai să faci ce-ți va place şi cu asta am terminat discuția! În curând se vor aniversa o sută de ani de la naşterea marelui poet. Ca şi specialist, consideră ca exagerate zvonurile despre un eminent cutremur.

MODEL A făcut **prea mult abuz** de cafea. Corect: a făcut **abuz** de cafea. Abuz înseamnă „prea multă folosire a unui lucru"; deci **prea mult abuz** este un pleonasm.

b) Unei colege ale mele i s-a întâmplat ceva extraordinar. În cadrul primului ciclu de conferințe vor vorbi personalități de primă mărime ale scenei politice româneşti. Natura a dăltuit în piatră forme dintre cele mai bizare, ale căror aspecte şi poziție au inspirat mulți artişti. Nu bea vin pentru că îi cauzează. În cadrul seminarului s-au comentat texte din diferite limbi şi autori. El şi alți colegi ai lui nu au participat la discuții. E vorba despre lipsă de conştiință civică şi de respect față de public. Comemorăm o jumătate de deceniu de la naşterea marelui pictor. A vorbit cu grija şi delicatețea pe care ar fi avut-o față de un prieten. Nu mai comenta! Fă ce ți-au cerut!

c) Bărbia îi era desfigurată inestetic de un lipom de grăsime. Iaşii sunt capitala Moldovei. Tablourile acestui pictor sunt de un fin rafinament. Trăieşte într-un mediu imun; de aceea şi sufletul lui este murdar. S-a purtat astfel numai fiindcă a fost o situație conjuncturală. Îşi propunea să continuie colaborarea cu acel juristconsult şi îmi spunea şi mie să o continuu. Gongorismul este o doctrină politică hazardată. Gestul lui a fost salutar, adică demn de a fi salutat. A fost investit în funcție nu de mult.

d) Putem spera într-un revirisment, dat fiind ultimile rezultate economice? Nu s-au găsit soluții pentru rezolvarea problemelor. Starea excepțională continuă să fie menținută. Oricine dintre jucătorii aceştia pot fi selectați pentru echipa națională. Numai în acest fel ar exista posibilitatea nemijlocită de a intra în contact direct cu oamenii aceia. La adunarea festivă consacrată sărbătoririi marelui poet a luat parte o mulțime de elevi şi studenți. Testul final a fost punctul de convergență al exercițiilor ulterioare. Se vor investi fonduri noi, funcție de încasări. S-au dat în folosință mai multe magazine alimentare cu autodeservire. Ea preferă filmele în care protagonistul principal este un june-prim.

Scanned with OKEN Scanner

e) Crezi că poți urma în continuare aceeași cale? Măsurile acestea draconice nu vor avea alt efect decât să-i decimeze pe toți. Mijloacele mass-media au luat imediat atitudine. Sunt un om care am iubit întotdeauna adevărul. Acest artist a cunoscut o copilărie și o tinerețe grea. Acum se pune problema coparticipării împreună la afacere a tuturor factorilor importanți. Coraportul a fost ascultat cu mare interes. Studiile reunite în acest volum reprezintă fie contribuții cu caracter teoretic, fie ilustrează, prin analiză de texte, limba română veche. În țara noastră conviețuiesc pașnic împreună mai multe culte religioase.

f) Comentatorii pun în evidență contribuția acestui autor atât la dezvoltarea lingvisticii românești, cât și a stilisticii. Hagi degajează balonul. Cele mai multe accidente se petrec datorită neatenției și a consumului de băuturi alcoolice. Pentru acest volum s-a primit oferta de a fi tradusă în principalele limbi de circulație. Era într-o mare dilemă de bani. Se înregistrează, în ultimul timp, escaladarea războiului în întreaga lume. Specificul acestui sistem constă din aceea că valorifică toate experiențele anterioare. Specialitatea casei este mușchiul file. Poezia care o comentăm are un final caracterizat prin aceea că ultimul vers exprimă sensul întregii poezii. Poezia, prin specificul ei, este grea de tradus.

g) În sfârșit, a fost prins în flagrant! Zece noi SRL-uri au solicitat cerere de funcționare. Mamele ale căror copii învață bine trebuie să fie foarte fericite. Am fost alături de ei ca și coleg. În vitrină este prezentată o gamă variată de produse. Ideea posibilității amenajării expoziției de cristaluri îi aparține. Imediat după accident, a survenit o puternică hemoragie de sânge. Ce preferi mai bine: un mincinos simpatic ori un împătimit de adevăr lipsit de simțul umorului? E un tip intrepid: dintr-un ban face zece. Fii convins că este în imposibilitatea de a putea riposta.

h) Are un fler nemaipomenit în a descoperi tinerele talente în plină ascendență. Afacerea, oricare ar fi, incumbă multă muncă. A dat pe gât două cești de cafea. Lui i se datorește reamenajarea parcului și dotarea lui cu jocuri noi. L-au ajutat, în schimb el s-a dovedit însă ingrat cu ei. La acest produs intermediar se adaugă diferiți aditivi. Luna trecută s-a sărbătorit jubileul de 25 de ani de la înființarea întreprinderii. A acceptat înfrângerea numai fortuit de împrejurări. Nu mai mă mir de nimic. Mai mult decât niciodată, azi e timpul să luăm măsuri drastice.

i) De reținut debutul în proză a unui tânăr cunoscut ca poet, autor al două volume. Pentru ca tratamentul să dea rezultate, este necesară depistarea rapidă și promptă a bolii. Nu poți spune că nu și-a dat tot obolul la finalizarea construcției. Înfăptuirea acestui deziderat este dificil de realizat. E mai hotărât ca niciodată să curme răul din rădăcină. Li s-au asigurat cele mai optime condiții de lucru. Nu există un panaceu universal pentru această maladie. Diagnosticul a stabilit o creștere nepermisă a glicemiei din sânge. Fuga de răspundere și îndatoririle cetățenești sunt inadmisibile. A răspuns perfect de bine la toate întrebările.

Scanned with OKEN Scanner

j) Pe trimestrul acesta nu are decât numai doi de zece. Pentru că prima oară nu ai reuşit, trebuie să refaci din nou totul de la capăt. Cele zece milioane de lei sunt insuficiente. E atât de insolent cu sarcinile lui de serviciu! Preferă un locşor cald de muncă decât un salariu mare... Neaprecierea justă a forţelor proprii poate duce la un eşec. A fost un promotor inveterat al progresului. Vi-o închipuiţi cât e de frumoasă? E mândru de ascensiunea lui nobiliară, ca şi cum meritele înaintaşilor s-ar transmite ereditar. Cei care nu mai au loc în faţă să avanseze la dreapta!

k) Creindu-se această ascendenţă, îndrăzneşte să fie iar obraznic. Cu puţin efort, pierderile pot fi recuperate repede. Sunt puţini artişti care caută cu atâta obsecvienţă să fie mereu şi mereu altfel. Ne revedem la sfârşitul anului acesta. Nu am înţeles de ce a refuzat să primească darul. Era normal să nu ia examenul, o dată ce se plimba şi distra seară de seară. Dragei lui colege i-a oferit un buchet de trandafiri. Cine confirmă şi aprobă acest raport? După un plan sumar schiţat, au trecut la acţiune. Restricţiile din ce în ce mai severe interziceau consumul de curent electric pentru o mulţime de aparate de uz casnic.

l) Omului cel veşnic nemulţumit toate i se par pe dos. Oricât de bine au jucat după pauză, adversarii nu au mai putut reduce scorul. În ceea ce privesc hotărârile luate, nu admit replică! Nesesizarea justă a sensurilor pe care le exprimă o creaţie artistică conduce la interpretări fanteziste. O sumă de o sută de milioane lei nu a putut fi justificată. Din salonul de noi-născuţi au dispărut trei gemeni. Întreg oraşul a aflat ce-ai făcut! Lucrarea reuşeşte să pună în lumină tot ce se referă la omul contemporan, fără a neglija bazele fundamentale ale civilizaţiilor străvechi. – Sunt profesor Dumitrescu. Dumneavoastră? – Sunt conferenţiar la catedra de Istoria literaturii române.

m) Adresăm felicitări oţelarilor peńtru izbânda reuşită. A fost, într-adevăr, o surpriză neaşteptată. Din punct de vedere al politeţei, se pare că stătea cam prost... Propunerile ale căror autori sunt în sală vor fi luate în discuţie pe loc. În exegeza la creaţia mateină, criticul realizează o tipologie caracterologică foarte interesantă şi nouă. Pentru eradicarea acestor lipsuri în domeniul impozitării veniturilor, a fost demarată o ofensivă generală pe toate fronturile. Nimeni nu poate să absolvească pe cineva de asemenea păcate. Cât ne-a speriat boala fetei venită la noi pentru prima dată! Acesta este unul din jucătorii care s-a impus la mondiale.

n) Rochia acelei fete, considerată de toţi un fel de lider al grupului, era, cu adevărat, elegantă şi unică în felul ei. Totul e bine când se soldează cu un triumf. Tinerii contractă mai uşor această boală. În zilele noastre, un film se toarnă cu bani grei. Ca unul care am suferit mult, îi înţeleg durerea. Volumul al doilea va apare la anul, la aceeaşi editură. Oglinda lacului reflectează razele soarelui. Ce-s cu mofturile astea? E apreciat acel discurs a cărui idee principală şi fir conducător sunt evidente pentru toţi cei de faţă. Cine crezi că au de câştigat: ei sau ele? Cine lipsesc azi ?

Scanned with OKEN Scanner

o) La ce interval se acordă acest instrument? A publicat mai multe culegeri de texte din diferite opere literare şi autori. Limba română şi franceză aparţin familiei romanice. Este vorba fie de o faptă intenţionată şi gravă, fie involuntară, dar la fel de gravă. Deocamdată, preţul instalaţiilor este prohibitiv pentru întreprinzători. Ce a făcut el denotă lipsă de bun-simţ şi respect faţă de cei care l-au ajutat. Nicolae, ca şi Elena, au călătorit mult. Ca şi specialist, cunoscător în ale picturii, nu a gustat nici un tablou. Odată ce nu i-au plăcut, n-a cumpărat nici unul măcar. O dată cu el, au plecat cu toţi şi expoziţia a rămas goală. Nu a lipsit de la festivitate nici puterea, nici opoziţia. Şi-a dat repede seama că avea a face cu un individ foarte periculos. O apreciere la fel de elogioasă merită nu numai aceste două tablouri, ci şi întreaga expoziţie.

p) Aceeaşi preţuire se cuvine nu numai volumelor de poezii, ci şi prozelor acestui autor, risipite în mai toate publicaţiile vremii şi însoţite de aprecierile laudative ale unor importanţi critici. Era vorba de un timp cu mult mai străvechi. Îmi amintesc perfect când a spus că mă voi supune în orice caz hotărârii generale. Indignarea întregii opinii publice la vestea acelei crime a fost generală. Vacarmul de-o clipă s-a stins subit. Spuneţi în fiecare zi că tu eşti cel mai bun şi nu se poate să nu reuşeşti. Nicolae, împreună cu Elena, au plecat în excursie la Lancrăm. Nicolae împreună cu Elena au murit în aceeaşi zi. La realizarea acestei construcţii monumentale şi-au adus aportul cei mai reputaţi specialişti. Ziua când omul a aselenizat pe Lună se înscrie în istorie. Nu ştiu alţii cum pot, dar eu, când văd o nedreptate făcută unor fiinţe fără apărare, îmi vine să mor de necaz.

r) Placa comemorativă dezvelită în memoria victimelor rămâne un memento. Nu s-a mărginit numai să fure, ci a şi distrus. Acest ciclist de excepţie s-a dovedit încă o dată a fi cel mai bun; el a dus trena în toate etapele cursei. Nu mă aşteptam să te văd schimbându-te la 360 de grade! Avea o atenţie distribuită: făcea şapte lucruri dintr-o dată. A primit în dar o maşinuţă cu telecomandă la distanţă. Pe harta mapamondului au apărut o mulţime de stătulețe. În ultimul timp, îşi făcea veleatul prin cartierul nostru. Între pace şi război există un raport complex de intercondiţionare reciprocă.

s) La munte sunt fireşti aversele scurte de ploaie. A suportat bine o operaţie dificilă la călcâiul lui Ahile. Îi convine să se plimbe şi să mănânce pe spetele întreprinderii. Industria petroliferă este o ramură rentabilă a economiei naţionale. Trilema este o situaţie care pune trei alternative dintre care trebuie aleasă una. Peisajul îi era familial, parcă trăise în altă viaţă acolo. Sper că nu v-am inervat cu bazaconiile mele... Sunt lucruri care trebuia să le spunem.

t) I s-a căşunat pe mine, cu toate că nu i-am făcut nimica. Paris-ul cunoaşte iar febra alegerilor prezidenţiale. Preşedenţia Franţei este o instituţie importantă. Aici se închiriez duş-uri (anunţ pe un perete, într-o staţiune). Germania va interzice urcarea la bordul avioanelor cu produse lichide. Nu sunt indici că atacul huliganilor are legătură cu primarul Mazăre. Participanţii au urmărit mai

Scanned with OKEN Scanner

întâi cuvântul de deschidere a domnului Babiuc. Procedurile de suspendare ale preşedintelui Băsescu au început totuşi.

u) Lovitură de teatru în cazul pacientei violată şi aruncată pe fereastră de doctorul său (...). X a fost audiat de comisia de control al SRI. Toate datele care le avem arată că Casa de copii de la Bârlad a fost o nenorocire. E nevoie de stabilitate politică care să permită înfăptuirea programului guvernului.. Un om de afaceri poate influenţa sau cumpăra ziarişţii, pentru că nici noi nu suntem incorigibili (observaţia unui ziarist).

NOTA BENE: Detalii în legătură cu unele situaţii de abateri ilustrate mai sus găsiţi în titlurile de cultivare a limbii recomandate la BIBLIOGRAFIE (vezi infra), cu precădere în lucrările de cultivare a limbii semnate de Theodor Hristea, G. Gruiţă, Alexandru Popescu-Mihăeşti.

§ Soluţii la ex. 134

a. a făcut abuz; cu întregul ataşament; într-adevăr, de calitate; câte calităţi are; credibilitate; au fost descărcate o sută de vagoane; o alternativă (adică două variante); or eu vorbeam; un nou spital; va plăcea; se vor împlini, vor fi o sută de ani, ca specialist (în calitate de specialist).
b. unei colege a mele; în primul ciclu (cadru „pătrat"; ciclu „cerc"); şi a căror poziţie; îi dăunează; şi din diverşi (diferiţi) autori; el şi colegii lui; despre lipsa conştiinţei civice şi a respectului; comemorăm marele pictor la o jumătate de deceniu (ne amintim de marele pictor, de la a cărui moarte a trecut o jumătate de deceniu); pe care le-ar fi avut; nu mai protesta.
c. de un lipom; Iaşi este capitala (Iaşul este capitala); sunt rafinate (au rafinament, denotă rafinament); mediu imund; o situaţie (o conjunctură) specială; să continue, jurisconsult; gongorismul este un stil afectat; adică salvator; învestit (numit).
d. reviriment, date fiind ultimele rezultate; căi pentru rezolvarea (soluţii pentru problemele); continuă (se menţine); poate fi selectat; posibilitatea nemijlocită de a intra în contact (posibilitatea de a intra în contact direct) cu; adunarea festivă consacrată marelui poet (adunarea consacrată sărbătoririi marelui poet), au luat parte o mulţime de elevi şi studenţi; al exerciţiilor anterioare; în funcţie de; cu autoservire; protagonistul (actorul principal) este.
e. poţi urma aceeaşi cale (poţi continua pe aceeaşi cale); să-i distrugă pe toţi (să-i decimeze); Mass-media a luat; care a iubit; o copilărie şi o tinereţe grele; problema participării; raportul (sau: coraportorul) a fost ascultat; fie contribuţii, fie ilustrări (fie reprezintă, fie ilustrează); culte.
f. atât la dezvoltarea lingvisticii, cât şi la dezvoltarea (înflorirea) stilisticii (contribuţia acestui autor la dezvoltarea atât a lingvisticii, cât şi a stilisticii); degajează terenul (trimite balonul); se petrec din cauza/din pricina, şi consumului; de a fi tradus; lipsă de bani (dilemă nu înseamnă greutate, ci obligaţie de a alege între două soluţii); greu de tradus; proliferarea războiului (escaladarea înseamnă trecerea peste un obstacol); constă în; muşchiul, fileul (fr. „filet" = muşchi); poezia pe care o, sensul întregului poem (pentru a evita repetiţia).

Scanned with OKEN Scanner

g. flagrant delict; au solicitat aprobarea de funcționare (au făcut cerere pentru aprobarea funcționării); mamele ai căror copii; ca un coleg bun (în calitate de bun coleg); gamă largă (gama nu poate fi decât variată); ideea posibilității de a amenaja expoziția (pentru evitarea cacofoniei produse de șirul genitivelor); hemoragie; ce preferi (ce dorești mai bine); întreprinzător; imposibilitatea de a riposta.
h. în plină ascensiune (urcare, creştere); cere multă muncă (pretinde); cu cafea; i se datoresc; în schimb el s-a dovedit ingrat (el s-a dovedit însă ingrat); se folosesc aditivi; s-au serbat 25 de ani (jubileu = 50 de ani); forțat de împrejurări (fortuit = întâmplător); nu mă mai mir; mai mult decât/ca oricând.
i. (debutul) ... al unui tânăr, autor a două volume; depistarea rapidă/promptă; şi-a dat obolul (obol = contribuție măruntă); înfăptuirea... este dificilă./Acest deziderat este dificil de realizat (înfăptuire = realizare); mai hotărât ca/decât oricând; condiții optime (cele mai bune condiții); un panaceu; un leac universal; un remediu universal; a glicemiei (a zahărului din sânge); şi de îndatoririle; a răspuns perfect (a răspuns forte bine).
j. nu are decât/are numai; să refaci totul (să faci din nou); cei zece milioane de lei sunt insuficienți (compară: cei *zece milioane* de lei, cei *trei sute* de elevi, în care există numerale - cu: Cele câteva *milioane* de lei, cele câteva *sute* de elevi, în care există substantive; v. G. Gruiță, lucr. cit., pag. 144-147); atât de idolent; aprecierea nejustă; adept al progresului (promotor=„care împinge înainte"; progres=„mers înainte"); v-o închipuiți; ascendența (originea); să treacă la dreapta (a avansa=a merge înainte).
k. acest precedent; pot fi îndepărtate (a recupera=a recăpăta); atâta obstinență (încăpățânare); sfârşitul anului acestuia; de ce nu a primit darul (a refuza=a nu primi); se plimba şi se distra; dragii lui colege; confirmă/ aprobă; plan sumar/ plan schițat; vizau consumul (restricții=interdicții);
l. omului celui veşnic nemulțumit; reduce handicapul; în ceea ce privește hotărârile; sesizarea nejustă; o sută de milioane de lei nu au putut fi justificați; nou-născuți; întregul oraş; bazele civilizațiilor/fundamentele civilizațiilor; Sunt profesorul Dumitrescu; catedra de istorie a literaturii române.
m. pentru izbândă/pentru reuşită; o surpriza (supriză=lucru neaşteptat); din punctul de vedere al politeții; propunerile ai căror autori; o tipologie/o caracterologie; o ofensivă pe toate fronturile (o ofensivă generală); să absolve; boala fetei venite; care s-au impus.
n. rochia acelei fete considerate ... un fel de lider; când se termină (se spune: a se solda cu un eşec); contractează; se turnează; care a suferit; va apărea; reflectă; ce-i cu mofturile (-i „se întâmplă"); ale cărui idee şi fir, a cărui idee şi al cărui fir; că are de câştigat; cine lipseşte azi (răspunsul poate fi: lipseşte X sau lipsesc X şi Y).
o. se acordează; din diferite opere literare şi din diferiți/diverşi autori; limba română şi limba franceză/limbile română şi franceză; fie de o faptă ..., fie de o faptă ... (o faptă fie intenționată şi gravă, fie involuntară; prețul este mare; şi de respect; Nicolae ... a călătorit; nu au lipsit; avea de-a face; o apreciere merită (apreciere şi elogiu sunt, în bună parte, pleonastice), aceeaşi apreciere o merită nu numai..., ci întreaga...

Scanned with OKEN Scanner

p. însoțite de aprecierile/de laudele unor...; un timp străvechi; a spus că se va supune; indignarea opiniei publice a fost generală; s-a stins; spune-ți (tu); Nicolae ... a plecat (*împreună cu Elena*, între virgule, este complement sociativ); în Lancrăm; *Nicolae împreună cu Elena* (subiect multiplu, ușor de identificat, după absența virgulelor) au murit; și-au adus contribuția (în franceză, apporter=a aduce); a aselenizat (a călcat pe lună); dar mie... îmi vine.
r. placa comemorativă/de comemorare a victimelor dezvelită rămâne... (placa dezvelită în memoria); nu numai că a furat, ci a și distrus; a condus în toate etapele (a duce trena „a fi la coadă"); la 180 de grade; o atenție distributivă; mașinuță cu telecomandă/mașinuță cu comandă la distanța; pe harta lumii/pe mapamond; își făcea veacul; de intercondiționare/de condiționare reciprocă.
s. aversele/ploile scurte și abundente; la tendonul lui Ahile; pe spezele; industria petrolieră; trei variante; familiar; enervat; pe care.
t. i-a cășunat pe mine; Parisul; președinția; se închiriază dușuri; urcarea cu produse lichide la bordul ...; nu sunt indicii; cuvântul de deschidere/de început al domnului; suspendare a președintelui.
u. în cazul pacientei violate și aruncate; comisia de control a SRI/S.R.I.; datele pe care le avem; că această Casă (sau orice alt mijloc de evitare a cacofoniei supărătoare, în afară de pronunțarea cuvântului virgulă, nerecomandabilă: *că virgulă Casa* ...); stabilitate politică permițând/ce ar permite; poate influența sau poate cumpăra, nu suntem incoruptibili.

▪ **Ex. 135 Explică în ce constau greșelile în cazul următoarelor enunțuri selectate din lucrări scrise școlare:**

a)- Steaua aceea reprezenta moartea la sate a unui om când cădea de pe cer.
A fost odată un moșneag care împletea coșuri, cârpea pâslari și păzea o livada de băieți.
Moș Vasile era un zgârâie-mâță ca și mătușa Mărioara.
Ivaşka, plimbându-se o dată pe lângă livadă, îl văzu pe moșul șchiop cum ducea o căldare cu var și o bidinea cu greu.
În afară de realizările omului, pe întinsul țării se găsesc și realizări naturale.
Toamna se culeg strugurii care o parte iau drumul vinului bun de chef, iar cealaltă parte spre populația orașelor.
„Manea mănosul și arțăgosul..."
Băieții și fetele din aceste locuri sunt îmbrăcați în cojoace groase cu fețele drăgălașe.
Oamenii din calcar făceau var,
Călătorii vedeau copaci tăiați și făcuți cioburi.

Scanned with OKEN Scanner

MODEL

Steaua aceea reprezenta moartea la sate a unui om când cădea de pe cer.
Din topica defectuoasă a enunțului rezultă principala greșeală: echivocul (abatere de la claritate).
Corect: *Steaua care cădea reprezenta, în credința populară, moartea unui om.*

b) - Ciobanii coborau de dimineață în poalele muntelui.
Pe acest munte vezi numai scânduri tăiate și aranjate grămadă.
Pe Rarău trăiesc și pasări ca Lebăda, Orionul.
Aici urcă și coboară râuri repezi.
Soarele asfințește deasupra răsăritului.
Nică și ceilalți frați ai lui scoteau mățele de prin ocnițe, le flocăiau și le jumuleau de le mergea praful.
Încăleca pe bățul lui care-l credea cal și fugea prin ogradă.
Când bătea toaca, Zahei lua un băț și dădea în stafide.
Iaca un moș cu o viță care nu are ce face.
Așa îi amăgea mama cu o pupăză care își făcea cuibul de mai mulți ani sus pe coaste la moș Andrei.

c) - Brațele ei l-au legănat uitându-se în ochii ei cu drag.
Glonțul i-a perforat plămânul și zăcea aproape mort la vreo patruzeci de metri.
Dimineața, bătrâna deschise ușa în care se afla voievodul.
Turcii, fiind în număr mare, i-au izbutit pe români.
Goe era un copil care făcea numai obrăznicături.
Doamna Clara era la început cam umflată. Ea era despărțită de fostul soț, așa ca Vlaicu nu locuia cu ea.
Nu departe se auzi un lătrat de câine; era într-adevăr o ființa omenească.
Hogaș a fost un mare călăreț al naturii.
Gaia spinteca cerul cu țipătul ei flămând ca o săgeată.
Setea oamenilor de apă era scoasă cu greu la suprafața pământului.

d) - Humuleștiul era întemeiat în toată puterea cuvântului, cu flăcăi voinici și fete mândre care știau să învârtească satul în toate părțile.
În 1456 a luat trenul Vlad Țepeș.
După aceea s-au luat la zarvă.
Ion Creangă este unul din cei care a provocat hazul întâmplărilor în „Amintiri".
Nică s-a suit în tei, a pus urechea la gura scorburii și a văzut ceva zbătându-se înăuntru.
Colonelul l-a salutat pe român cu toate batalioanele.
Tudor spuse tatălui său care era mort că se va răzbuna pe cel care l-a omorât. El știa că tatăl lui era mort de Stroie.
Întorcându-se înapoi, l-a găsit pe Niculăieș vesel, pentru că mioara lui se înviorase și cu un cuțit încerca să-și facă un fluier.

Scanned with OKEN Scanner

Prepelița începu să-l strige. Din lăstar se auzi un glas de pui stins.
- Ciprian Porumbescu s-a resemnat mai întâi ca un bun violonist.

e) - Acest poet se resemnează de ceilalți prin creațiile sale de o tonalitate aparte.
- I s-a resemnat titlul de arbitru.
- Autorul insistă pe gândurile femeii cu ajutorul decorului.
- Trenul se oprește cu trei fluiere.
Vânătorul se apropie. Câinele fuge spre ei. E atât de aproape, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei.
Când suna clopotul la biserică, începeau şi ei a cânta aliluia, popa prinde peşte lângă fereastră.
Mama le dădea o palmă şi ei adormeau imediat.
Mănăstirea de la Curtea de Argeş este o creație literară construită de Neagoe Basarab.

f) - În România se cunosc peste nouă sute de variante de miorițe.
Mama l-a dat afară în pielea goală. Râdeau toți copiii de el şi toți câinii de pe stradă. Printre ei eram şi eu.
George Coşbuc a scris versuri despre viața oamenilor.
Poetul vrea să spună că Mihai fuge după Hasan, dar balada se termină cu bine.
Poezia „Paşa Hassan" este o baladă cultă a cărui autor îl cunoaştem de mult.
Pentru aceste fapte de vitejie, Mihai era banul Craiovei şi fiul lui Pătraşcu-Voievod.
A doua zi în zori venea nevasta lui Manole. A început să fugă după ea şi cu puterile supranaturale a prins-o şi a zidit-o în Mănăstirea Argeşului.
Nuvela „O oră din august" este un roman cu un început care nu se poate termina.
Romanul „Moromeții" îl constituie pe Marin Preda la o mare înălțime.

g) - Caporalul Ana nu râdea şi nu se întrista deloc, era ca un termometru.
- Bunicii mei sunt strănepoții acelor locuri.
- Eroul amplasează o grenadă care trebuie să sară în aer. Nemții nu se prind de poantă.
- Moş Dănilă dă dovadă de tată şi socru.
- Nică face legătura dintre Piatra-Neamț şi Iaşi.
- Dă bice cailor, să nu se mai uite ăştia ca ursul scos din bârlog.
- Hai repede, că moş Luca vă duce ca doi zmei!
- Lacrimi să-i fie florile de tei ce-şi scutură creanga.
- Calistrat Hogaş explică ce rol are toamna seara.

h) - „Miorița" şi „Mai am un singur dor" seamănă deoarece se pot înlocui una cu alta.
- Vasile Alecsandri descrie altitudinea ciobanului în fața mioarei.
- „Miorița" este un vuiet al limbilor indo-europene.

Scanned with OKEN Scanner

- Îi spune să-i spună măicuței că s-a însurat în versurile următoare.
- Baciului moldovean îi este indiferentă moartea, știind că dacă va trăi tot o să i se întâmple ceva.
- În nuvela „Fefeleaga", Măria Dinului, fiind găsită că participă la toate momentele, este personajul principal.

i) **Din caietul de procese-verbale al paznicei de noapte:**

- Totul în ordine. Dau în primire.
- Dau totul fără probleme.
- Dau în primire cu un geam spart la scara elevilor.

▪ **Ex. 136 Identifică „abaterile" din textul următor.** Rescrie textul în varianta literară, observând ceea ce pierde din punct de vedere expresiv. Pentru acest text și pentru altele, la fel de „savuroase", consultă lucrarea lui **Ion Roman:** ***UMOR ȘI... GRAMATICĂ,*** Editura Științifică, București, 1968.

„Dragă Tanți,
Aseară, când mă-ntorceam de la biro că tocma eram trist și aluneca fiind polei căci plouă și-ngheață consecutiv ceea ce este o mizerie încât trebuie să te ții de case, m-am întâlnit în dreptul lui Ologescu cu factorul poștal ce tocmai îmi aducea scumpa ta scrisoare plină de atâtea dulci autografe și impresii ceea ce mi-a infiltrat în tot corpul și fizicul meu moral o mare nerăbdare spre a ajunge mai repede acasă spre a o citi și deși am căzut în dreptul lui Gregureanu că râdea și lumea de mine în ce poziție eram și cu scrisoarea ta în mână, din cauza poleiului. De prisos să-ți mai scriu că nici mamei nu i-am zis sărut mâna nemaivăzând că era în antreiași spre a ajunge cât mai repede în odaia mea și a desface plicul tău scris într-un mod atât de grafologic ceea ce ți-l cunosc dintr-o mie. (...)" (Tudor Mușatescu)

▪ **Ex. 137** Ai, în continuare („pour la bonne bouche"), o „variantă" a povestirii lui **Ion Agârbiceanu, „Fefeleaga",** al cărei „autor" este... colectiv și anonim, pierdut în... „colbul școlii". Dincolo de hazul inevitabil, pentru care nu țin să mulțumesc foștilor mei elevi, acum oameni serioși, pe la casele lor, acest „exercițiu" final se dorește a fi o invitație la reflecție: cât de jalnic sună dulcea rostire românească atunci când scapă de sub control. Dacă nu știi sau dacă ai uitat cumva nuvela, care este o capodoperă a literaturii române, ar fi bine să o citești/reciteşti mai întâi sau după..., pentru comparație și pentru împăcarea sufletului. Așadar:

Dis-de-dimineața o vezi pe străzile uliței mergând de căpăstru. Ea îl duce la păscut. Femeia e înaltă, cu obrajii striviți, vărsați de vânt și de soare și mâncați de sare. Merge cu cizmele tropotind cu picioarele pline de umflături uscate. Calul orb o urmează tropăind cu cizmele ei și merge parcă vrăjit de tropăit. E un cal bătrân plin de bube. Când se bălăngăne coșarcile desăgite, sub șeaua mică de

Scanned with OKEN Scanner

lemn se vede ceva pământiu.
Când coboară Dealu-Băilor, ciolanele îi împung în piele vrând să iasă. Urcă greu la deal, parcă vrând să iasă din chipul bătrân şi ostenit.
Bator e pentru Fefeleaga cei mai bun om de încredere al ei. Fefeleaga face toate treburile numai şi numai cu Bator. Ei aduc piatră şi o vând oamenilor din sat. Fefeleaga câştigă şi ea câţiva julji. Ea coboară în fiecare dimineaţă cu prietenul ei Bator şi cară piatră dinspre Dealu-Băilor. Când vine vinde pietrele pe care le găseşte în deal la bogătaşi. Cu coşărcile pline, pornesc amândoi la deal. Se-ntâlnesc cu nişte copii care vor să se urce şi ei pe acel cal. Bator, cât sunt coşărcile de grele şi cât e el de chinuit, îi ia şi pe copii. Alţii vin chiuind la vale. Băieţandrii îi spun bună ziua şi o iau la fugă şi chiuie, dar după o vreme Fefeleaga le spune să creşteţi mari copii. Ajunşi în sat, descarcă piatră astăzi la o gazdă, mâine la alta. La unii duc stâncă aproape toată săptămâna. Oamenii la care Măria duce pietriş îi plătesc câte o povară sau când e drumul mai bun câştigă câte cinci-şase poveri.
Înainte o chema Maria Dinu. Când trăia bărbatul ei, o ducea mai bine. El o ajuta să sfredelească piatră şi ea încărca. Îl chema Dinu, dar oamenii l-au poreclit Măria Dinului. Dinu lucra în mină, sfredelea stâncă, dinamită şi praf de puşcă. Lucra tot cu Bator şi mai câştiga şi el trei zloţi pe săptămână. Seara venea ud, dar tuşea. Nu suferea copiii şi zicea că sunt prea slabi, prea albi la faţă şi când le dădea cu mâna uşor peste faţă le curgea făina. Femeia le ţinea partea, ba îi mângâia, îi săruta şi îi spunea lui Dinu să nu-i mai certe, să nu-i mai suduie, că or să se facă graşi când or să muncească.
După moartea bărbatului, viaţa era mai grea, că i-a lăsat vreo cinci capete. De la moartea bărbatului se încredea în Bator, calul acesta care după moartea lui Dinu parcă se mutase sufletul lui în cal. Un om cu suflet rău, maţe-fripte, i-a spus Fefeleaga şi de atunci aşa i-a rămas numele. Viaţa ei avea un singur ţel: bănuţii câştigaţi de ea şi Bator să cumpere legume şi să-şi întreţină copiii. Nişte oameni din sat i-au spus să se recăsătorească, că va rămâne fată bătrână, dar ea era o femeie credincioasă, catolică.

În cinci ani de văduvie îi murise trei copii, când să treacă peste pragul de cincisprezece ani, ca şi cum acolo s-ar fi aflat o groapă. Oamenii o cunoşteau când are mort în casă după două lucruri: unul, că nu mai pleca după piatră şi stătea numai acasă, şi al doilea, Bator mânca grumaji. Fefeleaga observase că la moartea fiecărui copil îi lipsea câte ceva din casă. Unii bogătaşi nu îi dădeau banii normal, amânând-o mereu, crezând că ea, dacă este femeie, o să uite, şi că dacă nu are bărbat poate să o fraierească. Dar Fefeleaga nu uita şi de câte ori avea prilejul să treacă pe lângă biserică îi vedea pe bogătaşi cum stăteau şi beau bere poate cu banii care trebuia să-i deie ei. Lucrând toată săptămâna, Fefeleaga nu simţea cum trece vremea. Îmbătrânise, avea părul ca oile cenuşii. I se ascuţise barba şi gura intrată înăuntru. Până la urmă a rămas cu o singură fată pe care o chema Porumbiţa. Când a murit şi ea, n-a avut încotro, a trebuit să-i facă sicriu şi alte daruri. Arunci s-a gândit să-l vândă pe Bator să-i cumpere zestre pentru înmormântare. A luat calul şi l-a pus lângă fân să se mai îngraşe. A doua zi, s-a sculat şi s-a dus la cal să-l ia să-l ducă la târg să-l vândă să cumpere Porumbiţei merinde pentru îmormântare. Calul s-a priponit în pragul uşii, nu voia să meargă.

Scanned with OKEN Scanner

Bator era foarte obosit când a plecat cu trăsura. Trăgând de căpăstru, nu pleca şi s-a dat jos şi i-a dat două palme şi a început să meargă.
Fefeleaga îi venea greu să se despartă de acest cal care i-a fost prietenă şi tovarăşă de muncă. În acel cal alb şi ciolănos şi-a crescut copilaşii, dar l-a vândut pe un preţ ca vai de ea. Când s-a văzut în mână străină, Bator a nechezat întâia oară, dar Fefeleaga se întoarse spunându-i cu alt stăpân n-o să mai cari piatră. Banii care i-a luat s-a dus şi i-a cumpărat Păuniţei sicriu şi jilţ alb ca laptele şi a împodobit-o. Datorită lui Bator a înmormântat-o. După aceea, Fefeleaga a rămas văduvă şi singură.
Pentru a înţelege mai bine abaterile de la exprimarea corectă, reproducem, în final, o parte din textul original:

FEFELEAGA (1908)

de Ion Agârbiceanu

Dis-de-dimineaţă o vezi pe drum, târându-şi calul de căpăstru. Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricaţi de vărsat, arşi de soare şi de vânt. Păşeşte larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlţind din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deşelată două coşărci desăgite. Sub coşărci, la fiecare legănare, se văd două petice mari, pământii. Calul e alb, dar, sub coşărci, i s-a ros părul tot, şi pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cât o solniţă, nu şi-l mişcă nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci păşeşte mereu înainte; doar în răstimpuri zice aşa, ca pentru sine:
– Ghii, mă Bator!
Trec aşa, amândoi, pe ulicele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealu-Băilor şi se pierd în oborâşul repede de dincolo de deal. Pe acolo-i coastă pietroasă, şi cărarea-i strâmtă, şi femeia tot mereu ogoieşte calul:
— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii. Bator se zdrobeşte rău pe povârniş, şi ciolanele aşa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iasă din trupul bătrân şi ostenit. Corfele, desăgite în spinare, bleoncăne în toate părţile, dând să se desprindă de pe şaua mică, de lemn, şi pleoapele se lasă şi se ridică mereu de pe cele două răni alburii ce-nchipuie ochii, ca şi când ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stinse de mult. Ajunşi în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunţită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuţă de lemn, o umple cu piatră şi începe să încarce coşărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coşărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntâlnesc cu băieţandrii care vin chiuind, cucuiaţi deasupra coşărcilor desăgite pe căluţii mici, dar ţapeni. Vin şi ei după piatră. Băieţandrii-i dau bună-ziua femeii şi trec mai departe.
– Să creşteţi mari, să creşteţi mari, răspunde dânsa, şi trage-ntins de căpăstru.
Caii mai tineri nechează, cheamă de ici şi de colo, dar Bator urcă din greu,

Scanned with OKEN Scanner

cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor stăpânei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarele şi cunoaşte, ştie unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat. Acolo se adună, se înaptă, suflând, năduşit, pe nările largi, bătrâne.

– Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii.

Şi calul se opreşte bucuros, şi răsuflă ca din foi. Femeia tocmeşte coşărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, şi cată înainte: cât mai au până-n vârful dealului?

Şi tot aşa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai uşor. Ajunşi în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce şi săptămâni de-a rândul.

Pe muiere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefeleaga. Tineretul mai mărunt din sat aşa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducând piatră la unii şi la alţii. Cât aur vor fi scos unii şi alţii din piatra adusă în spinare de Bator, Maria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa în gândul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta". Îi plăteau de-o povară zece cruceri. Şi când era drumul bun, putea aduce cinci-şase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloţi. Şi-şi zicea în gând: „Tot putem trăi".

Odată trăise şi mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Maria Dinului. Şi Maria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alături ca şi acum, iar Dinu lucra în baie, sfredelea stânca şi pușca cu praf ori cu dinamită, ca toţi băieţii. Şi mai câştiga şi Dinu trei-patru zloţi la săptămână. Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuţi copii. Aveau ce mânca, şi tot erau jigăriţi. Dinu tuşea mult; de câte ori venea de la baie, ud şi plin de tină, tuşea şi suduia copiii, – nu-i putea suferi văzându-i aşa de prăpădiţi. Muierea le ţinea partea, îi mângâia şi săruta pe obrăjorii scorţoşi, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

– Lasă-i, măi române, ce-aştepţi tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

– Până-i cucu! Dintr-ăştia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Şi n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toţi. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat şi cel din urmă bănuţ din casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodinit până l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înţepenească. Acum femeia simţea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot aşa ca şi până trăia Dinu. Toţi oamenii îşi vedeau de lucru, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi când au văzut-o pe Maria, a doua zi după ce şi-a îngropat bărbatul, c-a şi plecat cu Bator de căpăstru, unul mai pestriţ la maţe a zis: – Iată şi pe Fefeleaga! Şi, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când şi-a închis Dinu ochii, şi ea a ieşit în curte şi a strigat „Tulai!", de-atunci a simţit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi

Scanned with OKEN Scanner

sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb şi ronţăia liniştit la ogrinji. Şi cât a stat mortul în casă, de câte ori ieşea Fefeleaga afară, îi părea că Bator, cum ronţăia la ogrinji, dând din cap, ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea".

Şi aşa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe ulițele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu. Nu doară aşa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înţelegea decât într-un chip viaţa: să se frământe săptămână de săptămână, ca, duminica, pe bănuţii căpătaţi, să cumpere bucate şi legume pentru casă. Şi, pentru asta, se simţea destul de tare, dacă avea pe Bator alături.

Poate or fi muncit-o şi pe ea vreodată, cândva, demult de tot, gânduri mai luminoase, şi inima, în tinereţe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea că toată viaţa n-are să mai scape, a înţeles că, pentru o femeie năcăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sunt, iac-aşa, prostii, care-i fac traiul mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

– Ce să stai aşa? Îmbătrâneşti, ş-atunci nu te mai ia nime.

– Ieie pe muma-dracului! zicea Fefeleaga. [...]

În cinci ani de văduvie a rămas numai cu doi copii, un băiat şi-o fetiţă. Trei au murit. Au murit toţi când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt-înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau şi-şi rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai uşurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieţii erau mari, dar, fiind toţi bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ţinut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are vârtute. Şi Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaşte oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi că, două trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator stătea legat de pociumb, ronţăind ogrinjii, şi a doua că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieşea de multe ori şi se apropia de cal.

– Ce mai faci, tu Batore, sărace?

Şi calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniţă, părând a zice: „De, ce să-i faci, aşa e lumea!"

Şi drept avea calul! Aşa e lumea! Fefeleaga a simţit bine că-i aşa, de câte ori îi murea vreun copil şi-şi vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci îşi scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei şi-a lui Bator. Şi bogotanii, ştiind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, aşa că Fefeleaga avea rămăşiţe mari pe la toţi. Se încredeau că va veni, totuşi, şi săptămâna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Şi mai făceau socoteala că, de la o săptămână până la alta, Fefeleaga, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creiţăraşul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se aşeza pe faţă. Şi era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obrajii pământii, mâncaţi de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie pe care au picat

Scanned with OKEN Scanner

mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le. Așa, adunându-și plățile, rar putea să dea pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogotanii din sat. Aceștia stăteau la cârciumă și beau bere. Fefeleaga nu mergea la slujbă, și, totuși, văzând pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănuții pe care ar fi trebuit să-i dea ei, îi disprețuia, și, știi-o amarul ei de ce, se simțea că-i mai mult decât ei, că-i mai bună creștină decât dânșii. Și, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile și nu-i plătea, îi spunea verde în față:

– Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-i fi dat bogătașul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului și-i zicea:

– Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Și calul, pipăind cu buzele mari, groase, fânul, da din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da! Așa-s oamenii..."

Lucrând săptămâna întreagă, înțelegându-se cu Bator, ca și când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefeleaga nu știa cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unul copil, până când altul își închidea ochii. Numărând așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrâniseră și muierea, și calul. Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine. Pe obrajii ei mâncați de vărsat se formaseră pârâiașe adânci, zbârcindu-i fața. Bărbia i se ascuțise și începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. [...]

Și când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminița în sfeșnic, să ardă mai departe, a ieșit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în șopronul plin de fân și l-a lăsat acolo slobod. [...] Dar acum s-a isprăvit cu strapațul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a știut pentru ce se zolește atâta. Acum, când Păunița sta cu luminița de ceară la căpătâi, simțea Fefeleaga că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea știa! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și iarăși, pentru doi, și în urmă pentru unul. Și două lacrimi micuțe, cât gămălia, îi umeziră ochii uscați. [...]

Dimineața următoare a intrat în șopron, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde știa că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefeleaga l-a oprit.

– Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porți piatra în spinare!

Și-l trăgea de căpăstru spre portiță. Calul, simțind că n-are coșărcile în spate, se priponi în prag.

– Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg să te vândă, să cumpere mama cunună și julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Batore! Și ochii ei uscați se umeziră a doua oară.

Și, trăgându-l de căpăstru și tot vorbindu-i, l-a dus la oraș și l-a vândut pe

Scanned with OKEN Scanner

un preț ca vai de el. Calul simți mâna străină, ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân, și, întorcându-și capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi, și, ca într-o fulgerare, înțelese păcatul ce-l face despărțindu-se de calul ce-a ajutat-o o viață întreagă. Dar zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, și n-ar fi putut răbda. Simțea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o față de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos, și-a iubit copilașii. Și totuși, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieși de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliță strâmtă. Merse la el și-l mângâie pe grumaji. Calul necheză iar. - Batore, mă, nu fi tu supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păunița. Și tropotindu-și pe trotuare cizmele grele, umbla, frântă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-și ducă acasă podoabele cumpărate pe prețul lui Bator.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. LUCRĂRI FOLOSITE ÎN CORPUL CĂRȚII

• DEX - *Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei*, 1975.
• DOOM² - **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,** ediția a II-a (coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu), Editura Univers Enciclopedic, 2005.
• GLR – **Gramatica limbii române** (coordonator: Valeria Guțu-Romalo), Editura Academiei Române, 2005.
• MDN - **Marele dicționar de neologisme**, Florin Marcu, Editura Saeculum, 2000.
• NODEX – **Noul dicționar explicativ al limbii române**, Editura Litera Internațional, 2002.
• Gabriel Angelescu - **Dicționar de pleonasme,** Editura Coresi, 1995 Louis Artaud, Charlotte Artaud - **Langues et textes vivantes,** Editions Magnard, 1979.
• Mioara Avram - **Probleme ale exprimării corecte,** Editura Academiei, 1987.
• I. Berg - **Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre,** Editura Științifica, 1969.
•Angela Bidu-Vrânceanu - **Structura vocabularului limbii române contemporane,** Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
• Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu - **Cuvinte și sensuri,** Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
• Marin Bucă, Onufrie Vințeler - **Dicționar de antonime al limbii române,** Editura Enciclopedică, 1990.
• Gheorghe Bulgăr - **Dicționar de sinonime,** ediția a V-a, Editura Palmyra, 1995.
• Nicolae Felecan - **Paronimia în limba română,** Editura Gutinul, 1993.
• Ecaterina Goga - **Gen și câmp semantic,** Centrul de multiplicare al Universității din București, 1972.
• Gheorghe Gorincu - **Mic dicționar al economiei de piață,** Editura Porto-Franco, 1991.
• Alexandru Graur - **Dicționar al greșelilor de limbă,** Editura Academiei, 1982.
• G. Gruiță - **Gramatica normativă,** Editura Dacia, 1994.
• Theodor Hristea (coordonator) - **Sinteze de limbă română,** Editura Albatros, 1984.
• Carmen Iordăchescu, **Limba română. Fonetică și vocabular**, ediția a II-a, Editura Carminis, Pitești, 1997.
• Dumitru Irimia - **Structura gramaticală a limbii române.** Verbul, Editura Junimea 1976; Numele **și prenumele. Adverbul,** Junimea, 1987; **Structura stilistică a limbii romane contemporane,** Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
• Dumitru Ivănuș-Ion Toma - **Retrospectiva subiectelor** (admitere în licee și facultăți). Editura Niculescu, 1993 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

• Elena Slave - **Metafora în limba română,** Editura Ştiinţifică, 1991.
• Sorin Stati - **Călătorie lingvistică în ţara muzelor,** Editura Ştiinţifică, 1967.
• Adriana Stoichiţoiu-Ichim, **Vocabularul limbii române actuale. Dinamică. Influenţe. Creativitate**, Editura All Educational, 2001.
• Vladimir Streinu - Versificaţia **moderna,** Editura pentru Literatură, 1966.
• Vasile Şerban, Ivan Evseev - **Vocabularul românesc contemporan.** Schiţă de sistem, Editura Facla, 1978.
• Andra Şerbănescu, **Cum se scrie un text**, Editura Polirom, 2000.
• Florentina Şerbănescu, Zoiţa Geacă, **Ghid de scrieri funcţionale**, Editura Compania, 2002.
• Mărioara Şuşnea, **Teste de limba română**, Editura Alma Print, 2005
•Traian Tandin - **Limbajul infractorilor, Editura Paco,** 1993.
• Panaite Teodorescu, **Compunerea. Ghid metodologic**, Editura Şcoala Gălăţeană, 2004.
• Vasile Teodorescu - **Compunerile corespondenţă şi cu destinaţie oficială,** Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.
• G.I. Tohăneanu - **Dincolo de cuvânt Studii de stilistică şi** versificaţie, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976; **O samă de cuvinte româneşti,** Editura Facla, 1976.
• G.I. Tohăneanu, FI. Kiraly - **Curs de limba română contemporană.** Lexicologie, Editura Facla, 1976.
• Ion Toma - **Limba română. Compendiu de teorie şi aplicaţii practice.** Foneticâ-fonologie-lexicologie, Editura Niculescu, 1994.
• Gh. N. Vasilache - **Probleme teoretice şi practice de ortografie în învăţământul preuniversitar,** Editura Porto-Franco, 1993; **Ortografia limbii române. Probleme teoretice şi practice**, Editura Porto-Franco, 1996; **Ştiţi să scrieţi corect ? Îndrumar ortografic li ortoepic al limbii române**, ediţia I, Editura Polirom, 1999, **Ghid ortografic şi ortoepic al limbii române**, Editura Polirom, 2006.
• Tudor Vianu - **Despre stil şi arta literară,** Editura Tineretului, 1965; **Studii de stilistică,** Editura Didactică şi Pedagogică, 1968.
• Onufrie Vinţeler - **Probleme de sinonimie,** Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
• Carmen Vlad - **Limba română contemporană.** Lexicologie, Editura Dacia, 1974.
• Dorin N, Uritescu - **Dicţionar de cuvinte actuale. De la chioşcari Ia westernizare**, Editura Humanitas, 1993.
• N.A. Ursu - **Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti,** Editura Ştiinţifică, 1962.
• Petru Zugun - **Cuvântul (studiu gramatical),** Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

• **Dicţionar analogic şi de sinonime,** Editura Ştiinţifică, 1992.
• **Dicţionar de expresii şi locuţiuni româneşti,** Editura Didactică şi Pedagogica, 1969.

Scanned with OKEN Scanner

Apariția volumului *Limba română în comunicare* implică două aspecte ale unei realități incontestabile: în primul rând se atestă că *există o problemă a comunicării corecte și eficiente în limba română* și că unele dintre lucrările de referință în care ar trebui să se găsească soluționarea ei, precum *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic*, în loc s-o clarifice, uneori o amplifică. Apoi, este bine că de cele mai importante aspecte ale acestei problematici se ocupă un eminent filolog și profesor precum domnul *Melu State*, care, deloc intimidat de prestigiul instituției care a girat faimosul dicționar, schițează cu bun simț științific cadrul teoretic firesc pe care ar trebui să se sprijine orice demers în materie de comunicare scrisă și orală în limba română. Pe de altă parte, cu ironie și cu umor fin, el adresează public, direct sau indirect, acele întrebări pe care mulți dintre noi și le-au pus în intimitate, legate de problemele limbii române de azi și din totdeauna, prilejuite de procesul de alterare a comunicării, sub presiunea diverșilor agenți sociali, cărora limba însăși pare a nu le putea rezista prin sine însăși.

Capitole consacrate aspectelor teoretice abordate sunt însoțite de câte o suită de exerciții (unele având și soluții), în urma cărora oricine se încumetă să le rezolve capătă un câștig cert, volumul dovedindu-și astfel caracterul profund pragmatic. Iar stilul lejer al autorului îi oferă lectorului posibilitatea *de a atinge performanța în comunicare*, cu plăcere, prin jocurile propuse de aceste exerciții de dezvoltare a abilităților lingvistice ale fiecăruia.

Viorel Ștefănescu

ISBN 978-973-7629-15-9

Scanned with OKEN Scanner